MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA TEOLOGICĂ

IN MEMORIAM

ÎNALT PREA SFINȚITUL
DR. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL ARDEALULUI
A TRECUT LA CELE VEŞNICE

Mitropolit NICOLAE BĂLAN
la cincizeci de ani de la adormirea sa întru Domnul

SERIE NOUĂ, ANUL XV (87), NR. 3, IUL.-SEPT., 2005

EDITURA ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

– PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI –

3

SERIE NOUĂ, Anul XV (87), iulie-septembrie, 2005

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

Autorii sunt rugaţi să trimită materialele redactate la 1, 5 rânduri, cu font 12, atât textul, cât şi notele bibliografice, şi vor fi însoţite de un floppy disk, conţinând formatul electronic (fişiere *doc.* sau *rtf.*, pentru Microsoft Word). Este obligatorie prezentarea unui rezumat în limba engleză de maximum 15 rânduri. De asemenea, lucrările doctoranzilor vor avea recomandarea expresă a profesorului îndrumător. Manuscrisele care nu respectă aceste cerinţe nu vor fi luate în considerare.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparţin autorilor şi nu reprezintă poziţia Redacţiei sau a Mitropoliei Ardealului.

Pentru corespondenţă şi abonamente se va folosi adresa de mai jos.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, Str. MITROPOLIEI, NR. 24
CONT Nr. 2511.1-61.1/ROL B.C.R. Sibiu

I.S.S.N. 1222-9695

REVISTA TEOLOGICĂ

PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI

Serie nouă, Anul XV (87), Nr. 3, Iul.-Sept. – 2005

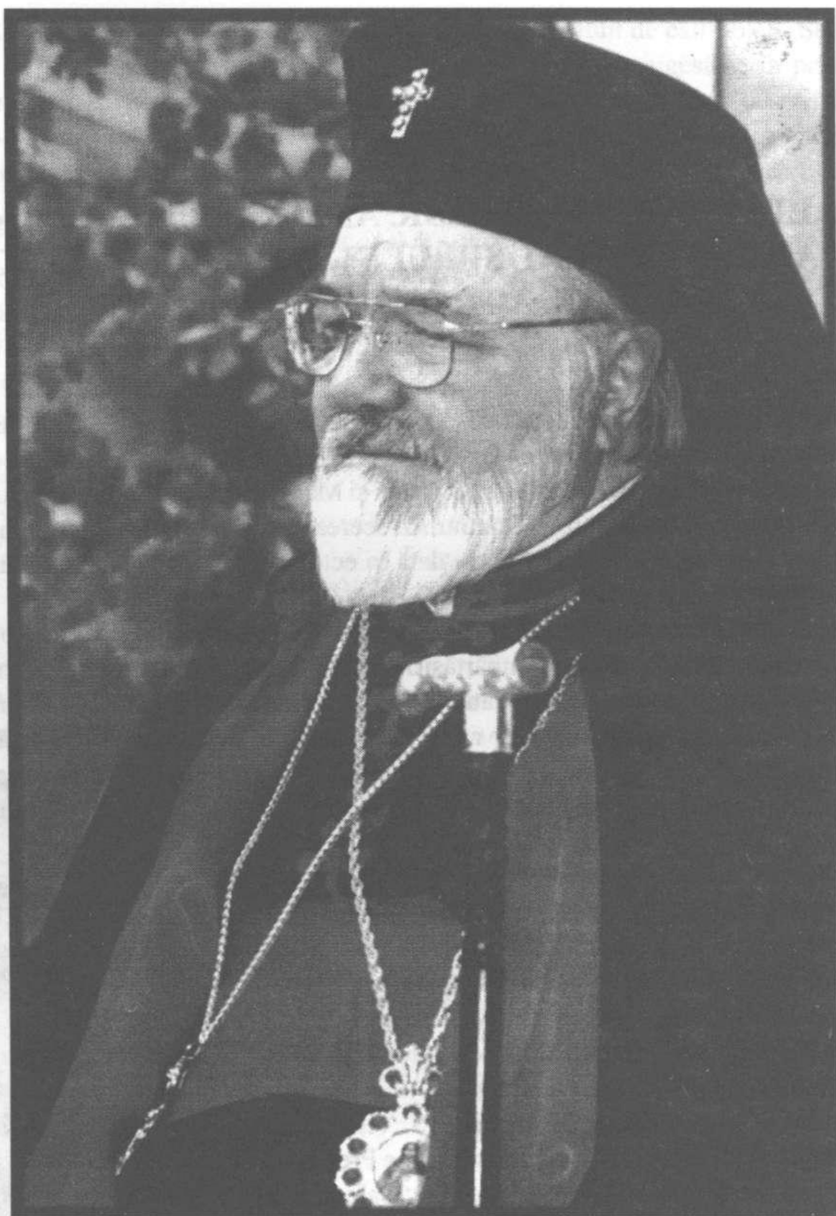
CUPRINS

I. IN MEMORIAM – Î.P.S. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

II. MITROPOLIT DR. NICOLAE BĂLAN LA 50 DE ANI DE LA ADORMIREA SA ÎNTRU DOMNUL

III. DIN ACTUALITATE

IV. DOCUMENTE ECUMENICE

† DR. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
(17 noiembrie1926 – 29 august 2005)

ÎNALT PREA SFINȚITUL DR. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ȘI MITROPOLIT AL ARDEALULUI, A TRECUT LA CELE VEȘNICE

În noaptea de 29 august 2005, la praznicul Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul, Înalt Prea Sfințitul Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, după o îndelungată și grea suferință, a adormit în Domnul. Trecerea sa la viața cea neîmbătrânitoare s-a făcut după cum cerem de fiecare dată în ectenia mare de la Sfânta Liturghie: „fără durere, neînfruntat și în pace".

La Sfânta Liturghie care s-a oficiat la catedrala mitropolitană, în ziua praznicului menționat, la momentul împărtășirii preoților, Înalt Prea Sfințitul nostru mitropolit a primit pentru ultima dată, la reședința mitropolitană, împărtășirea cu Sfintele Taine, moment după care a început pregătirea pentru întâlnirea față către față cu Arhiereul cel veșnic, Hristos Domnul, cu toți cei din veac adormiți părinți și frați ai Î.P.S. Sale și cu pururea pomeniții înaintași în scaunul mitropolitan al Ardealului.

Pe parcursul ultimelor săptămâni de viață, în paraclisul mitropolitan și la reședința Î.P.S. Sale, de cele mai multe ori, în prezența Î.P.S. Sale s-a oficiat Sf. Taină a Maslului, iar în după amiază zilei de 29 august și până la momentul trecerii pe celălalt tărâm s-au citit rugăciunile rânduite din Molitvelnic și Acatistier.

Îndeplinindu-se toate cele rânduite după momentul decesului, sicriul cu corpul neînsuflețit al adormitului în Domnul a fost depus în biroul de la reședința mitropolitană și pe tot parcursul nopții s-a citit, la catafalc, Psaltirea.

Încă în seara zilei de 29 august, P.S. Visarion Rășinăreanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului l-a încunoștințat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST despre trecerea în veșnicie a Î.P.S. Sale și a primit îndrumările de rigoare pentru pregătirea tuturor celor necesare în vederea înmormântării.

Marți, 30 august, la ora 9, s-a întrunit Permanența Consiliului Eparhial prezidată de către P.S. Episcop-vicar Visarion, hotărându-se ca ziua prohodirii să fie joi, 1 septembrie 2005, iar înmormântarea să fie în ziua următoare, la Mânăstirea „Brâncoveanu" de la Sâmbăta de Sus.

S-a procedat apoi la deschiderea testamentului alcătuit de către Î.P.S. Sa. Redăm, din cuprinsul acestui act, câteva menţiuni care sunt sugestive în privinţa responsabilităţii cu care mitropolitul Antonie a căutat să se onoreze de misiunea ce i s-a încredinţat prin pronie cerească şi voinţă omenească. Citām următoarele paragrafe:

„Sper că se va aprecia că las în urma mea o activitate rodnică şi un nume bun. Cel puţin m-am străduit să fie aşa. Mi-am iubit Eparhia şi colaboratorii.

Rog pe toţi cei care socotesc că le-am greşit, să mă ierte. Eu îi iert pe toţi. Îmi iau rămas bun de la toţi colaboratorii, de la toţi preoţii şi de la toţi credincioşii pe care i-am păstorit şi iubit. Să ne întâlnim cu bine în ceruri.

Vă las cu bine !

M-am străduit să nu fac nimănui rău şi să ajut pe cine am putut ajuta. Dacă n-am reuşit întotdeauna, cer iertare. Mulţumesc tuturor pentru buna colaborare.

Urez urmaşului meu păstorire rodnică. Mai rodnică decât a mea.

Dumnezeu să ocrotească Transilvania şi Basarabia, provincia mea natală.

În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin".

Sunt sintetizate în aceste câteva fraze sentimentele care au stăpânit sufletul unui vrednic ierarh şi părinte duhovnicesc în momente de taină când a gândit la sfârşitul inevitabil pentru orice vremelnică existenţă pământească.

Marţi, 30 august a.c., la orele 11,00 în dangătul clopotelor catedralei, adormitul în Domnul a fost dus la reşedinţă şi aşezat pe un catafalc în catedrala mitropolitană.

P.S. Episcop-vicar Visarion Răşinăreanu, înconjurat de un sobor de preoţi dintre consilierii eparhiali şi preoţii de la catedrală, au rostit un trisaghion, după care s-a reluat citirea Psaltirii. Au fost de faţă membrii familiei şi mulţi credincioşi, care aflaseră despre tristul eveniment.

Clopotele catedralei, ca de altfel şi ale bisericilor din oraş ca şi din întreaga eparhie au vestit la orele îndătinate ale dimineţii, amiezii şi vecerniei, pe toată perioada, până în ziua înmormântării, că arhipăstorul Eparhiei Sibiului îşi aşteaptă fiii duhovniceşti pentru bunul rămas şi

creştinească iertare. Nenumăraţi preoţi din eparhie şi un şir nesfârşit de credincioşi au răspuns acestei chemări, priveghind zi şi noapte şi înălţând rugăciuni către Părintele Îndurărilor pentru odihna sufletului celui care i-a păstorit şi i-a îndrumat în cei 23 de ani de când a ajuns în fruntea eparhiei.

Miercuri, 31 august, la ceasul vecerniei a sosit, la Sibiu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. A fost întâmpinat de câţiva dintre membrii Sfântului Sinod, care sosiseră de asemenea pentru prohodirea de a doua zi, precum şi de către membrii Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. Prea Fericirea Sa a mers direct în catedrala mitropolitană unde a rostit trisaghionul şi o rugăciune de dezlegare pentru vrednicul de pomenire mitropolit Antonie. A adresat cuvinte de mângâiere pentru membrii familiei mitropolitului Antonie, pentru slujitorii altarului şi fiii duhovniceşti ai eparhiei.

Şedinţa Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. La reşedinţa mitropolitană, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat apoi o şedinţă a Consiliului eparhial.

În deschiderea şedinţei, Prea Fericirea Sa a omagiat personalitatea adormitului în Domnul Arhiepiscop şi Mitropolit Antonie Plămădeală, arătând că în urmă cu 23 de ani, pe când era mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi locţiitor de mitropolit al Ardealului, l-a primit la reşedinţa mitropolitană din Sibiu pe nou alesul pe atunci mitropolit ANTONIE. „Voia lui Dumnezeu a fost ca, iată, acum, la acest soroc al încheierii misiunii sale pe pământ să fiu tot eu acela care să-l încredinţez, împreună cu membrii Sfântului Sinod, dreptului şi milostivului Dumnezeu pe fratele nostru întru slujire, ANTONIE, mitropolitul", a subliniat Prea Fericirea Sa.

Întâistătătorul Bisericii noastre i-a încunoştinţat apoi pe membrii Consiliului eparhial că „în lumina prevederilor Statutului de Organizare şi Funcţionare al Bisericii Ortodoxe Române, patriarhul are îndatorirea şi autoritatea să desemneze, în cazul vacantării unui scaun episcopal un locţiitor, care să vegheze la buna desfăşurare a eparhiei în cauză, până la alegerea noului titular".

În acord cu aceste prevederi, şi dat fiind faptul că în urmă cu 23 de ani Prea Fericirea Sa de mai îndrumat destinele acestei eparhii, cunoscute fiindu-i realităţile vieţii bisericeşti din această parte de ţară, a socotit oportun ca şi de această dată să preia din nou responsabilitatea de locţiitor de mitropolit al Ardealului.

Prea Fericirea Sa a cerut membrilor Consiliului eparhial şi ai Permanenţei acestui Consiliu să facă în aşa fel ca toate problemele din administraţia bisericească să fie soluţionate cu responsabilitate şi în spiritul legislaţiei bisericeşti. „P.S. Episcop-vicar Visarion Răşinăreanu, în strânsă conlucrare cu Permanenţa Consiliului eparhial, va sta în permanentă legătură şi consultare cu mine, a precizat Prea Fericirea Sa".

„Doresc să mă adresez Dumneavoastră, membrilor Permanenţei Consiliului eparhial, a arătat P.F. Sa, cu îndemnul şi părinteasca grijă să fiţi cu luare aminte la îndatoririle care nu sunt puţine şi nici uşoare, spre a le îndeplini pe toate la timp, cu responsabilitate şi corectitudine. Aşa trebuie să conjugăm eforturile noastre".

Prea Fericirea Sa a atras luarea aminte asupra ultimelor hotărâri ale Sfântului Sinod cu privire la disciplina clerului, la bune chivernisire a patrimoniului eclesial şi la viaţa mânăstirească. Referitor la acest ultim aspect al rolului monahismului în viaţa Bisericii, Prea Fericirea Sa a arătat că este imperios necesar ca în mânăstirile noastre, unde s-au înfăptuit şi se înfăptuiesc atâtea lucruri frumoase, să troneze acel spirit de profundă trăire duhovnicească, de nevoinţă şi ascultare aşa cum prevăd sfintele canoane şi rânduielile vieţii monahale. Patriarhul de pioasă memorie Nicodim Munteanu spunea că „monahismul este armata de geniu a Bisericii". Este o apreciere foarte elocventă, a arătat P.F. Sa, dacă ne gândim la faptul că în armată respectarea ordinelor este o condiţie peste care nu se poate trece. Tot aşa trebuie să fie şi în instituţia monastică. Fără disciplină, fără ascultare, fără rugăciuni şi fără muncă nu poate să fie nădejde de mântuire.

Aceleaşi îndatoriri de respectare a rânduielilor canonice, liturgice şi disciplinare se impun şi clericilor de mir.

Prea Fericirea Sa a arătat, în încheiere, că Sfântul Sinod a întreprinde toate formalităţile necesare în vederea alegerii, în timpul prevăzut de legislaţia bisericească, a noului mitropolit al Ardealului.

Sfânta Liturghie oficiată în catedrala mitropolitană şi slujba prohodirii Arhiepiscopului şi Mitropolitului Antonie. Joi, 1 septembrie a.c., a fost ziua prohodirii adormitului în Domnul mitropolit ANTONIE.

La orele 9, în catedrala mitropolitană din Sibiu s-a oficiat Sfânta Liturghie de către Înalt Prea Sfinţitul Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, înconjurat de un sobor de ierarhi şi preoţi din care au făcut parte Î.P.S. Serafim, Mitropolit ortodox român al Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, Î.P.S. Andrei Arhiepiscopul Alba Iuliei, P.S. Calinic, Episcopul Episcopul Argeşului şi Muscelului, P.S.

Casian, Episcopul Dunării de Jos, P.S. Laurenţiu, Episcopul Caransebeşului, P.S. Nicodim, Episcopul Severinului şi Strehaiei, P.S. Damaschin, Episcopul Sloboziei şi Călăraşilor, P.S. Lucian Lugojanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timişoarei, P.S. Siluan Marsilianul, Episcop-vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală şi Meridională, P.S. Ioachim Băcăuanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului, P.S. Petroniu Sălăjanul, arhiereu vicar al Episcopiei Oradiei, Bihorului şi Sălajului, P.S. Justin Sigheteanul, arhiereu vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului.

La sfârşitul Sfintei Liturghii, Î.P.S. mitropolit Daniel a omagiat personalitatea adormitului în Domnul, conturându-i chipul în cuvinte alese. Reţinem sublinierea făcută de Î.P.S. Sa, cum că *„mitropolitul Antonie al Transilvaniei a primit de la Dumnezeu numeroase daruri, pe care le-a cultivat cu responsabilitate şi înţelepciune. Toţi oamenii primesc daruri de la Dumnezeu, dar nu toţi le cultivă cu intensitate şi pasiune.*

Î.P.S. Antonie rămâne în memoria noastră ca fiind un om de cultură creştină şi un misionar dinamic al Ortodoxiei româneşti. A fost un teolog ortodox sistematic, cu deschidere socială şi ecumenică, a accentuat dimensiunea spirituală a Bisericii şi universitatea Ortodoxiei. A fost un interpret al spiritualităţii ortodoxe în contextul epocii de astăzi. A fost un bun cunoscător a literaturii române şi universale. A fost, de asemenea, un român patriot, cu un vast orizont european şi rămâne în memoria noastră ca un fascinant promotor al legăturii dinamice dintre tradiţie şi libertate, dintre peren şi noutate, dintre Biserică şi societate...”.

La orele 12 a început slujba prohodirii Arhiepiscopului şi mitropolitul Antonie, după rânduiala înmormântării călugărilor, sub protia Prea Fericitului Părinte Te-

octist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Din soborul ierarhilor slujitori au făcut parte: Î.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Î.P.S. Teofan, mitropolitul Olteniei, Î.P.S. Serafim, mitropolitul ortodox român pentru Germania, Europa Centrală şi de Nord, Î.P.S. arhiepiscop Teodosie al Tomisului, Î.P.S. arhiepiscop Nifon al Târgoviştei, Î.P.S. arhiepiscop Pimen al Sucevei şi Rădăuţilor, Î.P.S. arhiepiscop Bartolomeu al Vadului, Feleacului şi Clujului, Î.P.S. arhiepiscop Andrei al Alba Iuliei, P.S. episcop Gherasim al Râmnicului, P.S. episcop Epifanie al Buzăului şi Vrancei, P.S. episcop Calinic al Argeşului şi Muscelului, P.S. episcop Casian al Dunării de Jos, P.S. episcop Timotei al Aradului, P.S. episcop Laurenţiu al Caransebeşului, P.S. episcop Justinian al Maramureşului şi Sătmarului, P.S. episcop Nicodim al Severinului şi Strehaiei, P.S. Episcop Damaschin al Sloboziei şi Călăraşilor, P.S. episcop Ioan al Covasnei şi Harghitei, P.S. episcop locţiitor Daniil al Episcopiei Ortodoxe Române a Vârşeţului, P.S. Visarion Răşinăreanu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, P.S. Gurie Gorjeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P.S. Lucian Lugojanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Rimişoarei, P.S. Siluan Marsilianul, episcop-vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Maridionale, P.S. Irineu Slătineanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului, P.S. Ioachim Băcăuanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului, P.S. Petroniu Sălăjanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Oradiei, Bihorului şi Sălajului, P.S. Iustin Sigheteanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului. Soborul a fost întregit de consilierii eparhiali, profesori de Teologie, stareţi, protopopi, preoţi din eparhie şi din alte părţi.

Preşedinţia şi Guvernul României au fost reprezentate de către Dl. Gheorghe Flutur, ministrul Agriculturii, care a transmis un mesaj de condoleanţe.

Din partea Ministrului Culturii şi Cultelor a participat Dl. Dr. Adrian Lemeni, ministru secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte, care a transmis mesajul din partea Domnului ministru Dr. Adrian Iorgulescu.

Prefectura Judeţului Sibiu a fost reprezentată prin Dl. subprefect Marin Crăciun, care de asemenea a transmis un mesaj.

Au fost de faţă reprezentanţi ai Primăriei Municipiului Sibiu, ai Consiliului Judeţean Sibiu, ai Universităţii „Lucian Blaga" Sibiu, ai Academiei Forţelor Terestre

„Nicolae Bălcescu", în persoana Domnului colonel Dr. Alexandru Baboş, locţiitor al Comandantului (Rectorului) Academiei, decanii Facultăţilor de Teologie din Sibiu şi Cluj-Napoca, ai Asociaţiei Transilvania pentru Literatura şi Cultura Poporului Român (ASTRA), ai Asociaţiei Deţinuţilor Politici din Sibiu, ai Complexului Naţional Muzeal ASTRA, Sibiu, ai Bibliotecii Judeţene „ASTRA" - Sibiu, ai Asociaţiei Pro Basarabia şi Bucovina, ai Poliţiei Municipiului Sibiu, ai Jandarmeriei Municipiului Sibiu, ai Partidului Naţional Liberal Sibiu, ai Partidului Social Democrat Sibiu, ai Asociaţiei Pensionarilor Sibiu.

Au participat P.C. Protopopi de la Protopopiatele Sibiu, Braşov, Făgăraş, Mediaş, Sălişte, Avrig, Agnita şi Rupea.

Au fost prezenţi sute de preoţi din eparhie şi din alte eparhii.

Au venit să-l conducă pe ultimul său drum pe păstorul lor sufletesc mii de credincioşi, care au umplut catedrala, curtea acesteia şi strada Mitropoliei.

Corul catedralei mitropolitane l-a omagiat pe întâistătătorul eparhiei prin duioasă cântare.

La sfârşitul slujbei, Prea Fericitul Părinte Patriarh s-a adresat celor prezenţi cu un cuvânt de învăţătură şi omagiere a personalităţii fericitului întru adormire arhiepiscop şi Mitropolit Antonie.

Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan a prezentat lista celor care au dorit să transmită personal mesaje de condoleanţe sau au transmis în scris astfel de mesaje.

Prea Sfinţitul Episcop-vicar Visarion a dat citire mesajului Sanctităţii Sale Bartolomeu, patriarhul ecumenic al Constantinopolului.

La sfârşitul slujbei înmormântării, P.S. Sa Episcop-vicar Visarion Răşinăreanu, a rostit un cuvânt în numele Consiliului şi Adunării eparhiale, a profesorilor şi studenţilor Facultăţii de Teologie, a preoţilor şi credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului, prin care a exprimat durerea care stăpâneşte sufletele tuturor, cauzată de plecare spre zările veşniciei, a Arhipăstorului Mitropoliei Ardealului. P.S. Sa a conturat chipul luminos al celui care a purtat, alături de multele îndatoriri pastoral-misionare, şi crucea unor grele suferinţe cu care Dumnezeu l-a încercat în ultimii ani ai vieţii pe mitropolitul Antonie. Încheindu-se slujba înmormântării, sicriul cu corpul neînsufleţit al ierarhului nostru a fost purtat de către preoţi, în dangătul clopotelor, împrejurul catedralei. Toţi ierarhii şi preoţii slujitori s-au încolonat şi au însoţit cortegiul.

De la Sibiu, întâistătătorul eparhiei, arhiepiscopul şi mitropolitul Antonie, a fost transportat la locul de veşnică odihnă pe care şi l-a pregătit la Mânăstirea „Brâncoveanu" de la Sâmbăta de Sus. L-au însoţit pe acest ultim drum câţiva dintre ierarhii slujitori, dintre consilierii eparhiali şi dintre preoţi şi credincioşi.

La cantina Facultăţii de Teologie „Andrei Şaguna", Consiliul eparhial al Arhiepiscopiei a oferit o masă de pomenire.

Din loc în loc, pe traseul pe care l-a străbătut cortegiul funerar, preoţi şi credincioşi din unele parohii au venit în întâmpinarea arhipăstorului lor. S-au rostit ectenii şi rugăciunea de dezlegare.

La Mânăstirea „Brâncoveanu" de la Sâmbăta cortegiul a fost primit, în dangătul clopotelor, de către obştea mânăstirii, în frunte cu stareţul P.C. arhim. Ilarion Urs. Au fost de faşă mulţi credincioşi şi închinători de ocazie.

Cel de-al treilea ctitor al mânăstirii a fost depus pe catafalc în naosul bisericii celei noi, din complexul de clădiri pe care le-a înălţat acolo. Ierarhii însoţitori de la Sibiu au rostit un trisaghion. A început apoi de îndată citirea Psaltirii, care nu s-a mai întrerupt nici pe parcursul nopţii. În seara aceleiaşi zile, Prea Fericitul patriarh Teoctist şi ceilalţi membrii ai Sfântului Sinod au ajuns la Mânăstirea Sâmbăta.

Sfânta Liturghie şi Trisaghionul de la mănăstirea „Brâncoveanu" – Sâmbăta de Sus. Vineri, 2 septembrie, la ora 9,00, s-a oficiat Sfânta Liturghie de către Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Teofan al Olteniei, înconjurat de P.S. episcopi: Casian al Dunării de Jos, Nicodim al Severinului şi Strehaiei, Damaschin al Sloboziei şi Călăraşilor, Daniil al Episcopiei Ortodoxe Române a Vârşeţului, Gurie Gorjanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, Lucian Lugojanul, episcop-vicar al Arhieiscopiei Timişoarei, Irineu Slătineanu, arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului, Ioachim Băcăoanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Huşilor, Iustin Sigheteanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului.

La orele 11,00 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de toţi membrii Sfântului Sinod, a oficiat slujba rânduită la catafalcul adormitului în Domnul mitropolit Antonie şi a rostit un cuvânt.

A urmat ceremonialul înhumării. Preoţii care purtau epitrahil s-au încolonat spre a deschide cale în marea masă a credincioşilor prezenţi. Au urmat apoi membrii Sfântului Sinod, iar în urma acestora, preoţi din eparhie au purtat pe braţe sicriul arhipăstorului lor de care se despărţeau acum cu durere. Cortegiul funerar a înconjurat biserica voievodală a mânăstirii „Brâncoveanu" şi s-a oprit în faţa criptei din incinta nouă a mânăstirii.

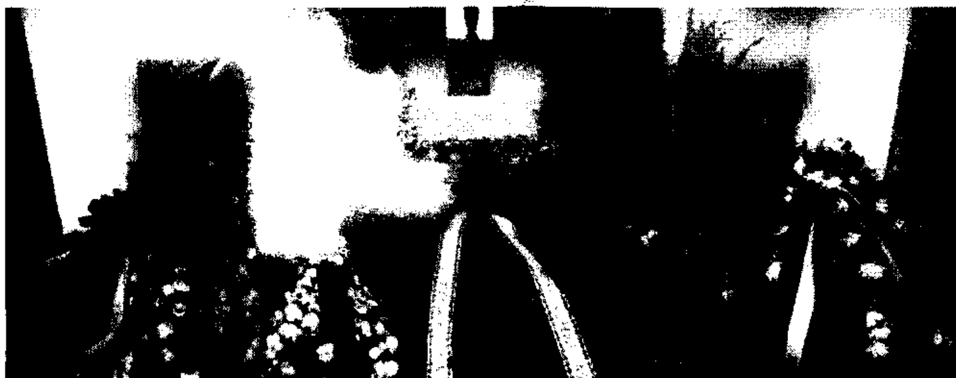
După ce s-a rostit, în faţa mormântului, rugăciunea de dezlegare şi s-a cântat „veşnica pomenire", sicriul a fost coborât în criptă, de-a dreapta mormântului simbolic al lui Constantin Brâncoveanu, Prea fericitul Părinte patriarh Teoctist pecetluind apoi mormântul până la cea de a doua venire a Mântuitorului.

Mulţimea mare de credincioşi a păstrat un moment de reculegere, întârziind apoi mult în jurul mormântului.

Stăreţia mânăstirii Sâmbăta a oferit o masă de pomenire în trapeza mânăstirii.

Odată cu lăsarea serii liniştea s-a aşternut peste aşezământul brâncovenesc de la Sâmbăta, învăluind şi proaspătul mormânt al celui de-al treilea ctitor, care a venit să-şi doarmă somnul de veci alături de ceilalţi înaintaşi ai săi în scaunul mitropolitan al Ardealului: mitropolitul Nicolae Bălan, mitropolitul Nicolae Colan şi mitropolitul Nicolae Mladin.

Veşnică să-i fie pomenirea!

CUVÂNTUL PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LA SLUJBA DE PRIVEGHERE A Î.P.S. MITROPOLIT ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

– Sibiu, Catedrala Mitropolitană, miercuri seara, 31 august 2005 –

Înalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi,
Prea Cucernici Părinţi Profesori,
Prea Cucernice Părinte Protopop,
Prea Cuvioşi şi Prea Cucernici Părinţi,
Iubiţi fraţi şi surori întru Domnul,
Îndurerată familie,

„Pomenirea drepţilor e cu laude"
(Pilde 10, 8)

Nici un cuvânt nu poate cuprinde şi exprima cu atâta putere momentul de faţă, decât cel pe care l-am rostit şi l-am cântat noi acum: *„Veşnica pomenire!"* pentru fratele nostru şi ilustrul Ierarh, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală, care a pleacă dintre noi pe cărarea ce duce la viaţa cea veşnică. Numai Biserica, întru înţelepciunea cea negrăită a învăţăturii sale, prin Sfinţii Părinţi, ca unii care au trăit şi au păstrat în viaţa lor dreapta credinţă a Bisericii, a putut exprima sensul adânc şi încărcătura acestui cuvânt românesc *„Veşnica pomenire"*, ceea ce, atât arta, cât şi literatura, cu puterea lor de evocare şi de expresie nu au putut cuprinde şi exprima îndeajuns. Cel pe care îl conducem acum pe ultimul drum al acestei vieţi pământeşti sau, mai bine spus, ne conduce el pe noi, ne-a adunat el aici, în seara aceasta, dar şi mâine şi poimâine, Prea Cinstitul Mitropolit şi frate Antonie, spre această vrednicie ne-a chemat pe toţi, la această *„Veşnică pomenire!"*. Aşa ne încredinţează şi cuvântul Sfintei Scripturi, când zice: *„Pomenirea drepţilor e cu laude"* (Pilde 10, 8).

Era firesc deci, iubiţii mei fraţi, ca noi toţi, în aceste clipe încărcate de emoţie, de tristeţe şi de durere sufletească, să fim aici lângă Ierarhul şi devotatul slujitor al Bisericii noastre, Mitropolitul Antonie, care pleacă spre cele veşnice încredinţându-şi sufletul Mântuitorului Hristos, Mai Marele Păstorilor şi Arhiereul cel Veşnic (I Petru 2, 25; 5, 4; Evrei cap. 5). Şi spun aceasta, iubiţii mei, întrucât sunt deplin încredinţat că nu există altar şi parohie din Biserica noastră românească, de aici sau de mai departe, care să nu fi cunoscut, să nu fi cinstit, să nu fi auzit de marele Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, de slujirea şi de lucrarea lui, de scrierile sale, de ctitoria sa domnitorului martir Constantin Brâncoveanu de la Sâmbăta şi de tot ce a făcut aici, în Arhiepiscopia Sibiului şi în Mitropolia Transilvaniei, unde a păstorit vreme de 23 de ani. Mulţi l-au cunoscut şi i-au admirat şi apreciat activitatea pusă în slujba Bisericii încă de când era episcop vicar-patriarhal la Bucureşti şi apoi episcop la Buzău sau când, ca delegat, reprezenta Biserica noastră la congrese, conferinţe internaţionale şi în Dialogul ecumenic. Iar dintre cei care l-au cunoscut, nu cred să nu fie vreunul care în adâncul sufletului să nu fi lăcrimat atunci când, tânăr fiind, Leonida Plămădeală suferea în închisorile comuniste.

Iată deci, că Biserica aşează în tezaurul ei sacru astfel de valori care din timp în timp îşi vor arăta tot mai luminos strălucirea pe cerul vieţii noastre. Nu există moment din viaţa noastră bisericească să nu fi fost slăvit, luminat – aş zice – înveşnicit, de cel care s-a învrednicit acum să păşească pragul vieţii de dincolo, cu chipul senin şi împăcat, cu conştiinţa vie că ceea ce a trebuit să facă a făcut. Şi-a închinat viaţa slujirii Bisericii, prin puterea sa de creaţie, de gândire, printr-o pilduitoarea putere de îndrumare şi păstorire, de cunoaştere ca nimeni altul a problemelor actuale ale Bisericii noastre, ştiind să lupte şi să apere unitatea şi drepturile Bisericii. Nimeni nu a exprimat mai clar, mai limpede şi mai convingător această slujire a Bisericii, decât cel pe care acum, în seara aceasta, îl priveghem.

De aceea, cu emoţie, fraţii mei, sunt convins, alături de toţi cei care vă aflaţi aici în această măreaţă catedrală mitropolitană din Sibiu, că Bunul Dumnezeu, Cel Drept şi Milostiv, îi va răsplăti slujirea şi îi va face loc de odihnă veşnică în partea celor drepţi şi îi va zice: *„Bine slugă bună şi credincioasă... intră întru bucuria Domnului Tău"* (Matei 25, 21).

Desigur că aceste clipe de întristare şi de durere sunt deopotrivă şi clipe de bucurie, de sărbătoare pentru sufletul Î.P.S. Mitropolit Antonie şi se cuvine, ca noi toţi, să-l însoţim pe căile cele necunoscute de noi ale veşniciei, dar simţite de noi într-un anumit fel, prin iubirea şi recunoştinţa noastră, a tuturor credincioşilor Bisericii noastre de pretutindeni. Să ne aducem aminte pururea de chipul şi de lucrarea lui, după cum şi marele Apostol Pavel ne îndeamnă: *„Aduceţi-vă aminte de mai-marii voştri, cei care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu... şi urmaţi-le credinţa"* (Evrei 13, 7).

Cu aceste gânduri am venit aici, nu doar ca o îndatorire protocolară, ci să unesc gândurile şi simţămintele mele de acum cu ale dumneavoastră, iubiţi fraţi şi surori întru Domnul. Ce poate fi oare mai potrivit momentului de faţă, mai grăitor, mai plin de simţire, mai veşnic – aş zice – decât *„Veşnica pomenire"* pe care o rostim şi o cântăm acum. Iar mâine, împreună cu Ierarhii Sfântului Sinod, după Sf. Liturghie, vom săvârşi cele cuvenite, de fapt cele datorate nouă, faţă de Mitropolitul Antonie, faţă de acest ilustru Ierarh şi slujitor al Bisericii, faţă de mult chinuitul şi mult încercatul, dar şi mult răbdătorul fratele nostru, care izbăvindu-se acum de toate acestea, a aflat calea către împărăţia cea veşnică a lui Dumnezeu.

De aceea, iubiţi părinţi şi fraţi, în ceasul acesta de priveghere, când noi toţi ne aflăm aici în jurul lui, se cuvine să spunem Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie Plămădeală: *„Veşnică, veşnică, veşnică pomenire!"*. Bunul Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească în locaşurile Sale cele cereşti. Amin!

CUVÂNTUL PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LA SLUJBA DE ÎNMORMÂNTARE A Î.P.S. MITROPOLIT ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

– Sibiu, Catedrala Mitropolitană, 1 septembrie 2005 –

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin.
Înalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi,
Domnilor Miniştri şi delegaţi ai Preşedinţiei şi Guvernului României,
Onorate Autorităţi locale,
Eminenţelor Voastre, reprezentanţi ai altor culte,
Iubiţi părinţi şi fraţi şi surori creştine,

Slujba pe care tocmai am săvârşit-o ne-a îndreptat luarea aminte asupra stării noastre celei dintâi, a frumuseţii chipului cu care Dumnezeu întru Atotînţelepciunea Sa, ne-a înzestrat atunci când ne-a zidit cu dreapta Sa. Acea stare am pierdut-o prin neascultarea strămoşilor noştri Adam şi Eva, dar frumuseţea chipului de la început o redobândim prin jertfa Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Prin Crucea Domnului, moartea a fost biruită pentru totdeauna, aşa cum ne-au învăţat cântările şi toată slujba înmormântării.

Cu aceste gânduri, îl conducem pe ultimul său drum din această lume, pe fratele nostru întru slujire, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Antonie, unul dintre ierarhii străluciţi ai Bisericii noastre, la locul în care trupul Său se va odihni în aşteptarea Învierii celei de obşte.

Se pot spune foarte multe despre viaţa, vrednicia şi faptele sale. Personal, am avut prilejul să-l cunosc încă de pe când era tânăr monah. Încă de atunci a făcut dovada că avea o puternică vocaţie pentru slujirea lui Hristos şi a Bisericii Sale.

Astfel a ajuns să dobândească o profundă cunoaştere a învăţăturii noastre de credinţă şi să trăiască în acord cu principiile evanghelice. Tot în temeiul acestei vocaţii a căutat să deprindă de la duhovnici îmbunătăţiţi practica virtuţii, a rugăciunii şi a pătrunderii în tainele Teologiei şi ale gândirii Sfinţilor Părinţi. Îndrumător duhovnicesc şi l-a ales pe Părintele Cleopa, pe care toţi îl preţuim ca pe un mare duhovnic şi iscusit povăţuitor pe calea către desăvârşire.

Vioiciunea minţii sale şi o mare sete de cunoaştere l-au ajutat pe adormitul în Domnul, fratele nostru întru slujire, Mitropolitul Antonie, să se adape din izvorul nesecat al Filocaliei, al cugetării teologice a Sfinţilor Părinţi, dar să se adâncească şi în dobândirea unor vaste cunoştinţe de cultură şi filosofie creştină. Era şi un foarte bun cunoscător al câtorva limbi de circulaţie internaţională, care l-au ajutat să-şi asume importante responsabilităţi pe planul dialogului ecumenic.

Înzestrat cu o prodigioasă pregătire teologică, dobândită aici, în ţară, dar şi în străinătate, precum la Oxford, în Anglia, şi fiind pregătit să facă faţă unor înalte responsabilităţi, a fost remarcat de fericitul întru adormire Patriarh Justinian, care ştia să-şi aleagă colaboratorii din rândul monahilor, al tinerilor cu vocaţie de slujire bisericească şi al celor care se dedicau studiilor şi cercetării teologice. Acestui mare Patriarh i-a devenit vicar şi a răspuns cu vrednicie tuturor speranţelor care s-au pus în el.

Personal, îl socotesc pe Mitropolitul Antonie creaţia Patriarhului Justinian, reprezentantul, alături de alţi ierarhi ca şi el, al generaţiei pe care acest Întâistătător al Bisericii noastre a cultivat-o, a format-o şi a pus-o în slujba sfintei noastre Biserici şi a poporului dreptcredincios.

Faptul că, acum 23 de ani, el a fost ales şi instalat ca mitropolit al Transilvaniei, după ce săvârşise o pilduitoare lucrare de arhipăstorie la Buzău, nu a surprins pe nimeni. Era, la timpul acela, ierarhul cel mai potrivit şi cel mai pregătit să urmeze în scaunul unor iluştri înaintaşi, precum Mitropoliţii Andrei Şaguna, Nicolae Bălan şi toţi ceilalţi, pe care i-am cunoscut personal, folosindu-mă mult de înţelepciunea şi vrednicia cu care ei au răspuns tuturor îndatoririlor arhipăstoreşti ce le-au avut.

Bunul Dumnezeu l-a ajutat şi pe adormitul Său slujitor – Mitropolitul Antonie, să lase în urmă, în această importantă eparhie a Bisericii noastre, realizări care vor dăinui peste veacuri. În primul rând, i-a păstorit cu destoinicie şi cu mult zel pe toţi fiii săi duhovniceşti, tineri şi vârstnici, intelectuali şi simpli credincioşi. A vegheat asupra lucrării preoţeşti din eparhia sa şi i-a îndrumat cu înţelepciune pe slujitorii altarelor. A încurajat şi ajutat construirea de lăcaşuri de închinăciune şi a rectitorit, în timpuri care n-au fost deloc uşoare, aşezământul mănăstiresc al Domnitorului martir Constantin Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. Atunci când fiecare sac de ciment, fiecare metru de fier beton, fiecare tablă şi fiecare metru cub de scândură trebuiau aprobate de cineva, atunci a avut curajul fratele nostru,

Mitropolitul Antonie, să înceapă la Sâmbăta o impresionată lucrare, rezidind incinta mănăstirii, care înglobează şi o nouă biserică, dar şi un palat în stil brâncovenesc. În ciuda tuturor opreliştilor şi îngrădirilor, a avut curajul să continue şi să desăvârşească lucrarea marelui Mitropolit Nicolae Bălan. A ctitorit acolo şi o Academie Teologică de nivel european. Iată cum şi-a înscris acolo numele, cu multă vrednicie, fericitul întru adormire, Mitropolitul Antonie! Tot acolo şi-a pregătit el loc de odihnă şi încă de astăzi îl vom conduce spre locul acesta, pentru a se alătura celorlalţi înaintemergători ai săi, care îl aşteaptă să li se adauge, pe pământ cu trupul, iar în ceruri cu duhul, spre a gusta bucuria răsplătirii pentru toate ostenelile sale.

Am ţinut să-i aduc un pios cuvânt de cinstire, ca unul care l-am cunoscut şi l-am preţuit pentru vrednicia şi zelul cu care a slujit Biserica şi a reprezentat-o cu cinste, în fruntea delegaţiilor sinodale, la întrunirile ecumenice. Am călătorit de multe ori împreună cu el peste hotare, peste mări şi ţări, pe mai multe continente. Pot spune despre el că a fost un mare şi inspirat arhitect al ecumenismului şi al dialogului teologic inter-creştin şi inter-religios. Au fost remarcabile prezenţa şi contribuţia sa la dialogul bilateral cu Biserica Romano-Catolică. Documentul de la Balamand a fost o reuşită la care nu mic a fost şi aportul său. A avut responsabilităţi, ani în şir, în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. A făcut parte din delegaţii ale Bisericii noastre aflate în vizită la alte Biserici ortodoxe surori, s-a implicat în lucrările comisiilor pregătitoare ale Sfântului şi Marelui Sinod al Ortodoxiei, dovedindu-se permanent purtătorul unei înalte conştiinţe bisericeşti.

Pentru toată slujirea sa şi pentru toată contribuţia sa la buna chivernisire a treburilor bisericeşti, noi, toţi membrii Sfântului Sinod, l-am apreciat şi l-am iubit. A avut mereu cuvânt cu autoritate în şedinţele sinodale de la Bucureşti, ca şi în sinodul mitropolitan al Ardealului.

Dumnezeu, în nepătrunsa Lui înţelepciune şi bunătate, a hotărât să-l „lămurească" în cuptorul unei îndelungate suferinţe, pe care el însuşi a înţeles-o în dimensiunea ei creştină şi purificatoare, suportând-o cu duhovnicească bărbăţie şi cu credinţă. Ne vom aduce mereu aminte de felul cum înfrunta boala şi suferinţa şi venea la şedinţele Sfântului Sinod, participând activ şi contribuind la rezolvarea tuturor problemelor. Cu aceeaşi dăruire şi nelăsându-se biruit de suferinţă, a lucrat cu timp şi fără timp în propria eparhie şi în Mitropolia Transilvaniei.

Cugetând la toate acestea, în legătură cu fratele nostru Arhiepiscop şi Mitropolit Antonie, ne vin în minte cuvintele Psalmistului David care zice Domnului: *„Fericit este cel pe care l-ai ales şi l-ai primit; locui-va în curţile Tale"* (Ps. 64, 4). Astfel credem şi noi despre iubitul nostru frate şi părinte, Mitropolitul Antonie. Domnul Hristos îl aşteaptă întru odihna Sa veşnică. Noi îl vom cinsti şi îl vom pomeni după dreptate şi după adevăr. Ne îndreptăm cu cinstire şi preţuire, dar şi cu cuvânt

de mângâiere şi către slujitorii sfintelor altare şi credincioşii tineri şi vârstnici din eparhia văduvită de vrednicul ei arhipăstor.

Îl plângem pe Mitropolitul Antonie, dar nu ca unii care nu au nădejde (I Tes. 4, 13). Avem nădejdea dreptei răsplătiri pe care o vom primi de la „Părintele luminilor" (Ioan 1, 17).

Trebuie să recunoaştem că ne va lipsi, că Biserica noastră pierde astăzi un mare păstor şi cărturar, un mare iubitor de cultură, un destoinic tâlcuitor prin predici şi cateheze al Cuvântului lui Dumnezeu. Pierde un spirit cu largă deschidere spre lume, spre toate valorile şi frumuseţile lumii acesteia zidite de Dumnezeu. Pierde un credincios slujitor, care s-a dăruit trup şi suflet apropierii şi unităţii creştine, întru Adevăr.

În numele Sfântului Sinod, al ierarhilor prezenţi şi al celor care pentru binecuvântate pricini nu sunt de faţă, aduc acest cuvânt frăţesc de cinstire şi adâncă preţuire Mitropolitului Antonie, rugând pe Dumnezeu să-l răsplătească pentru toate ostenelile sale şi să-i facă parte de odihnă în sălaşurile cele veşnice, unde nu mai este durere, nici întristare şi nici suspin, ci viaţă fără de sfârşit.

Veşnica lui pomenire!

† TEOCTIST
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

CUVÂNTUL PREA FERICITULUI PĂRINTE TEOCTIST, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LA SLUJBA DE ÎNMORMÂNTARE A Î.P.S. MITROPOLIT ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Sf. Mănăstire Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus, în biserica nouă, la 2 septembrie 2005

În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin.
Înalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi,
Onoraţi reprezentanţi ai autorităţilor locale,
Prea Cucernici Părinţi,
Eminenţele Voastre, reprezentanţi ai altor culte,
Prea Cuvioase Părinte Stareţ,
Iubiţi părinţi, fraţi şi surori în Domnul,

„Fericiţi sunt morţii care de-acum înainte mor întru Domnul...odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor îi însoţesc."
(Apoc. 14, 13)

Popasul pe care-l facem aici, în Transilvania, la Mănăstirea Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus, cu sufletele pline de adâncă tristeţe, dar şi de nădejdea luminii Învierii, ne poartă cu gândul spre un alt loc binecuvântat, din Oltenia, la Mănăstirea Horezu. În ambele locuri strălucesc valori nepreţuite, ctitorite de voievodul martir sfântul Constantin Brâncoveanu. Cel ce a fost şi rămâne Mitropolitul Transilvaniei, Dr. Antonie Plămădeală, pe care îl conducem pe ultimul drum pământesc spre locul Învierii, chiar de la începutul arhipăstoririi sale a reluat preocupările marelui Mitropolit al Transilvaniei, Nicolae Bălan, pentru a face din această ctitorie brâncovenească un liman de viaţă monahală şi de cultură, aşa cum a gândit-o ctitorul ei, sfântul domnitor Constantin Brâncoveanu.

Fratele nostru întru slujire, Mitropolitul Antonie, şi-a îndreptat întreaga sa luare aminte către această mănăstire, urmând, deci, pilda înaintaşului, Mitropolitul Nicolae Bălan, de la a cărui mutare în veşnicie s-au împlinit de curând 50 de ani. Acesta este şi cel care a ridicat din ruină biserica monument istoric, zidită aici, la poalele muntelui Făgăraş, de voievodul martir sfântul Constantin Brâncoveanu. A reaprins apoi în aceste locuri flacăra credinţei strămoşeşti şi a vieţii mănăstireşti, stinsă de mai multă vreme de vitregia istoriei de după 1700, când vatra mănăstirii acesteia rămăsese pustie. Acest mare păstor al Bisericii din Transilvania nutrea încredinţarea că tradiţia ortodoxă va reînvia, iar monahismul va înflori din nou pe aceste plaiuri. Urmaşii săi în scaunul şagunian de la Sibiu s-au străduit să-i urmeze pilda, arătând preocupare faţă de acest aşezământ. Mai mult însă decât toţi, cel pe care îl conducem astăzi pe ultimul său drum pământesc, Mitropolitul Antonie, a împlinit visul Mitropolitului Nicolae Bălan, motiv pentru care, pe bună dreptate, el este socotit cel de-al treilea ctitor al Mănăstirii Sâmbăta, al acestei ferestre spre cer, aici la poalele munţilor, în mijlocul ţării. Iată, prin urmare, iubiţi credincioşi, că noi păşim astăzi cu sfială pe urmele acestor trei mari ctitori: sfântul domnitor Constantin Brâncoveanu, Mitropolitul Nicolae Bălan şi cel pentru care ne-am rugat şi pe care îl conducem spre mormântul învierii sale, Mitropolitul Antonie Plămădeală, rânduit cu adâncă evlavie a fi aici lângă străluciţii săi înaintaşi. Să le cinstim memoria şi să ne rugăm ca Bunul Dumnezeu să le facă parte de răsplata şi fericirea veşnică întru împărăţia Sa.

Prea Cuvioase Părinte Stareţ şi iubiţi fraţi şi părinţi ai aceste sfinte mănăstiri, iată, vă încredinţăm rugăciunilor cuvioşiilor voastre pe cel ce v-a fost păstor şi frate iubitor, Mitropolitul Antonie, fratele nostru, care a plănuit în gândul său, a înfăptuit prin vrednicia sa şi a înfrumuseţat prin dragostea sa, în vremuri frământate şi grele pentru Biserică, tot ceea ce ne încântă acum privirea şi ne înalţă sufletul aici la Mănăstirea Brâncoveanu. Însăşi biserica ctitorită de adormitul în Domnul, Mitropolitul Antonie, cu cetatea, biblioteca şi Academia de alături, reprezintă o adevărată icoană a frumuseţilor cereşti pe care le dorim cu toţii. Iată cum fericitul întru adormire ne-a lăsat ca pildă cum trebuie să slujim şi să ne străduim, încât realizările noastre din această lume să ne înalţe cu gândul la cele cereşti, pentru ca imaginea celor văzute să ne poarte cu gândul spre cele nevăzute. Prea iubitul părinte şi frate al nostru Antonie Mitropolitul a reuşit să împlinească acest adevăr, prin eforturi numai de el şi de Dumnezeu ştiute. Nu trebuie să uităm că este şi greu să te gândeşti cum de a izbutit să rânduiască toate cele ce se văd aici, într-o vreme când era multă împotrivire din partea stăpânirii atee pentru astfel de lucruri. Acum faptele sale îl însoţesc, drept mărturii grăitoare, înaintea Dreptului Judecător. Suntem încredinţaţi că Bunul Dumnezeu îi va răsplăti toate ostenelile slujirii lui, aşa cum aflăm într-un text sfânt: *„Fericiţi*

sunt morţii care de-acum înainte mor întru Domnul...odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor îi însoţesc" (Apoc. 14, 13).

Pilda sa este de mare preţ pentru noi toţi. El ne-a învăţat că omul care are o ţintă în viaţă, care şi-a făcut un ideal din înfăptuirea binelui şi a lucrurilor de folos oamenilor, este binecuvântat şi ajutat de Dumnezeu. Un astfel de om, ne spune însuşi Mântuitorul Hristos, poate muta şi munţii din loc (Matei 17, 20).

Iubitor de cultură, de artă, de istorie, Mitropolitul Antonie rămâne în memoria noastră şi a generaţiilor care vor veni ca un ctitor după chipul marilor ziditori ai mănăstirilor noastre de pe întreg cuprinsul ţării. Nu e surprinzător faptul că el a acordat o atât de mare importanţă mănăstirii acesteia. Din tinereţe s-a hotărât pentru calea nevoinţelor monahale, având foarte clară în minte convingerea că monahismul nu este comoditate, viaţă lipsită de griji. Din contră, este o viaţă de jertfă, de ascultare şi de multe nevoinţe întru smerenie. Monahul nu are doar grijă de propria sa persoană ci şi de a altora. Aşa s-au înţeles lucrurile şi aici la această ctitorie voievodală, zidită de Sfântul Constantin Brâncoveanu. Credincioşii din părţile Făgăraşului, dar şi din alte părţi ale eparhiei şi chiar din mai multe colţuri ale ţării, au poposit şi vor poposi mereu la aici, căutând hrană duhovnicească. Din fericire, o primesc întotdeauna. Au trăit şi activat aici monahi cu viaţă îmbunătăţită, duhovnici vestiţi prin puterea credinţei, a rugăciunii şi înţelepciunii minţii lor, devenită sălaş al Duhului Sfânt. Se ştie că între fraţii şi părinţii acestei mănăstiri se nevoieşte şi Părintele Teofil, monah iscusit în cele duhovniceşti, preţuit şi căutat pentru înţelepciunea sa profundă şi puterea rugăciunii, de credincioşii vârstnici şi mai cu seamă de către tineri.

De acum, Prea Cuvioşi Părinţi, îl aveţi şi pe Părintele şi îndrumătorul frăţiilor voastre, Mitropolitul Antonie, mai aproape decât a fost până acum. El rămâne aici, alături de alţi ctitori ai acestei vetre de trăire ortodoxă, alături de alţi mari duhovnici, nevoitori şi mărturisitori ai credinţei. Suntem încredinţaţi că îl veţi pomeni de-a pururi la sfânta Liturghie şi veţi păstra nestinsă candela de la căpătâiul său. Vorbind despre plecarea lui pe celălalt tărâm, am putea crede că ne lasă singuri şi poate că frăţiile voastre înşivă sunteţi de acum singuri, lipsindu-vă păstorul. La mănăstire nu rămâne însă nimeni singur. Dumnezeu şi Maica Domnului ocrotesc permanent mănăstirile şi pe vieţuitorii şi închinătorii lor. Aceştia aduc la mănăstire, zi şi noapte, nu numai rugăciunile şi lacrimile lor, ci şi evlavia lor dătătoare de bunătate, răbdare şi curaj pentru noi toţi.

Ziua aceasta este o zi nu atât de doliu, ci mai ales o zi plină de lumină, pentru că Mitropolitul Antonie nu a venit aici doar ca să-şi odihnească trupul istovit de suferinţă sub lespedea de piatră a mormântului său, ci să rămână aici cu duhul lui fierbinte, cu înţelepciunea şi dragostea lui. Prin Academia duhovnicească pe care a înălţat-o aici, Mitropolitul Antonie a făcut din Mănăstirea Sâmbăta şi un centru

cultural pentru Transilvania şi chiar pentru toată ţara. Muzeul pe care l-a organizat aici cu valoroase exponate personale, precum şi biblioteca sa rânduită a fi aici, sporesc şi mai mult valoarea culturală şi spirituală a mănăstirii. Pe lângă toate acestea, ne lasă tot aici şi comoara sa de gândire, aflată într-un impresionat număr de volume pe care le-a scris, privind nu numai activitatea pastorală, dar şi foarte importante contribuţii pe plan ecumenic, în calitate de reprezentant al Bisericii noastre în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în Conferinţa Bisericilor Europene, în dialogurile bilaterale ale Ortodoxiei cu Biserica Romano-Catolică şi cu alte Biserici şi religii. A făcut parte din nenumărate delegaţii ale Bisericii noastre care au vizitat alte Biserici şi a participat neîntrerupt la numeroase congrese, conferinţe şi simpozioane în străinătate. Gândind la toate acestea, cunoscându-i râvna şi roadele pilduitoarei sale slujiri în ogorul Bisericii lui Hristos, să-L rugăm pe Dumnezeu, Cel ce stăpâneşte peste cei vii şi peste cei morţi, să-i facă parte de veşnică odihnă şi să-l primească în ceata aleşilor Săi, dăruindu-i „cununa dreptăţii" Sale (II Tim. 4, 8).

Veşnica lui pomenire!

CUVÂNTUL PREA SFINŢITULUI PĂRINTE VISARION RĂŞINĂREANU, EPISCOP VICAR AL ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, LA SLUJBA DE ÎNMORMÂNTARE A Î.P.S. MITROPOLIT ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfinţiile Voastre
Prea Sfinţiile Voastre
Onorate autorităţi
Îndurerată familie
Iubiţi credincioşi,

Cu sufletele cernite şi pline de durere ne luăm astăzi rămas bun de la cel care a fost părintele nostru duhovnicesc, dascăl bun şi iubitor Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie Plămădeală al Ardealului.

Ne despărţim astăzi de cel care de peste două decenii a condus cu râvnă, cu pricepere şi destoinicie destinele Bisericii Ortodoxe Transilvane. Ne despărţim astăzi de cel care prin tot ceea ce a lucrat şi a înfăptuit în ogorul Sfintei Biserici a lui Hristos, în ogorul culturii şi spiritualităţii româneşti va rămâne de-a pururi înscris în cartea de aur a istoriei noastre bisericeşti şi naţionale.

Pleacă astăzi din lumea celor vii cel care prin întreaga sa viaţă şi lucrare L-a proslăvit pe Cel ce este *Calea, Adevărul şi Viaţa*", şi care prin cuvânt, prin faptă şi prin slovă a lucrat *„ cu timp şi fără de timp "* la mântuirea sufletească a turmei celei duhovniceşti încredinţată lui spre păstorire.

Se mută la cele veşnice marele arhiereu Antonie al Ardealului, care s-a arătat prin tot ceea ce a realizat în planul vieţii bisericeşti şi culturale , vrednic urmaş al înaintaşilor săi în scaunul mitropolitan de la Sibiu; Andrei Şaguna, Ioan Meţianu,

Nicolae Bălan, Nicolae Colan şi Nicolae Mladin. Astăzi părintele nostru duhovnicesc mitropolitul Antonie, se coboară la *„casa cea de lut a strămoşilor săi"* – după cuvântul învăţatului mitropolit moldovean Varlaam, pentru a se întâlni acolo sus în ceruri cu ierarhii cărturari şi mărturisitori ai Basarabiei străbune de unde a răsărit şi el.

Odrăslit dintr-o familie de vrednici credincioşi basarabeni – Vasile şi Elisabeta Plămădeală, Î.P.S. Sa s-a născut la 17 noiembrie 1926, pe plaiurile pline de legendă şi farmec ale Stolnicenilor de pe Cogâlnic. Întotdeauna a vorbit cu respect şi veneraţie despre părinţii şi familia sa ca şi despre satul său natal pe care în anul 1991 l-a vizitat pentru întâia oară după mai bine de 40 de ani de înstrăinare. De tânăr a simţit o tainică chemare de a sluji lui Hristos şi astfel după şcoala primară se înscrie la Seminarul Teologic din Chişinău unde se remarcă prin rezultate deosebite la purtare şi învăţătură.

Silit de împrejurări neprielnice, împreună cu familia, se refugiază în 1945 mai întâi la Craiova şi apoi la Bucureşti unde îşi continuă studiile teologice. După 3 ani de studiu universitar, fiind pus sub urmărire datorită activităţii anticomuniste desfăşurate, părăseşte Bucureştiul şi se refugiază în Ardeal. În anul 1949 reuşeşte să-şi ia licenţa în teologie la Institutul Teologic Universitar din Cluj.

În acelaşi an la 6 august, este hirotonit diacon de episcopul Aradului Andrei Mageru, iar la 14 septembrie este călugărit la Mânăstirea Prislop, primind numele de Antonie în locul celui de Leonida pe care-l avea din botez.

În 1949 este condamnat la 7 ani de închisoare în contumacie. Reuşeşte să se sustragă condamnării şi se stabileşte la Mânăstirea Slatina pentru ca apoi să fie detaşat la Mânăstirea Râşca. La 6 august 1953 este hirotonit întru ieromonah de către fostul episcop al armatei Partenie Ciopron.

La 15 octombrie 1954 este arestat la Iaşi şi condamnat la patru ani de închisoare, fiind însă eliberat printr-un decret de graţiere în 1956.

Se înscrie la cursurile de doctorat în teologie la Bucureşti şi se stabileşte din nou la Mânăstirea Slatina din Moldova. În urma decretului 410/1959 este eliminat de la cursuri şi din mânăstire fiind nevoit să se angajeze ca muncitor, la Întreprinderea de Mase Plastice din Capitală unde, va rămâne până în 1968 când este recuperat de către patriarhul Justinian şi numit secretar şef la Institutul Teologic din Bucureşti. Între anii 1968-1970 este trimis cu o bursă de studii la Oxford unde obţine titlul de doctor în teologie iar în anul 1970 este ales episcop vicar patriarhal cu titlul de Ploieşteanu, fiind hirotonit la 27 decembrie în Catedrala Patriarhală. A coordonat în calitate de episcop-vicar Sectorul Relaţiilor Externe bisericeşti iar între 1971-1973 a fost şi rector al Institutului Teologic din Bucureşti.

A participat la numeroase întruniri bisericeşti şi ecumenice internaţionale unde şi-a adus o contribuţie însemnată la cunoaşterea teologiei româneşti.

În anul 1980 a fost instalat ca episcop al Buzăului unde a păstorit cu bogate realizări până în 1982 când a fost ales mitropolit al Ardealului fiind instalat la 7 februarie 1982 în Catedrala Mitropolitană din Sibiu.

Aici a desfăşurat o muncă impresionantă atât pe plan bisericesc, misionar şi filantropic cât şi pe tărâm cultural. La loc de frunte se înscrie ctitorirea Mânăstirii Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus, rezidită din temelii la care s-a adăugat o nouă şi spaţioasă biserică şi clădirea noii Academii duhovniceşti. Să pomenim apoi de zecile de biserici şi mânăstiri zidite în vremea păstoriei sale, ca şi de sutele de lăcaşuri de închinare-restaurare în Eparhie. Să amintim de cele peste 45 de volume pe care le-a scris şi care îmbrăţişează o vastă paletă a spiritualităţii şi istoriei Bisericii noastre, lucrări care-l vor aşeza pentru totdeauna între *„dascălii de cuget şi simţire românească"* făuritori de cultură, de limbă şi de istorie. Pentru activitatea sa prodigioasă a fost ales membru de onoare al Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe din Chişinău. A făcut parte din numeroase organisme ecumenice, culturale şi istorice fiind distins cu ordine şi medalii în ţară şi străinătate.

În ultimii ani o boală nemiloasă l-a încercat, boală pe care însă a purtat-o cu resemnare creştinească. Cu toate acestea a fost mereu prezent în viaţa Eparhiei, prezidând şedinţe ale Permanenţei, primind în audienţă preoţi şi credincioşi şi coordonând buna desfăşurare a vieţii bisericeşti.

În seara zilei de 29 august, împărtăşit cu Sf. Taine şi împăcat cu toţi a plecat la Domnul pe care l-a iubit şi pe care l-a slujit o viaţă întreagă.

Acum la ceasul despărţirii în numele clerului şi al credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului, al profesorilor şi studenţilor Facultăţii de Teologie Andrei Şaguna din Sibiu, îi aducem un smerit omagiu, mulţumindu-i pentru tot ceea ce a făcut pentru noi şi pentru Eparhia Sibiului şi rugându-l să ne ierte de cele ce-i vom fi greşit.

Mulţumim Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, membrilor Sfântului Sinod, Onoratelor autorităţi, clerului şi credincioşilor care au avut astăzi dragostea să vină la Sibiu pentru slujba de îngropăciune a părintelui nostru duhovnicesc.

Mulţumim şi grupului de medici din Sibiu, Târgu Mureş, Bucureşti şi Viena care şi-au dat toată osteneala şi priceperea lor întru alinarea suferinţei Î.P.S. Sale.

Fie ca Dumnezeu să aşeze sufletul robului său arhiepiscopul şi mitropolitul Antonie în ceata drepţilor, să-l ierte de cele ce va fi greşit ca om şi să ne ajute ca sub oblăduirea lui din ceruri şi de la ctitoria sa de la Sâmbăta unde-şi va dormi somnul de veci până la obştească Înviere să slujim în credinţă, în dragoste şi în nădejde, Biserica străbună şi poporul român cel binecredincios.

Dumnezeu să-l odihnească! În veci pomenirea lui !

MESAJE DE CONDOLEANȚE ADRESATE PATRIARHIEI ȘI ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

Prea Fericite și Prea Sfințite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, Prea iubite și prea dorite frate în Hristos-Domnul și împreună slujitor cu smerenia noastră, Domnule Teoctist, îmbrățișându-vă frățește în Domnul ne adresăm Dumneavoastră.

Am aflat cu multă durere despre adormirea întru Domnul a Prea Iubitului nostru frate și împreună slujitor, pururea pomenitul Mitropolit al Transilvaniei Domnul Antonie, după multe strădanii în decursul vieții sale pământești în slujba Sfintei Biserici a României, a binecredinciosului popor din Transilvania, al Mișcării Ecumenice, a Unității Panortodoxe și a Sfintei Ortodoxii în general.

Rugându-ne pentru odihna fericitului suflet al pururea pomenitului ierarh în corturile drepților dimpreună cu cei care au bineplăcut Domnului din veac, exprimăm față de prea Fericirea Voastră și față de Prea Sfânta Biserică a României compasiunea Bisericii Mame și condoleanțele noastre pentru plecarea acestui ales ierarh, dorind însă ca cel ce are putere peste cei morți și peste cei vii, Hristos Dumnezeul nostru, să odihnească sufletul celui mutat de la noi la umbra pomului vieții, lângă izvoarele apelor iar amintirea lui să fie neștearsă.

Cu acest prilej adresăm și Prea Fericirii Voastre și celorlalți frați arhierei îndurerați condoleanțe și dorim ca anii vieții Prea Fericirii Voastre să fie îndelungați, sănătoși și binecuvântați întru slujirea Bisericii, asigurându-vă de adâncă dragoste în Hristos și de toată cinstea noastră.

† BARTOLOMEU,
Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului

Președintele României își exprimă profunda tristețe la aflarea veștii trecerii la cele veșnice a Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Personalitate cu vocație ecumenică și europeană, Î.P.S. Antonie Plămădeală, face parte din galeria marilor mitropoliți cărturari ai Transilvaniei, distingându-se

prin contribuţiile sale de istorie a culturii vechi româneşti şi de teologie ecumenică, recunoscute de prestigioase instituţii academice.

Ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi la reuniunile Conferinţei Bisericilor Europene, s-a implicat activ în dialogul cu celelalte Biserici şi confesiuni creştine.

Înfruntând o istorie care a pus la grea încercare credinţa, Î.P.S. Antonie Plămădeală şi-a privit întotdeauna misiunea sa spirituală, de păstor şi arhiereu, în strânsă legătură cu toate formele culturii, fiind un adevărat ambasador al tradiţiei şi spiritualităţii ortodoxe în lume.

Aducând un ultim omagiu, Preşedintele României îşi exprimă speranţa că moştenirea Înalt Prea Sfinţiei Sale Antonie Plămădeală în privinţa deschiderii europene a ortodoxiei şi a relaţiei dintre cult şi cultură va avea un ecou durabil în viaţa Bisericii şi în relaţiile Bisericii Ortodoxe cu întreaga societate românească.

TRAIAN BĂSESCU,
Preşedintele României

Prinos Eminenţei SaleAcademician
Dr. Antonie Plămădeală,Mitropolitul Ardealului

Am simţit o mare durere şi am trăit un sentiment de pierdere personală când am aflat vestea tristă a trecerii la cele veşnice, pe data de 29 august, a Eminenţei Sal, mitropolitul Antonie. El a fost un conducător şi un savant distins, al cărui exemplu de slujire plină de credincioşie şi de viaţă dedicată muncii susţinute pentru Biserică, a rămas ca o moştenire trainică nu numai Ortodoxiei româneşti, ci Bisericii din întreaga lume.

Activitatea neobosită depusă de mitropolitul Antonie pe tărâmul relaţiilor ecumenice a fost apreciată în special de anglicani, a căror frăţietate cu el, în Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi în alte contexte a contribuit mult la construirea unor relaţii pline de încredere şi rodnice totodată. Este cu neputinţă să subestimăm contribuţia sa la acest nivel al relaţiilor ecumenice.

Anglicanii au primit şi au găsit, de asemenea, multă inspiraţie în scrierile sale. Legăturile sale cu Anglia erau calde şi strânse, începând încă din timpul studiilor sale de doctorat la Colegiul Heythrop, de la sfârşitul anilor şaizeci. Şi eu am, de asemenea, amintiri deosebite cu el din timpul unei Conferinţe internaţionale la Oxford, din anii 80. Am fost totdeauna impresionat şi mişcat de tăria sa de caracter şi de profunda sa spiritualitate, dobândită prin răbdare şi modul curajos cu care a suferit anii de detenţie de prin deceniul 50.

Destul de recent, mitropolitul Antonie însuşi mi-a transmis compasiunea şi rugăciunile sale după atacurile teroriste cu bombe de la Londra. Din aceasta şi din alte multe moduri în care am fost în legătură unul cu altul, am apreciat onestitatea frăţietăţii sale şi preocuparea sa pentru Biserica anglicană. Îi voi simţi foarte mult lipsa şi vă transmit această expresie sinceră a cordialelor mele condoleanţe şi ale tuturor anglicanilor, asigurându-vă de gândurile şi sentimentele noastre. Plângem ca şi Dumneavoastră trecerea sa în veşnicie.

Al Vostru în Hristos,

ROWAN WILLIAMS

Arhiepiscop de Canterbury, Lambeth Palace, London

Prea Fericite Părinte Teoctist,

Cu durere am luat la cunoştinţă de sfânţa moarte a Eminenţei Sale, Mitropolitul Antonie.

Dorim să exprimăm Sfinţiei Voastre în acest moment al ridicării de pe pământ a unui Frate atât de stimat şi iuit, sentimentele noastre de apropiere sufletească şi de rugăciune. Personal stabilisem cu dânsul o profundă legătură spirituală. Pentru că Eminenţa Sa Antonie mi-a făcut mult bine şi acesta era un motiv de stimă şi mai ales de bucurie.

Acum el este în braţele Tatălui şi primeşte premiul unei lungi vieţi de slujbă.

Sunt sigur că este un potenţial mijlocitor pentru a obţine de la Domnul darul deplinei uniuni între Bisericile noastre surori, cauză căreia Antonie i-a dedicat o mare parte din opera sa apostolică.

Eminenţa Sa, Cardinalul Tettamanzi, legat de Prea Sfinţia Voastră de profundă stimă şi amiciţie, Vă transmite condoleanţele sale.

Sper să mă întâlnesc din nou cu Prea Sfinţia Voastră şi până atunci vă trimit sentimentele mele de devotament şi sinceră afecţiune.

FRANCESCO COCCOPALMERIO

Epicop titular di Geliano

Auxiliar al Arhiepiscopiei din Milano

Prea Fericirea Voastră,

Har şi pace în numele Domnului nostru Iisus Hristos !

Rostind rugăciunea (cuvintele psalmistului) „Binecuvântată e calea pe care mergi azi, suflete, pentru că s-a gătit pentru tine un loc de odihnă”, ne alăturăm Bisericii Ortodoxe Române în momentele de durere cauzate de trecerea

în lumea drepţilor a Mitropolitului Antonie al Transilvaniei, un mare ierarh, eminent teolog, păstor iubit, un om al dialogului şi lider angajat al mişcărilor ortodoxe şi ecumenice, părintele spiritual al multor tineri din România.

Transmitem sincere condoleanţe Preasfinţiei Voastre, Bisericii Ortodoxe Române, clerului şi credincioşilor şi vechea eparhie a Transilvaniei, tuturor fiilor şi fiicelor duhovniceşti ai Mitropolitului Antonie al Transilvaniei.

Astăzi, împreună cu fraţii noştri creştini din România, îi mulţumim Domnului nostru Iisus Hristos pentru purtarea de grijă şi prezenţa în viaţa noastră a Mitropolitului Antonie.

Ne vom aminti cu recunoştinţă de Mitropolitul Antonie pentru multe motive şi în numeroase feluri : înainte de toate, pentru speranţa şi încrederea lui în viitor; pentru faptul că, în momente de grea încercare, a încurajat numeroşi tineri spre studiul teologiei, i-a îndemnat să urmeze studii post universitare în străinătate, să fie cât mai bine pregătiţi din punct de vedere teologic, pastoral şi spiritual pentru a servi poporul şi biserica.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi marea familie ecumenică în general îi sunt îndatorate Mitropolitului Antonie pentru anii de conducere şi slujire a mişcării ecumenice. Înalt Prea Sfinţia Sa a funcţionat în cadrul Comitetului Central şi Executiv al Consiliului Ecumenic, precum şi în cadrul comitetelor consultative şi de consiliere. Cei care am avut onoarea şi bucuria de a-l cunoaşte vom păstra cu recunoştinţă şi vom duce mai departe preţioasa moştenire pe care ne-a încredinţat-o.

Dumnezeul vieţii şi al învierii să-l primească pe credinciosul său slujitor în împărăţia cerească şi cu drepţii să-l numere.

Veşnică pomenire mitropolitului Antonie al Transilvaniei

SAMUEL KOBIA
Secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor – Geneva

Conferinţa Bisericilor Europene

Domnul Pastor Jean-Arnold de Clermont, Preşedintele Conferinţei Bisericilor Europene (CBE), aflat acum în vizită oficială în România, m-a delegat să prezint un scurt omagiu la adresa Mitropolitului Antonie al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, adormit în Domnul. Am acceptat cu mare emoţie această misiune, mai ales că personal îi datorez mult celui pe care Biserica Ortodoxă Română îl încredinţează acum Părintelui Ceresc.

Vizita Preşedintelui de Clermont în ţara noastră a fost pregătită cu câteva luni în urmă. Încă de pe atunci era planificat să sosim la Sibiu în ziua de joi, 1 septembrie, aşa cum s-a şi întâmplat. Potrivit programului iniţial, trebuia să avem astăzi o

întâlnire de lucru cu Mitropolitul Antonie. În adâncul înțelepciunii Sale, Bunul Dumnezeu a rânduit însă o astfel de întâlnire cu cel cu care am purtat până acum discuții cu privire la organizarea celei de a 3-a Adunări Ecumenice Europene la Sibiu, în luna septembrie 2007.

C.B.E. împărtășește cu întreaga Biserică Ortodoxă Română, în special cu ierarhii, preoții, cinul monahal și credincioșii Mitropoliei Ardealului, sentimente de compasiune pentru plecarea dintre noi la Domnul a unuia din cei mai străluciți ierarhi ai săi. Conferința de la Geneva nu va uita niciodată contribuția valoroasă a Mitropolitului Dr. Antonie Plămădeală la promovarea bunelor relații dintre toate Bisericile din Europa. Nu vom uita nici cuvintele de dojană, uneori aspră, pe care răposatul în Domnul le-a formulat adeseori la adresa organizațiilor de la Geneva. Multe din aceste observații critice au avut menirea să corecteze orientarea ecumenică a acelor organizații, ca să facă astfel posibilă o mai bună participare a Bisericilor Ortodoxe pe plan ecumenic internațional.

La ultima întrevedere pe care am avut-o cu Mitropolitul Antonie, la sfârșitul lunii aprilie a.c., Înalt Prea Sfinția Sa ne-a dat o serie de sfaturi utile privind organizarea adunării din 2007 aici la Sibiu, adunare la care vor fi așteptați reprezentanți ai tuturor Bisericilor creștine dintre întreaga Europă. În septembrie 2007 Mitropolitul Antonie Plămădeală nu va fi prezent fizic printre cei care se vor întruni la Sibiu, dar va fi sigur prezent acolo în mod spiritual.

Îi mulțumim Tatălui Ceresc pentru darul pe care ni l-a făcut prin Mitropolitul Antonie și Îl rugăm pe cel care are stăpânire asupra vieți și a morții să primească sufletul răposatului arhiereu Antonie în corturile drepților. Amin.

Preot prof. dr. VIOREL IONIȚĂ,
Director de Studii C.E.B. – Geneva

Cu adâncă durere vă adresez condoleanțe în numele Senatului României și al meu personal, astăzi când Biserica Națională, credincioșii din sfintele ținuturi ale Ardealului și din întreaga Românie au suferit o mare, o foarte mare pierdere.

S-a stins din viața unul dintre marii părinți ai Patriei și ai ortodoxismului românesc, Înalt Prea Sfințitul Antonie Plămădeală, mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Cărturar strălucit, teolog de prestigiu, patriot devotat idealurilor acestei nații românești, îndelung lovite de istorie, Înalt Prea Sfințitul Antonie, basarabean după naștere, dar vrednic păstor al Ardealului, ne-a onorat cu prietenia sa și cu cuvântul său încărcat de înțelepciune.

Ne înclinăm cu lacrimi în fața acestei clipe în care Mitropolitul Antonie se înalță la Domnul, dar ne mângâie și ne vor alina cărțile sale și exemplul marii sale credințe, al profundului său patriotism.

Dumnezeu să-l odihnească și să-l țină lângă tronul Său pe Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, cel plecat în locurile luminate de la mânăstirea Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus !

NICOLAE VĂCĂROIU,
Președintele Senatului

Încetarea din viață a teologului, ierarhului și cărturarului Antonie Plămădeală reprezintă ă grea pierdere pentru Biserica Ortodoxă și pentru comunitatea culturală din România dar mai ales pentru numeroșii credincioși care au descoperit în personalitatea Mitropolitului un Părinte înduhovnicit și un suflet nobil și cald.

Condamnat la închisoare pentru activitate anticomunistă, în tinerețe Antonie Plămădeală a fost arestat și închis la Jilava între 1954 și 1956. Suferința din închisoare precum și solida pregătire teologică și umanistă desăvârșită în anii de studiu, i-au creat o puternică autoritate în rândul ierarhiei ortodoxe, dar și a reprezentanților Statului român, fiind permanent o voce respectată și apreciată atât în țară, cât și în relațiile externe ale Bisericii și ale României. Cărturar de excepție și excelent partener de dialog ecumenic, I.P.S. Antonie a primit numeroase distincții și titluri bisericești și culturale, și a fost ales membru de onoare atât al Academiei Române, cât și al Academiei de Științe din Chișinău.

Trecerea la cele veșnice a Înalt Prea Sfințitului Antonie, ne-a întristat profund, însă vom păstra întotdeauna amintirea celui care și-a dedicat întreaga viață slujirii aproapelui și idealurilor creștine.

Dumnezeu să-l odihnească în pace !

ADRIAN NĂSTASE,
Președintele Camerei Deputaților

Trecerea la cele veșnice a Înalt Prea Sfinției Sale Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, este un moment trist pentru Biserica Ortodoxă Română și pentru creștinii ortodocși români, mai ales pentru cei ardeleni și pentru toată creștinătatea. Prin dispariția dintre noi a Înalt Prea Sfinției Sale, ortodoxia română pierde un cărturar și un om de mare angajament spiritual, un ierarh care s-a dăruit pe de-a-ntregul Bisericii Ortodoxe și credincioșilor ei.

Mitropolitul Antonie Plămădeală a fost un om dedicat valorilor creştine, un apărător al credinţei în vremurile grele de dinainte de 1989 şi un lider al Bisericii Ortodoxe deschis dialogului interetnic şi interconfesional în anii tulburi care au urmat după 1989. A fost unul dintre ierarhii cei mai activi ai Bisericii Ortodoxe, puternic implicat în renaşterea spirituală de după Revoluţie. Sub păstorirea lui s-au ridicat biserici şi mânăstiri în Ardeal, s-au construit cămine pentru bătrâni şi copii, iar implicarea socială a Bisericii a întărit legăturile ei cu societatea, cu oamenii. Dumneavoastră, cei aflaţi astăzi aici, ştiţi cu siguranţă multe dintre lucrurile bune pe care le-a făcut Înalt Prea Sfinţia Sa în cei peste 20 de ani în care a fost mitropolit al Ardealului. Eu voi aminti aici unul singur. Este drept să-l trecem pe I.P.S. Antonie Plămădeală printre ctitorii de seamă ai mânăstirii Sâmbăta de Sus pentru eforturile de renovare pe care le-a depus începând chiar cu numirea sa în funcţia de mitropolit. Urmare a acestei implicări, frumoasa mânăstire brâncovenească a devenit unul dintre reperele ortodoxiei din Ardeal, un loc de formare spirituală şi de întărire a credinţei creştine.

În final, vreau să exprim în numele Guvernului României, regretul pentru trecerea la cele veşnice a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie Plămădeală. Am convingerea că viitorul Mitropolit al Ardealului, pe care cu înţelepciune Sfântul Sinod îl va desemna, să-i conducă pe creştinii ortodocşi ardeleni, va continua activitatea pastorală, culturală şi socială a Mitropolitului Antonie Plămădeală.

Dumnezeu să-l odihnească şi Dumnezeu să ne ajute pe noi toţi.

GUVERNUL ROMÂNIEI
(Mesaj prezentat de Dl. Gheorghe FLUTUR,
Ministrul Agriculturii)

Am aflat cu mare întristare vestea dureroasă a încetării din viaţa pământească, după o lungă şi grea suferinţă, a Înalt Prea Sfinţiei Sale, Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, personalitate de seamă a Bisericii Ortodoxe Române.

Născut în anul 1926 în Basarabia, viitorul mitropolit, după strălucite studii teologice la Chişinău, Bucureşti şi Cluj, a intrat de tânăr în cinul monahal având în ani 1949-1945 responsabilităţi didactice şi administrative la mai multe mânăstiri din Moldova. Ca urmare a convingerilor sale profund religioase a suferit prigoana regimului comunist fiind închis între anii 1954-1956 şi scos din mânăstire şi din cler în anul 1959. După ce aproape un deceniu a fost silit să-şi câştige existenţa ca muncitor, din 1968 şi-a putut relua activitatea în cler şi chiar a urmat studii în străinătate obţinând doctoratul în teologie la vestita şcoală „Heythrop College”

din Oxford în anul 1971. Ales din 1970 episcop-vicar patriarhal, Antonie Plămădeală s-a remarcat în special în relaţiile externe bisericeşti fiind apreciat ca unul din marii ecumenişti contemporani. A făcut parte din delegaţii sinodale româneşti care au vizitat alte Biserici creştine. A fost ales în conducerea centrală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În anul 1979 a fost ales episcop al Buzăului, iar în 1982 arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al Ardealului. În această ultimă demnitate ecleziastică, pe care a deţinut-o 23 de ani, a avut realizări de seamă pe toate planurile : a restaurat biserici-monumente istorice, a construit noi locaşuri de cult, a înfiinţat şcoli teologice şi mai ales a rectitorit mânăstirea de la Sâmbăta de Sus, vatră monahală brâncovenească pe care a iubit-o în mod deosebit şi unde a dorit să-şi doarmă somnul de veci.

Evocând personalitatea mitropolitului Antonie trebuie să subliniem şi strălucita sa activitate teologică, publicistică şi literară. Pentru aceste merite a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Cu aceste gânduri ne despărţim astăzi de mitropolitul Antonie Plămădeală, adresând totodată conducerii Bisericii Ortodoxe Române, preoţilor şi credincioşilor din Ardeal, precum şi familiei sale, greu încercată, sincere condoleanţe şi asigurarea de întreaga noastră compasiune.

Dr. ADRIAN IORGULESCU,
Ministrul Culturii şi Cultelor
(Mesaj prezentat de Dl. Dr. Adrian LEMENI,
Ministru-Secretar de Stat la Secretariatului pentru Culte)

Am aflat cu profundă tristeţe vestea trecerii la cele veşnice, după o lungă şi grea suferinţă, a Î.P.S. Antonie Plămădeală, mitropolit ortodox al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, om cu deosebite virtuţi morale şi sufleteşti, de o înaltă ţinută spirituală. În întreaga sa viaţă pământească, a slujit cu credinţă şi devotament Biserica, fiind nu numai un mare ecumenist al zilelor noastre ci şu un distins dascăl de cuget, simţire şi ortodoxie românească.

În aceste momente de grea încercare, evocăm memoria omului de cultură Antonie Plămădeală, membru de onoare al Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe din Chişinău.

Amintirea Sa va rămâne pentru totdeauna în inimile noastre.

Dumnezeu să-l odihnească !

MIHAI-RĂZVAN UNGUREANU,
Ministrul Afacerilor Externe

Am aflat cu profundă durere de trecerea la cele veşnice a Înalt prea Sfinţitului Antonie, Arhiepiscopul Sibiului şi Mitropolitul Ardealului, păstor şi părinte al poporului credincios al lui Dumnezeu. Prin participarea la misterul suferinţei lui Hristos a mărturisit o dată în plus credinţa şi fidelitatea lui faţă de Domnul.

Îl rugăm pe Mântuitorul nostru al tuturor să-l unească la misterul glorios al Învierii Sale aşezându-i sufletul unde drepţii se odihnesc şi dăruindu-i răsplata slujitorului credincios. „Dumnezeu să-l odihnească!" şi „Veşnica lui pomenire!"

† IOAN ROBU
Arhiepiscop Mitropolit al Arhiepiscopiei Romano-Catolice Bucureşti

Cu profund regret şi sincere condoleanţe vă trimitem compasiunea noastră pentru încetarea din viaţa a Î.P.S. Antonie Plămădeală.

Rugăm ca Bunul Dumnezeu să-l aşeze în dreapta Sa.

Cu dragostea frăţească,
Arhiepiscop DIRAYR MARDICHIAN,
Şeful Bisericii Armene din România

Preasfinţia Voastră, Preasfinte Visarion,
Prea cucernici Părinţi ai Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului,

Totdeauna gata să primim cele pe care Atotştiutorul Domn şi Stăpân al vieţii le hotărăşte pentru noi, am primit vestea „trecerii" din lumea aceasta şi primirea în braţele părinteşti ale Veşnicului Păstor, a celui care a fost printre noi Arhiepiscopul şi Mitropolitul Antonie.

Mare teolog, bun păstor sufletesc, abandonat total planului Păstorului Mare, pentru „viaţa din belşug" a turmei încredinţate, iscusit învăţător şi următor al lui Iisus pe Drumul Crucii, Arhipăstorul Antonie rămâne mereu viu în conştiinţa şi în inimile credincioşilor creştini ai acestei ţări, cât şi în inimile tuturor acelora care l-au cunoscut, l-au ascultat şi s-au hrănit cu învăţătura lui, de oriunde ar fi ei.

Dimpreună cu Ierarhii, preoţii şi credincioşii Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, îl rog pe Domnul Personal, Iisus, înviat din morţi şi glorificat, să-l aşeze cu drepţii şi sfinţii Lui în bucuria şi fericirea veşnicei Împărăţii!

† LUCIAN – Arhiepiscop şi Mitropolit
Mitropolia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică

Cu adâncă durere am luat la cunoştinţă despre trecerea la cele veşnice a Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, Acad. Dr. Dr. H. C., Antonie Plămădeală, care, după o îndelungată slujire, s-a întors la casa Tatălui Ceresc.

Conducerea Bisericii Evanghelice C.A. din România, şi în numele Domnului Episcop D. Dr. Christoph Klein, îşi exprimă sincerele sale condoleanţe pentru această grea pierdere pentru Biserica Ortodoxă Română şi pentru dialogul ecumenic în România. Atotputernicul Părinte Ceresc să-l odihnească în pace.

CONSISTORIUL SUPERIOR
Al Bisericii Evanghelice C.A. din România
Episcop Vicar Prof. dr. HANS KLEIN
Secretar general FRIDRICH GUNESCH

Academia Română deplânge, cu profundă îndurerare, trecerea la cele veşnice a Înalt Prea Sfinţitului Antonie Plămădeală, Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, membru de onoare al Academiei Române din anul 1992. Cu plecarea la cele veşnice a Î.P.S. Antonie Plămădeală, comunitatea academică pierde pe unul dintre cei mai distinşi membri ai săi, o personalitate emblematică a spiritualităţii ortodoxe româneşti contemporane cu gândul, cuvântul şi fapta, amintirea sa fiind de-a pururi binecuvântată.

BIROUL DE PRESĂ AL ACADEMIEI ROMÂNE

Cu adâncă durere şi tristeţe sufletească, din ziua în care Bunul Dumnezeu l-a chemat în Ierusalimul Ceresc pe Mitropolitul şi ilustrul confrate întru Hristos Domnul, Dr. Antonie Plămădeală, Biserica din Sfânta şi de Dumnezeu păzita Mitropolie a Basarabiei este înveşmântată în doliu.

Ca Întâi Stătător al Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia, în numele clerului şi credincioşilor pururi rugători către Dumnezeu, vom păstra vie memoria vrednicului de pomenire Arhiepiscopului şi Mitropolitului Dr. Antonie Plămădeală.

Întru Lumina dumnezeirii să fie odihnit cu sfinţii înţeleptul şi blândul păstor Antonie cu tot neamul cel binecredincios adormit. Dumnezeu să-L ierte !

† PETRU
Arhiepiscop al Chişinăului, Mitropolit al Basarabiei
şi Exarh al Plaiurilor

Cu durere în inimă Vă adresăm cele mai sincere condoleanţe şi suntem alături în rugăciuni, pentru ca bunul Dumnezeu să aşeze sufletul bun şi cald al Î.P.S. Mitropolit Antonie Plămădeală în ceata drepţilor săi.

Nădăjduim că sufletul său va merge acolo unde Dumnezeu l-a chemat şi unde ne va chema pe fiecare dintre noi. Îl petrecem către învierea cea de obşte pe care o râneşte fiecare credincios dreptmăritor.

Mitropolitul Antonie va rămâne şi pentru noi, cei de peste Prut, de unde îşi trage rădăcinile, un adevărat pilon al Ortodoxiei. Întreaga viaţă şi-a pus-o întru slujirea Domnului şi în grija celor păstoriţi. Acest ierarh scump şi aproape nouă rămâne prezent prin toate câte le-a realizat în activitatea desfăşurată: scrieri, îndrumări, ctitorii şi multe altele. Însă ceea ce ne face să ăl avem mereu în suflete este bunătatea, blândeţea, mintea lucidă şi dragostea neţărmurită a acestui mare ierarh al vremurilor noastre.

În aceste clipe de despărţire nu ne rămâne să-i zicem fratelui nostru întru Hristos şi în slujire decât : Veşnica lui pomenire !

Cu dragoste în Hristos Domnul nostru,

† VLADIMIR
Mitropolitul Primat al Chişinăului şi al întregii MOLDOVE

Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România, prin filiala Sibiu -, purtătoare de mesaje a tuturor Asociaţiilor din ţară, respectiv a Bucureştiului, a cărui membru fondator a fost adormitul întru Domnul – Înalt Prea Sfinţitul Antonie Plămădeală, Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, îl însoţeşte azi pe ultimul său drum pământesc.

Pe Frontispiciul Mausoleului din Aiud, sfinţit de către Înalt Prea Sfinţitul Bartolomeu Anania, Arhiepiscop al Clujului, ridicat în memoria celor ucişi în temniţele comuniste, stă scris: *„Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este Împărăţia Cerurilor"* (Matei 5, 10).

Unul dintre cei prigoniţi pentru dreptate, adevăr, credinţă în Dumnezeu şi libertate, a fost şi cel pe care azi îl vedem pentru ultima oară în această viaţă.

Urmărit în anul 1948, ca student teolog, datorită manifestărilor sale antibolşevice, şi sustrăgându-se arestării, este condamnat, în lipsă, la 7 ani temniţă grea.

A fost arestat în sfârşit în anul 1954, după moartea Tiranului Roşu.

A fost judecat şi condamnat la 4 ani de închisoare, pedeapsă pe care o execută în mare parte în Penitenciarul de tristă faimă JILAVA.

În anul 1956, este graţiat de restul pedepsei şi angajat ca muncitor necalificat la munca de jos într-o fabrică de ambalaje din Bucureşti. Libertatea a fost relativă,

pentru că a fost urmărit în continuare şi când a intrat în viaţa monahală, în şcoala şi în viaţa bisericească.

Noi, cei ce i-am fost fraţi şi camarazi de suferinţă în acelaşi crez de idealuri de dreptate, credinţa în Dumnezeu şi în valorile moralei creştine, ne înclinăm în faţa rămăşiţelor pământeşti a celui ce a fost Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit, academician, Dr. Antonie Plămădeală şi rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l primească în Împărăţia Sa cea Cerească. Amin.

ZAHARIA URDEA,
Secretar A.F.D.P.

AU MAI TRIMIS MESAJE:

– Î.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

– Î.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului.

– Î.P.S. Iosif, Mitropolitul Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale.

– Î.P.S. Pimen, arhiepiscop al Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor.

– Î.P.S. Bartolomeu, arhiepiscop al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului.

– Î.P.S. Andrei, arhiepiscop al Arhiepiscopiei Alba Iuliei.

– Î.P.S. Nicolae Condrea, arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America şi Canada.

– P.S. Eftimie, episcopul Romanului.

– P.S. Ioan, episcopul Oradiei, Bihorului, şi Sălajului.

– P.S. Ioachim Băcăuanul, arhiereu icar al Episcopiei Catolice Iaşi.

– P.S. Florentin Crihălmeanu, episcop al Episcopiei Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, Cluj-Gherla.

– Dl. Ion Iliescu – senator, fost preşedinte al României.

– Dl. Mugur Isărescu, guvernator al Băncii Naţionale a Românei.

– D-na. Ingrid Saarour, preşedinta Comisiei speciale de retrocedare a unor bunuri imobile care au aparţinut cultelor religioase din România.

– Dl. general de brigadă Cornel Idorasi, director executiv al Asociaţiei Române pentru Combaterea Contrafacerilor şi Asociaţia Naţională pentru Protecţia Consumatorilor şi Promovarea Produselor şi Serviciilor din România.

– Dl. Martin Bottesch, preşedintele Consiliului Judeţean Sibiu.

– Dl. Marin Crăciun, subprefect al Prefecturii Sibiu.

– Dl. Prof. Klaus Werner Johannies, primarul municipiului Sibiu.

– Direcţia Judeţeană pentru Cultura, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Sibiu.

– Dl. Dorin Muntean, director al Direcţiei pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Braşov.

– Dl. prof. univ. dr. Constantin Oprean, rectorul Universităţii „Lucian Blaga" Sibiu.

– Dl. prof. univ. dr. Teodor Traian Maghiar, rectorul Universităţii din Oradea.

– Dl. prof. univ. dr. Aurel Papari, rectorul Universităţii „Andrei Şaguna" din Constanţa.

– Dl. prof. univ. dr. Teodor Maghiar, decanul Facultăţii de Electrotehnică şi Informatică a Universităţii din Oradea.

– Colectivul Academiei Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu" din Sibiu.

– P.C. pr. prof. univ. dr. Dorin Oancea, decanul Facultăţii de Teologie „Andrei Şaguna" din Sibiu.

– P.C. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, decanul Facultăţii de Teologie din Cluj-Napoca.

– Corpul profesoral al Facultăţii de Teologie din cadrul Universităţii „Aurel Vlaicu"din Arad.

– Dl. general de brigadă Conf. uni. Dr. Eugen Popescu, Comandantul Şcolii de Aplicaţie şi Comandant al Garnizoanei Sibiu.

– Dl. general de brigadă Conf. univ. dr. Eugen Popescu, Comandantul Şcolii de Aplicaţie şi Comandant al Garnizoanei Sibiu.

– Dl. general de brigadă Costică Silion, inspector general al Jandarmeriei Române Bucureşti.

– Comanda Inspectoratului de Poliţie al Judeţului Sibiu.

– Prof. univ. dr. Dumitru Acu, preşedintele Asociaţiei „ASTRA" Sibiu.

– Dl. prof. univ. dr. Corneliu Bucur, director general al Complexului Muzeal ASTRA Sibiu.

– Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Sibiu.

– Forumul Democrat al Germanilor din România.

– Dl. Francisc Szimibatfalvi Torok – Comunitatea Maghiară din Sibiu.

– Prof. univ. dr. Alexandru Stan, Asociaţia pentru Pacea Religiilor Bucureşti.

– Dl. ing. Şt. Muntean, Asociaţia Pensionarilor Sibiu.

– Dl. Moise Velescu, preşedintele Asociaţiei „Oastea Domnului".

– Colectivul Bibliotecii Judeţene „ASTRA" Sibiu.

– Colectivul Direcţiei de Muncă, Solidaritate Socială şi Familie a Judeţului Sibiu.

– Inspectoratul Şcolar Judeţean Sibiu. D-na. Prof. Christine Manta-Klemens – Inspector Şcolar Judeţean.

– Casa Județeană de Asigurări de Sănătate Sibiu.

– Colectivul Centrului Regional de Formare continuă pentru Administrația Publică de Sănătate Sibiu.

– Colectivul Centrului Regional de Formare continuă pentru Administrația Publică Locală Sibiu.

– Direcția Generală a Finanțelor Publice.

– Camera de Conturi Sibiu.

– Organizația Județeană a Partidului Național Liberal Sibiu.

– Organizația Județeană a Partidului Social Democrat Sibiu

– Fam. prof. univ. dr. Ion Pascu și colectivul Spitalului Municipal Tg. Mureș.

– Prof. univ. dr. Ioan Bogdan, Sibiu.

– Dl. Paul Orza, regizor, București.

COORDONATE BIOGRAFICE ALE MITROPOLITULUI ANTONIE AL ARDEALULUI

Î.P.S. Mitropolit Antonie a văzut lumina zilei în localitatea Stolniceni, județul Lăpușna (azi raionul Hâncești din Republica Moldova), în data de 17 noiembrie 1926 din părinții Vasile și Elisabeta, într-o familie cu șase frați ajunși la maturitate.

Școala elementară a absolvit-o în satul natal și în comuna „Principele Carol", unde tatăl său fusese detașat. În anul 1937 s-a înscris la Seminarul Teologic „Gavriil Bănulescu-Bodoni" din Chișinău, nutrind de mic copil dorința de a urma căile Domnului și de a-I sluji cu vrednicie. Din păcate, condițiile istorice nu au fost favorabile desfășurării în liniște a studiilor, deoarece la sfârșitul lunii iunie a anului 1940 trupele sovietice au ocupat Basarabia. Viața bisericească a fost distrusă, mulți preoți refugiindu-se în teritoriile românești neocupate. În aceste condiții, cursurile de la Seminarul Teologic au fost suspendate, iar tânărul teolog Leonida Plămădeală s-a văzut nevoit să se înscrie la Școala Pedagogică din Chișinăul ocupat, după ce terminase cu note excelente primii trei ani de seminar. Astfel, încă de pe atunci se putea vedea că viitorul tânărului Leodida nu va fi lipsit de diverse piedici și de pericole.

Reocuparea românească a Basarabiei a întrerupt, din fericire, studiile elevului Leonida promovat în anul al II-lea al Școlii Pedagogice sovietice, iar din toamna anului 1941 și-a putut continua studiile la Seminarul Teologic din Chișinău. Apropiindu-se, însă, în vara anului 1944 linia frontului de Chișinău, s-a refugiat cu părinții în Ișalnița, lângă Craiova, și a cerut transferarea lui la Seminarul „Nifon Mitropolitul" din București pe care l-a și absolvit în anul 1945 cu media generală 9. În toamna aceluiași an s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universității București, audiind în paralel și cursuri de la facultatea de Litere și Filozofie (printre alții și pe renumiții profesori Anton Dumitriu, Mircea Florian, G. Călinescu, Tudor Vianu, I. Zamfirescu ș.a.). Situația sa civilă însă nu a fost deloc ușoară, știut fiind că Uniunea Sovietică ceruse guvernului marionetă condus de Petru Groza predarea tuturor acelora care în data de 28 iunie se aflaseră pe teritoriul ocupat de

Armata Roşie, dar care reuşiseră să se refugieze odată cu retragerea armatelor română şi germană în vara anului 1944 pe teritoriul aflat la vest de Prut (persoane pe care URSS le considera de cetăţenie sovietică). Datorită unei măsuri a ministrului de justiţie Lucreţiu Pătrăşcanu, multe persoane care riscau astfel deportarea în Siberia au fost ajutate să primească un nou buletin de identitate român, recunoscându-li-se prin tribunal şi cetăţenia română. În această categorie a intrat şi viitorul mitropolit de la Sibiu.

Implicat în organizaţiile studenţeşti anticomuniste, a fost pus sub urmărire din toamna anului 1948. După trei ani de studiu universitar a fost nevoit să părăsească, deci, Bucureştiul şi să treacă în Ardeal. După un an în care a fost nevoit să stea ascuns în Baia Mare, s-a înscris, la sfârşitul anului universitar 1948-1949, la Institutul Teologic Universitar din Cluj, a dat îndată examenele şi a predat în iunie 1949, în manuscris, lucrarea de licenţă cu titlul „Importanţa antropologiei carreliene pentru o pedagogie creştină", teză lucrată sub îndrumarea profesorului Nicolae Balca, preşedinte al comisiei fiind episcopul Nicolae Colan, în faţa căruia a rostit şi discursul de terminare a studiilor, discurs care a apărut imediat şi în revista clujeană „Renaşterea". Nota obţinută la examenul de licenţă a fost 10, cu calificativul „excepţional".

La nici două luni de la obţinerea titlului de licenţiat în Teologie, a cerut episcopului Aradului Andrei Mageru să-l hirotonească în treapta de diacon. La praznicul din acelaşi an al Schimbării la faţă, tânărul Leonida a primit Sf. Taină a Hirotoniei în capela Episcopiei Aradului, iar în ziua de 14 septembrie 1949 a intrat în monahism la mănăstirea Prislop (pe atunci de călugări), primind numele de Antonie.

În acelaşi an a fost condamnat în contumacie de către Tribunalul Militar Bucureşti la 7 ani temniţă grea şi la 5 ani degradare civică, pe baza articolului 209 Cod Penal (uneltire împotriva siguranţei Statului). S-a ascuns la Bucureşti (în iarna lui 1950 la familia profesorului Dădârlat), la schitul Crasna-Gorj, apoi la Mănăstirea Slatina, jud. Suceava. Deşi s-a întâlnit cu episcopul Andrei Mageru la Bucureşti, episcopul fiind atunci la un Sinod, şi i-a explicat situaţia, totuşi, după întoarcerea la Arad, de frică, episcopul Andrei l-a caterisit. Cu pericole s-a deplasat la Arad. Episcopul refuzând să-l primească, a obţinut totuşi o întrevedere cu vicarul pr. Gheorghe Litiu. Prin intervenţia acestuia a obţinut cu greu o hârtie prin care i-a fost schimbată sentinţa de caterisire în excluderea din Mănăstirea Prislop, cu dreptul de a se stabili în oricare altă mănăstire. Aşa a putut rămâne la Slatina, unde a reuşit să obţină o oarecare siguranţă, fiind acum şi cu numele schimbat din Leonida în Antonie.

Aici se afla stareț renumitul părinte Ilie Cleopa, pe care mitropolitul Antonie al Ardealului l-a păstrat pururi în suflet şi a cărui personalitate a evocat-o în celebra carte „Tradiție şi libertate în spiritualitatea ortodoxă". A îndeplinit felurite ascultări, de la muncile de jos, până la aceea de ajutător la administrarea mănăstirii. Ba mai mult, a fost folosit de către stăreția mănăstirii ca profesor la şcoala monahală, apoi a fost detaşat şi la Mănăstirile Râşca şi Dragomirna. În această ultimă mănăstire a fost chemat de către stareţul Gherman, aflat în vârstă de 70 de ani, pentru a-l ajuta la organizarea şi punerea în ordine a actelor de la cancelarie. Îndeplinind această ascultare, a avut fericirea de a descoperi valoroase documente datate din epoca ctitorului acestei mănăstiri, Anastasie Crimca, cât şi documente mai vechi, chiar de pe timpul domnitorului Ştefan cel Mare şi încă peste o sută de sigilii săteşti din Bucovina. Însă cel mai valoros document descoperit cu această ocazie a fost un Sbornic în limba slavă de redacție medio-bulgară, datat în anul 1359. Monahii, cei mai mulţi de vârste patriarhale, au declarat senini că au existat mult mai multe „hârtii din acestea vechi", însă că au fost folosite pentru încălzirea chiliilor. Astfel, tânărul monah Antonie şi-a adus contribuția la salvarea, poate în ultimul moment, a unor prețioase documente istorice, cu ajutorul cărora pot fi clarificate numeroase probleme din trecutul neamului. Din păcate, însă, autorul descoperirilor a trebuit să rămână în umbra anonimatului, având permanent teama în suflet de a nu fi descoperit de către Securitatea comunistă.

La 21 iunie 1953 Consiliul duhovnicesc al mănăstirii a hotărât să-l recomande pe ierodiaconul Antonie Plămădeală pentru hirotonia întru treapta de preot. În ziua următoare stareţul Emilian Olariu (Părintele Cleopa nemaideţinând această funcție) a cerut mitropolitului Sebastian Rusan aprobarea pentru hirotonie. În răspunsul dat stăreţiei mănăstirii Slatina la data de 14 iulie 1953, se specifică faptul că aceasta va avea loc în ziua de 6 august, la hramul mănăstirii Slatina. Astfel, la exact patru ani de la hirotonia întru treapta de diacon, tânărul monah Antonie a primit harul Preoției prin punerea mâinilor episcopului Partenie Ciopron, fost episcop al Armatei, mai târziu episcop de Roman, iar acum retras la mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava.

Cu toate că a reuşit să se ascundă timp de patru ani, în ziua de 15 octombrie 1954 a fost arestat la Iaşi de către organele Ministerului de Interne. A petrecut o noapte în penitenciarul din Iaşi, iar a doua zi a fost transportat la Bucureşti. În data de 17 octombrie a fost depus la Penitenciarul Jilava. Au urmat luni de zile de anchete barbare, evocate cât se poate de bine în romanul „Trei ceasuri în iad". În final, s-a rejudecat cauza din 1949, condamnarea fiind redusă la patru

ani temniță grea și trei ani degradare civică. A beneficiat, însă, de decretul 421 din 1955 care prevedea grațierea celor cu o condamnare de sub cinci ani, iar în ziua de 3 aprilie 1956 a fost eliberat, înapoindu-se la mănăstirea Slatina. (Din 1 ianuarie 1991 este membru în Asociația foștilor deținuți politici, cu carnetul nr.5432. Totodată, este important de menționat că numele său a fost consemnat în revista „Memoria", în rândurile scriitorilor care, în anii teroarei staliniste, au fost supuși detenției politice).

În toamna aceluiași an, 1956, s-a înscris la cursurile de „Magisteriu" (doctorat) din cadrul Institutului Teologic din Capitală, la secția Teologie Sistematică. Pe lângă cele trei lucrări de seminar care trebuiau să fie redactate în cadrul acestor cursuri, tânărul doctorand ieromonah Antonie a publicat numeroase studii în revistele bisericești din țară, iar în MMS note ecumenice și de cronică bisericească, toate enumerate în partea a doua a acestei lucrări.

Dumnezeu pe cine iubește, pe acela îl și încearcă, supunându-l la diferite ispitiri din cele mai grele. Astfel, înainte de examenele de anul III de magisteriu, a primit ca un trăsnet știrea că începând cu a doua zi este eliminat de la cursurile de doctorat și că este scos din rândurile clerului și ale monahilor. S-a adus ca motiv noua lege care a avut drept urmare pustiirea mănăstirilor românești (este vorba de legea nr. 410/1959). Trebuie însă subliniat că acest decret prevedea trecerea în viața civilă doar a monahilor fără studii teologice, însă ieromonahul Antonie nu doar că deținea o diplomă de licență în teologie cu calificativul maxim posibil, dar încheiase deja doi ani de aprofundare în teologie, urmând să-l termine și pe al treilea, și-și mai adusese și contribuția la dezvoltarea teologiei românești prin publicarea unui număr însemnat de articole cu conținut teologic. Astfel, autoritățile de Stat ale vremii au întrerupt cariera, cât se poate de promițătoare, a unui viitor mare teolog, istoric și ierarh.

În următorii doi ani a avut de înfruntat o situație grea: aceea de șomer, zilier, fără drept de rezidență în București în casa părinților săi. Abia în anul 1961 a primit Buletin de identitate pentru București, cât și permisiunea de a munci într-una din fabricile Capitalei. Astfel, în decembrie 1961 s-a angajat ca muncitor necalificat la cel mai mare atelier (numit de „Injecții") de la Întreprinderea de Prelucrare a Maselor Plastice din București. A funcționat la început ca măturător, apoi ca transportor al materiei prime de la magazii la mașini și al produselor finite de la mașini la magazii, cărând pe spate saci de câte 25 de kg fiecare. Mai târziu a „avansat" la stadiul de muncitor-ajutător la o mașină de injecții, fiind instruit de către muncitorul Stănică Smarandache.

După un stagiu de muncitor-ajutător la finisaj şi ambalaj, a fost supus unui examen de verificare a cunoştinţelor de prelucrare a maselor plastice, în urma căruia a fost încadrat într-o categorie mai mare de salarizare, şi i s-a dat în primire şi o maşină la care a fabricat bunuri de larg consum. A fost nevoit să se îmbrace ca toţi ceilalţi muncitori, în halat şi salopetă, iar uneori a trebuit să se prezinte la fabrică şi duminica, uzina având regim de foc continuu.

A fost numit mai apoi operator chimist, revenindu-i lui, acum, sarcina de a-i iniţia pe alţii în ale meseriei. A lucrat din greu la maşină în trei schimburi (timp de un an), după care a fost promovat pontator şi calculator de salarii, iar după un alt an a fost numit planificator. În 1966, pe baza unui decret anterior care prevedea că salariaţii care au studii superioare pot fi încadraţi pe funcţii pentru care indicatorul de salarizare prevede studii economice superioare, a fost numit în funcţia de economist pentru preţ de cost. La începutul anului 1968 a prezentat o inovaţie: „Îndrumător practic pentru analize economice", certificatul de inovator având nr. 6496/20 februarie 1968. Această funcţie de economist a deţinut-o până în data de 1 martie 1968, când, în urma noului spirit liberal al epocii şi. apoi, a aşa-zisei „Primăveri de la Praga", patriarhul Justinian a reuşit să-l scoată din fabrică şi să-i mijlocească transferarea pe postul de secretar-şef la Institutul Teologic din Bucureşti.

Acest lucru a fost posibil şi datorită faptului că ieromonahul Antonie nu s-a considerat niciodată în acest timp ieşit din rândurile clerului şi ale monahilor. Ba, unora dintre colegii de muncă din fabrică le-a destăinuit adevărata sa identitate . S-a socotit în toată această perioadă încadrat în obştea monahală a catedralei. Toate concediile le-a petrecut la mănăstiri. Iar dacă trebuia să se prezinte la locul de muncă într-o zi de duminică, mergea la biserică seara, la vecernie. A avut relaţii duhovniceşti cu părinţii de la catedrală şi, ceea ce este mai important, a avut permanente contacte cu patriarhul Justinian, astfel că acesta i-a cunoscut de la bun început situaţia.

În acest fel s-a încheiat o etapă neagră din viaţa Î.P.S. Antonie al Ardealului. Au fost ani grei, de umilinţe, de marginalizare, ani pierduţi, în care i-a fost interzis să-şi aducă propria sa contribuţie la dezvoltarea ştiinţei teologice româneşti. Totuşi, dorinţa de a citi, de a afla cât mai multe, de a-şi îmbogăţi cultura nu a dispărut. A citit mult în această vreme, atât studii teologice, cât şi literatură, filozofie, interesat fiind de evoluţia culturală a vremii. Mai mult, a considerat că experienţa sa nu trebuie pur şi simplu trecută cu vederea. Era conştient de faptul că în societatea în care trăia nu era singurul care suferea, deşi această suferinţă putea fi mai mare la

unii şi mai mică la alţii; însă toţi aveau de suferit, toţi trebuind să-şi ducă viaţa într-o lume întoarsă pe dos. Toate persoanele duceau o existenţă anormală, fie că erau victime, fie că erau călăi, gardieni sau conducători (aceştia din urmă fiind, în fond, victime mai mari decât primii, victimele propriilor lor conştiinţe mutilate). Întreaga societate suferea, fiind bolnavă, experimentând un infern, un iad izvorât din îndoiala faţă de semen, din teama de a nu i se recunoaşte adevărata identitate. Singura scăpare din această nebunie generală putea fi doar credinţa. Doar Hristos putea oferi şi dezvălui adevăratul sens al vieţii şi existenţei, El singur putea să-i elibereze din acest iad pe cei care credeau în El. Iar această experienţă Î.P.S. a încercat să o aştearnă pe hârtie, astfel ca să le ofere şi celorlalţi curaj şi mângâiere. În aceste împrejurări a scris romanul „Trei ceasuri în iad". Pe lângă faptul că acesta conţine frânturi de autobiografie, se arată, se accentuează, pe de altă parte, în primul rând faptul că Iisus pătimea cu toţii în acest regim care declarase război lui Dumnezeu, şi, în al doilea rând, că toţi pătimesc laolaltă, asemenea unor hristoşi, supuşi degradării şi denaturării identităţilor lor.

Acest roman l-a prezentat scriitorului Geo Bogza care i-a mărturisit, mai apoi, că l-a citit într-o singură noapte, întrebându-l, totodată, dacă este dispus să moară pentru această carte. Întrebarea nu a fost pusă fără rost, căci a scrie atunci un roman în care să spui lucrurilor pe nume, în care să dezvălui societatea aşa cum este ea, iar aceasta în acele timpuri când mulţi se temeau să mărturisească ceva chiar şi prietenilor lor mai apropiaţi, dovedea un mare curaj, dar presupunea, în acelaşi timp, şi riscuri enorme. Economistul, în acel timp, Leonida Plămădeală s-a arătat dispus să nu ia în considerare riscurile, iar Geo Bogza a propus publicarea acestui roman. Într-adevăr, în anul 1970 a apărut la editura Eminescu, autorul aflându-se în Anglia la studii. S-a vândut repede, în 1972 a apărut şi o traducere bulgară la Sofia, iar în 1993 şi 1995 alte două ediţii în România.

Totodată, această etapă neagră din viaţa sa a avut, totuşi, şi un caracter instructiv: acela de a-şi putea da seama de felul cum este privită Biserica, şi în primul rând activitatea şi misiunea preoţimii, de către muncitorii din întreprinderile industriale. A avut ocazia să înţeleagă care sunt şi care trebuie să fie exigenţele Bisericii în acest domeniu de misionarizare a noii pături sociale ivită în urma industrializării forţate întreprinse de autorităţile comuniste. Experienţa negativă din aceşti nouă ani de îndepărtare forţată şi abuzivă din cler i-a fost, într-un fel, benefică şi folositoare în redactarea mai târziu a lucrării de doctorat privind slujirea Bisericii. Şi mai trebuie spus că actualul mitropolit de la Sibiu a considerat întotdeauna această perioadă de marginalizare şi de umilinţe drept o încercare venită de la Dumnezeu, încercare căreia trebuia să-i poată face faţă, căreia i-a şi

făcut faţă, având în tot acest timp nădejdea că, aşa cum s-a ivit, aşa va şi trece, conform voii şi hotărârii lui Dumnezeu.

Şi într-adevăr, în vara anului 1968, după „Primăvara de la Praga", a putut promova examenul final de admisibilitate din cadrul cursurilor de doctorat, iar prin grija vrednicului patriarh Justinian a beneficiat în următorii doi ani de o bursă de studii oferită de Secretariatul pentru unitatea creştinilor de la Vatican.

Astfel, în ziua de 5 decembrie 1968 a plecat din Bucureşti cu o bursă la „Heythrop College", Ateneu Pontifical de rang universitar de lângă Oxford, Anglia, colegiu care s-a mutat mai apoi în cadrul Universităţii din Londra. Aici, timp de doi ani, a făcut cercetări în marile biblioteci ale universităţilor engleze, pregătind o teză de doctorat. În anul 1970 a primit, cu calificativul „magna cum laudae", titlul de Doctor în Teologie („Sacred Theology Doctor") al Facultăţii de Teologie de la Heythrop College, Oxford, cu teza „Biserica slujitoare în gândirea occidentală, din punct de vedere ortodox", teză alcătuită sub rectoratul prestigiosului filozof Frederick Copleston şi sub conducerea profesorului Dr. Robert Murray. În referatul alcătuit lucrării, acesta a arătat că a fost „adânc impresionat de calităţile sale spirituale şi intelectuale", că a întâlnit nu doar evlavia specific ortodoxă faţă de Tradiţie, ci „în acelaşi timp şi o minte dornică să cunoască şi să câştige experienţă asupra creştinismului occidental, asupra orientării lui teologice şi o inimă gata să întâlnească creştinismul occidental cu înţelegere şi adevărată iubire creştină". Mai departe a arătat că „devenise deja bine cunoscut în mai multe ţări ca un eminent purtător de cuvânt al spiritualităţii româneşti".

Într-adevăr, a fost invitat la numeroase întruniri ecumenice, unde a conferenţiat despre situaţia Bisericii Ortodoxe Române. În februarie 1969 a participat la cursuri şi seminarii la colegiul Cuddeston lângă Oxford, ca invitat al Consiliului pentru relaţii externe al Bisericii Angliei. În luna aprilie a aceluiaşi an, în vacanţa de Paşti, a întreprins o călătorie de studii în Belgia şi Franţa, la invitaţia Secretariatului pentru unitatea creştină de la Vatican. A ţinut o serie de conferinţe. Între altele, la mănăstirea Chevetogne din Belgia a prezentat viaţa religioasă din România şi pe cea duhovnicească din mănăstirile româneşti. La fel, la mănăstirea trapistă St. Remy de la Rochefort. În timpul Conferinţei de vară a Societăţii Sf. Ioan Hrisostom (Londra, 21-23 iunie 1969) a vorbit pe tema spiritualităţii şi monahismului ortodox. La 8 iulie 1969 a conferenţiat la Institutul Sf. Andrei de lângă Tournai, Belgia, pe tema „Rugăciune şi acţiune în lumina tradiţiei ortodoxe", iar în cadrul colocviului monahal cu tema „Semnificaţia vieţii monahale în vremea noastră" de la Ermaton, tot din Belgia, pe tema „Câteva note asupra monahismului ortodox, aşa cum e trăit

astăzi în România". A participat, ca invitat, şi la alte numeroase consfătuiri şi colocvii: Salamanca (16-21 februarie 1970, unde ţine patru conferinţe), Mănăstirea Grandehamp, Elveţia (15-20 august 1970), Mănăstirea Orval din Belgia (14-19 septembrie 1970) şi multe altele. Acum, în timpul acestor conferinţe, când a putut constata diferenţa dintre viaţa monahală de la noi, tradiţională, dar totuşi nerigidă şi neînchistată în anumite reguli de conduită, şi monahismul în criză din Apus, s-a născut în mintea sa ideea de a scrie cartea „Tradiţie şi libertate în spiritualitatea ortodoxă", volum în care sunt preluate şi dezvoltate multe din ideile generale ale acestor conferinţe.

Aflându-se încă în Anglia, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a rechemat în ţară şi l-a ridicat în data de 24 noiembrie 1970 în treapta de arhimandrit. A doua zi Sf. Sinod a primit din partea patriarhului Justinian recomandarea privind alegerea a doi episcopi vicari şi a unui arhiereu vicar. A fost vorba despre alegerea arhimandritului Antonie Plămădeală în postul vacant de Episcop vicar patriarhal de la Administraţia Patriarhală, cât şi de numirile, în primul rând, a stareţului mănăstirii Neamţ, arhim. Nestor Vornicescu, în funcţia de Episcop vicar la Arhiepiscopia Olteniei şi, în al doilea rând, a arhim. Gherasim Cristea, stareţul mănăstirii Căldăruşani în funcţia de Arhiereu vicar la Episcopia Dunării de Jos. În ziua de 15 decembrie 1970 Comisia canonică, juridică şi pentru disciplină a constatat că toţi trei îndeplinesc condiţiile canonice, statutare şi regulamentare pentru a fi hirotoniţi arhierei, solicitând acordarea acestui rang celor trei arhimandriţi propuşi. În aceeaşi zi, în şedinţă de lucru, Sf. Sinod a examinat aceste propuneri. S-a trecut apoi la vot. Arhimandritul Antonie Plămădeală a fost ales astfel în postul de Episcop Vicar patriarhal la Administraţia Patriarhală, urmând să poarte titulatura de „Ploieşteanul". După 12 zile, în data de 27 decembrie, a fost hirotonit în catedrala patriarhală din Bucureşti de către patriarhul Justinian, de mitropolitul Tit Simedrea şi de episcopul Antim Târgovişteanul, vicar patriarhal, apoi episcop al Tomisului şi Dunării de Jos.

I s-a încredinţat şi Sectorul Relaţii externe bisericeşti din cadrul Administraţiei patriarhale, conducerea Comisiei Centrale de pictură bisericească, iar începând de la 1 septembrie 1971, timp de doi ani, a fost Rector al Institutului Teologic din Bucureşti. Mai mult decât atât, timp de 10 ani a funcţionat şi ca secretar al Sfântului Sinod.

În ziua de 16 decembrie a anului 1972 a obţinut un nou titlu de Doctor în Teologie, de această dată la Institutul Teologic din Bucureşti, cu teza: „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiţie şi în Teologia contemporană". Comisia

compusă din părintele Dumitru Stăniloae (în calitate de coordonator ştiinţific şi referent principal al lucrării), Nicolae Chiţescu (în calitate de referent secundar), Isidor Todoran şi Ioan Zăgrean (de la Sibiu), Petru Rezuş şi Constantin Pavel a fost prezidată de către episcopul Antim Angelescu al Buzăului. Au participat ca auditori, printre alţii, şi actualul mitropolit al Olteniei, Nestor Vornicescu, Arhiereii Vicari de atunci Gherasim Constănţeanul şi Eftimie Bârlădeanu, cât şi numeroşi membrii ai corpului profesoral de la Institutul Teologic din Bucureşti. Timp de o oră şi jumătate vicarul patriarhal Antonie Ploieşteanul a făcut o prezentare generală a subiectului tezei, răspunzând şi la întrebările puse de comisie. După susţinerea lucrării a primit titlul de Doctor în Teologie însoţit de calificativul „excepţional". În referatul făcut tezei, părintele Stăniloae scria: „P.S. Episcop Antonie Plămădeală dă acum Bisericii noastre o amplă, sistematică şi temeinică înfăţişare şi fundamentare a acestei dimensiuni esenţiale a Bisericii puse puternic în relief în secolul nostru. După câte ştim, ea este chiar prima fundamentare insistentă şi oarecum completă a acestei trăsături caracteristice şi dinamice a Bisericii, aducând în favoarea ei temeiurile principale din Biblie, din Tradiţia Bisericii din diferite timpuri şi aproape tot ce s-a gândit mai interesant şi mai concludent în sprijinul ei în teologia contemporană, preocupată în mod precumpănitor de tema slujirii creştine".

În funcţia de Vicar patriarhal şi de conducător al Sectorului Relaţii bisericeşti din cadrul Administraţiei Patriarhale a dus o prestigioasă activitate internaţională, participând la întâlniri ecumenice, reprezentând Biserica Ortodoxă Română în cadrul Mişcării ecumenice, ba mai mult, fiindu-i apreciată activitatea la aceste întâlniri, a fost ales în anumite funcţii de conducere în unele comisii şi asociaţii ecumenice, nu de rare ori având şi sarcina de a prezida unele şedinţe de lucru. Am văzut că încă de pe timpul studiilor la Oxford a depus o astfel de activitate (recunoscută chiar şi de îndrumătorul său de doctorat, profesorul Robert Murray), activitate prin care a arătat celor în faţa cărora a fost invitat şi rugat să prezinte realitatea cu privire la viaţa bisericească din România, anume că, în ciuda situaţiei politice de la noi, cunoscută de întreaga lume, mănăstirile româneşti nu duc lipsă de vieţuitori, cum este cazul, de exemplu, în mănăstirile din Apus; a atras atenţia că, deşi nebăgată în seamă şi necunoscută în Occident, există şi se poate vorbi de o spiritualitate ortodoxă vie, spiritualitate care poate oferi câte ceva lumii creştine apusene.

Conferinţele susţinute în faţa obştilor unor mănăstiri apusene şi a unor profesori şi studenţi de la diverse universităţi, au avut ca urmare răspândirea numelui şi prestigiului doctorandului Antonie Plămădeală. Tocmai din acest motiv a fost invitat să participe în 1970 la Congresul Mondial al Asociaţiei Tineretului ortodox „Syn-

desmos" de la Geneva. După hirotonia întru arhiereu, prestigiul său a crescut şi mai mult, fiind invitat de acum să vorbească nu doar în propriul său nume, ci să reprezinte oficial Biserica Ortodoxă Română la întâlnirile Mişcării ecumenice. Astfel, în 1971 a participat la Nyborg, Danemarca, la cea de a V-a Adunare Generală a Conferinţei Bisericilor Europene, fiind ales în Comitetul Consultativ şi în Comitetul Financiar al acestei Conferinţe (reales apoi şi la Adunarea a VI-a de la Engelberg, 1975, şi în cea de a VII-a din Creta, 1979). Mai apoi a fost ales ca unul din Preşedinţii Conferinţei Bisericilor Europene.

De asemenea, tot în anul 1971 a fost numit membru în Comisia pregătitoare a Sfântului şi Marelui Sinod Ortodox de la Chambesy – Geneva (la fel şi în anul 1976). În 1972 a condus prima delegaţie oficială din istoria BOR într-o vizită la un papă, anume la papa Paul al VI-lea, prilej cu care a avut întrevederi şi cu secretarul de stat, cardinalul J.Villot şi cu şefii (miniştrii) tuturor dicasteriilor, precum cardinalii Rossa, Benelli, Villebrands ş.a. În cursul anilor a mai fost primit de mai multe ori şi de către papa Ioan Paul al II-lea, purtând cu acesta discuţii privitoare la relaţiile dintre cele două Biserici. Iar începând cu anul 1981 a fost delegatul Bisericii Ortodoxe Române în Comisia internaţională mixtă de dialog cu Biserica Romano-catolică, fiind membru în Comitetul de Coordonare a acestui dialog.

În anul 1973 a participat la Congresul Mondial al dominicanilor în Spania, unde a ţinut şi o conferinţă. De asemenea în anul 1978, la invitaţia Bisericilor din Japonia, a conferenţiat timp de două săptămâni ca reprezentant al Conferinţei Bisericilor Europene în mai multe oraşe din această ţară: Tokyo, Kyoto, Osaka, Hiroshima ş.a. cu tema „Religia şi pacea". A fost membru fondator al unei *Mese rotunde* internaţionale şi interreligioase, referitoare la probleme ale dezarmării şi păcii. A mai reprezentat Biserica Ortodoxă Română la numeroase Conferinţe în SUA (Princeton), Suedia (Uppsala, Stockholm, Sigtuna), Anglia (San Albans, Cardiff), Elveţia(Geneva, Zürich, Montreux), Grecia (Atena), URSS (Moscova) etc.

A reprezentat în mai multe rânduri şi Conferinţa Bisericilor Europene la Adunarea Generală a Bisericilor Valdenze (Torre Pallice, Italia, 1974), la Conferinţa episcopilor romano-catolici din Europa (Roma), la Conferinţa Institutelor Nordice (Uppsala). Tot în anul 1974 a fost ales membru în Comitetul European - CICARUS - de într-ajutorare a Bisericilor, reprezentând Conferinţa Bisericilor Europene (4 de la Consiliul Ecumenic şi 4 de la Conferinţa Bisericilor Europene) – fiind reales în fiecare an până în 1985. Din partea acestui comitet a obţinut importante contribuţii băneşti după cutremurul din 1977 pentru ridicarea unor edificii sociale şi de interes obştesc, de ex: 1,5 milioane de dolari pentru Institutul Teologic din

Bucureşti; 500.000 dolari pentru Policlinica din Roşiorii de Vede; 200.000 dolari pentru Seminarul Teologic din Bucureşti; 30.000 de dolari pentru Institutul Protestant din Cluj-Napoca; 30.000 de dolari pentru Muzeul din Sibiel.

În anul 1975 a participat la Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi - Kenya, unde a fost ales membru în Comitetul Central, în Comitetul Executiv şi în Comitetul Financiar al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, fiind şi vice-preşedinte al secţiei a V-a în timpul Adunării Generale care a avut ca temă „Drepturile omului, rasismul şi drepturile femeilor".

De asemenea, a fost vice-preşedinte al Adunării Generale a Conferinţei Bisericilor Europene de la Engelberg, Elveţia (1975) şi Preşedinte al Comitetului de directive al Adunării generale a aceleiaşi Conferinţe de la Stirling, Scoţia (1986).

A prezidat la Engelberg, Elveţia, împreună cu profesorul Peesonen din Finlanda, o conferinţă europeană a Bisericilor în sprijinul întâlnirii de la Helsinki a şefilor de State din Europa, SUA şi Canada (1975).

A făcut parte dintr-un comitet de cinci, numit de Consiliul Mondial al Bisericilor, pentru reorganizarea Institutului Ecumenic de la Bossey - Elveţia (ceilalţi membrii ai acestui comitet au fost reprezentanţi din SUA, Olanda, Japonia şi Australia). Totodată a fost membru al unui alt consiliu de cinci care a pregătit în 1977 Adunarea Generală a Conferinţei Bisericilor Europene în Creta (ceilalţi membrii fiind din Australia, Anglia, Elveţia şi Franţa). În acelaşi an, 1977, a înlocuit pe mitropolitul Iustin al Moldovei în Prezidiul Conferinţei Bisericilor Europene la Sesiunea de la Manchester, Anglia

A făcut parte din delegaţii oficiale care au vizitat şefi de Biserici şi de State în RFG, Suedia, Belgia, fostele URSS şi RDG, în SUA, Belgia, Israel, Turcia, Grecia, Canada, India, Bulgaria, Ungaria, Finlanda, Italia, Elveţia, participând la întâlniri cu preşedinţii RFG, RDG, SUA, Cipru, Grecia, Kenya, Jamaica, Cuba, India, Elveţia, Austria, şi cu regii Suediei şi Belgiei. A vizitat pe primaţii Bisericilor din Suedia (Sundby), Belgia (Suenens), RFG (Döpfner), Anglia (Heenan, Michael Ramsey, Robert Runcie), Constantinopol (patriarhii Dimitrios şi Bartolomeu), Grecia (arhiep. Ieronim şi Serafim), Ierusalim (Benedictos), Kerala - India (Mar Mathews), Franţa (cardinalii Marty şi Etchegaray), Austria (card. König). De asemenea a vizitat şi alte Biserici din Norvegia, Danemarca, Armenia, Bisericile greceşti din SUA, la fel şi cele presbiteraniene din aceeaşi ţară, Polonia, Creta ş.a.m.d. În total, între 1970-1979 a făcut un număr de 248 vizite diferitelor Biserici Creştine.

De asemenea a primit numeroase delegații străine, bisericești și politice, precum din Olanda (o delegație a Partidului Democrat Creștin), din Austria (o delegație a partidului Socialist), din Franța (un reporter de la ziarul „La Croix"), precum și alți ziariști din diferite țări europene și americane. A fost vizitat și de către ministrul Artelor din Anglia, de diverși senatori, deputați, cardinali și episcopi. În funcția sa de vicar patriarhal a asistat la toate audiențele primite de cei doi patriarhi Justinian și Iustin.

În calitate de rector al Institutului Teologic din București a luat parte la Congresul Internațional al Rectorilor Facultăților de Teologie romano-catolică, la Salamanca (1973). Doi ani mai târziu a participat la Atena, în Grecia, la cel de-al doilea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă, fiind și co-președinte al Congresului. Referatul pe care l-a ținut a avut ca temă „Etnicitate și catolicitate în Biserica Ortodoxă", problemă larg dezbătută în cadrul întâlnirilor interortodoxe.

Deși cu o agendă atât de încărcată pe plan extern, a aflat însă timp și pentru studiu, pentru acea activitate migăloasă care cere răbdare și dăruire, anume cercetarea arhivelor, însă nu a celor deja bine organizate, cu documente numerotate, îndosariate și fișate, ci a acelor documente pe care nu le găsise încă nimeni să le pună într-o ordine. În calitate de vicar patriarhal a purces la o activitate pe care nu se încumetase încă nici un predecesor de-al său să o înceapă, anume așezarea în ordine a tuturor documentelor și hârtiilor de la diverse mănăstiri din București, selectarea lor în funcție de valoare, aruncarea hârtiilor fără însemnătate și îndosarierea documentelor importante. Totul a pornit de la dorința de a face curățenie într-o cameră dosită a Arhivei de la mănăstirea Antim, cameră întunecoasă, fără geam, în care zăceau tot felul de hârtii și gunoaie aruncate aici timp de zeci de ani. S-au scos gunoaiele din această cameră cu roaba. Inspirat, Î.P.S. a scos dintr-o roabă o hârtie, descoperind cu uimire că este vorba despre o scrisoare adresată primului patriarh de la București, Miron Cristea, de către Octvian Goga. A scos o altă hârtie, văzând că era vorba tot de o scrisoare, adresată aceluiași patriarh de un alt mare om de cultură. Astfel a avut marea fericire să fie descoperitorul arhivei personale a patriarhului Miron Cristea. A supravegheat punerea în siguranță a acestor documente în arhivă, pe baza lor pregătind un număr de trei cărți dedicate personalității celui ce a fost primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Aceste cărți au văzut lumina tiparului pe rând: „Pagini dintr-o arhivă inedită" (ed. Minerva, 1984), „Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918) după documente, acte și corespondențe, rămase de la Elie Miron Cristea" (Sibiu, 1986) și „Contribuții istorice privind perioada 1918-1939 (Miron Cristea)" (Sibiu, 1987). În anii 70 au apărut o serie de alte cărți prin care episcopul vicar

patriarhal evoca importanţa pe care au avut-o pentru dezvoltarea culturii neamului mari cărturari din vechime, în special ierarhi şi preoţi: „Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească" (Bucureşti, 1977); „Un episod important din lupta pentru limba română" (Bucureşti, 1978), iar în timp ce se afla episcop la Buzău a apărut „Dascăli de cuget şi simţire românească" (Bucureşti, 1981).

În acelaşi timp, pe lângă faptul că aproape în fiecare număr din BOR vestea ţării întregi ultimele realizări din cadrul întâlnirilor ecumenice (a se vedea în partea a doua a acestei lucrări capitolul intitulat „Rapoarte de activitate externă"), a mai considerat necesar să publice unele volume dedicate tocmai problematicii ecumenice. Astfel au văzut lumina tiparului „Hans Küng şi declaraţia «Mysterium Ecclesiae»" (Bucureşti, 1974) şi „Ca toţi să fie una" (Bucureşti, 1979).

Activitatea cărturărească nu a încetat nici după alegerea sa ca episcop de Buzău şi ca mitropolit la Sibiu, precum se va vedea mai departe.

La data de 1 septembrie 1979 episcopul Antim Angelescu de la Buzău s-a retras după ce a condus timp de peste 35 de ani destinele acestei eparhii. La 9 decembrie patriarhul Iustin a convocat Colegiul Electoral Bisericesc în vederea ocupării acestui scaun vacant. După despuierea scrutinului, patriarhul a anunţat că a fost ales ca nou cârmuitor duhovnicesc al credincioşilor din eparhia Buzăului (al 34-lea în cei 471 de ani de la înfiinţarea ei) vicarul patriarhal Antonie Ploieşteanul. Înscăunarea a avut loc în ziua de 13 ianuarie 1970 în catedrala episcopală. Sfânta Liturghie a fost săvârşită de un sobor de înalţi ierarhi, printre care patriarhul Iustin, arhiepiscopul Antim al Tomisului, episcopul Eftimie al Romanului şi Huşilor, Vasile al Oradiei şi o serie de alţi mitropoliţi, episcopi sau episcopi vicari. În cuvântarea rostită cu acea ocazie, noul episcop a evocat istoria plină de glorie a eparhiei Buzăului, a amintit cu numele pe marii ei ierarhi de-a lungul veacurilor care s-au ostenit pentru propăşirea culturală şi plinirea duhovnicească a celor păstoriţi, promiţându-le, în acelaşi timp, preoţilor şi credincioşilor buzoieni că se va strădui să nu fie mai prejos decât aceştia şi să corespundă cerinţelor duhovniceşti, culturale şi gospodăreşti ale eparhiei.

Alegerea în scaunul Buzăului l-a bucurat foarte mult pe actualul ierarh de la Sibiu, deoarece, deşi în anii 70 a purtat titlul de episcop, a avut, totuşi, de îndeplinit mai mult sarcini administrative, diplomatice, fără să aibă posibilitatea menţinerii unui contact viu cu credincioşii. La Buzău, în schimb, a putut fi într-adevăr un păstor de suflete, un arhiereu în sensul adevărat al cuvântului, care are în datoria

sa, în primul rând, aceea de a predica şi propovădui în sate şi oraşe, de a purta de grijă, asemenea unui părinte duhovnicesc, de soarta şi mântuirea zecilor de mii de credincioşi încredinţaţi lui de Domnul Hristos Însuşi la instalarea întru arhierie. A simţit încă de la început că istoria, că faptele şi realizările ierarhilor din trecut constituie o provocare, un imbold de a-i urma, de a-i imita. Şi a dovedit că nu a fost mai prejos decât aceştia, deşi a stat foarte puţin în mijlocul credincioşilor eparhiei Buzăului.

Se ştie că în urma cutremurului din 4 martie 1977 numeroase locaşuri bisericeşti au fost distruse, epicentrul cutremurului fiind situat în zona Vrancei, aşadar în interiorul episcopiei unde a fost ales. Din acest motiv, chiar din primele zile ale noii sale păstoriri, episcopul Antonie a purces la refacerea şi reconstruirea clădirilor distruse, având în vedere mai ales acele biserici declarate monumente istorice. De asemenea, a acordat o mare atenţie refacerii Centrului eparhial. Aici, palatul episcopal, catedrala şi clădirea seminarului vădeau crăpături adânci de pe urma cutremurului.

Este de remarcat faptul că şi-a dat seama că, în ceea ce priveşte palatul episcopal, are de a face cu o construcţie brâncovenească. Presupunerea i-a fost confirmată şi prin descoperirea, într-o bună zi, a unei inscripţii gravate pe o piatră din zidurile la care se lucra şi care indica: „Io Constanatin Basarab Voievod". Lucrările de reconstrucţie au primit astfel o nouă semnificaţie, de restaurare nu doar a unui simplu palat episcopal, ci de refacere şi redare pentru societatea contemporană a unui monument important pentru istoria artei româneşti. Lucrările începute de P.S. Antonie au fost duse la bun sfârşit de actualul ierarh de la Buzău, Epifanie.

De asemenea, tot pe parcursul acestor doi ani petrecuţi la curbura Carpaţilor, a purtat de grijă pentru restaurarea, reconsolidarea şi refacerea picturii a unui număr de 15 biserici monumente istorice (mănăstirea Ciolanu, biserica „Naşterii Domnului" din Buzău, cea a „Sf. Voievozi" din Rm. Sărat, etc.) şi a altor 50 biserici parohiale. S-au repictat bisericile din comunele Mircea Vodă, Simileasca, Glod Brădeanu, Bogza, Budeşti, Valea Râmnicului, bisericile „Naşterea Maicii Domnului" din Rm.Sărat, „Sf. Împăraţi" din Focşani. Biserica „Sf. Spiridon" din Focşani a fost restaurată şi reconsolidată. De asemenea, s-au făcut lucrări de restaurare la bisericile noi afectate de cutremur, precum în comunele Buzan, Albeşti, Mihai Viteazul, ş.a.m.d. În anul 1980 au fost resfinţite 12 biserici, iar în anul următor un număr de alte 14 biserici.

Continuând munca de cărturar şi de cercetător în arhive, pe care a început-o, după cum am văzut, încă de pe timpul când a îndeplinit funcţia de vicar patriarhal,

s-a ostenit şi la Buzău să redea contemporaneităţii „nume şi fapte" mari din istoria culturii româneşti. Astfel, căutând prin arhivele Eparhiei Buzăului, a cules date interesante, în parte chiar necunoscute până la acea dată, cu privire la vieţile şi operele unor ierarhi şi, în acelaşi timp, cărturari de seamă de la Buzău, iar în anul 1983, ca rod al acestor cercetări, a apărut la Bucureşti lucrarea „Nume şi fapte în istoria culturii româneşti (sec.XVII-XIX)". De asemenea, a îndrumat şi coordonat o echipă de cercetători, istorici, teologi, arheologi, alcătuită pentru tipărirea a două volume intitulate „Spiritualitate şi istorie la întorsătura Carpaţilor", lucrare monumentală apărută în anul 1983 la Buzău, însumând în total 829 de pagini.

Activitatea de la Buzău a fost întreruptă prin alegerea sa ca mitropolit al românilor ortodocşi din Transilvania, Crişana şi Maramureş. Este cunoscut faptul că în urma retragerii la pensie a mitropolitului Nicolae Mladin, scaunul de la Sibiu a rămas vacant. Din această cauză, patriarhul Iustin a convocat pentru ziua de 10 ianuarie 1982 Colegiul Electoral Bisericesc care l-a ales pe episcopul Buzăului, Dr. Antonie Plămădeală. Cu acest prilej, noul mitropolit a luat cuvântul, dovedind că îi este cunoscută zbuciumata istorie a vieţii bisericeşti din Ardeal. După ce a evocat personalităţile de seamă ale unor ierarhi precum Ilie Iorest şi Sava Brancovici, Vasile Moga şi Andrei Şaguna, Miron Romanul şi Ioan Meţianu, Nicolae Bălan şi Nicolae Colan, a arătat că va considera ca pe o datorie a sa să se înscrie cu râvnă în rândul acestora, toţi dobândind nume de glorie în lupta pentru apărarea credinţei ortodoxe şi a intereselor neamului. De asemenea, a arătat că, deşi născut pe alte meleaguri, Ardealul îi stă la suflet, fiindcă aici a încheiat studiile teologice şi fiindcă tot aici a intrat în monahism.

A doua zi, la propunerea Comisiei Canonice, juridice şi pentru disciplină, Sf. Sinod al BOR a validat alegerea Î.P.S. Antonie Plămădeală ca mitropolit al Ardealului. În ziua de 7 februarie 1982 a avut loc solemnitatea întronizării în catedrala mitropolitană din Sibiu. Au slujit toţi ierarhii prezenţi, anume patriarhul Iustin, mitropoliţii Teoctist al Moldovei, Nestor al Olteniei, arhiepiscopul Teofil al Clujului, episcopii Emilian de Alba Iulia, Visarion al Aradului, Vasile al Oradiei, precum şi alţi episcopi vicari. Au asistat din partea celorlalte culte: Jakob Antal (episcopul romano-catolic de Alba Iulia), Albert Klein (episcopul Bisericii Evanghelice Luterane C.A.), Nagy Gyula (episcopul reformat de la Cluj), ş.a. Cu prilejul înscăunării la Sibiu, Mitropolitul Antonie a primit telegrame de felicitare din partea arhiepiscopului de Canterbury Robert Runcie, a primatului Bisericii din Suedia Olof Sundby, a arhiepiscopului de Utrecht, primat al Olandei şi de la Preşedintele Secretariatului pentru unitate de la Vatican, card. Jan Willebrands; a secretarului general al Conferinţei Bisericilor Europene Glen Garfield Williams,

a preşedintelui Conferinţei Bisericilor Europene Andre Appel, a preşedintelui de onoare al Conferinţei Bisericilor Europene Ernst Wilm, a mitropolitului Damaschinos Papandreu, Directorul Centrului Patriarhiei Ecumenice din Geneva şi din partea altor numeroase personalităţi bisericeşti şi culturale din întreaga lume.

În cei 14 ani cât s-au scurs de la venirea sa la Sibiu, Î.P.S. Antonie a dovedit că este un urmaş vrednic al înaintaşilor săi, atât pe plan gospodăresc, cât şi pe plan cultural şi arhipăstoresc.

Astfel, mâna gospodărească a Mitropolitului Antonie s-a făcut simţită, în primul rând, la Centrul Mitropolitan. S-a ridicat aici o nouă clădire cu trei nivele, conţinând mai multe camere pentru oaspeţi, o sală pentru şedinţele Consiliului şi ale Adunării Eparhiale, o alta pentru recepţii. De asemenea, în anul 1985 s-a pictat bolta de la intrarea în reşedinţă cu scene evocând trecutul de luptă al poporului român din Ardeal pentru obţinerea libertăţii şi demnităţii sale. La fel s-a pictat casa scărilor de la reşedinţă. Camerele de arhivă s-au reparat şi reamenajat. Curtea de la reşedinţă s-a pavat în întregime. „Casa Eminescu" (numită astfel pentru că în ea a poposit în anul 1868 marele poet naţional, aflat în trecere prin Sibiu), aflată între Reşedinţa mitropolitană şi Facultatea de Teologie, a fost reparată şi înzestrată cu mobilier de epocă, deschizându-se aici o expoziţie permanentă. Fabrica de lumânări a fost reamenajată, la fel şi clădirile de la gospodăria anexă din ţiglari şi schitul de la Păltiniş. În altarul catedralei s-a adus mobilier nou, sculptat.

Atenţia mitropolitului Antonie s-a îndreptat şi asupra vechii tipografii eparhiale pe care a mărit-o de patru ori, recuperându-se spaţii de la chiriaşi. Au fost aduse maşini noi din străinătate, de mare randament, astfel că aici s-au tipărit cărţi comandate şi de către alte eparhii. A mărit tirajul „Telegrafului Român" de la 4000 exemplare la 14.000 în timpul vechiului regim. În cadrul Facultăţii de Teologie a fost restaurată aula şi înzestrată cu mobilier nou. A fost pictat altarul capelei facultăţii şi s-a introdus încălzirea centrală.

Se poate spune, însă, fără riscul de a greşi, că cea mai mare realizare din aceşti 14 ani scurşi de la sosirea sa la Sibiu este reconstruirea mănăstirii Sâmbăta de Sus. Se cunoaşte faptul că această ctitorie brâncovenească a fost distrusă prin tunurile generalului Bukow la sfârşitul celui de-al XVIII-lea secol (în anul 1785), în intenţia acestuia de a zdrobi orice urmă de opoziţie, rezistenţă şi revoltă a poporului român împotriva schimbării planificate în saloanele imperiale vieneze şi în cabinetele de lucru ale teologilor iezuiţi, a credinţei sale lăsată lui de înaintaşi. Din mărturisirile Mitropolitului Antonie reiese că această rezidire a unei vechi

ctitorii brâncoveneşti o consideră personal cea mai însemnată faptă din întreaga sa viaţă, şi aceasta, cu atât mai mult, cu cât împrejurările în care a început lucrările au fost cât se poate de vitrege. Regimul ateu a lui Ceauşescu nu doar că nu a permis zidirea de biserici noi (iar dacă unele totuşi s-au mai zidit, aceasta s-a întâmplat cu ajutorul şi aprobarea tacită a autorităţilor locale care aveau bunăvoinţa de a închide ochii şi de a nu înainta ştirea mai sus), ci, în planul său de sistematizare urbană şi rurală, pornise chiar la distrugerea unor biserici monumente istorice, în ciuda rugăminţilor adresate lui de către patriarhii Iustin şi Teoctist şi de către alţi numeroşi oameni de cultură de a se cruţa importantele vestigii ale istoriei neamului. Discutând cu un reprezentant de la Ministerul Culturii (d-l Gălăteanu), a propus ideea de a se rezidi ca muzeu ansamblul brâncovenesc de la Sâmbăta, muzeu care să adăpostească obiecte de patrimoniu bisericesc (icoane, cărţi vechi, veşminte), cerând o aprobare în acest sens. Acesta s-a arătat de acord, cu condiţia ca să se ştie oficial că se zideşte un „Aşezământ pentru expunere de obiecte de patrimoniu", precizând, totodată, faptul că suma cheltuielilor nu trebuie să depăşească 5 mil. de lei, în acest caz proiectul trebuind aprobat printr-un decret prezidenţial, ceea ce nu ar fi fost realizabil. Primindu-se aprobarea tacită de la autorităţi, au început lucrările. Dar să-l lăsăm pe însuşi iniţiatorul proiectului să mărturisească: „Rezidirea incintei a fost aşadar o lucrare conspirativă. Toţi ştiam că facem mânăstire, cu o mare biserică înscrisă în noua clădire dinspre nord, dar tuturor le spuneam: aici va fi sală de expunere, aici atelier de icoane, aici paznici etc., şi nimeni nu ne-a reclamat. Sălii «de expunere» i-am făcut bolţi, cu trei mari candelabre lucrate de arhitectul Constantin Popescu din Bucureşti, cu oale de rezonanţă în zid, cu găurile vizibile, cu altarul mascat de un perete de o cărămidă care să poată fi demolat îndată după dispariţia dictaturii, cu cafas mascat care urma, de asemenea, să fie descoperit. A doua zi după revoluţie altarul a şi fost descoperit şi în locul zidului s-a făcut, provizoriu, o catapeteasmă din icoane pe sticlă. Biserica e de atunci în funcţie" (Dr. Antonie Plămădeală, „Moarte şi înviere la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. Istorie şi confesiune cu prilejul Sfinţirii", în RT, III, 1993, nr.3, p.65.). De asemenea s-au zidit chilii, ateliere, trapeză şi un palat în stil clasic brâncovenesc cu încăperi pentru depozitarea valorilor patrimoniale, cu biblioteci şi săli de lectură. Întregul complex a fost sfinţit la Praznicul Adormirii Maicii Domnului din anul 1993. Pentru a doua oară în istoria Bisericii Ortodoxe Române a participat la sfinţirea unei mănăstiri un patriarh ecumenic, anume Bartolomeu I (prima dată fiind în anul 1517 la sfinţirea mănăstirea Curtea de Argeş, când a luat parte şi patriarhul ecumenic Teolipt).

La aşezământul Arhiepiscopiei de la Păltiniş s-a ridicat o clădire nouă. A fost reparată şi pictată bisericuţa de lemn sub a cărei streaşină se odihneşte în pace

filozoful Constantin Noica. Totodată, s-a reparat, din inițiativa Mitropolitului Antonie, așezământul muzeistic de lângă biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. S-au refăcut toate construcțiile din preajma bisericii, s-au deschis săli de expoziții permanente sau temporare, astfel ca vizitatorii să poată vedea locurile unde a funcționat prima școală românească, unde a activat diaconul Coresi și unde au poposit Anton Pann și Ciprian Porumbescu.

La Sibiel a sprijinit înființarea de către părintele Zosim Oancea a celui mai vestit muzeu de icoane pe sticlă din țară, ridicând o clădire nouă, căreia i-au călcat pragul numeroși vizitatori din țară, dar mai ales din Apus. Despre icoanele românești pe sticlă s-au publicat până acum numeroase studii în străinătate, și chiar în oficiosul Vaticanului – „Osservatore Romano".

Cu toată interdicția, a reușit, cum s-a amintit mai sus, ridicarea unui număr de biserici noi. Astfel între 1982-1989 au fost zidite locașurile de cult din: Cisnădie II („Sf. Ioan Botezătorul"); Făgăraș V („Adormirea Maicii Domnului"); Mediaș-Cimitir; Podul Olt; „Sf.Nicolae" din Blăjel; „Sf. Gheorghe" Lădăuți din Sf. Gheorghe; „Sf. Nicolae" din Vurpăr; „Cuv. Paraschiva" din Victoria; „Sf. Antonie" din cartierul Hipodrom-Sibiu; „Sf. Apostoli Petru și Pavel" din Netuș-Agnita. S-au făcut reparații la alte 16 biserici monumente istorice și la 18 biserici necuprinse în catalogul monumentelor istorice. S-a restaurat pictura la alte numeroase biserici, acestea fiind resfințite.

În același timp, Î.P.S. Antonie a desfășurat și o bogată activitate cărturărească. S-a amintit mai sus că cea mai mare parte din cercetările sale în arhivele descoperite de el însuși în anii 70 au fost fructificate abia în timpul arhipăstoririi sale la Sibiu. Astfel, în această perioadă au apărut cărțile care evocă marea personalitate a patriarhului Miron Cristea. Numeroasele recenzii publicate în special în revistele laice de cultură, ca și în cele de istorie, reflectă faptul că opera scrisă de înaltul ierarh de la Sibiu a fost primită cu interes de către toți cercetătorii de istorie din țară, că scrierile sale nu au fost redactate doar pentru îmbogățirea științei teologice istorice bisericești, ci constituie un material care interesează întreaga elită istorică din România. Prin lucrările sale, mitropolitul Sibiului și-a adus o covârșitoare contribuție la aprofundarea unor probleme necunoscute, necercetate sau controversate privind istoria culturii și civilizației românești. Prin toate operele sale istorice a adus elemente noi, astfel că nu există nici o carte în domeniul istoriei care să nu fi fost recenzată în reviste ale istoricilor de specialitate. Odată apărute, aceste lucrări constituie bibliografie obligatorie pentru oricine va dori în viitor să se ocupe de problemele în cauză. Și meritul mitropolitului Antonie este acela de a

sublinia de mai multe ori faptul că lucrările sale constituie doar un început în cercetare, doar o „provocare" de a aprofunda studiul, doar un imbold, o ațâțare la cercetări ulterioare. Spune acest fapt în primul rând în legătură cu cele trei volume referitoare la personalitatea lui Miron Cristea. La fel este situația și cu celelalte lucrări cu caracter istoric: „Lazăr-Leon Asachi în cultura română" (Sibiu, 1985), „Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania din timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul (1874-1889) după acte, documente și corespondențe inedite" (Sibiu, 1986), „Unitate, romanitate, continuitate" (Sibiu, 1988)., lucrări prin care descoperă istoriei, literaturii și civilizației românești personalitățile, fie necunoscute, fie nebăgate în seamă până în acel moment, ale lui Lazăr Asachi, tatăl lui Gheorghe Asachi, Miron Romanul, mitropolit ardelean la sfârșitul secolului trecut, și Johann Tröster, istoric sas al secolului al XVI-lea.

Din acest motiv, nu doar că au fost recenzate elogios lucrările sale, ci, mai mult, Î.P.S. Antonie a fost numit în unele comitete și asociații din țară, fiind ales astfel membru al Academiei Române. De asemenea a fost primit în Academia de Științe a Moldovei – în ziua de 3 decembrie 1992, când a rostit discursul de recepție intitulat „Inspirația în poezie, semn al comuniunii cu sacrul". Tot la Academia din Chișinău a prezentat conferința „Onisifor Ghibu și realitățile confesionale din Transilvania vremii sale" (22 mai 1993), iar la Academia Română: „Ioan Inocențiu Micu Klein și lupta pentru independența Bisericii sale" (18 ianuarie 1993) și „Unirea din 1918: Împlinire și speranță" (29 noiembrie 1993). A fost cooptat și uneori rugat să accepte funcții de președinte de onoare a unor asociații culturale, precum:

· Director general al Departamentului pentru credință, tradiție religioasă și cultură în cadrul Institutului Național pentru Romånitate și Romånistică.

· Membru al Asociației „Pro Basarabia și Bucovina"

· Membru al Ligii cultural-creștine „Andrei Șaguna" a românilor din jud. Covasna.

· Membru de onoare al Societății Culturale bisericești „Mitropolitul Varlaam" din Chișinău.

· Membru fondator al Fundației Culturale „Vasile Lucaciu" din Satu Mare.

· Membru al Societății culturale aromâne „Andrei Șaguna" din Constanța.

· Membru fondator al „Institutului Basarabia-Bucovina"

· Membru în Consiliul Științific al INST - Institutul Național pentru studiul totalitarismului. Institut autonom sub egida Academiei Române.

· Uniunea Scriitorilor din Rep. Moldova i-a acordat în decembrie 1993 premiul pentru studiile despre Basarabia.

· Membru de onoare al Fundației Culturale „Nova Civitas" din Cristian, Brașov.

Pe departe de a se încheia aici şirul comitetelor şi asociaţilor care l-au rugat să accepte funcţia de preşedinte sau de membru.

Preocupările Î.P.S. Antonie nu s-au mărginit doar la domeniul istoric. Am amintit mai sus cum l-a preocupat încă de la început problematica ecumenică, simbolică, de comparare a spiritualităţilor din Răsărit şi Apus. În timpul studiilor în Anglia a conferenţiat mult pe această temă, atunci şi-a format ideile generale care se regăsesc mult dezvoltate (în urma experienţelor dobândite pe parcurs, prin participarea la diferitele întâlniri ecumenice) în lucrarea „Tradiţie şi libertate în spiritualitatea ortodoxă" (Sibiu, 1983, ed. a II-a în 1995). Tot în acest domeniu al misiunii creştine şi al exigenţelor pastorale se înscrie şi lucrarea „Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră" (Sibiu, 1984). De asemenea, trebuie precizat că în anul 1989 a tipărit două volume de predici, rostite cu diverse prilejuri la sfinţiri de biserici, la praznice mari. Elocvente sunt titlurile lor: „Tâlcuri noi la texte vechi" şi „Cuvinte la zile mari". Trebuie amintit şi faptul că a deţinut permanent în TR coloane precum „Calendar de inimă", „De la Ioan, Matei, Marcu şi Luca citire", „Cuvinte duhovniceşti", dar mai cu seamă „Semnalăm", sub acest ultim generic publicând informaţii culturale, istorice, literare şi de artă, puncte de vedere, opinii (sub pseudonime ca Antonie de la Prislop sau Antonie P.). Prin această rubrică a publicat, nu de puţine ori, adevărate scrisori deschise oamenilor de cultură români din ţară şi din străinătate. Trebuie semnalat că cenzura i-a oprit menţionarea unor oameni de cultură care nu erau agreaţi de conducerea de Stat, cum ar fi Eugen Ionescu.

A avut în tot acest timp întâlniri cu mari oameni de cultură, în special cu Constantin Noica la Păltiniş, şi cu cei care veneau să-l asculte pe acesta la şcoala sa de filozofie din vârful munţilor. Iar la înmormântarea din 1987, mitropolitul Antonie l-a prezentat ca pe un creştin, apropiat de Biserică, fapt care, mărturiseşte el, i-a surprins plăcut pe ceilalţi intelectuali prezenţi la tristul eveniment. Din acest motiv l-au rugat să le trimită textul necrologului. Din păcate cenzorii comunişti nu au permis ca acesta să fie publicat în întregime, eliminând anumite pasaje care nu conveneau. Referitor la relaţia mitropolit Antonie Plămădeală - filozoful Constantin Noica, intelectualul ieromonah Nicolae Steinhardt Delarohia spunea: „Cununia Noica – Plămădeală le-a fost de mare priinţă amândoura. Au învăţat mult unul de la altul . S-au completat" (din „366 de întrebări pentru N. Steinhardt (IX). 1 ianuarie1988-11 martie 1989", în „Literatorul", II, nr.7 din 21 februarie 1992, p.15).

A înmormântat, nu fără pericole, pe marele patriot român care a contribuit la unirea Basarabiei cu România în 1918, Ion Inculeţ. A avut legături şi cu alţi membrii ai Sfatului Ţării din 1918.

În toată această perioadă a fost şi un adevărat păstor de suflete pentru credincioşii din eparhia sa. Nu este biserică pe care să nu o fi vizitat. Nu este preot cu care să nu fi avut întâlniri şi discuţii. A luat parte la şedinţele Consiliului şi Adunării eparhiale. I-a chemat destul de des pe preoţii arhiepiscopiei la conferinţe, amintindu-le permanent datoria pe care o au în faţa credincioşilor şi a lui Dumnezeu. În atenţia sa au stat şi viitorii păstori de suflete din parohii. A vizitat Institutul de Teologie de cel puţin două ori pe an, mai ales la hramul învăţământului teologic (30 ianuarie), când, în aulă ţinea lungi cuvântări şi povăţuiri.

Este important de menţionat că în ziua de 22 decembrie 1989, la începutul manifestaţiei anticomuniste, a dispus să se tragă clopotele, iar catedrala a distribuit lumânări tuturor manifestanţilor. A scos un număr special din „Telegraful Român", a vorbit în catedrală, a trimis echipe cu ajutoare în spitale. Din încasările parohiilor din Arhiepiscopie a virat în contul „Libertatea" 1 milion de lei, ceea ce la vremea aceea era foarte mult.

A continuat să fie activ însă şi în Mişcarea Ecumenică. Între 1980 şi 1991 a fost preşedinte a Unităţii I a CMB. În anul 1982 a luat parte la Sesiunea anuală a Comitetului executiv al CEB, la Sesiunea anuală a prezidiului şi comitetului consultativ al Conferinţei Bisericilor Europene (Atena, aprilie-mai). Un an mai târziu a participat la Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver (24 iulie-10 august), la cea de a treia întâlnire dintre Conferinţa Bisericilor Europene şi Consiliul Conferinţelor Episcopale Europene Romano-Catolice. În anul următor a luat parte la şedinţa de lucru cu directorii Unităţii I „Credinţă şi Mărturisire" din cadrul CEB (Geneva, februarie 1985)., de asemenea la dialogul dintre ortodocşi şi catolici care a avut loc în Polonia, la Opole (iunie). Iar în 1986 a fost prezent la cea de a patra sesiune a Comisiei internaţionale mixte de dialog între cele două Biserici, sesiune care a avut loc la Bari, în Italia. De asemenea, a fost preşedintele subcomisiei a III-a de dialog dintre aceste Biserici. Tot în acelaşi an a participat la un „Consiliu al Păcii", organizat de către Friedrich von Weizsäcker în localitatea Kirchberg, RFG, iar mai târziu a condus delegaţia BOR la Adunarea a XX-a Generală a Conferinţelor Bisericilor Europene de la Stirling, Scoţia, iar, în calitate de preşedinte al Unităţii I a CMB a prezidat Conferinţa de la Potsdam.

În luna ianuarie a anului următor a participat la sesiunea Comitetului executiv şi a Comitetului central al CEB, iar o lună mai târziu, la forumul internaţional „Pentru o lume denuclearizată, pentru supravieţuirea omenirii", forum care a avut loc la Moscova. Tot la Bari, în Italia, s-a desfăşurat a doua sesiune plenară a

dialogului dintre Biserica Ortodoxă şi cea Romano-Catolică (9-16 iunie 1987), la care de asemenea a fost prezent.

De asemenea a participat la numeroase sesiuni, cum ar fi, de pildă, acelea ale Prezidiului şi Comitetului Consultativ al Conferinţei Bisericilor Europene, ale Comitedtului executiv al CEB. În 1988 şi-a adus contribuţia la Forumul mondial al conducătorilor religioşi şi al parlamentarilor pentru supravieţuirea omenirii (Oxford, 11-15 aprilie). Nu lipsită de importanţă pentru evidenţierea deschiderii mitropolitului ortodox de la Sibiu faţă de creştinii de altă confesiune şi a convingerii sale privitoare la necesitatea apropierii dintre Biserici şi denominaţiuni creştine, este invitaţia pe care i-a făcut-o marelui predicator baptist Billy Graham în 1985, invitaţie în urma căreia şi-a auzit nu puţine reproşuri din partea vechiului regim din România.

Această activitate ecumenică nu a încetat nici după 1990. Astfel, în 1992 a participat, în localitatea Würzburg, Germania, la întâlnirea delegaţiei Conferinţei Bisericilor Europene (fiind preşedinte al acestei delegaţii) cu preşedintele Conferinţelor catolice din Europa, cardinalul de Milano, Carlo Martini. În martie 1991 a avut o lungă convorbire cu papa Ioan Paul al II-lea, discutând implicaţiile pe care le vor avea în cadrul dialogului bilateral recrudescenţa prozelitismului unit în ţările de credinţă ortodoxă, în special în Transilvania. Tocmai datorită acestui prozelitism a avut loc în 1992 întâlnirea întâistătătorilor ortodocşi la mănăstirea grecească „Buna Vestire" din Ormilia, Grecia, care a pregătit Mesajul patriarhilor, definitivat o lună mai târziu, la 15 martie, la Constantinopol. Aici s-a precizat atitudinea ortodoxă la cea de a VI-a Sesiune plenară a comisiei mixte internaţionale de dialog dintre Biserica Ortodoxă şi cea Romano-Catolică, sesiune care a avut loc la Balamand, Liban (17-24 iunie 1993) şi a căror rezultate au fost prezentate de Înaltul Antonie într-o broşură specială trimisă tuturor parohiilor, pentru a fi împărţite credincioşilor. Şi nu în ultimul rând trebuie amintită participarea mitropolitului de la Sibiu la dialogul dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Ortodoxă Veche Orientală din 1-6 noiembrie 1993 de la Chambesy lângă Geneva. În finalul enumerării participărilor Î.P.S. Antonie la întâlnirile Mişcării ecumenice trebuie specificat faptul că această enumerare s-a făcut foarte succint. Pentru a se putea arăta în întregime, şi aşa cum s-ar cuveni, contribuţia mitropolitului de Transilvania la consolidarea eforturilor de cunoaştere reciprocă şi apropiere între Biserici, ar fi necesar un studiu mult mai aprofundat, însumând mult mai multe pagini decât această scurtă lucrare care trece în revistă doar unele „coordonate biografice" ale ierarhului în cauză. Totuşi, datorită faptului că după fiecare întâlnire de acest gen a publicat în revistele bisericeşti rapoarte, prin care arăta, fie succesele şi realizările

acestora, fie dificultăţile întâmpinate, rapoarte care sunt enumerate în partea a doua a prezentei lucrări, ne putem face o oarecare idee referitoare la deasa participare la întâlnirile ecumenice şi la simpozioane, putându-ne da seama de importanţa sa pe acest plan de apropiere între creştinii de diferite confesiuni şi tradiţii.

De altfel, aportul său adus în cadrul acestor întâlniri, sufletul pus în slujba acestei cauze, au fost apreciate nu doar de conducerea Bisericii noastre, care l-a numit, nu de puţine ori, în fruntea delegaţiilor ei oficiale, ci, mai cu seamă, de personalităţile culturale şi bisericeşti din străinătate. Din acest motiv a fost nominalizat şi inclus în celebre cărţi biografice editate de ABI (The Institut's International Board of Research"); sau de IBCC („International Biographical Centre of Cambridge"). În continuare se va încerca, nu fără riscul unor omisiuni, o enumerare a titlurilor de recunoaştere internaţională:

1. La 13 octombrie 1980 a fost ales membru de onoare în „Society of Antiquaries of Scotland".

2. Dr. h.c. acordat de Facultatea de Teologie din Presow, Cehoslovacia în luna martie a anului 1988. În ziua de 30 martie Mitropolitul Antonie a trimis mitropolitului Dorotei din Praga o telegramă de mulţumire şi de confirmare, cerând, totodată, Departamentului Cultelor o viză de ieşire spre a putea ridica titlul. I s-a acordat o viză valabilă până în data de 19 ianuarie 1989. La 25 noiembrie 1988, printr-o telegramă de la acelaşi mitropolit Dorotei, Înaltul Antonie a fost invitat între zilele de 23-28 ianuarie 1989 în Cehoslovacia, pentru a i se înmâna titlul, urmând să rostească un cuvânt de recepţie pe o temă la alegere. Mitropolitul Antonie s-a gândit să vorbească la început despre relaţiile dintre Bisericile noastre, ca apoi să evoce împlinirea a 300 de ani de la tipărirea primei ediţii integrale a Bibliei în limba română.

Însă planurile i-au fost date peste cap, Departamentul Cultelor informându-l că mitropolitul Dorotei ar fi semnat o declaraţie ostilă guvernului comunist de la Praga şi, deci, că nu ar fi potrivit ca un înalt ierarh român să-l viziteze. Mitropolitul Antonie a întocmit o telegramă prin care îl anunţa pe Dorotei de noua întorsătură a lucrurilor, însă autorităţile române au oprit trimiterea telegramei. Mai târziu, ierarhul de la Sibiu a anunţat conducerea Bisericii Cehe de motivul lipsei sale la festivităţile de la Presow, aflând, în acelaşi timp, că nu după mult timp, mitropolitul Dorotei a fost sărbătorit chiar de către autorităţile comuniste de la Praga cu ocazia împlinirii de către acesta a vârstei de 75 de ani. Prin urmare, interzicerea de către conducerea de Stat din RSR de a primi diploma de dr.h.c. la Presow a fost fără motiv, dorindu-se doar umilirea ierarhului şi cărturarului de la Sibiu.

3. În data de 25 iunie 1985 organizaţia „Christian Response International" a organizat o recepţie în cinstea mitropolitului Antonie. Au fost prezenţi numeroşi

congresmeni şi senatori (cum ar fi de pildă Frank Wolf şi Tom Lantos), şi însuşi Tom Lynch de la Departamentul de Stat din SUA.

4. Martie 1988 este inclus de IBCC în lucrarea „International Leaders in Achievement" (Lideri internaţionali cu realizări)

5. 23 septembrie 1988 a fost ales membru în ABI Research Association's Board of Governors", cu titlul de „Deputy Governor".

6. 7 octombrie 1988 a fost anunţat printr-o scrisoare că numele său a fost inclus în ediţia a III-a a volumului „International Book of Honor", editată de ABI.

7. 13 octombrie 1988 a fost informat de includerea numelui său în lucrarea „The first five hundred", volum cuprinzând biogafiile celor mai importanţi 500 de oameni ai anului.

8. În aceeaşi zi a primit o scrisoare de la Ernst Kay, preşedintele IBCC, prin care era anunţat că vor fi alocate într-un volum de peste 500 foi şi câteva pagini dedicate personalităţii sale.

9. Printr-o scrisoare datată 6 septembrie 1991, vice-preşedintele executiv al ABI, J. M. Evans, l-a anunţat pe mitropolitul Sibiului că a fost declarat „Man of the year" (Om al anului) de sus-numitul centru biografic, „due to your overall accomplishments and contribution to the society" (datorită înfăptuirilor şi contribuţiilor aduse societăţii).

10. În ziua de 15 noiembrie 1991 a aflat că IBCC i-a conferit distincţia „International man of the year 1991-1992", drept recunoaştere a serviciilor sale pentru educaţie (conform unei scrisori semnată de Ernst Kay, directorul general al sus numitului centru).

11. În data de 17 aprilie 1992 a fost anunţat că numele său a fost inclus în volumul „Five Hundred Leaders of Influence" (Cinci sute de lideri cu influenţă), editat de ABI, volum care cuprinde personalităţile cu cele mai mari realizări în ultimii 25 de ani. Tot în acest sens a primit o scrisoare de la centrul biografic american şi în ziua de 29 mai.

14. La 1 iunie 1992 a primit vestea că a fost inclus în lista „Most Admired Men of the Decade" (Cei mai admiraţi oameni ai deceniului).

15. În 26 iunie 1992 a fost nominalizat în ediţia a IV-a a volumului „International Directory of distinguished leadership" editat de ABI.

16. La 24 iulie 1992 IBCC l-a informat că numele său va fi inclus în ediţia a XVI-a a lucrării „Men of Achievement" care va fi tipărită în primăvara anului 1993.

17. În aceeaşi zi ABI i-a acordat prestigiosul titlu „Man of the Year – 1992".

18. La 2 octombrie i-a fost trimisă ştirea că numele lui va fi cuprins în cartea „Most admired Men and Women of the Year", editat tot de ABI.

19. În ziua de 16 octombrie 1992 a fost numit membru în „International Biographical Association"

20. La 18 decembrie 1992 i-a parvenit scrisoarea, semnată de Jocelyn Timothy, prin care era înştiinţat că biografia sa va fi cuprinsă în ediţia a XVI-a din 1993 a volumului „Man of Achievment", editat de ABI.

21. La 11 iunie 1993 J.M.Evans îl anunţa că a fost numit „Man of the Year – 1993".

22. De asemenea, numele şi biografia sa au fost incluse în ediţiile a II-a şi a III-a a volumului „5000 Personalities of the World for Contribution to Arts and History", editate de ABI.

23. La fel, IBCC i-a inclus biografia în ediţia a VIII-a a lucrării „The International Who's Who of Intellectuals".

Şi pe plan bisericesc i-au fost recunoscute meritele intelectuale şi aportul la reprezentarea Ortodoxiei în Mişcarea ecumenică, fapt ilustrat de numeroasele decoraţii şi medalii primite de la diferite Biserici creştine:

1. Ordinul „Sf. Marcu", acordat de Patriarhia Alexandriei şi a întregii Africi.
2. Ordinul „Sf. Petru şi Pavel", în grad de comandor, acordat de Patriarhia Antiohiei.
3. Ordinul „Sf. Mormânt", acordat de Patriarhia Ierusalimului.
4. Ordinul „Sf. Serghei de Radonej", acordat de patriarhia Moscovei.
5. Ordinul „SF. Metodiu şi Chiril", acordat de Patriarhia Bulgară.
6. „Crucea papală", acordată de papa Paul al VI-lea.
7. „Crucea de Aur a Sf. Rombault" dată de primatul Belgiei.
8. „Crucea Sf. Cuthbert" din Durham, Anglia.
9. Medalia „Martin Luther", acordată de Bisericile Evanghelice din Germania.
10. „Crucea Federaţiei Protestante din Franţa".

Înainte de a trece la ultimele concluzii, suntem nevoiţi cu strângere de inimă să menţionăm şi boala cardio-vasculară a mitropolitului Antonie. La începutul anului1995 a suferit în SUA o operaţie pe inimă. Cele patru artere ale inimii au fost înlocuite, prelevate de la picior – singurul mod în care nu sunt respinse de organism.

Prin întreaga sa activitate, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie de la Sibiu a dovedit că se înscrie cu vrednicie în rândul ierarhilor din istoria Bisericii Ortodoxe Române. O evaluare a muncii sale, a strădaniilor sale este greu de înfăptuit acum. Va reveni această datorie viitoarei generaţii de istorici în formare. Desigur, celelalte articole omagiale din acest număr de revistă vor constitui un prim pas în acest sens. Dar, ceea ce a apreciat Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu în biografia redactată Părintelui Stăniloae, că „judecata obiectivă o va face, cu timpul, istoria", se

potriveşte şi mitropolitului Antonie de la Sibiu. Ceea ce se poate afirma acum este că acest ierarh şi-a format un nume, atât de episcop şi mitropolit, dar şi ca om de cultură. Şi că, aşa cum a arătat şi Pr. Prof. Dr. Ion Bria, Mitropolitul Antonie a realizat confluenţa dintre teologie şi cultură. În acest sens a investit „nu numai mandatul său instituţional conferit în taina consacrării arhiereşti, ci şi autoritatea sa culturală de scriitor... Confluenţa dintre teologie şi cultură este tema care înrudeşte cel mai bine pe Î.P.S. Mitropolit Antonie cu ctitorii şi intelectualii Ortodoxiei româneşti. Dovadă este faptul că s-a aplecat cu migală pentru restituirea unei serii de personalităţi şi evenimente din trecutul Bisericii Româneşti care ilustrează această confluenţă. Şi aceasta nu numai de dragul istoriei literaturii române, ci şi din convingerea că cultura românească autentică e un fel de trecătoare spre credinţă" (I. Bria, *Teologie şi cultură,* în TR, 134, 1986, nr.43-46, p.8.).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ
LUCRĂRI ÎN VOLUM

1. „Trei ceasuri în iad", roman, Bucureşti, ed. Eminescu, 1970, (ed. II. 1993, 303 p. şi ed. III, 1995, 303 p.)

2. „Tri ceasa v ada", traducerea romanului „Trei ceasuri în iad" în limba bulgară, Sofia, ed. Narodnaia Cultura, 1972.

3. „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiţie şi în teologia contemporană", Bucureşti, 1972, 344p. (şi în ST, an XXIV, 1972, nr. 5-8, 325-625).

4. „Bizanţ - Constantinopol - Istambul", Bucureşti, 1974. (de asemenea în BOR, an XCII, 1974, nr.9-10, p.1087-1164 şi în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena", 1975, p. 35.)

5. „Hans Küng şi declaraţia «Mysterium Ecclesiae»", Bucureşti, 1974, 67 p. (şi în O, an. XXVI, 1974, nr.1, p. 5-69).

6. „Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească", Bucureşti, 1977, 69 p.

7. „Biblia de la Bucureşti. Cine a făcut traducerea", Bucureşti, 1978 (şi în BOR, an. XCVI, 1978, nr.9-10, p.1004-1018).

8. „Un episod important din lupta pentru limba română", Bucureşti, 1978, 50p (şi în O, an.XXX, 1978, nr. 3, p. 417-464).

9. „Ca toţi să fie una", Bucureşti, 1979, 596 p.

10. „Biserica Ortodoxă Română, în trecut şi astăzi", Bucureşti, 1979 (în limba română, engleză şi franceză).

11. „Dascăli de cuget şi simţire românească", Bucureşti, 1981, 547 p.

12. „Nume şi fapte în istoria culturii româneşti", Bucureşti, 1983, 120 p.
13. „Spiritualitate şi istorie la întorsura Carpaţilor – sub îndrumarea ...", Buzău, 1983, vol. I, 420p.; vol. II, 412 p.
14. „Tradiţie şi libertate în spiritualitatea ortodoxă", Sibiu, 1983, 410 p.
15. „Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră", Sibiu, 1984, 462 p.
16. „Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de ...", Bucureşti, ed. Minerva, 1984, XLVII + 435 p.
17. „Prima traducere a manualului lui Epictet în româneşte", Sibiu, 1984 (şi în MA, an XXIX, 1984, nr. 9-10, p. 595-662).
18. „Lazăr Leon Asachi în cultura românească", Sibiu, 1985, 524 p.
19. „Biserica slujitoare", Sibiu, 1986, 325 p (ediţie prescurtată).
20. „Lupta împotriva deznaţionalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar, în vremea lui Miron Romanul (1874-1889), după acte, documente şi corespondenţe inedite", Sibiu, 1986, 358 p.
21. „Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918), după documente, acte şi corespondenţe rămase de al Elie Miron Cristea", Sibiu, 1986, 546 p.
22. „Biserica Ortodoxă Română. Monografie album, coordonată de ...", Bucureşti, 1987.
23. „Contribuţii istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente şi corespondenţă", Sibiu, 1987, 484 p.
24. „Unitate, romanitate, continuitate. (pornind de la un izvor narativ din 1666)", Sibiu, 1988, 303 p + ilustraţii şi hărţi.
25. „Calendar de inimă românească", Sibiu, 1988.
26. „Alte file de calendar de inimă românească", Sibiu, 1988.
27. „Tâlcuri noi la texte vechi. Predici", Sibiu, 1989, 479 p.
28. „Cuvinte la zile mari", Sibiu, 1989, 365.
29. „Preotul în Biserică, în lume, acasă", Sibiu, 1994.
30. „Gânduri de frumuseţi albe", 5 volume, Sibiu, 2004.
31. „Elie Miron Cristea – Corespondenţă", Sibiu, 2005.
32. „Visarion Puiu – Corespondenţă", Sibiu, 2005.
33. „Visarion Puiu – Documente", Sibiu, 2005.

Lect. Univ. Dr. Paul BRUSANOWSKI
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

IN MEMORIAM – MITROPOLIT DR. NICOLAE BĂLAN
LA 50 DE ANI DE LA ADORMIREA SA ÎNTRU DOMNUL

ACTIVITATEA NAŢIONAL – POLITICĂ A MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN

Se pot distinge mai multe aspecte din activitatea pe care a desfăşurat-o marele ierarh ardelean timp de 50 de ani: 15 ca profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1905-1920) şi alţi 35 ca arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al românilor ortodocşi din Ardeal, Banat (până în 1947), Crişana şi Maramureş (1920-1955). Depăşid nd cadrul strict al catedrei şi apoi latura misionar-pastorală a activităţii sale ahiereşti, Nicolae Bălan s-a implicat şi în viaţa naţional-politică a neamului său, aşa cum făcuseră cei mai mulţi dintre precursorii să în scaunul mitropolitan, în speţă Andrei Şaguna.

Ca profesor de teologie şi-a adus un aport preţios la realizarea actului Unirii din 1918, aşa cum au făcut mulţi alţi intelectuali – patrioţi ai generaţiei sale. Începând cu ziua de 1 ianuarie 1918, împreună cu colegul său Silviu Dragomir, viitorul academician, şi cu Ioan Broşu, profesor de Religie tot în Sibiu , viitor diplomat (toţi trei doctori în teologie de la Cernăuţi), au redactat la Sibiu „Gazeta poporului". Aceasta avea menirea de a informa corect pe cititorii români în legătură cu evenimentele de atunci, dar mai ales de a-i pregăti pentru marea Unire care se va realiza la 1 Decembrie 1918. Alături de aceşti doi colegi ai săi şi de alţi intelectuali sibieni, în toamna anului 1918 a fost ales în Consiliul Naţional Român din Sibiu, fiind trimis în diferite sate ale judeţului ca să prezinte ţăranilor dezideratele majore ale neamului în acele momente istorice ale destrămării Austro-Ungariei şi ale formării unor state naţionale pe ruinele ei. La sfârşi tul lunii octombrie 1918, la sugestia Consiliului Naţional Român din Sibiu, ţinut sub preşedinţia academicianului Andrei Bârseanu, pe atunci preşedintele Astrei, s-a propus Consiliului Naţional Român Central cu sediul la Arad, condus de marele patriot Vasile Goldiş, să intre în legătură cu Guvenul României şi cu alţi oameni politici, toţi în refugiu la Iaşi, pentru a coordona acţiunile care urmau să ducă la realizarea unităţii noastre de stat.

Recunoscând justeţea propunerii sibienilor, Consiliul Central le-a cerut lor să rezolve această problemă deosebit de importantă pentru românii ardeleni. Tânărul profesor Nicolae Bălan s-a oferit să plece imediat la Iaşi pentru a lua legătura cu factorii politici din vechea capitală a Moldovei. Avea ca însoţitor pe căpitanul Victor

Precup, până atunci în armata austro-ungară, originar din Miercurea Sibiului, viitor general în armata română. Au plecat din Sibiu cu un automobil „Benz", condus de un şofer, în dimineaţa zilei 1/14 noiembrie 1918. Au trecut cu mari riscuri prin Mediaş, Tg. Mureş, Reghin, Bistriţa, până la Vatra Dornei, iar de acolo au călătorit cu trenul până la Iaşi, unde au sosit abia la 5/18 noiembrie 1918. Cei doi delegaţi au fost primiţi de generalul Constantin Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştrii, generalul Constantin Prezan, şeful Marelui Stat Major al Armatei Române, cunoscutul om politic Ion I.C. Brătianu, profesorul Nicolae Iorga şi , în final, de regele Ferdinand, apoi de regina Maria. De asemenea, au fost primiţi de ministrul Franţei pe lângă Guvernul României, Saint Aulaire, care i-a prezentat şi miniştrilor Angliei, Statelor Unite şi Italiei, expunându-le tuturor doleanţele românilor ardeleni. Toţi au fost informaţi cu privire la situaţia existentă atunci în Transilvania, solicitând intervenţia armatei române. Tot atunci, profesorul Bălan a rostit o scurtă cuvântare la o festivitate organizată de «Liga culturală română», la Teatrul Naţional din Iaşi, pentru cinstirea lui Mihai Viteazul, în care prezenta dorinţa românilor transilvăneni de a se uni cu ţara-mamă. Încheia prin cuvintele: „Pe cetatea din Alba Iulia fâlfâie astăzi mândrul nostru tricolor şi aşteaptă intrarea triumfală a demnilor urmaşi ai lui Mihai".

Rezultatul „misiunii" celor doi reprezentanţi ai Ardealului s-a văzut imediat. Guvernul României a pus la dispoziţia căpitanului Precup un avion militar care a plecat din Bacău şi a aterizat pe Câmpia Libertăţii de la Blaj. Au fost aruncate din avion 6.000 de manifeste date de generalul Prezan, iar vicarului unit de la Blaj, Vasile Suciu, viitorul mitropolit, i s-a înmânat o scrisoare a profesorului Bălan care să fie apoi trimisă lui Vasile Goldiş la Arad. Prin acea scrisoare îl informa despre demersurile sale la Iaşi, recomandându-i să întrerupă orice tratative cu Guvernul maghiar. În acelaşi timp, îi cerea ca „în timpul cel mai scurt posibil, într-o adunare ce se va ţine oriunde, dar mai bine la Alba Iulia, şi la care să participe mulţime cât mai mare şi reprezentanţii Consiliilor locale de pretutindeni *proclamaţi unirea necondiţionată la România*", înainte de intrarea trupelor româneşti în Transilvania.

De la Iaşi, profesorul Bălan a plecat împreună cu generalul Constantin Prezan la Bucureşti. De acolo, tot cu generalul Prezan, a plecat la Giurgiu, unde a fost prezentat generalului Henri Mathias Berthelot, şeful «Misiunii Militare Franceze în România». I-a expus şi acestuia dorinţa românilor ardeleni ca armata română şi cea aliată să intre cât mai curând în Ardeal. După îndeplinirea acestei misiuni, s-a reîntors la Iaşi , iar de acolo un tren special l-a dus până la Predeal, apoi cu automobilul „Benz" cu care venise, s-a îndreptat spre Alba Iulia. Din nefericire, din cauza înzăpezirii, a întârziat prea mult pe dealul de la Perşani, încât a ajuns în Cetatea Unirii abia în seara memorabilei zile de 1 Decembrie 1918 (căpitanul Precup a rămas în Iaşi şi s-a înrolat în armata română). Oricum, tânărul profesor

şi-a adus din plin contribuţia la realizarea Unirii tuturor românilor. Meritele i-au fost recunoscute, pentru că în ziua de 2 decembrie 1918 a fost ales între cei 212 membrii ai « Marelui Sfat al naţiunii române », un fel de Parlament provizoriu al Transilvaniei (Amănunte la Ion Rusu Abrudeanu, *ÎPS Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea,* Bucureşti, 1929, p. 254-266 şi la Ioan Dăncilă, *Biserica strămoşească şi marea noastră Unire. Contribuţia mitropolitului Nicolae la actul Unirii,* în vol. „Omagiu ÎPS Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului la 20 de ani de arhipăstorire", Sibiu, 1940, p. 42-55).

*

În perioada interbelică, după ce a fost ales mitropolit al Ardealului (14/27 februarie 1920, hirotonit şi înscăunat la 17/30 mai 1920), a devenit senator de drept. În această calitate a rostit mai multe discursuri parlamentare, prin care apăra drepturile Bisericii sale, dar şi interesele statului român unitar. De pildă, în şedinţa Senatului din 12 martie 1923, în cadrul discuţiilor care au avut loc asupra noii Constituţii a României, a rostit un discurs şi mitropolitul Nicolae, în care expunea rolul îndeplinit de Biserica ortodoxă în istoria românilor ardeleni, cerând ca în noua Constituţie ea să fie denumită «Biserică dominantă» şi să i se respecte autonomia (discursul a fost publicat sub titlul „Evanghelia şi democraţia. Ortodoxia şi neamul. Biserica şi statul", Sibiu, 1923, reprodus şi în volumul său *Biserica şi viaţa,* Sibiu, 1947, p. 57-89).

În 1925, proiectul noii Legi pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române şi Statutul ei s-a discutat în Senat (şi nu în Sinod sau în Congresul naţional bisericesc, cum ar fi fost firesc). De aceea, în şedinţa Senatului din 24 martie 1925 a luat cuvântul şi mitropolitul Nicolae, care a expus şi apărat principiile organizării şaguniene (din Statutul Organic din 1868), subliniind dreptul Bisericii de a i se respecta autonomia.

În noiembrie 1928, când Senatul şi Camera deputaţilor au dezbătut proiectul „Legii pentru regimul general al cultelor" absolut necesar atunci, căci din noul Stat unitar făceau parte acum mai multe culte decât până în 1918, mitropolitul Nicolae a luat din nou cuvântul în şedinţa Senatului din 27 martie 1928. În discursul său, foarte cuprinzător, făcea o expunere detaliată asupra confesiunilor existente în Transilvania, cu toate încercările de catolicizare şi maghiarizare a românilor; în partea a doua prezenta consecinţele nefaste ale dezbinării bisericeşti a românilor din anii 1698-1701. Discursul se remarca prin bogăţia informaţiei, logica argumentării, claritatea expunerii şi mai ales prin replicile usturătoare date unor senatori care încercau să aducă contraargumente. Discursul său – prin care nu urmărea altceva decât să apere drepturile legitime ale românilor ortodocşi din Transilvania –, a fost apreciat în mod deosebit nu numai de senatori, ci şi de presa timpului, iar

mai târziu de istoricii bisericeşti. A fost publicat sub titlul *Biserica neamului şi drepturile ei* (Sibiu, 1928, 162 p.); republicat mai târziu în vol. *Biserica şi viaţa*, Sibiu, 1947, p. 98-198, iar recent în vol. *Biserica noastră şi cultele minoritare. Marea discuţie parlamentară în jurul Legii cultelor, 1928*. Ediţie îngrijită de Constantin Schifrineţ, Bucureşti, 2000.

După numai un an, la 23 mai 1929, a luat din nou cuvântul în cadrul discuţiilor pentru ratificarea Concordatului României cu Vaticanul, semnat la Roma încă din 10 mai 1927. El punea în lumină marea nedreptate care se făcea mai cu seamă românilor ortodocşi din Ardeal prin semnarea acelui Concordat, pe care îl considera „anticonstituţional, excepţional de privilegiator exclusiv pentru cultul catolic şi cu totul nedrept faţă de Biserica Ortodoxă, tulburător al păcii confesionale şi antipatriotic". Discursul a apărut sub titlul *Biserica împotriva Concordatului* (în „Telegraful Român" nr. 39, 1929, în „Revista Teologică" an IX, 1929, p. 209-226 şi în broşură, Sibiu, 1929, 52 p.; ulterior a fost republicat în vol. *Biserica şi viaţa*, Sibiu, 1947, p. 199-220). În orice caz, mitropolitul Nicolae a fost unul dintre cei mai străluciţi oratori parlamentari din perioada interbelică.

*

Patriotismul luminat de care era călăuzit mitropolitul Nicolae Bălan s-a maifestat mai cu seamă în anii celui de-al doilea Război mondial, când trupul ţării a fost sfâşiat de Uniunea Sovietică, la sfârşitul lunii iunie 1940, iar după două luni de Ungaria horthystă. Alături de alţi patrioţi ai timpului, a protestat cu energie împotriva nedreptului Diktat („Arbitraj") de la Viena. În zilele de 29-30 august 1940, a fost invitat şi el la acel „Consiliu de coroană" covocat de regele Carol II la palatul regal din Bucureşti, pentru a se pronunţa asupra „Arbitrajului". În dimineaţa zilei de 30 august, ora 4, mitropolitul Nicolae a făcut o primă declaraţie, din care reţinem aceste fragmente semnificative şi emoţionante: „Nicicând nu mi-a fost mai limpede în conştiinţă dreptul nostru la Ardealul întreg ca astăzi, când ne este contestat. Ne aşteptam la o răfuială cu vecinii din Apus, dar nu credeam că va veni în forma aceasta... Dar pe noi nimeni pe lume nu ne poate convinge să detestăm politica lui Brătianu şi a regelui Ferdinand, care ne-au creat unitatea naţională. Ar însemna să detestăm momentul culminant al istoriei noastre, iar aceasta nu o putem face. Noi nu suntem produsul Trianonului. Unitatea noastră politică se bazează pe faptul dăinuirii şi pe dreptul existenţei noastre ca naţiune pe pământul acesta. *Un popor care nu e în stare să-şi apere fiinţa şi patrimonial naţional nu este vrednic să trăiască.* Eu constat că politica germană faţă de noi se află în contrazicere cu ea însăşi : pe de o parte se solidarizează cu duşmanii noştri ca să ne atace, dar – dacă primim Arbitrajul – declară că ne vor apăra frontierele împotriva oricărui agresor. După informaţiile ce ni s-au dat de către primul-ministru, criteriile Arbitrajului

sunt cu totul imprecise. Prin urmare, Arbitrajul este un necunoscut. Eu nu pot să arunc soarta naţiunii mele într-un necunoscut. *În consecinţă: nu primesc Arbitrajul!"*

În acelaşi Consiliu s-a dezbătut situaţia gravă a României (care pierduse Basarabia şi Bucovina de nord cu două luni înainte) şi după lungi deliberări, s-a hotărât, cu 19 voturi pentru, 10 contra şi o abţinere acceptarea Arbitrajului sau a Diktatului de la Viena. El a fost semnat în aceeaşi zi de miniştri de Externe ai Germaniei, Ioachim von Ribbentrop, şi Italiei, contele Galeazzo Ciano; României îi era smulsă partea de nord şi de vest a Transilvaniei, acesta fiind cedată Ungariei horthyste.

În şedinţa a doua a Consiliului de coroană, când s-a comunicat celor prezenţi hotărârea luată la Viena, adică Diktatul, mitropolitul a făcut o nouă declaraţie, pe care o reproducem integral : „Precum astă dimineaţă am refuzat Arbitrajul, fiindcă nu puteam să arunc soarta naţiunii mele în necunoscut, astfel acum, după ce cunosc rezultatul lui, în numele meu, al clerului şi poporului pe care-l păstoresc, declar că *protestez cu demnitate şi hotărâre împotriva nedreptăţii ce ni se face şi vom lupta prin toate mijloacele pentru înlăturarea ei.* Biserica noastră va rămâne şi de aici înainte depozitara aspiraţiunilor integrale ale neamului. *Nu trăim din abdicări. Ne trebuie o nouă înălţare a conştiinţei naţionale. Nu-mi pierd încrederea în viitorul neamului meu".* (citat din vol. său *Mântuieşte, Doamne, poporul Tău*, Sibiu, 1945, p. 1-2).

Ce ierarhi au mai făcut vreodată asemenea declaraţii demne şi energice ? De aceea, mitropolitului i s-a făcut o frumoasă manifestare de simpatie şi solidaritate la reîntoarcerea în Sibiu, relatată în ziarul „Telegraful român" (nr. 37-38 din 8 septembrie 1940). Presa timpului a consemnat pe larg cele două declaraţii.

După câteva zile, şi anume la 8 septembrie 1940, a rostit o impresionantă cuvântare în catedrala din Sibiu, prin care îşi mângâia credincioşii care sufereau în urma nedreptului Diktat de la Viena, cu nădejdea că va veni şi „ziua învierii neamului românesc". Cu aceeaşi dată adresa şi o Pastorală tuturor preoţilor şi credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului, cu încurajări similare.

Cuvinte asemănătoare a rostit şi la 10 noiembrie 1940, cu ocazia deschiderii cursurilor Universităţii din Cluj, refugiată la Sibiu, apoi la 24 noiembrie 1940 şi la 26 septembrie 1943, la deschiderea Adunărilor anuale ale Astrei, tot la Sibiu, la 19 iulie 1943, când a avut loc la Sibiu o „Conferinţă a capilor autorităţilor din Ardeal", sub preşedinţia mareşalului Ion Antonescu.

De asemenea, în absolut toate Pastoralele sale de Crăciun şi de Paşti din anii 1940-1944, la recepţiile care aveau loc la reşedinţa mitropolitană cu prilejul Anului Nou, la deschiderea Adunărilor eparhiale anuale şi în alte împrejurări, mitropolitul ridica din nou problema Transilvaniei de Nord ajunsă sub stăpânire străină. În acelaşi context trebuie să reţinem că în majoritatea cuvântărilor sale menţionate

aici mitropolitul expunea şi punctul de vedere al Bisericii cu privire la viitoarea pace a lumii, după încheierea războiului. De pildă, în cuvântarea de deschidere a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului din 23 aprilie 1944, el arăta că printre condiţiile de care trebuie să se ţină seama la stabilirea păcii trebuie să figureze „libertatea indivizilor şi a popoarelor", dar şi dreptul la viaţă al popoarelor mici şi o mai „deplină dreptate socială". În aceeaşi cuvântare se pronunţa împotriva fascismului şi a teoriei despre o pretinsă superioritate a rasei germane, fapt pentru care un consilier de la Legaţia germană din Bucureşti s-a deplasat la mănăstirea Sâmbăta pentru a-i cere explicaţii.

La 30 august 1944, deci exact la patru ani de la semnarea Diktatului de la Viena, adresa o Pastorală clerului şi credincioşilor săi, prin care saluta schimbările survenite la 23 august 1944, exprimându-şi speranţa că se va ajunge la reîntregirea Ardealului. La 25 septembrie 1944 urma o nouă Pastorală, prin care anunţa „desrobirea" părţii de est a Transilvaniei, adică aşa-numita „regiune secuizată", sfătuind pe credincioşii ortodocşi de acolo, forţaţi să treacă la alte confesiuni, „să se întoarcă acasă", la vechea lor credinţă. În sfârşit, la 11 octombrie 1944 anunţa eliberarea Clujului şi a altor zone din nordul Transilvaniei (toate aceste cuvântări şi Pastorale au fost publicate iniţial în ziarul „Telegraful Român", apoi în vol. *Mântuieşte, Doamne, poporul Tău*, Sibiu, 1945).

Un aspect aparte din viaţa şi activitatea mitropolitului Nicolae Bălan îl constituie atitudinea sa profund creştină faţă de populaţia evreiască din România, în anii celui de-al doilea Război mondial. O prezentare a acestei atitudini se impune mai ales acum, când unii vorbesc de un pretins „holocaust" în ţara noastră în perioada respectivă. Ca şi alţi slujitori ai Bisericii, precum patriarhul Nicodim Munteanu, episcopul Andrei Magieru al Aradului, profesorul de Teologie Grigorie Pişculescu (Gala Galaction), mitropolitul Nicolae şi -a ridicat glasul atunci când a fost nevoie, salvând de la moarte un mare număr de evrei. Menţionăm că intervenise şi pentru salvarea unor luptători antifascişti, pentru reducerea anilor de închisoare ori pentru eliberarea din lagăre (cum a fost cazul mitropolitului Tihon Cacealchin al lipovenilor din România).

În arhiva Bibliotecii mitropolitane din Sibiu (fondul «Nicolae Bălan») se păstrează două scrisori care pun în lumină aceste aspecte mai puţin cunoscute din activitatea sa. Prima era scrisă în Timişoara la 30 octombrie 1943 şi semnată de Carol Reiter şi Alexandru Nobel, lideri ai comunităţilor evreieşti din Transilvania şi Banat, prin care cereau intervenţia mitropolitului pentru salvarea vieţii evreilor deportaţi. Desigur intervenţia lui a fost salutară, pentru că la mai puţin de un an, la 27 septembrie 1944, un alt fruntaş al comunităţilor evreieşti Iosef Grünberger, îşi

exprima „recunoştiinţa netrecătoare... pentru că în acei ani plini de pericole, în situaţiile noastre cele mai critice", mitropolitul s-a dovedit „un luptător eroic şi un salvator al lor (al evreilor, n.n.) de la nenorocire şi pieire" (publicate de mitropolitul Antonie în «Telegraful Român» nr. 13-14 din 1 aprilie 1982, p. 3).

Afirmaţiile acestor lideri evrei au fost confirmate şi completate de fostul şef rabin al României din anii 1940-1947, dr. Alexandru Şafran, azi rabinul Genevei, la Televiziunea Română (TVR 2, din 18 ianuarie 2000). El relata cu lux de amănunte modul în care mitropolitul Nicolae a răspuns la apelul său disperat în anul 1942 (în casa generalului Artur Văitoianu, prietenul mitropolitului), de a interveni pe lângă mareşalul Ion Antonescu, să fie oprită deportarea evreilor din Transilvania liberă (practic, de pe teritoriul Arhiepiscopiei Sibiului) în Transnistria. Mitropolitul s-a întâlnit în aceeaşi zi cu Ion Antonescu şi a dat curs rugăminţii pe care i-o adresase şeful rabin. Cuvântul mitropolitului a fost ascultat şi ordinul de deportare a evreilor a fost anulat. Şi mai mult decât atât : s-au sistat pregătirile care se făceau pentru deportarea evreilor din Vechiul Regat încât toţi au rămas la casele lor. Iată o mărturie sigură asupra pretinsului « holocaust » românesc venită direct de la o „sursă" de necontestat, de la o persoană implicată direct în viaţa comunităţilor evreieşti din România.

*

Am prezentat foarte succint câteva aspecte din activitatea naţional – politică a mitropolitului Nicolae Bălan. El a fost ultimul mare ierarh ardelean care s-a implicat în asemenea probleme, pentru că după ce s-a instaurat regimul comunisto – ateu în ţara noastră rolul Bisericii s-a limitat doar la probleme de natură spirituală. Încă din timpul vieţii, mitropolitul Nicolae a fost apreciat de contemporanii săi, încât astăzi, după 50 de ani de la trecerea sa la cele veşnice, este bine ca realizările sale de orice fel să fie puse din nou în lumină. Oricum, el rămâne în istoria Bisericii ardelene ca o mare personalitate eclesiastică, dar şi ca un ierarh militant pentru drepturile legitime ale neamului său.

Pr. prof. dr. Mircea PACURARIU
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Metropolitan Nicolae Bălan – His National and Political Activity

In 1918, as Divinity professor in Sibiu, Nicolae Bălan was one of the great patriots who contribued to the establishment of the unitary Romanian national state. During that year, he edited in Sibiu, with his peers Silviu Dragomir and Ioan Broşu, The People's Gazette („Gazeta Poporului"), a paper that militated for the union. In November 1918, the Central Romanian National Council, with

the headquarters in Arad, appointed him to travel to Iaşi, by then the place where the Government had taken refuge from Bucharest. He was supposed to contact the politicians in Iaşi in order to inform them about the political situation in Transylvania and call for the intervention of the Romanian armed troops. After 1920, when he was elected metropolitan of Ardeal, he became a Senator ipso facto. In this capacity, he took the floor at several Senate meetings (being considered one of the most outstanding MP speakers), asking for the rights of the Orthodox Church to be respected. On 29-30 August 1940 he was invited to the „Crown Council" summoned by King Charles II in Bucharest. On that occasion, he firmly condemned the Vienna „Diktate", whereby the northern and eastern parts of Transylvania where ceded to Horthyst Hungary. During World War II, Metropolitan Nicolae Bălan made representations with the authorities against the deportation of Jews to Transnistria. On a TVR2 show on 18 January 2000, Dr. Alexandru Şafran, the former Chief Rabbi of Romania, publicly acknowledged his contribution. The same thing had been pointed out by certain leaders of the jewish community as early as the fall of 1944.

MISIUNE ŞI PASTORAŢIE ÎN GÂNDIREA ŞI ACTIVITATEA MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN

Introducere

Cu ocazia trecerii la cele veşnice a Mitropolitului Nicolae Bălan, în clipele următoare aşezării osemintelor lui în pronaosul bisericii Sfintei Mănăstiri Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus, după rugăciunea de pecetluire a mormântului, ultimului preot hirotonit de acest mare ierarh al Bisericii ardelene i-a revenit menirea de a-i închina versurile omagiale, care s-au încheiat astfel: *„Dă-ne darul biruinţei, al credinţei brav voievod / Şi-ţi vor străjui mormântul: îngeri, preoţi şi norod"*. După 50 de ani de la acest eveniment am putea să ne întrebăm dacă cuvinte ca acestea îşi mai păstrează semnificaţia omagială şi, în consecinţă, dacă la mormântul Mitropolitului de pioasă pomenire se cuvine nu doar să străjuim, ci cu aleasă cucernicie să ne rugăm. Altfel spus, nu s-ar cuveni oare să ştim, raportându-ne la personalitatea, gândirea şi activitatea de vrednică aducere aminte a Mitropolitului Bălan, dacă moştenirea spirituală cu care ne-a înzestrat acest brav voievod al credinţei străbune a rămas tot atât de strălucitoare ca şi chipul de lumină cu care a fost însoţit în viaţă? Ne propunem să urmărim în prezentarea omagială de faţă ce a însemnat pentru Biserica din Ardeal Mitropolitul Nicolae Bălan, tocmai pentru a constata ce mai înseamnă după o jumătate de veac o anume prezenţă a lui în destinul neamului românesc, care depăşeşte o simplă comemorare, căci poartă amprenta lucrurilor netrecătoare.

Mitropolitul Nicolae Bălan, imagine exemplară de apostol. Cea dintâi imagine ce ne-o inspiră sărbătorirea Mitropolitului Nicolae Bălan este aceea de apostol. Desigur, marele nostru ierarh a fost înzestrat cu conştiinţa unei chemări apostolice într-o vreme în care nu a fost ocolit de nici una dintre furtunile istoriei, cum au fost cele din primul război mondial şi cele ale apariţiei comunismului la noi. Chiar referindu-ne la acestea, putem spune că a fost în măsură să desluşească mersul vremii cu clarviziune, devenind călăuzitor al generaţiei sale, prin implicarea nemijlocită în destinul neamului şi s-a dovedit a fi astfel *„al semnelor vremii profet"*. Înzestrat de pronia divină din pruncie cu o cunună de daruri alese, la care s-a

adăugat cu timpul o trezvie călăuzitoare, o înțelepciune prevăzătoare și o energie iluminatoare care i-au sporit frumusețea și buna mireasmă a virtuților de temelie ale vredniciei cu care și-a întâmpinat chemarea, noul mire al Domnului este primit în Sfânta Sfintelor a arhieriei. Haina de nunta este însoțită însă de scutul de luptă.

Specificul imaginii apostolice a Mitropolitului Bălan. O altă imagine de apostol, Mitropolitul Nicolae o împrumută de la Sfântul Apostol Petru, care aflându-se cu ceilalți ucenici pe valurile înfuriate ale Mării Tiberiadei, încrezându-se mai întâi în sine și sărind în apă, strigă către Iisus: *„Doamne, scapă-mă!"*, iar Domnul i-a întins mână și l-a scăpat de la înec (cf. Matei 14, 24-32). Însă odată cu mâna, Domnul și-a revărsat asupra lui Petru privirea din care strălucea nemărginita Lui putere. La rândul ei, privirea lui Petru, care la început nu reflecta decât așteptare și speranță, de acum e plină toată de încredere și recunoștință îndreptată către un Dumnezeu de care ascultă toate stihiile lumii (cf. Matei 8, 24-27). Această imagine are darul să ni-l descopere pe acest nou apostol care a fost Mitropolitul Nicolae Bălan, într-o unitate cu neamul românesc, aflându-se pe valurile înfuriate ale istoriei sub pavăză divină. Într-adevăr, *„cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței"* cum spune și Sfântul Apostol Pavel (Evrei 12, 2), a trăit, a gândit și a lucrat alesul Domnului pentru mântuirea și propășirea neamului său. După cum întâlnirea privirii Mântuitorului cu cea a lui Petru l-a făcut pe acesta din urmă să rămână cu ochii ațintiți spre vârf, privirea aceluiași Dumnezeu l-a făcut și pe încercatul *„voievod al credinței străbune"* să privească neîncetat cu ochii sufletului ridicați spre cer, de unde vine nădejdea nezdruncinată că *„celor ce-l iubesc pe Dumnezeu... toate li se lucrează spre bine"* (Rom. 8, 28). Nu am greși cu nimic dacă întreaga operă, misionară și pastorală, a ierarhului de la Sibiu am pune-o sub semnul acestei oblăduiri divine, prin care privirile salvatoare ale Domnului săvârșesc neîncetat minuni. Sunt minunile ce ni le descoperă ca atare un act liturgic, care presupune o intervenție de ordin euharistic al lui Dumnezeu.

Cu ochii ațintiți spre vârf. Am putea să ne angajăm la tratarea temei anunțate pornind de la adevărul că în scrierile Mitropolitului Nicolae Bălan, în special în cele pastorale, aflăm formularea magistrală atât a ideii de misiune, cât și aceea de artă și practică pastorală, redate într-o expresie corespunzătoare valorii lor teologice și existențiale; poate chiar mai mult, am da astfel glas din plin ierarhului teolog, să ne vorbească el însuși despre ceea ce a gândit și a înfăptuit pe acest tărâm pe care îl cunoștea și îl stăpânea atât de bine. Constatăm, cu toate acestea, că, personificare vie a geniului ortodox românesc lucid, devotat, cu adânci și puternice vibrații în fața lui Dumnezeu, Mitropolitul Bălan ne introduce într-un orizont teologic în care se depășește pe sine: nu se ia pe el însuși ca reper în descoperirea și expunerea Adevărului, ci pe Hristos-Domnul; nu pune un accent major pe iubirea noastră

faţă de El, ci pe iubirea Lui faţă de noi, cu alte cuvinte abordează o perspectivă liturgică a înţelegerii realităţilor existenţei, după modelul identificat de noi în Evanghelie. Revenind asupra actului liturgic, inaugurat ca atare de Sfântul Apostol Petru când se afla în primejdie pe mare, ne dăm seama că acest act conţine în sine privirea credinciosului constant aţintită asupra cerului, asupra lui Dumnezeu, Creatorul întregului univers, şi asupra Mântuitorului Iisus Hristos aşezat *„de-a dreapta tronului lui Dumnezeu"* (Evrei 12, 2), iar pe de altă parte, credinciosul e pregătit, mai ales, să dobândească *„arvuna Duhului"* (II Cor. 1, 22), venind de la Tatăl prin Fiul. Rugându-se pentru aleşii Săi, înainte de slăvitele Lui patimi, Mântuitorul Iisus Hristos se adresează Tatălui cu aceste cuvinte: *„Sfinţeşte-i cu adevărul Tău, Cuvântul Tău este adevărul"* (Ioan 17, 17). Aşadar, cuvântul lui Dumnezeu este cel care se proiectează, mai întâi, ca Adevăr, ca o concepţie de viaţă ce reprezintă toată voinţa lui Dumnezeu, largă şi puternică pulsaţie de viaţă divină, precum şi dovadă a împlinirii cuvintelor Domnului: *„Eu sunt cu voi... până la sfârşitul veacului"* (Matei 28, 20).

Conştiinţa misionar – pastorală în slujba imperativelor vremii

Sensul liturgic al conştiinţei misionare. Profesorul Nicolae Bălan , ales Mitropolit al Ardealului, urcă pe scaunul vlădicesc de la Sibiu, înzestrat cu o vocaţie misionar – pastorală, din care va irumpe o conştiinţă arhierească puternică şi luminată, în care glasul Evangheliei Domnului urmează să se actualizeze deplin, ceea ce înseamnă că acest cuvânt transmis din cer este primit de conştiinţă pentru a fi totdeauna *„viu şi lucrător"* şi prin care răspunderea morală şi râvna pentru misiunea sfântă a Bisericii stau mereu pe primul plan. Este vorba despre conştiinţa care va constitui inima activităţii unui autentic păstor de suflete şi care face din cei ce au primit acest mesaj al providenţei divine *„apostoli devotaţi credinţei, culturii şi binelui"*, desigur cel dintâi dintre aceştia devenind Mitropolitul însuşi[1] Astfel, definind conştiinţa drept simţul *„covârşitoarei răspunderi morale"* în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, prin ea se vede *„simţământul răspunderii pentru ceea ce trebuie să fie"*, simţământ *„destul de treaz şi destul de limpede"*, care de fapt trasează liniile directoare ale unui program misionar de anvergură, pe care ierarhul l-a urmărit cu un devotament exemplar. Conştiinţa aceasta pentru sine, ca arhiereu, va fi transmisă preoţilor păstori de suflet, definind-o drept *„conştiinţa vredniciei preoţeşti"*[2] şi totodată împărtăşită şi de toţi dreptmăritorii creştini. Este de precizat faptul că astfel este pus în evidenţă caracterul liturgic al modului în care se formează conştiinţa sacerdotală şi cea comunitar creştină: din iniţiativa divină izvorând forţa generatoare a conştiinţei umane creştine; din dragostea lui

[1] Mitropolitul Nicolae Bălan, *Biserica şi Viaţa*, Sibiu, 1947, p. 232.
[2] *Ibidem*, p. 3, 92, 244.

Dumnezeu fiind provocat răspunsul dragostei omeneşti; de la Hristos cel răstignit şi înviat se transmite mesajul Domnului către ierarhi, preoţi şi popor. Aşadar, temelia spirituală, morală şi intelectuală, de origine nemijlocit divină, a unei conştiinţe misionare, punctul ei de reazim şi de afirmare cel mai puternic este *„piatra în veci nebiruită a Evangheliei lui Hristos"*, acel *„Iată, Eu sunt cu voi!"*

Conştiinţa, oglindă a imperativelor vremii, într-o viziune hristologică. Dacă chemarea la misiune îi aparţine Mântuitorului, iar înregistrarea mesajului ei atârnă de credincios, este de la sine înţeles că orice apel divin se cuvine să fie surprins de o conştiinţă trează. Numai că acest apel are o linie de transmitere liturgică, ceea ce înseamnă că Domnul ne agrăieşte pe mai multe căi, conştiinţei revenindu-i sarcina să le înregistreze ca o oglindă curată, fiind antrenată organic în şuvoiul realităţii vii, în priză strânsă şi puternică cu viaţa. Astfel, în acest for lăuntric al nostru ca într-un focar central se întretaie toate problemele şi nevoile vremii, primind rezolvarea în duhul adevărului dumnezeiesc şi, după cerinţele drepte ale momentului istoric, *„prezentul, cu marile lui probleme, cu multe lui trebuinţe şi cu extraordinarele lui posibilităţi de dezvoltare viitoare"* cum se exprimă Profesorul Nicolae Bălan cu prilejul alegerii de arhiepiscop şi mitropolit. Astfel, mesajul divin preluat de conştiinţă de la Mântuitorul Iisus Hristos trebuie integrat în pulsul vieţii, ca să producă regenerarea spirituală prin flacăra focului său sacru. De aceea, încă în cuvântarea aici amintită, viitorul ierarh făgăduieşte solemn: *„Mă voi strădui să cobor din înălţimea idealului credinţei noastre raze care să lumineze cărările, să încălzească inimile şi să trezească la o nouă viaţă energiile morale ale dreptcredinciosului nostru popor"*[3]. Într-adevăr, acestei făgăduinţe i-a dat statornic şi din plin întruchipare de-a lungul celor 50 de ani de arhipăstorire, lăsându-se inspirat şi călăuzit în toată bună vremea de principiul liturgic cardinal, care identifică pe Hristos-Domnul, întrupat, mort şi înviat, pe Hristos euharistic (am zice noi), cu sfânta şi adevărata Lui Biserică: *„Biserica noastră este locul sfânt de unde îi vorbeşte Dumnezeu neamului nostru, de unde se descoperă voia Sa şi se împart darurile cele mântuitoare"*[4]. Justificarea la care apelează este de origine paulină, iar în această perspectivă subliniază: *„Biserica lui Hristos e clădită pe jertfa de pe cruce, pe învierea cea de a treia zi şi pe pogorârea Sfântului Duh"*[5]. Dar Mitropolitul Nicolae Bălan nu are numai meritul de a fi teologul conştiinţei preoţeşti şi mireneşti luminate, ci şi pe acela de a fi ilustrat, prin pilda vie a vieţii şi activităţii sale, ce vrea să fie această conştiinţă de apostol. Pentru aceasta pune în act un principiu misionar şi pastoral care aşează în centrul activităţii desfăşurate persoana

[3] *Ibidem*, p. 3- 4.

[4] *Ibidem*, p. 27 şi 224.

[5] *În chestiunea reunirii Bisericilor*, în „Revista teologică", IV, 1910, nr. 11-12, p. 416; *Biserica şi viaţa*, p. 26.

concretă a lui Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, cu căldura Lui nemărginită, în relaţie cu care conştiinţa religioasă, de cele două feluri, virtuală şi reală, se trezeşte şi se înviorează, aspirând apoi la unirea cu El în Biserică[6]. Şi de data aceasta se cuvine să observăm sensul descendent, de la Hristos la credincios, de la harul care coboară, la avântul evlaviei care urcă, de la împărtăşirea cu Sfintele Taine la realizarea vieţii creştine îndumnezeite. Faptic, ce a ţinut să ne descopere prin propria sa viaţă Mitropolitul Bălan? Nu altceva decât aceea că la baza oricărei lucrări apostolice, fundamentală rămâne preocuparea de a face din gândul lui Hristos gândul nostru, din simţirea Lui simţirea noastră, din voinţa Lui voinţa noastră, pentru ca în cele din urmă, nu noi să vieţuim, ci Hristos să vieţuiască întru noi, potrivit afirmaţiei Sfântului Apostol Pavel. Aceasta rămâne şi condiţia angajării conştiinţei noastre la rezolvarea problemelor ce le aduc cu ele noile vremi. Orice rezolvare, însă, ţine de aplicarea acestui principiu pe care îl numim liturgic.

Vrednicii ale conştiinţei misionare. Imperativele vremii, faţă de care o „conştiinţă luminată" se cuvine să ia atitudine, aparţin mai multor aspecte ale vieţii, angajând deopotrivă ierarhi, preoţi, credincioşi, dar care nu de puţine ori l-a ridicat pe Mitropolitul Bălan al Ardealului pe baricade de luptă. Nu intră în preocuparea de faţă dezvăluirea pe larg a acestor lupte, în care marele ierarh de la Sibiu s-a dovedit adesea biruitor. Contribuţia profesorului de teologie la realizarea Marii Uniri din 1918 este binecunoscută. Apărarea dreptăţii noastre în tragedia creată odată cu înstrăinarea unei părţi a Ardealului străbun, prin dictatul de la Viena, din 1940 este, de asemenea, un lucru care a intrat în conştiinţa publică a vremii respective. Cu toate acestea, a nu aminti ce a însemnat Mitropolitul Bălan pentru zona Arcului Intracarpatic ar fi mai mult decât o greşeală, o vină de neiertat. E vorba de cea mai semnificativă identificare a conştiinţei arhiereşti cu conştiinţa comunitară a credincioşilor ortodocşi români din această parte de ţară, în care se descoperă trăirea pe viu a unuia şi aceluiaşi destin[7]. E un exemplu grăitor privind răspunderea morală a unui ierarh, precum şi râvna pentru misiunea Bisericii din partea Mitropolitului. Este şi un exemplu pe care evenimentele create de dictatul de la Viena l-au ridicat la o înălţime nebănuită, mai ales că acest dictat a căzut ca un trăsnet asupra vieţii românilor din această parte de sud-est a Transilvaniei, din inima României. Precum se ştie, în consiliul de coroană ce a avut loc cu ocazia dezbaterii acestei tragedii naţionale, cuvântul Mitropolitului a răsunat ca un glas profetic: *„Nu primesc arbitrajul!"*, în acest protest acumulându-se tot zelul misionar pe care l-a avut întru restaurarea vieţii româneşti din zonă. Fără îndoială că asemenea exemple de râvnă misionară a Mitropolitului sunt mai multe, asupra

---

[6] *Biserica şi viaţa*, p. 304.

[7] Isidor Todoran, *Gândirea teologică a Mitropolitului Nicolae* în *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, 1905-1955, Sibiu, 1955, p. 102.

unora vom reveni. Toate însă descoperă la Mitropolit o adevărată viziune cuprinzătoare despre misiune şi pastoraţie, căreia i s-a mai spus *„activism creştin luminat"*[8]. În cadrul acestei viziuni, o anume acţiune de ordin misionar şi pastoral nu este o întreprindere gândită numai ca un proiect ce urmează a fi executat de dragul lui însuşi, ci este şi un imperativ divin, o idee-forţă, inspiratoare şi stimulatoare de fapte mari, stea călăuzitoare spre scopuri înalte, pentru care adevărul misionar nu poate fi decât acela care, potrivit gândirii arhiereşti, *„priveşte în faţă realitatea vieţii cu toate frământările şi îşi pune sufletul pentru dezlegarea lor în spiritul credinţei mântuitoare...ca o întrupare vie a cuvântului lui Dumnezeu, păşind pe urmele Celui ce-a dus crucea pe Golgota pentru mântuirea tuturor"*[9].

Conştiinţa misionară în lupta pentru unitatea Bisericii. Tot numai în sensul semnalizării unei importante acţiuni de conservare şi de apărare a dreptei credinţe se cuvine să amintim despre lupta Mitropolitului Bălan privind unitatea bisericească a creştinilor în general şi a credincioşilor români din Ardeal în special. E vorba de refacerea acestei unităţi, fie ca un ideal creştin şi o năzuinţă permanentă a membrilor diferitelor Biserici creştine, fie ca un imperativ al vieţii bisericeşti de pe pământul strămoşesc. Mai înainte de a urca în scaunul arhieresc, viitorul ierarh a avut clară problema ecumenismului, ca şi a unităţii bisericeşti din Ardeal; deşi are elementele sale specifice, aceasta din urmă apare totuşi în gândirea sa ca un aspect sau aplicare a problemei unificării creştine în general[10]. În perspectiva teologică a Mitropolitului, această refacere a unităţii bisericeşti e o poruncă divină, parte constitutivă a rugăciunii Mântuitorului ca toţi cei ce vor crede într-însul: *„Să fie una"*. Realizarea acestei unităţi, cu respectarea cu sfinţenie a adevărului revelat, nu o vede a se înfăptui printr-o simplă *„aderenţă teoretică la un anumit program dogmatic"*, ci prin *„creşterea tuturor în Hristos"* (cf. Ef. 4, 13–16), printr-un progres continuu *„al cugetării şi a vieţii creştine"*. Aşadar, e vorba de o evaluare a unităţii în aceeaşi perspectivă pe care am numit-o liturgică. Pe temeiul acestei convingeri, Mitropolitul Nicolae Bălan participă la diverse întruniri interconfesionale şi într-un spirit larg de dragoste creştinească şi înţelegere întreţine relaţii cu celelalte culte din ţara noastră. Respiră din toate acestea un senin optimism creştin, întemeiat însă pe condiţia pătrunderii cultelor tot mai mult de duhul lui Hristos, de idealul Sfintei Evanghelii, în sensul lui ortodox.

Încercări de realizare a unităţii Bisericii strămoşeşti. În ceea ce priveşte realizarea unităţii bisericeşti a românilor din Ardeal, se cuvine să vedem în persoana Mitropolitului Nicolae Bălan unul din cei mai redutabili luptători privind revenirea fraţilor de acelaşi sânge la una şi aceeaşi lege românească, care nu poate fi alta

[8] *Biserica şi viaţa*, p. 92.
[9] *Biserica şi viaţa*, p. 12-13.
[10] Nicolae Mladin, *Lupta pentru unitatea Bisericii*, în *Omagiu*, p. 54.

decât cea ortodoxă. În sensul împlinirii acestui deziderat, la Congresul preoţimii unite (19 mai 1919), profesorul Nicolae Bălan exprimă un punct de vedere pe care de fapt nu-l va părăsi toată viaţa, în acord fiind cu întreaga sa concepţie misionară, pe care am văzut-o şi până acum. Astfel, amintind despre *„acea veche tradiţie de viaţă comună"*, el adaugă impresionantele cuvinte: *„Mărit Congres, nu s-a împărţit Hristos în mijlocul poporului românesc, ci a rămas ieri şi azi şi rămâne de-a pururi acelaşi. Şi dacă ar sta cineva să asculte bătăile inimilor noastre, ar găsi că acelea bat la fel şi se încălzesc pentru aceleaşi idealuri"*[11]. Într-adevăr, este punctul de vedere pe care îl va păstra Mitropolitul Bălan în tot timpul marilor frământări confesionale, din jurul lui 1948, când se descoperă a nu se bucura de revenirea forţată a fraţilor „uniţi" la sânul Bisericii-mamă. Lucrul acesta este explicabil, dacă ne amintim că Uniaţia din anul 1700 n-a izvorât din convingere sau convertire religioasă, ci a fost făurită din amăgire şi forţă. Cu alte cuvinte, Mitropolitul nu a înţeles să realizeze unitatea bisericească din anul respectiv repetând condiţiile şi modul în care a avut loc dezbinarea sub presiunea habsburgică catolică. *„Eu am nădejdea tare* – se exprimă ierarhul – *că acestui popor... nu va tolera să-i dezbine fiii tocmai Biserica, ci îşi va restatornici şi vechea sa unitate bisericească"*...*„Noi vrem să staţi cât mai aproape de noi şi bun este Dumnezeu să fiţi iarăşi una cu noi. În rugăciunile mele din toate zilele împlinesc şi aceasta ca bunul Dumnezeu să coboare atâta foc al iubirii ca să topească toată vrajba şi toate neînţelegerile dintre noi, ca iarăşi să fim una"*[13]. Dacă încercările Mitropolitului de a realiza unitatea bisericească puţin timp înainte de al doilea război mondial nu s-au finalizat cu succes, iar revenirea s-a făcut cum s-a făcut, sub presiunea politicii comuniste, ierarhul a avut grijă să se pronunţe: *„Istoria va dovedi că eu nu am făcut «revenirea»"*[14]. Cât priveşte atitudinea sa faţă de regimul comunist instaurat la noi, o expunere de acest gen pretinde un spaţiu mai larg. În orice caz, dragostea de neam, precum şi gândirea lui privitoare la realitatea etnică, care face din „lumina lui Hristos" temelia sufletului românesc, au rămas inalterabile în tot ce a conceput şi a realizat în această vreme Mitropolitul Nicolae Bălan, deopotrivă apostol al Domnului şi al neamului său.

Activitatea pastorală pe temeiul conştiinţei misionare

Inaugurarea unei educaţii a neamului prin intermediul conştiinţei misionare. Activitatea pastorală a Mitropolitului Nicolae Bălan în nici un caz nu poate fi

---

[11] *Ibidem*, p. 46.

[12] *Ibidem*, p. 57.

[13] *Ibidem*, p. 56.

[14] Mărturisiri din partea preoţilor convocaţi în toamna anului 1948 la Mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus.

prezentată în limitele unui eseu omagial restrâns. Ceea ce ne ajută totuşi să-i intuim ierarhului înfăptuirile pastorale este a-l privi din nou în imaginea-i exemplară de apostol, efigie ce şi-a pus amprenta pe cele mai semnificative opere realizate în cei peste 50 de ani de strădanii depuse în slujba Bisericii şi a neamului. După încă 50 de ani de la trecerea lui la cele veşnice, cu orizonturi ce se limpezesc tot mai mult, suntem în măsură să ne dăm seama de tot ce a însemnat acest voievod al credinţei pentru neamul românesc şi pentru Biserica lui, precum şi ce izvor de inspiraţie ne oferă moştenirea spirituală ce ne-a încredinţat-o. Unul din marile merite ale profesorului Nicolae Bălan, apoi ale Mitropolitului de la Sibiu, a fost acela de a intui clar rolul pe care îl are Biserica strămoşească în destinul neamului românesc. Ce este neamul, pe care l-a iubit cu pasiune, şi ce înseamnă o misiune pusă în slujba lui, aflăm privindu-l din perspectiva credinţei creştine ancestrale, pentru care neamul inaugurează Împărăţia lui Dumnezeu pe pământ. Într-o cuvântare rostită la încheierea anului şcolar 1922, vorbind studenţilor teologi, înaltul ierarh le spunea: *„Voi în această lume aveţi să întronaţi împărăţia lui Dumnezeu. Aceasta o veţi realiza numai muncind,* zice Mântuitorul nostru, *că împărăţia cerurilor o câştigă numai cei ce silesc după ea"*[15]. Sigur, modelul ceresc al unui neam este modelul său concret, precizat ca atare istoriceşte în timp şi în spaţiu. După caracterul lor teandric neamurile apar, însă, ca fiind eterne în Dumnezeu. *„Sub raport religios* – afirmă iarăşi Mitropolitul – *naţiunile se tălmăcesc ca tot atâtea idei ale lui Dumnezeu, realizate în evoluţia creatoare a istoriei. Prin urmare, naţiunea, pentru noi, nu este un accident trecător, nu este ceea ce astăzi există iar mâine poate să dispară ca o umbră, ci este realitate care se încadrează în planurile veşnice ale raţiunii dumnezeieşti"*[16]. Mitropolitul teolog vorbeşte doar de caracterul ontologic al neamului, nu şi de posibila cădere a neamului dintr-un plan divin de existenţă pământească. Totuşi, gândirea lui ne ajută să înţelegem însemnătatea pe care o acordă unei educaţii preoţeşti care se sprijină de ideea veşniciei neamului. Iar pentru cele ce urmează e bine să ştim că în fiecare preot Mitropolitul vede un educator nu al unei oarecare parohii, ci un educator al neamului său.

Ortodoxia, sursă primară a unei educaţii etnice tradiţionale. Cuvântul suprem de care atârnă întreaga viaţă a neamului românesc, în Biserica sa strămoşească, nu este decât acela de Ortodoxie. Pentru poporul român dreptmăritor, Ortodoxia este viaţa cea nouă în Hristos: *„Viaţa cea nouă este o ţâşnire de puteri dumnezeieşti în om. E o faptă a lui Dumnezeu, un dar al Lui"*[17]. Ortodoxia este

---

[15] *Biserica şi viaţa*, p. 57.

[16] După Nichifor Crainic, *Mitropolitul Nicolae, glasul Ortodoxiei noastre,* în *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului la 20 de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 274.

[17] *Scrisori pastorale*, Sibiu, 1940, p. 59.

năzuinţa continuă spre viaţa deplină în Hristos. Ca atare, ea este ceva viu, în continuă creştere, este duh nou. Iată sensul pe care mitropolitul Bălan îl conferă întregii lui activităţi pastorale încă de la începutul angajării sale pe drumul unei educaţii noi în ogorul neamului său. *„Ne vom sili să turnăm duh proaspăt, duh de înnoire în largile cadre de organizare date Bisericii noastre de nemuritorul arhiereu Şaguna"*[18]. E vorba despre *„duhul"* considerat forţa interioară a întregii misiuni şi activităţi hristocentrice ortodoxe, care de fapt se inspiră din Miracolul Euharistic al Sfântului Altar, pentru care există atât teologia cât şi educaţia: *„Teologia are scopul superior de a-i aduce pe slujitorii Altarului într-un contact cât mai cald şi mai intim cu Mântuitorul. Dacă teologia nu urmăreşte acest scop, atunci rămâne aramă sunătoare"*[19]. Numai că acest scop nu-i priveşte numai pe slujitorii altarului, adică pe preoţi împreună cu cei ce se pregătesc pentru preoţie, ci priveşte neamul întreg. *„Nici unul dintre noi* – afirmă marele arhiereu – *nu avem altă putinţă să ne păstrăm sufletul pe care îl pregătim pentru mântuire decât dacă trăieşte neamului din care face parte"*[20]. Nimeni nu-şi poate dobândi mulţumirea în această lume, dacă neamul său se află în suferinţă, vinovat de păcate. *„Fericirea fiecăruia din noi atârnă de fericirea neamului"*[21]. Ce ar zice astăzi Mitropolitul Bălan dacă ar constata starea de decădere morală în care a ajuns neamul nostru, pierzând din sânul său în fiecare an cel puţin un milion de fii prin pruncucidere, vinovaţi fiind părinţii de oribila crimă în masă? Încercăm să deducem, în continuare, principiile unei educaţii pastorale din gândirea ierarhului luminat, pentru care scopul întregii sale vieţi a fost lupta pentru înaintarea morală şi propăşirea neamului în tot ce este sfânt pe pământ: *„Iubiţi-vă ţara, pământul nostru scump...Pentru ţară, pentru poporul nostru, pentru Biserică, pentru toate comorile şi moştenirile scumpe ce le avem fiecare de la ele, să fim oricând gata să ne închinăm munca, devotamentul şi viaţa noastră"*[22].

Credinţa şi iubirea – resorturile interioare ale educaţiei clerului şi poporului. Nu doar educaţia pentru preoţie a tinerilor noştri leviţi constituie o preocupare majoră a Mitropolitului Bălan, ci prin ei se îngrijeşte de aceeaşi lucrare pentru întregul neam. Făurind un plan educaţional sistematic, îl impune prin aceste cuvinte: *„Să creştem bărbaţi care cred mai întâi în cele sfinte, căci ei vor fi oameni de convingeri în toate situaţiile şi nevoile vieţii obşteşti... să sădim şi să cultivăm conştiinţa vredniciei preoţeşti pătrunzând tot mai adânc şi cuprinzând tot mai*

[18] *Biserica şi Viaţa*, p. 4.

[19] *Cuv. la deschiderea Cursurilor de îndrumare preoţească*,seria VI, Telegraful Român, XCVIII, nr. 20-22, p. 5.

[20] După Corneliu Sârbu, *Ortodoxia oglindită în opera Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae*, în *Omagiu* (1955), p. 46, citat M.D.P.T. p. 209.

[21] *Idem*, citat M.D.P.T. p. 211.

[22] *Pastorala de Paşti*, 1948, Telegraful Român, XCVI, nr. 5-6, p. 1.

larg motivele care ne întemeiază credinţa noastră în spiritul vederilor dogmatice, morale şi canonice care pot clădi temeiul moral şi intelectual al ei...să creştem preoţi cu caracter religios-moral neşovăitor"[23]. Care ar fi aşadar principiile fundamentale prioritare la o educaţie a clerului ortodox, fiind în acelaşi timp şi resortul lăuntric al întregii pedagogii puse în slujba neamului, cunoscând bine intenţia ierarhului de a introduce valenţe noţiunii de misiune în această operă? Punând un accent major pe plăsmuirea religios morală, mai mult decât pe informaţie, adică pe simplele cunoştinţe intelectuale, pe care nu le exclude, ci le include, Mitropolitul Bălan contează, în primul rând, pe o intervenţie divină care ni se transmite prin *„conştiinţa vredniciei preoţeşti"* de care el însuşi a dat dovadă. În acest orizont, se înţelege, informaţia este atât naturală, cât şi supranaturală, adică revelaţională, iar formaţia este atât patriotică cât şi duhovnicească, adică teandrică. În scopul de a preciza care sunt izvoarele actului educativ misionar şi pastoral, se cuvine să ne referim la credinţă şi iubire, două idei – forţă la care apelează neîntrerupt gândirea şi inima unui educator adevărat. Unde află Mitropolitul Bălan îngemănarea acestei energii divine? Nu în altă parte,decât în *„legea românească"* pe care o consideră depozitarul credinţei strămoşeşti de origine apostolică, ea însăşi iubire din iubire. În afara iubirii divine, darul credinţei nici nu ar fi cu adevărat dar. Este chiar de neînţeles o existenţă a credinţei, cum este cea ortodoxă, fără o mare iubire. Or, iubirea este prezenţă, comuniune, dăruire, prin care se afirmă adevărata credinţă strămoşească şi în descoperirea căreia nu doar existăm ca atare, ci chiar ctitorim pe pământ o cetate a Împărăţiei lui Dumnezeu, care se va desăvârşi în veacul ce va să vie. Ceea ce este important pentru implicarea conştiinţei misionare în educaţie, aşa cum o vrea mitropolitul Bălan, este faptul că prin iubire, şi aici putem înţelege iubirea de neam, credinţa împreună darul lui Dumnezeu cu voinţa fiilor acestui neam şi le împărtăşeşte, prin intermediul raţiunii luminate, un mare ideal[24]. Nu a fost acest ideal altul decât acela al desăvârşirii darului cu care Dumnezeu a înzestrat poporul român prin unirea din 1918 şi care s-a concretizat într-o imensă activitate de „înnoire". Această înnoire însăşi se concretizează într-o lucrare ce rămâne a caracteriza pe Mitropolit. Va trebui să revenim.

Iubirea, dimensiune euharistică a unui „paradis etnic" românesc. Pentru a lămuri un adevăr de mare însemnătate, prezent în gândirea teologului Nicolae Bălan, dar într-un mod intuitiv, dar care se constituie drept izvorul iubirii creatoare a neamului, chintesenţa însăşi a actului educativ misionar, vom continua cu următoarele: E de neînchipuit existenţa acestei iubiri fără de Sfânta Euharistie.

23. *Revista teologică*, Sibiu, p. 118-119.

24. Din semnificaţia întrupării, Mitropolitul Nicolae Bălan desprinde principiul: „Adevărata temelie a vieţii, focul care o încălzeşte, lumina care o luminează, pâinea care o hrăneşte, apa care o adapă este iubirea lui Dumnezeu", *Pastorala de Crăciun* 1947, Telegraful Român, XCV, 1947, nr. 45-52.

După cum despre Euharistie se spune că este Taina Împărăţiei, înțeleasă drept plinirea Bisericii şi descoperirea vieţii celei noi în Hristos-Domnul, la fel se poate spune despre aceasta şi că este resortul tainic al acelei iubiri care ne introduce în templul măririi cosmice divine, paradisul etnic românesc. Două ocazii îi se oferă Mitropolitului Bălan să amintească de acest paradis, fără să-l numească astfel: sfinţirea bisericii de la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus şi a aceleia de la Schitul Păltiniş. Iubirea ce-şi va avea sursa în Sfânta Euharistie este mai ales creatoare. Ea se află la originea apariţiei unui cer nou şi pământ nou, încă din această lume. Căci cer şi pământ nou este *sărbătoare*, este pătrunderea în firea creată a ceea ce e mai presus de fire şi trăirea acelei realităţi mai presus de fire. Înnoirea însăşi, amintită mai înainte, nu ar fi altceva decât încadrarea liturgică a neamului în această zi neînserată a destinului neamului românesc.

Activitatea pastorală privită în lumina spiritului apostolic misionar. Ce a vrut să fie implicarea spiritului apostolic în pastoraţie este un fapt demn de remarcat, care a făcut ca Mitropolitul Nicolae Bălan să fie considerat ctitorul preoţimii veacului al douăzecilea din Transilvania şi nu mai puţin stârnitorul celor mai entuziaste glasuri pastorale ale preoţimii noastre din această perioadă. În vederea realizării marilor scopuri pe care şi le-a propus, utilizează din plin toate mijloacele, creează toate instituţiile şi pune în funcţiune cele mai potrivite metode de lucru[25]. Această activitate pastorală pe care o stârneşte solicită din partea preoţilor o înaltă cultură teologică şi vaste orientări în cultura profană. Numai în sensul creării unui avânt pastoral, în ordinea culturii româneşti care se afla şi ea la o răscruce, într-o discuţie pe care o avea cu intelectualii vremii sale, Mitropolitul Bălan considera că în vremea sa nu mai era corespunzătoare vechea preoţime românească, patriarhală, legată mai mult de molitfelnic decât de celelalte izvoare ale culturii creştine, ale unei înalte teologii ortodoxe. Este de precizat şi aceea că ne aflăm în perioada în care, prin Telegraful Român, foaie aflată sub conducerea nemijlocită a Mitropolitului, se ridica prima tribună de luptă împotriva pruncuciderii, nu numai din viaţa oraşului, ci şi a satului. Avem, de asemenea, numeroase dovezi ale felului în care îi iubea pe studenţii teologi ce proveneau din mediul rural, cu o consideraţie deosebită pentru zestrea lor spirituală, ţărănească şi tradiţională. În acelaşi timp era conştient de faptul că o confruntare puternică, o luptă serioasă, se va da chiar pe cuprinsul culturii, iar preoţii se cuvine a se afla pe nişte poziţii redutabile, tocmai pentru că pruncuciderea atacă direct valoarea şi chiar existenţa neamului său pe care îl iubea atât de mult. În această direcţie am putea continua cu ceea ce face acest mare preot şi dascăl al poporului român din Transilvania pe linia învăţământului teologic, de promovare a culturii prin tipărirea de cărţi şi biblii, de

[25] Cuvinte din prefaţa care inaugurează colecţiile ştiinţifice „Seria Teologică" şi „Seria Didactică", înfiinţate în anul 1933.

sprijinire a monahismului ortodox, de asistenţă socială, de edificare a construcţiilor bisericeşti şi şcolare, apostolat laic, religios şi cultural, într-un cuvânt de mobilizare a conştiinţei preoţeşti şi mireneşti, în primul rând. Timp de cinci decenii, preoţii, profesorii, împreună cu credincioşii ortodocşi ardeleni s-au hrănit statornic şi s-au îmbogăţit mereu sufleteşte din această deosebit de fructuoasă activitate a marelui Arhiereu. Să le concentrăm însă într-o privire sinoptică.

În loc de concluzie. Ceea ce a exprimat Mitropolitul Bălan, urmărind un program asiduu şi zelos de muncă, pe atât de multe planuri ale activităţii sale pastorale, poate constitui un reper de orientare pentru o cuprindere sintetică cu care încheiem prezentarea de faţă. *„Într-adevăr, astăzi avem puteri de muncă, avem mijloace de muncă, avem teren de muncă, dar munca însăşi trebuie încurajată şi organizată, ca să-şi verse efectele ei binefăcătoare în valuri cât mai largi"*[25]. E vorba despre o muncă ce prin Mitropolitul Bălan, luceafăr al Ortodoxiei ardelene, a devenit exemplară. E munca de sub cârmuirea unui vrednic arhipăstor al Ardealului prin care totul se înnoieşte în Biserică. Astfel, în cauză se află lucrarea de îndrumare a centrului mitropolitan, înnoirea şcolii teologice şi a profesorilor ei, înnoirea clerului şi a artei de păstorire a credincioşilor, înnoirea presei bisericeşti şi a literaturii teologice, înnoirea predicilor destinate tineretului şi a catehizaţiei acestuia, într-un cuvânt toată viaţa religioasă se înviorează prin insuflarea Sfântului Duh care a găsit în vajnicul ocârmuitor al Bisericii ardelene ceea ce el însuşi a ţinut să numească: *„conştiinţa vredniciei preoţeşti"*.Şi totuşi, această încheiere mai priveşte un fapt, pe cât de particular în acest context de relevanţe omagiale, pe atât de concludent dacă e transferat într-o perspectivă peisagistică ce ne-o oferă un anume colţ de ţară: zona Arcului Intercarpatic. Cupolele bisericilor ortodoxe din această zonă, ridicate în vremea arhipăstoririi marelui nostru ierarh, nu ridică spre ceruri doar măreţia unor monumente de piatră, ci descoperă renaşterea conştiinţei ortodoxe şi româneşti, lucrare căreia i s-a consacrat acest mare „voievod al credinţei strămoşeşti".

Veşnică să-i fie pomenire, din veac în veac!

Pr. prof. dr. Ilie MOLDOVAN
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Mission and Pastoral Task in Metropolitan Nicolae Bălan's Thought and Activity

The present article offers a survey of the main pastoral and missionary activities of the most prominent religious leader of the Orthodox Church in Transylvania during the 20th century, Nicolae Bălan. These include the renewal of the theological school and the clergy, the art of spiritual stewardship, the preach-

ing and catechization, the religious press and theological literature; the struggle for church unity in Transylvania, for the official majority status of the Orthodox Church in the recent unified Romanian state, and for the preservation and strengthening of Romanian Orthodoxy in the Southeastern Transylvania. A prophet working according to the imperatives of his age, Nicolae Bălan militated for "the consciousness of worthy priesthood" and "illuminated Christian activism".

MITROPOLITUL NICOLAE BĂLAN
ŞI ROMÂNII ORTODOCŞI DIN AMERICA

Continentul american a constituit un punct de atracţie şi pentru români. Cercetările mai noi au consemnat faptul că primul român care a călcat pe pământul american, cu intenţia de a face înconjurul lumii, a fost Samuilă Dămian (Samuel Damien), „originar din Transilvania... preot al Bisericii Greceşti", care cunoscându-l şi împrietenindu-se cu fizicianul Benjamin Franklin a învăţat folosirea electricităţii cu ajutorul buteliei Leyda. Ajuns în insula Jamaica, de unde scria prietenului său dezvăluindu-i intenţia de a-şi continua drumul în jurul lumii prin Havana, Mexic, Manila, China, India, Persia şi Turcia, şi-a pierdut urma fiind probabil sechestrat sau murind în condiţii necunoscute[1].

Înfrângerea revoluţiei de la 1848/1849 din Transilvania, i-a determinat pe unii români să plece spre „Lumea nouă" pentru a scăpa de represiunea autorităţilor austriece. Astfel George Pomuţ, căpitan în armata lui Kossuth, a ajuns în America la începutul anului 1850, înrolându-se ca voluntar în timpul războiului de secesiune alături de Nicolae Dunea, Eugen Ghica, Eugen Alcazar, Emanoil Boteanu şi alţii. Pentru meritele sale în apărarea Uniunii i s-a conferit de către preşedintele Andrew Johnson gradul onorific de general de brigadă, fiind numit apoi consul general al Statelor Unite la Sankt Petersburg (1866-1872)[2].

Datorită lipsurilor materiale şi oprimării naţionale, în ultimul deceniul al secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea tot mai mulţi români din Transilvania, Banat şi Bucovina, provincii aflate în componenţa Imperiului austro-ungar, au emigrat în Statele Unite ale Americii şi Canada. Nu intenţionau să se stabilească definitiv acolo, ci strângând „mia de dolari şi banii de drum" să se întoarcă acasă unde, după ce-şi plăteau datoriile, să poată să-şi zidească o casă nouă şi să-şi întemeieze sau să-şi întregească o gospodărie care să-i asigure existenţa împreună cu familia rămasă în ţară[3].

[1] A se vedea A. Jivi, *Începuturile vieţii bisericeşti la românii ortodocşi din America*, în vol. „Teologie, slujire, ecumenism. Omagiu Î.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Crişanei şi Maramureşului la împlinirea vârstei de 70 de ani", Sibiu, 1996, p. 282.

[2] *Ibidem*, p. 283.

[3] Policarp Moruşca, *Românii din America*, în vol. „Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae

Muncind din greu în fabrici, mine, în construcţia şoselelor şi căilor ferate, iar seara căutând să deprindă cât de puţin limba engleză şi ceva învăţătură, românii, în majoritate ţărani, se confruntau cu multe greutăţi. Lor li s-au adăugat fraţi din Basarabia şi Dobrogea dar şi mulţi macedo-români din Grecia, Serbia, Bulgaria şi Albania unde, deşi erau ortodocşi, se confruntau cu naţionalismul uneori extrem de intolerant din aceste state[4]. Acestea i-au determinat pe români să înfiinţeze societăţi de ajutor şi asigurare în caz de accidente, care se produceau adeseori la locul de muncă, cu timpul dându-le şi un accentuat caracter cultural[5]. Ele au devenit baza viitoarelor comunităţi bisericeşti, care şi-au construit locaşuri de cult şi solicitând preoţi din ţară, să înfiripe viaţa spirituală de care duceau atât de mare lipsă mai ales la marile sărbători ale creştinătăţii. Astfel primul preot ortodox român, misionar în America, a fost Gheoroghe Henţea din Sebeş/jud. Alba, plecat pe cont propriu în anul 1902, iar a solicitarea românilor din localitatea Regina/Saskatchewan, care au construit o biserică cu hramul Sfântul Nicolae, mitropolitul Partenie Clinceni al Moldovei (1902-1908) l-a trimis în primăvara anului 1903 pe arhimandritul Evghenie Ungureanu de la Mănăstirea Namţ[6].

Ţinând cont că majoritatea românilor emigraţi în America erau transilvăneni, mitropolitul Ioan Meţianu al Ardealului (1899-1916) a decis în urma consultării protopopilor şi a Consistoriului de la Sibiu să-l trimită acolo pentru 2-3 luni pe preotul Zaharia Oprea din Bandul de Câmpie/jud. Mureş, încredinţându-i misiunea de a-i cerceta pe români, a-i întări în credinţă, a-i sfătui să lucreze conştiincios şi să nu uite de familie, de rude şi de ţara lor, a-i împărtăşi de Sfintele Taine şi a le face toate rugăciunile de trebuinţă[7].

În oraşul Cleveland exista deja o parohie românească (prima din Statele Unite), care cerea mitropolitului Ioan Meţianu, la 30 octombrie 1904, să trimită un preot ortodox pentru a contracara prozelitismul uniat promovat de preotul Epaminonda Lucaciu, trimis de la Blaj. Asesorul consistorial de atunci, Elie Miron Cristea îi anunţa că a fost desemnat preotul Moise Balea şi le recomanda membrilor Consiliului parohial să folosească atât la întocmirea protocoalelor cât şi în cult numai limba română iar în organizarea şi administrarea parohiei să se orienteze după Statutul Organic al Mitropoliei Transilvaniei[8]. Preotul Moise Balea a contribuit la

Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire", Sibiu, 1940, p. 601.

[4] M. Păcurariu, *Aspecte din istoria vieţii bisericeşti a românilor din Statelor Unite şi Canada*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie, slujire sfântă", Bucureşti, 1995, p. 302.

[5] Începând cu anul 1902 funcţionau societăţile „Vulturul" în Homestead/Pennsylvania şi „Carpatina" în Cleveland/Ohio, cf. A. Jivi, *op.cit.*, p. 284.

[6] *Ibidem*, p. 285

[7] A se vedea Tr. Scorobeţ, *Acţiunea misionară a Sibiului în America*, în „Revista Teologică", nr. 7-8/1934, p. 265.

[8] A. Jivi, *op. cit.*, p. 287.

consolidarea parohiei din Cleveland şi la constituirea altor noi: Youngstown/Ohio, Farrel/Pennsylvania, Salem/Ohio, Erie/PA, toate în anul 1906, Indianopolis/Indiana (1910), Martins, Ferry/Ohio (1911), Akron/Ohio (1914), Ellwood City/PA (1914, St. Louis/Missouri şi altele[9]. Din rapoartele periodice pe care el le trimitea la Sibiu se pot identifica greutăţile cu care se confruntau românii în toate domeniile lor de activitate, implicit cel misionar-pastoral. De numele lui se leagă şi construirea primei biserici româneşti din Statelor Unite, în parohia Indiana Harbor, a cărei piatră de temelie a fost pusă la 4 noiembrie 1906[10].

Pentru necesităţile spirituale ale noilor comunităţi, Arhiepiscopia Sibiului a trimis un al doilea preot misionar, pe Trandafir Scorobeţ din Cârţişoara/jud. Sibiu, care a slujit în perioada anilor 1906-1909 în parohiile româneşti din Youngstown/Ohio şi Sharon/Pensylvania, înfiinţând o nouă parohie la Alliance/Ohio, în anul 1907[11].

Un alt preot transilvănean trimis de la Sibiu şi care şi-a înscris numele în galeria personalităţilor Bisericii Ortodoxe Române din America, cu o fructuoasă păstorire de 55 de ani la Indiana Harbor, a fost Simion Mihălţan din Ohaba/jud. Alba.

Creşterea numărului comunităţilor româneşti şi necesitatea organizării lor într-un mod unitar, a dus la înfiinţarea unui protopopiat românesc sub coordonarea preotului Ioan Podea din Săcădate/jud. Sibiu, trimis la Cleveland încă din anul 1909. Protopopiatul înfiinţat în anul 1912 şi pus sub jurisdicţia Arhiepiscopiei Sibiului cuprindea parohiile existente în Statele Unite şi păstorite de preoţii Ioan Podea, Moise Balea, Simion Mihălţan, Ilie Pop şi Octavian Petra. Parohiile din Canada fiind întemeiate de români bucovineni şi puse sub jurisdicţia Mitropoliei Moldovei nu erau incluse în acest protopopiat[12].

Declanşarea primului război mondial făcea imposibilă întoarcerea românilor în ţară dar şi trimiterea de noi preoţi pentru necesităţile lor spirituale, cei existenţi făcând cu greu faţă celor aproximativ 30 de parohii existente la sfârşitul anului 1918. Unii dintre ei s-au înrolat ca voluntari în armata americană din dorinţa de a sprijini destrămarea Imperiului austro-ungar care crea premisele unirii Transilvaniei şi Bucovinei cu Regatul României. Intrigaţi de propaganda antiromânească şi naţionalist-maghiară făcută de contele Apponyi în Statele Unite în numele guvernului de la Budapesta, delegaţii comunităţilor româneşti s-au întrunit la 24 februarie/10 martie 1918 în oraşul Youngstown/Ohio, adresând preşedintelui Woodrow Wilson un memoriu în care afirmau cu tărie că Transilvania este pământ

[9] M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 305

[10] I. Podea, *Românii din America*, Sibiu, 1912, p. 57.

[11] Amănunte la A. Jivi, *Contribuţii la istoria relaţiilor ecumenice româno-anglicane*, în „Studii Teologice", nr. 7-8/1984, p. 482-493.

[12] A. Jivi, *Începuturile vieţii bisericeşti*, p. 289.

românesc în care populaţia de naţionalitate română este lipsită de drepturi şi se declarau pentru unirea Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei cu România. Pentru a întregi această dorinţă, ei declarau că cei 150.000 de români împreună cu preoţii lor au hotărât înfiinţarea unei Episcopii ortodoxe române pe care au pus-o sub jurisdicţia Mitropoliei Ungrovlahiei, pentru ca în acest fel guvernul maghiar să nu-şi poată extindă cumva „mâna sa aducătoare de stricăciune şi chinuire", cum se preciza în Hrisovul de închinare[13]. Această decizie nu putea fi nicidecum considerată ca afront la adresa Arhiepiscopiei Sibiului şi lipsă de recunoştinţă faţă de Biserica care i-a sprijinit atât de mult, ci luată datorită faptului că la cârma Mitropoliei Ardealului era acum Mitropolitul Vasile Mangra (1916-1918), ales cu sprijinul guvernului de la Budapesta. Dar se preciza în declaraţie că românii din America rup orice legătură cu Mitropolia Ardealului urmând ca relaţiile să fie reluate atunci când „Transilvania şi ţinuturile româneşti din Ungaria vor fi dezrobite, făcând parte din Regatul liber al României". Prin urmare printr-o hotărâre bisericească românii americani sprijină Marea Unire de la 1918[14].

Evenimentele care au succedat sfârşitul războiului nu au favorizat punerea în aplicare a deciziei de la Youngstown şi astfel s-a acutizat conflictul dintre preoţii hirotoniţi în ţară şi cei hirotoniţi de episcopii ruşi Ştefan Dzubay, Adam Filipovski şi Arsenie de Winnipeg în Canada, grupaţi în jurul preotului Lazăr Gherman, fost profesor de teologie la Cernăuţi[15].

Pentru reglementarea situaţiei şi gruparea parohiilor româneşti sub o organizare unitară, era nevoie de o intervenţie din ţară, acum acţionând noul mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan (1920-1955). Deşi numărul preoţilor şi studenţilor români a cunoscut după 1918 un adevărat regres, între anii 1922-1923 au fost trimişi de la Sibiu opt preoţi tineri printre care Victor Mureşan, Ioan Truţia, Ioan Stănilă, Ştefan Opreanu şi Andrei Moldovan, ajuns episcop. Întregind rândurile preoţilor hirotoniţi în ţară şi căutând să găsească o modalitate de colaborare cu cei hirotoniţi „de nevoie", întrucât şi unii şi alţii păstoreau pe români, s-a ajuns ca la 22 februarie 1923 să se semneze o declaraţie comună pe baza căreia să se realizeze unirea bisericească a românilor ortodocşi din America sub jurisdicţia Mitropoliei Ardealului. Tergiversându-se aplicarea acestei decizii, i-a determinat pe preoţii hirotoniţi în America să ţină la 7 octombrie 1924 o conferinţă condusă de episcopul rus Adam Filipovski. S-a hotărât ca până la dobândirea unui episcop român care

[13] Detalii privind această întrunire şi documentele ei la N. Streza, *Petiţia Episcopiei Ortodoxe Române din Statele Unite ale Americii de Nord către preşedintele Woodrow Wilson*, în „Glasul Bisericii", nr. 9-12/1979, p. 1132-1135.

[14] Episcop Antonie Plămădeală, *Românii americani anticipează unirea din 1918*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 11-12/1978, p. 1302-1305.

[15] M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 308.

să conducă Biserica Ortodoxă Română din Statele Unite organizată ca eparhie autonomă a Bisericii Autocefale din România, preoţii români hirotoniţi în America să stea sub jurisdicţia episcopului Adam. Consistoriul provizoriu constituit cu această ocazie era condus de protopopul Lazăr Gherman[16].

Cererea românilor din America a fost discutată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în şedinţele din 16 februarie 1925 şi 8 martie 1926 hotărându-se trimiterea unui episcop. Nefiind însă create condiţiile desemnării unui titular şi existând probabil unele disensiuni între Patriarhie şi Mitropolia Ardealului privind asumarea jurisdicţiei canonice asupra românilor din America, Sfântul Sinod a decis la 29 mai 1928 să trimită mai întâi doi delegaţi: preotul Trandafir Scorobeţ[17], consilier arhiepiscopesc la Sibiu şi Ioan Matei, profesor la Academia Comercială din Cluj. În cele din urmă, tot datorită opoziţiei manifestată de Arhiepiscopia Sibiului, a plecat spre America la 20 noiembrie 1928 doar preotul Trandafir Scorobeţ. El avea binecuvântarea mitropolitului Nicolae Bălan şi era autorizat de Consiliul arhiepiscopesc „de a îndeplini vizite canonice în toate comunităţile noastre ortodoxe, a târnosi biserici şi a culege informaţii despre starea parohiilor, a preoţilor misionari şi a tuturor aşezămintelor noastre religioase şi morale", primind în acest sens o „carte canonică" adresată de mitropolit clerului şi credincioşilor de acolo pentru „a-l primi cu toată încrederea şi a-i da tot sprijinul, spre a-şi putea îndeplini misiunea ce i s-a încredinţat"[18].

În cele şase luni cât a stat în America, părintele Scorobeţ a vizitat parohiile româneşti nu doar ca simplu observator, ci îndrumând prin predică şi prin articolele publicate în presa locală pe românii americani să adopte „o direcţie nouă în viaţa individuală şi colectivă", cu atât mai mult cu cât fiind împărţiţi în mai multe grupuri şi stând sub jurisdicţii diferite, le lipsea un sistem de acţiune comună în viaţa lor bisericească, cum preciza E. Emhardt, membru în comisia anglicană pentru relaţiile cu ortodocşii, cu prilejul întrevederii de la New-York[19]. Chiar dacă în Statele Unite trăiau 150 000 de români ortodocşi grupaţi în 34 de parohii, având 34 de biserici şi 15 case parohiale[20], la care se adăugau cele 15 parohii de credincioşi din Canada, le lipsea o organizare unitară în cadrul unei eparhii proprii. De aceea părintele Scorobeţ a convocat la 30 ianuarie 1929 Conferinţa preoţească de la Cleveland. Cei 17 preoţi prezenţi au discutat probleme pastorale şi organizatorice, hotărând

[16] A. Jivi, *idem*, p. 292.

[17] Date biografice ne oferă A. Jivi, *Arhiereul Teodor Scorobeţ. La centenarul naşterii sale*, în „Telegraful Român", nr. 5-6/1983, p. 3; M. Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 437-440; Idem, *Dicţionarul teologilor români*, ed. a II-a, Bucureşti, 2002, p. 431-432.

[18] Raportul Consiliului arhiepiscopesc, nr. 344 din 16 aprilie 1929, în „Procesele verbale ale Adunării Eparhiale", Sibiu, 1929, p. 71-72.

[19] T. Scorobeţ, *Raport despre misiunea bisericească în America*, 1928-1929, Sibiu 1929, p. 5 şi 9.

[20] *Ibidem*, p. 6.

împărţirea parohiilor româneşti în şase cercuri religioase: Cleveland, Farell, Chicago, New-York, Sf. Paul şi Detroit care cuprindea şi parohiile din Canada. Totodată se recunoştea autoritatea canonică, ierarhică şi disciplinară a Sfântului Sinod al României prin delegatul său, mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, „care are jurisdicţiunea asupra Bisericii şi credincioşilor ei din Statele Unite ale Americii de Nord"[21].

Pentru a pregăti Congresul bisericesc de la Detroit, programat pentru 25-28 aprilie 1929 şi care trebuia să fie, cum preciza mitropolitul Nicolae Bălan în Pastorală din 18 aprilie „expresia dragostei, a unităţii bisericeşti precum şi a bunei înţelegeri dintre fiii bisericii noastre din America"[22], părintele Scorobeţ a vizitat parohiile româneşti „cercetând oficiile parohiale, matricole, arhiva, locaşul divin cu toate întocmirile, ţinând şedinţe cu comitetul parohial, vizitând şcoala catehetică, reuniunile de tineret, slujind, predicând şi dând îndrumările necesare preoţilor şi credincioşilor"[23]. Congresul a hotărât printre altele înfiinţarea *Episcopiei misionare a românilor ortodocşi din Statele Unite şi Canada* în legătură canonică cu Sfântul Sinod al României, unificarea Statutelor parohiilor şi acceptarea Legii şi Statutului de Organizare a Bisericii Ortodoxe Române[24]. Până la desemnarea unui episcop, Congresul de la Detroit a instituit o „Comisie interimară" formată din patru preoţi şi opt mireni condusă de preotul Ioan Truţia. Comisia întrunită la Cleveland, la 4 iulie 1929, a redactat o scrisoare circulară către toate parohiile româneşti din America, informându-le asupra celor discutate şi hotărâte de congres şi cerându-le să adere la episcopia nouînfiinţată. Hotărârile Congresului bisericesc de la Detroit au fost aprobate de Consiliul Naţional Bisericesc la 21 noiembrie 1929, în timp ce Sfântul Sinod le-a ratificat abia la 1 martie 1933[25].

Revenind în ţară după această călătorie misionară încununată cu succes, părintele Scorobeţ insista în raportul prezentat mitropolitului Bălan la 20 iulie 1929 asupra necesităţii organizării comunităţilor româneşti din America prin trimiterea de preoţi cu pregătire teologică corespunzătoare, care să ţină legătura cu viaţa bisericească din ţară şi numirea unui episcop misionar destoinic, susţinut financiar de Statul român până ce Biserica românească din America ar fi în măsură să preia aceste obligaţii[26].

Atât alegerea viitorului episcop cât şi problema jurisdicţiei asupra Episcopiei misionare din America a strârnit reacţii aprinse şi chiar opoziţie din partea mitropolitului Nicolae Bălan, Congresul Naţional Bisericesc din anul 1932 hotărând

[21] *Ibidem*, p. 14-16.

[22] Nicolae Bălan, arhiepiscop şi mitropolit, *Pastorală trimisă credincioşilor din America*, Sibiu, 1929, p. 6-7.

[23] T. Scorobeţ, *Raport*, p. 16-17.

[24] *Ibidem*, p. 19.

[25] M. Păcurariu, *Aspecte*., p. 30.

[26] T. Scorobeţ, *Raport*, p. 34.

chiar ca românii din America „să rămână sub vechii lor chiriarhi", după ce în iunie 1931 Mitropolia Moldovei renunţase oficial la jurisdicţia asupra parohiilor din Canada formate în mare parte din bucovineni, pentru ca ele să fie încadrate în viitoarea Episcopia a Americii[27].

Interes deosebit pentru punerea în aplicare a hotărârilor Congresului bisericesc de la Detroit a arătat patriarhul Miron Cristea (1919-1939), cu atât mai mult cu cât din partea autorităţilor de stat nu se întrevedea nici o iniţiativă concretă, ci dimpotrivă ele militând pentru repatrierea emigranţilor. Nici mitropolitul Nicolae Bălan nu a slăbit interesul pentru românii din America, ci a primit ca doi tineri născuţi acolo, Vasile Haţegan din Youngstown şi Eugen Lazăr din Alliance să studieze teologie la Academia „Andreiană" din Sibiu între anii 1933-1937.

În acelaşi timp preotul Ioan Truţia a convocat al doilea Congres bisericesc la Cleveland, între 30-31 octombrie 1932 care a dezbătut şi aprobat proiectul Legii şi Statutului de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din Statele Unite Canada, întocmit de Comisia interimară. Şi aici s-a impuns spiritul organizatoric ardelenesc, căci statutul avea la bază principiile statutului şagunian adaptate la situaţiile concrete din America. Statutul a fost aprobat apoi de Sinodul permanent de la Bucureşti, în luna iunie 1933, iar preotul Ioan Truţia a fost numit vicar, încredinţându-i conducerea eparhiei până la numirea unui episcop titular. Al treilea Congres bisericesc, întrunit sub conducerea noului vicar la Chicago în anul 1934 a cerut din nou Sfântului Sinod „trimiterea unui arhiereu cu depline drepturi sacramentale, care să păstorească turma credincioşilor"[28].

În urma acestor demersuri, patriarhul Miron Cristea a intervenit pe lângă regele Carol al II-lea pentru aprobarea înfiinţării Episcopiei din America. Astfel ministrul Cultelor şi Instrucţiunii, Constantin Angelescu a prezentat Camerei Deputaţilor şi Senatului Proiectul de lege privind înfiinţarea Episcopiei misionare din America, Legea fiind promulgată la 5 mai 1934 şi publicată în Monitorul Oficial din 8 mai 1934. Se prevedea ca noua episcopie să fie sufragană Mitropoliei Ungrovlahiei şi supusă canonic jurisdicţiei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, titularul ei fiind membru de drept al Sfântului Sinod[29].

Dacă mitropolitul Nicolae Bălan nu a reuşit să obţină jurisdicţia asupra acestei episcopii, a influenţat de aşa manieră alegerea viitorului episcop, care să fie foarte apropiat Mitropoliei Ardealului. De fapt şi opinia generală a clerului şi credincioşilor din America era ca episcopul lor să fie un ardelean. În scrisoarea adresată de vicarul Ioan Truţia profesorului Ioan Matei, un apropiat al patriarhului, privind

---

[27] M. Păcurariu, *Aspecte*, p. 311.

[28] *Dosarul* nr. 1485, p. 2 din Arhiva Bibliotecii Mitropolitane din Sibiu, Fondul „Mitropolitul Nicolae Bălan".

[29] M. Păcurariu, *Aspecte*, p. 311-312.

potenţialii candidaţi se preciza: „Noi preoţii din Statele Unite şi în prima linie desigur cei veniţi de acasă, dar şi cei făcuţi pe aici, dorim împreună cu credincioşii ca episcopul să fie ardelean. De asemenea, dorim mult, în interesul binepriceput al episcopiei şi al Bisericii să fie mai presus de orice om integru, gata să înţeleagă situaţia şi oamenii cu felul lor de viaţă de aici, în stare să reziste şi să învingă prin bunătatea sufletească, prin tactică şi unde se va cere prin asprime dreaptă, multele greutăţi ce-l aşteaptă aici. Dacă mai e şi scriitor, orator şi cunoscător de limbă va fi cu atât mai bine pentru reuşita deplină a cauzei. Persoana care va întruni aceste calităţi va fi în stare să aducă prin activitatea multilaterală ca o va putea avea aici nepreţuite servicii Bisericii şi neamului. Eu nu doresc nimic mai mult ca dorinţa de a vedea un om vrednic în fruntea Bisericii de aici, un adevărat arhiereu care să stea cu cinste alături de oricare episcop al celorlalte biserici creştine de aici". Referindu-se la numele vehiculate (Trandafir Scorobeţ, Irineu Felea, Tit Simedrea şi Policarp Moruşca), el se pronunţa clar pentru cel din urmă: „Pentru mine ar fi o adevărată plăcere venirea părintelui Moruşca aici... Dacă veţi decide pentru părintele Moruşca, Vă rog foarte mult scrieţi-ne şi ne daţi îndrumările ce avem de urmat pentru a-l alege sau a-i cere numirea ori ce formă să îndeplinim şi facem"[30].

Fiind respinsă propunerea patriarhului (arhiereul Veniamin Pocitan de la Bucureşti) de către mitropolitul Nicolae Bălan şi vicarul Ioan Truţia, iar arhiereul Andrei Crişanul de la Oradea a refuzat, a fost recomandat arhimandritul Policarp Moruşca, stareţul mănăstirii Hodoş-Bodrog de lângă Arad, agreat de românii din America şi susţinut de mitropolitul Bălan care îi era cumnat (părintele Moruşca fusese căsătorit cu Mărioara, sora mitropolitului). În felul acesta s-a reafirmat poziţia dominantă şi prestigiul de care se bucura mitropolitul Bălan în faţa sinodalilor. Sfântul Sinod, aprobând alegerea noului episcop la 26 ianuarie 1935, i-a încredinţat patriarhului Miron Cristea investirea lui după ce a fost hirotonit arhiereu în paraclisul patriarhal din Bucureşti la 24 ianuarie 1935 de către acesta împreună cu mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei, episcopul Ghenadie al Buzăului şi arhiereul Veniamin Bârlădeanul[31]. Instalarea s-a făcut la 4-5 iulie 1935 cu ocazia întrunirii celui de-al patrulea Congres bisericesc de la Detroit, în biserica *Sfântul Gheorghe*, care a devenit catedrală episcopală. Ceremonia a fost condusă de vicarul

---

[30] P. Cherescu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului (1920-1955), teolog, ierarh şi patriot*, Sibiu, 1998, (teză de doctorat în manuscris), p. 155.

[31] R. Grama, *Policarp Moruşca, primul episcop al românilor din America*, Cluj-Napoca, 2004, p. 27. A se vedea şi N. Todor, *Episcopul Policarp Moruşca*, în „Mitropolia Ardealului", nr. 1-2/1973, p. 99-101; Idem, *Episcopul Policarp Moruşca. O sută de ani de la naştere*, în „Mitropolia Ardealului", nr. 3-4/1983, p. 225-229; A. Sasu, *Cazul Policarp Moruşca*, Cluj-Napoca, 2002; M. Păcurariu, *Cărturari sibieni*, p. 433-436; Idem, *Dicţionarul teologilor români*, p. 314-315; Al. Moraru, *Un ierarh nedreptăţit: Policarp Moruşca al Americii şi Canadei (1935-1939)*, în vol. „Studia Historica et Theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu", Iaşi, 2003, p. 757-770.

Ioan Truţia, preşedintele Consiliului Episcopesc, din încredinţarea patriarhului Miron Cristea. Astfel se împlinea un mare vis al românilor americani, mulţi dintre cei prezenţi la instalare „ ştergându-şi cu năframa lacrimi de bucurie că acum au şi ei un episcop al lor"[32].

La realizarea acestui nobil ideal a avut un rol determinant şi mitropolitul Nicolae Bălan, fapt pentru care românii din America i-au răspuns cu recunoştinţă. În articolul *Românii din America,* scris de episcopul Policarp pentru volumul omagial din anul 1940, el declara: „Românii din America, cler şi popor dreptcredincios, adânc recunoscători şi cinstitori ai memoriei fericitului în Domnul Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungrovlahiei, Miron Patriarhul României, pentru darul ce li l-a făcut prin înfiinţarea Episcopiei misionare – prin mine, smeritul lor părinte sufletesc cu gândul mereu între ei, exprimă mulţumita lor caldă Mitropoliei Sibiului, pentru purtarea de grijă în toată bunăvremea. Şi cu inima curată aduc omagiul lor de înaltă preţuire, de dragoste, de mulţumită şi devotament statornic Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop şi Mitropolit Nicolae, la împlinirea celor 20 de ani de arhipăstorire, în care vreme neîncetat i-a avut în părinteasca sa dragoste şi pe ei, Românii din America"[33].

Evenimentele care s-au succedat în timpul şi după cel de-al doilea război mondial determinând reţinerea în ţară (1939) şi apoi „punerea în retragere" (1948) a episcopului Policarp Moruşca şi scindarea românilor americani prin crearea „Episcopiei Ortodoxe Române din America de Nord şi de Sud" cu concursul şi intervenţia Legaţiei române din Washington şi a regimului comunist din ţară, au depăşit posibilităţile de acţiune ale mitropolitului Nicolae Bălan. El însuşi era pus pe lista neagră a celor ce urmau să fie înlăturaţi, dar era prea „mare", prea cunoscut în ţară şi în străinătate ca să se atingă cineva de el. A fost însă urmărit îndeaproape de inspectorii din Departamentul Cultelor şi de oamenii Securităţii. A rămas în scaun, dar a fost nevoit să se retragă din viaţa publică şi să se limiteze numai la probleme strict bisericeşti, acceptând controlul şi dispoziţiile supărătoare ale organelor de Stat[34]. Considerăm că în acest context se înscrie şi hirotonirea întru arhiereu a preotului Andrei Moldovan, în catedrala mitropolitană din Sibiu, la 12 noiembrie 1950[35], desemnat să ia locul episcopului Policarp în America. O mare parte dintre românii americani, înţelegând că este vorba de o imixtiune a Statului în problemele bisericeşti, a refuzat recunoaşterea lui şi cu siguranţă l-au acuzat de implicare în aceste probleme şi pe mitropolit. O cercetare judicioasă şi obiectivă a arhivelor şi

[32] Ep. Valerian Trifa, *Album aniversar* al Episcopiei Ortodoxe Române din America, 1954, p. 37.

[33] *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului*, Sibiu, 1940, p. 609.

[34] M. Păcurariu, *Prefaţă* la vol. „Nicolae Bălan, Arhiepiscop şi Mitropolit. Texte alese", Bistriţa, 2004, p. 29.

[35] M. Păcurariu, *Aspecte,* p. 316.

documentelor acelor timpuri va putea elucida şi acest moment dramatic din istoria Bisericii noastre, alungând pata de umbră ce ar plana asupra legăturilor mitropolitului Nicolae Bălan cu românii din America după cel de-al doilea război mondial.

Pr. prof. dr. Nicolae CHIFĂR
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Metropolitan Nicolae Bălan and the Orthodox Romanians from America
The relationships between the Archbishopric of Sibiu and the Orthodox Romanians from America have been an important point of the metropolitan Nicolae Bălan's pastoral agenda. He made every effort to sustain the canonical and spiritual connection with the Transylvanian faithful overseas through the priests send in USA and Canada, and especially by strongly supporting the realization of their dream to establish a Romanian Orthodox Missionary Bishopric for North America, whose first bishop was an intimate of Metropolitan Bălan, a native of Translylvania, namely Policarp Moruşca.

PREOCUPĂRI DE CÂNTARE BISERICEASCĂ LA SIBIU SUB PĂSTORIREA Î.P.S. MITROPOLIT NICOLAE BĂLAN (1920-1955)

PRELIMINARII

La venirea în scaunul arhiepiscopal al Sibiului a Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, în anul 1920, direcţiile de dezvoltare a cântării bisericeşti în Ardeal fuseseră în bună măsură stabilite încă sub păstorirea înaintaşilor săi, începând chiar cu Mitropolitul Andrei Şaguna. Din îndemnul acestuia din urmă, Pr. Dimitrie Cunţan (1837-1910), profesor la *Institutul teologic-pedagogic* de la Sibiu, adunase şi transcrisese melodiile care circulau mai ales oral în Ardeal, publicându-le în anul 1890 la Sibiu într-o primă culegere de *Cântări bisericeşti*[1], rămasă până astăzi ca o lucrare de referinţă.

În domeniul muzicii bisericeşti corale, compozitori prestigioşi precum Gheorghe Dima (1847-1925) şi Pr. Timotei Popovici (1870-1950), amândoi de asemenea profesori de muzică la *Institutul teologic-pedagogic* sibian – Gh. Dima între anii 1883-1899 şi T. Popovici în continuare, până în anul 1920 – contribuiseră în mod substanţial la îmbogăţirea repertoriului coral, atât religios, cât şi laic, implicându-se totodată activ în viaţa cultural-muzicală românească, prin funcţiile pe care le-au ocupat sau la pupitrul dirijoral al corurilor pe care le-au condus[2].

Pe un plan mai general trebuie amintit că unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918 crease condiţii bisericeşti şi naţionale cu totul schimbate, care

---

[1] Dimitrie Cunţanu, *Cântările bisericesci - după melodiile celor opt glasuri ale sfintei biserici ortodoxe, culese, puse pe note şi arangeate de Dimitrie Cunţanu, Profesor la seminarul „andreian" arhidiecesan*, Sibiu, ed. I, 1890, Editura autorului, din *Prefaţă*, p.4: „recunoscând necesitatea şi utilitatea, ca melodiile cântărilor bisericesci de strană să se fixeze prin punerea lor pe note, încă la anul 1868, Metropolitul **Andreiu** m'a sfătuit: ca, pentru **conservarea** şi **cultivarea** lor mai sigură, tóte cântările de strană să le culeg şi să le scriu cu notele muzicii moderne . Urmând sfatului arhieresc, încă de pe atunci am făcut începutul acestei **colecţiuni**, scriind pe rând cântările nóstre bisericesci (...) cum – **după auz** – le învăţasem şi eu de la predecesorii mei...".

[2] Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţământ teologic la Sibiu*, Sibiu, 1987, p. 287-289; 293-294; 386.

nu puteau să nu-şi exercite influenţa, în particular, şi asupra evoluţiilor din domeniul cântării bisericeşti.

Pentru a urmări dezvoltarea cântării bisericeşti din Ardeal sub păstorirea Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan (1920-1955), vom aborda câteva aspecte menite să dea o imagine cât mai adecvată asupra subiectului propus. Este vorba, pe rând, despre ***instituţiile*** şi ***personalităţile muzicale*** implicate în dezvoltarea cântării bisericeşti, despre direcţiile principale ale acestei dezvoltări – ***cântarea de strană (monodică)*** şi cea ***corală (armonico-polifonică)*** – alte aspecte interesante fiind ***participarea la viaţa culturală*** a muzicienilor şi cântăreţilor bisericeşti din Ardeal, ca şi ***legăturile acestora cu cântarea bisericească şi cântăreţii din restul ţării.***

INSTITUŢII

Principala instituţie implicată în cultivarea cântării bisericeşti din Ardeal a fost, în perioada de care ne ocupăm, „Academia Teologică Andreiană" din Sibiu.

Încă din anul 1908 profesorul (pe atunci) Nicolae Bălan preconizase reformarea fostului Seminar „Andreian", între altele prin sporirea de la trei la patru a anilor de studii. Îndată după Unirea de la 1918 a urmat pentru şcoala teologică sibiană o scurtă perioadă de tranziţie, până în anul 1921, caracterizată prin separarea şi transformarea fostei secţiuni pedagogice în *Şcoala normală „Andrei Şaguna"* a Arhiepiscopiei Ortodoxe a Sibiului, secţiunea teologică purtând pentru câţiva ani denumirea de *Seminar arhidiecezan teologic ortodox „Andreian"* sau *Institut teologic ortodox „Andreian"*. În această perioadă s-a manifestat şi o diminuare a numărului de studenţi şi cadre didactice.

Începând cu anul 1921, prin strădania Mitropolitului Nicolae Bălan, numărul anilor de studii a fost ridicat la patru, iar din anul 1924 fostul seminar a căpătat denumirea de *„Academia Teologică Andreiană"*. În anii care au urmat, corpul didactic a fost completat cu numeroase cadre valoroase, provenind din foşti studenţi ai Academiei, trimişi ulterior la specializări şi doctorate în ţară sau străinătate, făcându-se totodată demersuri susţinute pentru obţinerea dreptului de a elibera diplome de licenţă în teologie, ceea ce se va realiza abia prin *Legea de reorganizare a învăţământului superior* din anul 1942 – festivităţile ridicării Academiei la rang universitar având loc la 23 mai 1943[3].

Preocuparea pentru asigurarea unui nivel corespunzător de însuşire a cântării bisericeşti poate fi observată în toată această perioadă prin numărul important de ore de *Cântare (muzică) bisericească şi corală (vocală)*, alături de cele de *Tipic*, ce apar menţionate în planurile de învăţământ al Academiei Andreiene. Astfel, conform Regulamentului care a intrat în vigoare la 1 septembrie 1924, pentru

[3] *Ibidem*, p.139; 145; 149-158.

fiecare din cei patru ani de studiu erau prevăzute săptămânal câte 2 ore de *Cântări bisericeşti*, 1 oră de *Tipic* şi 1 oră de *Muzică vocală*.

După anul 1942, prin Art.8 al *Legii de reorganizare a învăţământului superior* menţionată anterior, se rezervau pentru *Muzica bisericească şi Ritual* câte 3 ore pe săptămână în primii doi ani de studiu şi câte 2 ore în următorii doi ani, la care se adăugau câte 4 ore de *Cor* săptămânal pentru toţi cei patru ani de studiu[4]. Desigur, acest volum important de ore corespundea întru-totul specificului cântării de strană şi corale, care necesită un exerciţiu îndelungat, perseverent şi eşalonat în timp, pentru formarea de deprinderi muzicale, dar care numai astfel asigură, la capătul a patru ani de studiu, absolvenţi suficient de bine pregătiţi.

De asemenea, este de remarcat distincţia clară care se făcea între *Cântarea bisericească* (de strană) şi *Muzica vocală*, respectiv cea *corală*, ceea ce dovedeşte competenţa (muzicală a) celor care au alcătuit planurile de învăţământ, marcând în mod corespunzător diferenţa practică specifică dintre cele două stiluri de cântare care coexistă în Biserica Ortodoxă, cel monodic (al cântării de strană) şi cel armonico-polifonic (coral) – stiluri care necesită şi în predare o abordare diferită.

Până în anul 1920 predase la Sibiu *Cântare bisericească şi Tipic* Pr. Aurel Popoviciu, care după 1910 îi urmase la catedră lui Dimitrie Cunţan; pentru doar câţiva ani mai predaseră Ioan Felea (1911-1913) şi Valer Olariu (1919-1920). După 1920, în timpul păstoririi Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, au urmat Pr. Nicolae Topolog (1920-1922), Candid Popa (1922-1937), Diac. Petru Gherman (1937-1941) şi Pr. Gheorghe Şoima (1941-1976).

În predarea orelor de *Muzică vocală şi Ansamblu coral* (până în anul 1919 şi a celor de *muzică instrumentală* !) se remarcaseră anterior la Sibiu Gheorghe Dima (1883-1899) şi Pr. Timotei Popovici (1899-1920). După 1920 au urmat Nicolae Oancea (1921-1924; 1928-1932), Pr. Nicolae Topolog (1923-1925; 1932-1937) şi Candid Popa (1923-1924; 1925-1928). Începând cu anul 1937 se studiază doar *Cântarea bisericească*, ce apare uneori menţionată ca *Muzică bisericească*[5].

Deoarece activitatea muzicală a câtorva dintre profesorii menţionaţi s-a făcut remarcată în mod deosebit de-a lungul anilor, la aceştia ne vom referi în mod special şi într-un capitol privind câteva ***Personalităţi muzicale*** ale epocii.

După cel de-al doilea război mondial, sub regimul comunist, Academia „Andreiană" devine *Institut teologic de grad universitar*, din anul 1948, organizându-se conform prevederilor „Legii pentru regimul general al cultelor religioase" din 3 august 1948, ale „Deciziei pentru pregătirea personalului deservent al cultelor religioase" din 13 noiembrie al aceluiaşi an şi ale „Regulamentului de organizare şi funcţionare a instituţiilor de învăţământ pentru pregătirea personalului

[4] *Ibidem*, p.143; 157.
[5] *Ibidem*, p.386.

bisericesc şi recrutarea corpului didactic din Patriarhia Română" din anul 1952, modificat în anul 1955/1956. Pentru *Cântarea bisericească şi Ritual* vor fi prevăzute câte două ore pe săptămână în fiecare dintre cei patru ani de studiu, ore predate de un cadru didactic cu gradul de conferenţiar – post care a fost ocupat în continuare şi fără întrerupere de către Pr. Gheorghe Şoima[6].

*

O altă instituţie deosebit de interesantă pentru starea cântării bisericeşti din Ardeal în perioada de care ne ocupăm este *Şcoala Ortodoxă Română de Cântăreţi Bisericeşti*, înfiinţată la Sibiu în anul 1927 şi care va lua din anul 1936 numele de *„Dimitrie Cunţanu"*.

Înfiinţată la iniţiativa Mitropolitului Nicolae Bălan, Şcoala de Cântăreţi a funcţionat până în anul 1948, iniţial cu câte de doi ani de studiu, iar din 1946 cu câte trei ani, plus un an de practică muzicală, scopul său declarat fiind „să cultive cântarea bisericească cea specifică sufletului ardelean, să promoveze o serie de elemente de bun ajutor preoţilor de la sate şi oraşe şi – pe cat posibil – să înlesnească doritorilor de învăţătură să deprindă câte o meserie folositoare şi cât mai multe din cunoştinţele unei raţionale exploatări a pământului"[7]. Conform celor afirmate în citatul de mai sus, se pot observa în planurile de învăţământ ale şcolii, pe de o parte materii ca *Studiul biblic* sau *Cântările bisericeşti şi Tipic*, respectiv *Muzică vocală şi instrumentală*, iar pe de altă parte materii de cultură generală ca *Limba română, Istoria, Geografia* şi *Aritmetica* sau cu caracter practic, precum *Ştiinţele agricole* şi *Lucrul manual*. Peste 270 de cântăreţi au absolvit această şcoală.

Între profesorii de *Cântări bisericeşti şi Tipic* s-au numărat Ioan Popiţa (1929-1930), Ioan Luca (1930-1934), Ioan Suciu (1940-1941), Pr. Valeriu Popa (1942-1948), acesta din urmă fiind şi ultimul director al şcolii, iar *Muzică vocală şi instrumentală* au predat Pr.Nicolae Topolog (1928-1940) şi Diac. Anatolie Scurtu (1941-1947). Este de remarcat faptul că, sub conducerea profesorilor de Muzică vocală, corul Şcolii de cântăreţi a desfăşurat o bogată activitate cultural-muzicală, susţinând numeroase concerte corale şi abordând lucrări ale unor cunoscuţi compozitori români[8].

PERSONALITĂŢI MUZICALE

Câţiva dintre muzicienii sibieni care şi-au desfăşurat activitatea, fie şi parţial, în timpul păstorii Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, şi-au lăsat în mod deosebit

---

[6] *Ibidem*, p.171-175.

[7] Pr. Valeriu Popa, *Anuarul II al Şcolii Ortodoxe Române de cântări bisericeşti «Dimitrie Cunţan» din Sibiu, (1927-1947)*, Suceava, 1947, p. 62-63, cf. Pr. lect. univ. dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1996, p. 255-256.

[8] Pr. lect. univ. dr. Vasile Stanciu, *op. cit.*, p. 256-257.

amprenta asupra evoluţiei muzicii bisericeşti româneşti, mai ales prin latura componistică, multe dintre lucrările lor păstrându-se în repertoriu până astăzi.

Cel dintâi dintre aceştia este **Preotul Timotei Popovici** (*20 august 1870, Tincova, jud. Caraş Severin – 11 septembrie 950, Lugoj*), care după 1920 nu a mai predat la „Academia Teologică Andreiană", trecând ca profesor de muzică la „Şcoala normală confesională Andrei Şaguna" din Sibiu, de unde se va pensiona în anul 1936. El a rămas însă în continuare, până în anul 1940, dirijorul *Corului Catedralei Mitropolitane din Sibiu*, a cărui conducere o preluase în anul 1899. Cu acest cor, care număra la un moment dat 200 de membri, în afara răspunsurilor la Sf. Liturghie, a susţinut numeroase concerte, care s-au bucurat de mult succes. Poate fi amintită cel puţin seria concertelor de colinde, care au devenit ulterior obişnuite în catedrala sibiană, serie ce a fost inaugurată la 19 decembrie 1926[9]. Colindele cântate de Corul Catedralei din Sibiu, multe dintre ele compoziţii şi armonizări proprii, au fost publicate ulterior în două volume, apărute în 1928 şi 1945[10].

Tot în perioada interbelică, Timotei Popovici a mai publicat şi alte lucrări importante pentru muzica bisericească românească: este vorba în primul rând de cele trei ediţii (1925, 1933, 1943) ale *Cântărilor Sfintei Liturghii pentru cor mixt* din repertoriul Corului Catedralei Mitropolitane[11] şi de cele trei ediţii pe care le-a îngrijit (a doua în colaborare, a treia şi a patra, singur) ale cărţii de *Cântări bisericeşti* a lui Dimitrie Cunţan[12].

Cu numeroşi ucenici rămaşi în urma sa, despre Pr. Timotei Popovici se poate spune, la modul general, că „a făcut epocă" în cetatea Sibiului[13].

Nicolae Oancea (*7 martie 1893, Râmnicu Vâlcea – 4 mai 1974, Bucureşti*), provenind din părinţi sibieni şi cu studii la Conservatorul din Bucureşti (1911-1916), şi-a desfăşurat o parte a activităţii sale în Ardeal, în particular la Sibiu, înainte de a se stabili la Bucureşti. Astfel, de-a lungul anilor, a predat muzica la licee din Alba Iulia, Sibiu (1919-1932) şi la *Academia teologică „Andreiană"* (între 1921-1923 şi 1928-1932), apoi la *Liceele „Gheorghe Şincai"* şi *„Gheorghe Lazăr"* din Bucureşti (1932-1948), fiind totodată dirijor al *Reuniunii române de*

---

9 Timotei Popovici, *Colecţiune de colinde şi cântece de stea pentru cor mixt şi de bărbaţi,"* vol.I, Scrisul Românesc", Craiova, 1928, p. 2 (nota de subsol).

10 *Ibidem*, vol.I, 32 p.; *Ibidem*, vol.II, „Progresul" Institut de Arte Grafice, Sibiu, 1945, 52 p.

11 *Cântările Liturgiei pentru cor mixt publicate de Timotei Popovici*, ed.I, 1925; ed.a II-a (primenită), 1933; ed. a III-a, Krafft & Drotleff S.A., Sibiu, 1943.

12 *Cântările bisericeşti după melodiile celor opt glasuri al sf. biserici ortodoxe culese, puse pe note şi aranjate de Dimitrie Cunţanu, profesor la seminarul andreian arhidiecezan din Sibiu*, Ediţia a II-a, revăzută şi augmentată – publicată de consistoriul arhidiecezan, Sibiu, 1925; ed. a III-a în 1933 şi a IV-a în 1944, apărute de asemenea la Sibiu.

13 Bibliografie bogată despre Pr. Timotei Popovici v. la Pr. Conf. Dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2001, p. 101-123.

Muzică şi Cântări G. Dima (1921-1932), dar şi al *Corului Patriarhiei* (1932-1948), al *Corului Institutorilor* (1932-1942), al *Corului Teatrului de Stat şi Operetă* şi director al *Conservatorului „Astra"* (1935-1948).

S-a făcut cunoscut prin compoziţiile sale pentru cor, îndeosebi piese laice: *Cântece populare româneşti* (2 volume, Sibiu, 1922-1924), *Cântece patriotice* (Sibiu, 1926), *La horă-n sat*, lucrări pentru cor mixt (2 vol., Bucureşti, 1935), *Floricele. Cântece pentru copii* (Bucureşti, 1935; ed. a II-a, 1938), *Cântece pentru tineret*, pentru 3 voci egale (Bucureşti, 1938), *Suită de cântece populare ardeleneşti* (1950), *La ţară,* suită pentru cor mixt (1952) etc.

A compus de asemenea muzică de teatru, operă şi operetă: *Fetiţa orfană*, feerie în 2 acte (1924), *Floare de cicoare*, operă feerie în 2 acte (1925), *Jertfa*, operetă în 3 acte (1927), *A fost odată*, operă feerie în 3 acte (1928)[14].

Diaconul Petru Gherman (*3 octombrie 1907, Sălişte – 1 iulie 1941, Sibiu*), în pofida vieţii întrerupte pe neaşteptate la vârsta de numai 33 ani, a lăsat o urmă neştearsă în amintirea celor care i-au cunoscut activitatea. Absolvent al Academiei teologice „Andreiene" (1925-1929), s-a numărat între tinerii merituoşi trimişi cu bursă la studii de către Mitropolitul Nicolae Bălan, urmând astfel cursurile Academiei de Muzică din Bucureşti, la secţia teoretică-pedagogică şi de canto, apoi şi la cea de operă. La întoarcerea în Sibiu a predat un an ca profesor la *Şcoala normală „Andrei Şaguna"* (1936-1937), după care a trecut ca profesor suplinitor de *Cântări bisericeşti, Tipic şi Ansamblu coral* la *Academia teologică „Andreiană"*, din 1937 până în 1941. În 1939 a fost hirotonit diacon pentru Catedrala Mitropolitană din Sibiu, evidenţiindu-se curând prin vocea sa de excepţie[15].

A lăsat în urmă o serie de compoziţii şi armonizări corale, mai ales religioase, care se cântă până astăzi, unele pentru cor bărbătesc („Concert religios" – glas VIII, „Cu noi este Dumnezeu", „Troiţă de arhierei", „Imn religios"), altele pentru cor mixt („Psalmul 129", „Hristos a înviat" etc.). Dintre cele patriotice şi populare pot fi amintite: „Doina", „Ardealul", Haţegana", „Aşteptare", în variante atât pentru cor mixt, cât şi pentru cor bărbătesc. În anul 1941 i s-au publicat patru „Colinde şi cântece de stea": „Ziurel de zi", „Trei crai", „Bună veste gazdă-n casă", şi „Domn bun"[16].

Demne de remarcat sunt şi cele câteva scrieri teoretice ale sale, la care ne vom referi ulterior (în partea despre *Preocupări de muzicologie bisericească*).

---

[14] Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 317-318; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, Bucureşti, 1970, p.335-336.

[15] Medalioane bio-bibliografice despre Diac. Petru Gherman v. la Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 334; la Pr. Conf. Dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania...*, p. 217-221 etc.

[16] Petru Gherman (Din compoziţiile musicale ale lui Petru Gherman, Seria I), *Colinde şi cântece de stea*, Editura Academiei teologice „Andreiene", Sibiu (Tiparul Tipografiei Arhidiecezane), 1941, 8 p.

Preotul Gheorghe Şoima (*13 februarie 1911, Sibiu – 26 noiembrie 1985, Sibiu*), format teologic la Academia „Andreiană" (1928-1932) şi cu studii la Conservatorul din Bucureşti (1932-1937), a fost mai întâi profesor suplinitor de Muzică la *Şcoala Normală „Andrei Şaguna"* din Sibiu (1937-1941), urmându-i apoi lui Petru Gherman, după moartea acestuia, ca profesor suplinitor de *Cântări bisericeşti şi Tipic* la *Academia teologică „Andreiană"*, din 1941 până în 1943, când devine conferenţiar pentru aceeaşi disciplină – funcţie pe care o va ocupa până la pensionare, în anul 1976. Din anul 1940 preia de la Timotei Popovici şi conducerea *Corului Catedralei Mitropolitane* din Sibiu, la pupitrul căruia va rămâne timp de 45 ani, până la sfârşitul vieţii[17].

A compus lucrări corale bisericeşti, cele mai multe rămase în manuscris, atât pentru cor mixt, cât şi pentru cor bărbătesc: „Liturghia dogmatică", „În Biserica măririi Tale stând", Rugăciunea Sf. Efrem Sirul" etc. „Heruvicul" (în Re major) a fost tipărit de Timotei Popovici în ediţia a treia, din 1943, a „Cântărilor Liturgiei"[18]. În 1940 a publicat la Sibiu „Opt colinde pentru cor mixt"[19].

Numeroase sunt compoziţiile sale corale laice – în perioada de care ne ocupăm, ca şi mai târziu: „La joc" (1950), „Mândru-i jocul Haţegana" (1951), „Jieneasca" (1951) etc. A fost şi un apreciat compozitor de muzică simfonică, între creaţiile sale numărându-se: *Adagio molto esspresivo* (1947), *Scherzo* (1947), *Moment rapsodic* pentru orchestră mare (1951), *Jieneasca* pentru orchestră (1953) etc.

Posedând o vastă cultură teologică şi muzicală, Gheorghe Şoima a publicat totodată studii şi articole de muzicologie bisericească (la care ne vom mai referi în partea despre *Preocupări de muzicologie bisericească*) sau de interes bisericesc mai general: „Despre Rugăciune"[20], „Temeiurile psihologice ale ritualului cultului divin"[21] etc.

Competenţa muzicală, împreună cu firea sa caldă, apropiată, a făcut ca personalitatea sa să rămână vie în amintirea coriştilor catedralei sau a celor care au ascultat interpretările sale ca dirijor, încă şi la câteva decenii după trecerea sa la cele veşnice.

---

[17] Alte date bio-bibliografice despre Pr. Gheorghe Şoima v. la Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 338-339; Pr. lect. univ. dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania...*, p. 221-223.

[18] *Cântările Liturgiei pentru cor mixt publicate de Timotei Popovici*, ed. a III-a..., p. 23-24.

[19] Gheorghe Şoima, *8 colinde pentru cor mixt*, Sibiu, 1943, 8 p.

[20] Idem, *Despre Rugăciune*, Sibiu, 1942, 62 p.

[21] Idem, *Temeiurile psihologice ale ritualului cultului divin*, în Anuarul XXIII (V) al Academiei Teologie „Andreiane", 1946-1947, p. 65-87.

Cântarea bisericească tradiţională, de strană (monodică)

Cântarea de strană obişnuită pe cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului a rămas şi după 1920, în timpul păstoririi Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, cea pe care Preotul şi profesorul de cântare bisericească Dimitrie Cunţan(u) o culesese şi publicase la Sibiu, în anul 1890, în cartea sa de „Cântări besericesci"[22].

În fapt, după propria sa mărturie în *Prefaţa* cărţii, Dimitrie Cunţan *culesese şi fixase în scris* (pe notaţie apuseană) – tipărindu-le ulterior – acele variante în circulaţie orală ale cântării de strană din Ardeal pe care le considerase mai răspândite şi mai valoroase, chiar „de autoritate", între acestea numărându-se cele învăţată de el „după auz" (!) de la profesorii dinainte, profesorii P. Ioan Bobeş şi Ioan Dragomir, şi cele preluate de la un cântăreţ mai reputat, cum era Simeon Florea din Daneş[23]. În anii ce au urmat, răspândirea cărţii de cântări a lui Dimitrie Cunţan pe tot cuprinsul Mitropoliei Ardealului a dus la o oarecare „uniformizare" regională a cântării bisericeşti de strană – la aceasta contribuind şi "iradierea" modelului respectiv prin absolvenţii Institutului teologic-pedagogic de la Sibiu.

Dar profesorii de *Cântare bisericească* (şi chiar dintre cei de *Muzică vocală*, cum a fost cazul Pr. Timotei Popovici) care au urmat la Sibiu au observat curând că impunerea relativă a cântării „cunţane" nu a însemnat neapărat şi dispariţia altor variante „orale" (paralele) în cântarea bisericească din Ardeal. Această situaţie a făcut ca în anul 1925, Timotei Popovici împreună cu Candid Popa şi cu Aurel Popovici să încerce o îmbunătăţire a cărţii lui Dimitrie Cunţan[24], propunând în acest scop şi unele variante uşor diferite (dar aflate probabil în circulaţie orală). Ei motivau întreprinderea lor astfel: „În urma epuizării manualului «Cântările bisericeşti» publicat în a.1890 de regretatul Dimitrie Cunţanu, consistoriul arhidiecezan a iniţiat scoaterea unei noi ediţii a acestui manual. În acest scop prin actul Nr.2855 bis. din 12 Martie 1924 a cerut subsemnaţilor să prezentăm propuneri cu privire la retipărirea manualului. În răspunsul nostru am arătat că, *pentru ca să corespundă cerinţelor actuale, manualul trebuie supus unei revizuiri* (s.n.). Revizuirea se poate face în două chipuri: Susţinând melodiile uzitate în arhidieceză, dar făcând îndreptările strict necesar, sau prin aplicarea principiului de unificare a cântării bisericeşti. În cazul întâi revizuirea se poate face imediat, pe când în cazul al doilea ea reclamă pe lângă timp şi muncă îndelungată şi o hotărâre principială din partea Bisericii. Pentru a pune cartea cât mai curând la îndemâna Academiei

[22] Dimitrie Cunţanu, *op.cit.*

[23] *Ibid.*, p. 4: „am făcut începutul acestei **colecţiuni**, scriind pe rând cântările nóstre bisericesci (...) cum – **după auz** – le învăţasem şi eu de la predecesorii mei, profesorii P.Ioan Bobeş şi Ioan Dragomir. (...) (Apoi) la recomandare din parte competentă am angagiat pe cantorul bisericii nóstre din Daneş, anume **Simeon Florea**, care servesce bisericii de la a.1934 parte ca învăţătoriu , parte ca cantor. – După acest vechiu cântăreţ am scris şi Podobiile (...)".

[24] Ed. a doua a *Cântărilor bisericeşti* ale lui D. Cunţan, Sibiu, 1925.

teologice andreiene şi şcoalei normale Andrei Şaguna, în programa cărora studiul cântării bis. este obligator, am recomandat *modalitatea primă* (s.n.) şi anume: Cartea să se retipărească, supunând întreg materialul unei revizuiri atât în ceea ce priveşte melodiile cât şi aplicarea textelor la ele. *Textelor cu melodii ce în cursul timpului s'au dovedit fără rost practic din cauza structurii lor greoaie să li se aplice melodiile azi în uz, ca mai potrivite* (s.n.)"[25].

Încercarea lui Timotei Popovici şi a colaboratorilor săi de a actualiza culegerea lui D. Cunţan nu a fost bine primită la vremea respectiva[26], fapt care se pare că a descurajat alte încercări – care nu ar fi servit, printre altele, tendinţelor de uniformizare (de „unificare") urmărite de autoritatea bisericească, atât pe plan regional, cât şi, mai târziu, pe plan naţional, tendinţe la care se referă în treacăt şi Timotei Popovici, în rândurile din *Prefaţa* ediţiei din 1925, mai înainte citate[27].

Totuşi, profesorii de muzică bisericească care au urmat la Sibiu au apreciat cu toţii îndreptările şi actualizările ediţiei a doua (cea din 1925). Astfel, Arhid. Lect. Ion Popescu, referindu-se la această ediţie, spune că „este recunoscut că ea este superioară primei ediţii"[28], citându-l şi pe înaintaşul său la catedră, Pr. Prof. Gh. Şoima: „Cartea de cântări bisericeşti cunoaşte în anul 1925 o nouă ediţie. Profesorul T. Popovici, în colaborare cu Prof.Aurel Popovici şi cu Candid Popa, notează din nou şi cu mai multă competenţă melodiile celor 8 glasuri şi celelalte melodii bisericeşti, selecţionând unele *variante mai reuşite şi mai răspândite* (s.n.) decât cele tipărite de Cunţan"[29].

Un alt profesor la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu, Diac. Petru Gherman, în anul 1940, arăta de asemenea că „pentru o complectă cunoaştere a muzicii bisericeşti existente în practica poporului nostru (în particular a celei din

---

[25] *Cântările bisericeşti* după melodiile celor opt glasuri al sf. biserici ortodoxe culese, puse pe note şi aranjate de Dimitrie Cunţanu, profesor la seminarul andreian arhidiecezan din Sibiu, Ediţia a II-a, revăzută şi augmentată – publicată de consistoriul arhidiecezan, Sibiu, 1925, din *Prefaţa la ediţia a II-a*.

[26] După cum reiese şi din faptul că următoarele ediţii ale cărţii lui D. Cunţan, deşi publicate tot de T. Popovici (ed. a III-a în 1933 şi a IV-a în 1944, apărute de asemenea la Sibiu) , revin la versiunea iniţială, cea a ediţiei I, din 1890.

[27] *Cântările bisericeşti* după melodiile celor opt glasuri al sf. biserici ortodoxe culese, puse pe note şi aranjate de Dimitrie Cunţanu..., Ediţia a II-a, Sibiu, 1925, loc. cit.: „Revizuirea se poate face în două chipuri: Susţinând melodiile uzitate în arhidieceză, dar făcând îndreptările strict necesar, *sau prin aplicarea principiului de unificare a cântării bisericeşti* (s.n.). În cazul întâi revizuirea se poate face imediat, pe când *în cazul al doilea ea reclamă pe lângă timp şi muncă îndelungată şi o hotărâre principială din partea Bisericii* (s.n.)".

[28] Arhid. Lector Ion Popescu, *Muzica bisericească din Transilvania*, în vol."Contribuţii transilvănene la teologia ortodoxă", Sibiu 1988, p. 312.

[29] Pr. Prof. Gh. Şoima, *Muzica bisericească şi laică în Institutul Teologic din Sibiu*, în „Mitropolia Ardealului", VI (1961), nr.11-12, p.803, apud. Arhid. Lector Ion Popescu, *stud. cit.*, p. 312.

Ardeal – *n.n.*), este nevoie de a uza de toate mijloacele de investigaţie pentru aducerea ei la lumină, ca: fonograf, notaţie după auz de la cât mai mulţi cântăreţi de biserică şi cuprinzând cât mai mult spaţiu geografic. Neputând-o cunoaşte complet – după cât s'a notat până acum – nu ne putem fixa cu temeiul asupra unui singur gen de cântare bisericească. *Trebuie să se pornească la lucru pentru dezgroparea muzicii bisericeşti pe cale folkloristică* (...) (deoarece) constituie un adevăr faptul că muzica populară este legată structural de cântarea bisericească"[30].

Acest program de cercetare, chiar în termenii în care a fost enunţat de către Petru Gherman şi chiar dacă nu a putut fi dus la îndeplinire din lipsa mijloacelor sau a împrejurărilor favorabile, rămâne până astăzi cât se poate de actual.

CÂNTAREA CORALĂ (POLIFONICO-ARMONICĂ)

Un număr important de coruri şi-a desfăşurat activitatea în Sibiu între cele două războaie, la conducerea lor aflându-se adesea unii dintre profesorii de muzică bisericească: Pr. Timotei Popovici şi Pr. Gheorghe Şoima au fost timp de aproape un secol dirijorii *Corului Catedralei Mitropolitane*, iar Nicolae Oancea şi Diac. Petru Gherman, care au fost la Sibiu conducători ai *Reuniunii române de Muzică şi Cântări G.Dima* (1921-1932), au dirijat şi corurile studenţilor *Academiei teologice „Andreiene"*, ca profesori de *Muzică vocală şi Ansamblu coral.*

Pentru aceste coruri şi pentru altele pe care le-au dirijat, aşa cum am văzut deja atunci când ne-am referit la activitatea unora dintre cei menţionaţi, toţi au armonizat sau au compus lucrări corale, religioase sau laice, între care cântări liturgice sau cu caracter religios mai larg, colinde şi cântece patriotice, cântece de inspiraţie populară etc.

În cele mai multe cazuri, stilul coral al pieselor se încadrează în limitele limbajului clasic, accesibil şi plăcut auditoriului. Uneori acest stil a fost apreciat drept „eclectic", ca o consecinţă a aplicării unei armonizări simple de factură scolastică la linii melodice „răsăritene", bisericeşti (de origine bizantină) sau populare (folclorice)[31].

În cazul cântărilor corale (armonico-polifonice) pentru Sfânta Liturghie, una dintre căile obişnuite a fost armonizarea cât mai adecvată a *melodiilor bisericeşti tradiţionale* de strană, după cum se poate vedea, spre exemplu, din analiza unora

---

[30] Arhid. Petru Gherman, *Muzica bisericească din Ardeal - generalităţi*, în „Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorire", Sibiu, 1940, p. 10.

[31] V. caracterizarea lui Zeno Vancea, în *Muzica corală bisericească la români*, Editura Mentor S.A., Timişoara, 1944, p.53, cf. Pr. Conf. Dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania...*, p. 110.

dintre *Cântărilor Sfintei Liturghii pentru cor mixt* din repertoriul Corului Catedralei Mitropolitane ale lui Timotei Popovici[32].

Aceasta a fost şi calea întrebuinţată cel mai adesea pentru armonizările melodiilor unor colinde sau cântece populare (tradiţionale), atât la Timotei Popovici[33], cât şi la ceilalţi muzicieni.

Chiar şi atunci când s-a intenţionat eventual schimbarea liniei melodice, sau crearea uneia noi, originale, aceasta s-a petrecut aproape întotdeauna cu respectarea stilului tradiţional, bisericesc sau popular[34].

PREOCUPĂRI DE MUZICOLOGIE BISERICEASCĂ

Mai ales doi dintre profesorii de muzică bisericească de la Sibiu pot fi amintiţi în perioada de care ne ocupăm, pentru preocuparea de a trata şi teoretic, sau chiar teologic, unele dintre problemele cântării/muzicii bisericeşti – este vorba despre Diac. Petru Gherman şi Pr. Gheorghe Şoima.

În afară de câteva medalioane dedicate lui Gheorghe Dima[35], Giuseppe Verdi[36], Candid Popa şi Dimitrie Cunţanu[37], două scrieri cu caracter de sinteză ale Diac. Petru Gherman atrag îndeosebi atenţia. Prima dintre acestea, tratând *Creştinismul ca factor determinant în concepţia Muzicii*, încearcă să urmărească prezenţa ideii creştine în întreaga istorie a muzicii universale, din antichitate până la compozitorii post-romantici[38]. Cea de a doua este deosebit de interesantă pentru efortul de a da o perspectivă generală asupra *Muzicii bisericeşti din Ardeal*[39], odată cu încadrarea acesteia în ansamblul devenirilor muzicale româneşti, de la începuturile latine (p. 426-427) şi influenţele slavone ulterioare (p. 427-431), până la „Muzica bisericească actuală" (p. 433-435).

---

[32] A se vedea analiza la o parte din *Cântările Liturgiei pentru cor mixt publicate de Timotei Popovici*..., la Pr. Conf. Dr. Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania*..., p.109-119.

[33] *Ibidem*, p.122, depre colindelor culese şi armonizate de T. Popovici.

[34] *Ibidem*, p.119, referitor la „originalitatea melodiilor compuse în stil bisericesc,... chiar în stilul lui D. Cunţanu" ale *Cântărilor Liturghiei pentru 3 voci egale* de Timotei Popovici, publicate de acesta în şase ediţii, ultima în anul 1942.

[35] Petru Gherman, *Program de concert* al Reuniunii Române de Muzică „G. Dima" din Sibiu, 1940, p.3-9.

[36] Idem, *Giuseppe Verdi 1813-1901, viaţa şi opera lui*, cu prilejul Comemorării a 40 de ani de la moartea lui, Sibiu, 1941, 12 p.

[37] Cf. Pr.lect.univ.dr.Vasile Stanciu, *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*..., p.220.

[38] Petru Gherman, *Creştinismul ca factor determinant în concepţia Muzicii*, în Anuarul XV al Academiei Teologie „Andreiene", 1938-1939, p.217-231; şi în extras, 18 p.

[39] Idem, *Muzica bisericească din Ardeal*, în vol.„Omagiu Î.P.S. Sale Nicolae Bălan – la douăzeci de ani de arhipăstorire", Sibiu, 1940, p. 426-437.

Şi trebuie observat că multe dintre concluziile sale privind condiţia necesară a cântării bisericeşti rămân la fel de valabile până astăzi, fie că este vorba despre cântarea de strană (eventual sub forma cântării de obşte), despre armonizarea acesteia, despre specificul său liturgic şi dogmatic sau despre nevoia de uniformizare: „Cântarea unei singure melodii – monodie – susţinută de toţi credincioşii, sau cântându-se alternativ de către două grupe aceeaşi melodie (cântarea antifonică), sau cântarea melodiei susţinută de un ton central în jurul căruia se grupează celelalte sunete ale melodiei: isonul, din care se va naşte – cu ajutorul anumitor artificii – tonalitatea armonică modernă, este muzica bisericească a răsăritului. *Muzica bisericească originară este deci cea cu o singură melodie* (concepţie orizontală), aşa cum se practică astăzi în cântarea de strană... Dacă cântării bisericeşti i se aplică tehnica armonică, atunci trebuie să i se respecte, păstrându-i-se, atmosfera arhaică şi aspectul modal din al cărui duh să izvorască armonia care să valorifice şi să evidenţieze ethosul existent în ea. O astfel de compoziţie muzicală destinată fiind şi cultului, trebuie să ţină cont şi de cerinţele liturgice şi dogmatice. Cu un cuvânt *trebuie creată o muzică teologică.* Iată de ce un compozitor de muzică bisericească trebuie să fie un bun cunoscător al teologiei (în special al formelor de cult) şi abil mânuitor al tehnicii muzicale... Muzica bisericească monodică, destinată cântării de strană, trebuie să se cunoască mai complet decât o cunoaştem astăzi şi notată pentru toate necesităţilor cultului... Să se tindă spre o *uniformizare* determinată de existenţa elementului muzical mai autentic ortodox şi etnic"[40].

La rândul său, Pr. Gheorghe Şoima publică în această perioadă articole şi studii despre *Valoarea educativă a muzicii*[41], despre *Funcţiunile muzicii liturgice*[42], despre *Muzica element de înfrăţire a popoarelor*[43], despre *Folclorul muzical religios*[44] etc., serie de scrieri pe care o va continua până spre sfârşitul vieţii sale (1985)[45].

Funcţiunile muzicii liturgice[46] se remarcă între celelalte ca fiind una dintre primele încercări (româneşti) de a contura o viziune mai dezvoltată cu caracter *teologic* asupra muzicii bisericeşti. În lucrare, după ce trece în revistă „Concepţia antichităţii eline despre însuşirile muzicii"(p. 5 ş.u.), autorul tratează pe rând despre

[40] *Ibidem*, p.436-437.

[41] Gheorghe Şoima, *Valoarea educativă a muzicii*, în Anuarul Şcoalei Normale „Andrei Şaguna" din Sibiu-la 150 de ani de existenţă, Sibiu 1938, p.147-152.

[42] Idem, *Funcţiunile muzicii liturgice*, în seria „Biblioteca Bunul Păstor", Nr.22, Editura „Revistei Teologice", Tipografia Arhidiecezană Sibiu, 1945, 104 p.

[43] Idem, *Muzica element de înfrăţire a popoarelor*, în vol."Biserica şi problemele vremii", Sibiu, 1947, p.129-143.

[44] Idem, *Folclorul muzical religios*, în „Studii Teologice", II, nr. 3-4, 1950, p. 28-294.

[45] V. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 338-339.

[46] Gheorghe Şoima, *Funcţiunile muzicii liturgice*...

„Muzica în Sf. Scriptură" (p. 6 ş.u.), despre „Concepţia muzicală patristică" (p. 11 ş.u.), dezvoltând „Consideraţiuni ontologice asupra muzicii" referitoare la „Funcţiunea psiho-muzicală" şi la „Ce ne poate revela muzica" (p. 19-26).

„Muzica privită din unghiul unei estetici creştine" (p. 26 ş.u.) necesită alte consideraţii asupra „Cultului creştin" în general (p. 30-40), care pregătesc partea cea mai importantă a lucrării (Partea a III-a), cea propriu-zis despre „Funcţiunile liturgice ale muzicii"[47]. În aceasta putem înţelege „Muzica liturgică înaintemergătoarea harului" (p. 41 ş.u.) sau cum „Muzica liturgică ne îndeamnă şi ne ajută la rugăciune" (p. 46 ş.u.), de ce constituie „Muzica factor estetic în cultul divin" (p. 48 ş.u.), despre „Caracterul jertfelnic al muzicii liturgice" (p. 49 ş.u.) şi despre „Rolul comunitar al muzicii cultice" (p. 52 ş.u.), de ce „În cult m uzica îndeplineşte şi o funcţie pedagogică" (p. 57 ş.u.) şi despre „Rolul misionar al muzicii liturgice" (p. 61 ş.u.). Aflăm unele „Păreri rezervate despre folosul duhovnicesc al muzicii" (p. 65 ş.u.) şi despre „Cine şi cum să cânte în Biserică" (p. 73 ş.u.), învăţăm să facem distincţie între „Muzică bună şi muzică rea" (p. 81 ş.u.) şi „Dacă muzica instrumentală poate îndeplini vreo funcţie cultică creştină" (p. 93 ş.u.), pentru a încheia cu o luare de poziţie echilibrată „Împotriva panmuzicismului liturgic" (p. 100 ş.u.).

Chiar şi simpla enumerare de mai sus a temelor abordate ne permite, dintr-o perspectivă istorică, să putem aprecia efortul de racordare a problemelor muzicii bisericeşti la tendinţele majore ale muzicologiei epocii.

PARTICIPAREA LA VIAŢA MUZICALĂ

Toţi muzicienii sibieni amintiţi până acum, în afară de contribuţia la dezvoltarea muzicii bisericeşti, au participat intens şi la viaţa muzicală românească în general, atât la Sibiu, cât şi în restul ţării. Astfel, Timotei Popovici, după ce fusese secretar al „Reuniunii de cântări" de la Lugoj, iar în 1896 fusese ales profesor de Muzică la „Şcolile centrale române" din Braşov şi dirijor al corului bisericii Sf. Nicolae din Şchei, în anii următori a înfiinţat coruri la bisericile din Braşov-Vechi şi Braşov-Cetate, fiind şi dirijor al „Reuniunii meseriaşilor". La Sibiu, de asemenea, pe lângă Corul Catedralei, a mai dirijat şi alte coruri.

În mod asemănător, Nicolae Oancea a fost la Sibiu dirijor al *Reuniunii române de Muzică şi Cântări G. Dima* (1921-1932), al cărei director muzical a fost şi Diac. Petru Gherman. Ulterior, la Bucureşti, Nicolae Oancea, în afară de *Corul Patriarhiei* (1932-1948), a dirijat şi *Corul Institutorilor* (1932-1942), *Corul Teatrului de Stat şi Operetă,* fiind pentru un timp şi director al *Conservatorului „Astra"* (1935-1948).

[47] *Ibidem,* p. 41-101.

Şi Pr. Gheorghe Şoima, pe lângă obligaţiile didactice la *Academia teologică „Andreiană"*, respectiv la *Institutul teologic de grad universitar* şi cele de dirijor al *Corului Catedralei* din Sibiu, a mai fost un timp profesor de Armonie la *Şcoala populară de Artă din Sibiu* (1946-1949) şi a dirijat o serie de alte coruri, între care cel al *Reuniunii meseriaşilor* (1939-1949), al *Întreprinderii Poligrafice*, al *Sindicatului Învăţământ* şi altele. Nu trebuie uitată nici contribuţia lui Gh. Şoima la îmbogăţirea repertoriului simfonic românesc, prin compoziţiile sale pentru orchestră.

Cu toate corurile menţionate – inclusiv cu cele bisericeşti sau ale *Academiei teologice „Andreiene"* şi ale *Şcolii Ortodoxe Române de Cântăreţi Bisericeşti „Dimitrie Cunţan"*, în afara participărilor liturgice – muzicienii sibieni au susţinut concerte la nenumărate ocazii, îmbogăţind şi ridicând nivelul vieţii muzicale sibiene şi româneşti în general.

LEGĂTURILE CU CÂNTAREA BISERICEASCĂ ŞI CÂNTĂREŢII DIN RESTUL ŢĂRII

După Marea Unire de la 1918, şi în domeniul cântării bisericeşti apărea tot mai evident faptul că este „o necesitate şi religioasă şi naţională să se poată ajunge la o uniformitate de cântare bisericească"[48], „popularizarea şi uniformizarea cântării în Biserica Română înlesnind, şi pe această cale, unificarea sufletească a românilor"[49]; deoarece „această uniformizare a cântării bisericeşti va face ca toţi românii să aibă un limbaj bisericesc comun, precum este şi graiul zilnic"[50]. Aceste deziderate îi priveau desigur pe toţi cântăreţii din Biserica Ortodoxă Română, inclusiv pe cei din Transilvania.

De aceea, în acest spirit şi cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan, a avut loc în Braşov, la 29 septembrie 1927, unul dintre *Congresele Generale ale Cântăreţilor din România*, organizate sub conducerea preşedintelui din acea vreme al *Asociaţiei generale a Cântăreţilor bisericeşti din România*, Ion Popescu-Pasărea. Între scopurile acestui congres s-a numărat şi „stabilirea unor legături cu cântăreţii din Ardeal şi un impuls al muzicii bisericeşti de aici"[51].

În anul următor (1928), un alt Congres General al Cântăreţilor s-a ţinut chiar la Sibiu, în 23-24 august, fiind un bun prilej pentru „a putea lua contact cu fraţii

[48] Ion Popescu-Pasărea, *Starea cântării bisericeşti în România*, în „Cultura", XXV (1936), nr. 1-2, p. 3.

[49] Idem, *Cântările Sfintei Liturghii*, Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1934, p. 2, în Precuvântare.

[50] Idem, *Cântările Sfintei Liturghii*, Bucureşti, 1936, în Prefaţă.

[51] *Congresul al IX-lea de la Braşov*, în „Cultura", XV (1927), nr. 9-10, p. 69.

[52] *Congresul nostru*, în „Cultura", XVI (1928), nr. 6-7, p. 2.

cântăreţi din Ardeal şi (...) a face cuvenita propagandă pentru unificarea cântării în Biserica Română"[52].

Acestea şi numeroase alte manifestări asemănătoare au pregătit în bună măsură terenul pentru iniţiativele Patriarhiei Române din cea de a doua jumătate a sec. al XX-lea, de uniformizare a cântării în Biserica Ortodoxă Română.

CONCLUZII

Chiar şi numai o sumară trecere în revistă a preocupărilor de cântare bisericească la Sibiu în timpul celor 35 de ani de arhipăstorire a Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan (1920-1955) scoate cu claritate în evidenţă bogăţia manifestărilor şi emulaţia muzicală deosebită din acei ani în cadrul şi în jurul Bisericii ardelene.

Fie că este vorba despre străvechea şi tradiţionala cântare ardelenească de strană, sau despre muzica corală mult mai elaborată componistic şi despre încercările de muzicologie şi teologie muzicală, cântăreţii şi muzicienii slujitori ai Bisericii şi-au adus în continuare contribuţia la crearea unei adevărate şi valoroase culturi muzicale în sudul Transilvaniei, la Sibiu – cu puternic ecou pentru întreaga cultură muzicală românească.

Consolidarea vieţii muzicale bisericeşti sub arhipăstorirea Î.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan explică în bună măsură şi rezistenţa unor manifestări şi instituţii muzicale din zona Sibiului (să amintim doar stilul „cunţan" sau corurile bisericeşti din Sibiu şi Mărginime) sub opresiunea generală a jumătăţii de veac comunist ce a urmat, până la limanul de după 1989.

Pr. prof. dr. Vasile GRĂJDIAN
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Ecclesiastical Chanting at Sibiu Under Metropolitan Nicolae Bălan's Activity

Under the Metropolit Nicolae Bălan (1920-1955) the Romanian Orthodox church music known a great developement in Sibiu. Institutions like the Andreian Theological Academy and the „D. Cunţanu" School of Church Music (1927-1948) were involved in the developement of the traditional monodic and also in the choral polyphonic church chant. Some personalities like Timotei Popovici, Nicolae Oancea, Petru Gherman, Gheorghe Şoima and others are at the same time composers, musicologists and choir conductors in the field of church music. The Orthodoxe church music developed in Sibiu under the Metropolit Nicolae Bălan is an important contribution to the growing of the church music in the whole Romania.

PREOCUPAREA MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN PRIVIND SITUAȚIA ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN ȚINUTUL HARGHITEI ȘI COVASNEI

Viața Bisericii Ortodoxe din Transilvania și cu precădere a celei din fostele scaune secuiești – în perioada de după Marea Unire de la **1 decembrie 1918** – a fost marcată de **personalitatea mitropolitului Nicolae Bălan**, *„ctitor de oameni, ecumenist de anticipație, umanist (...) care în istoria Bisericii Ortodoxe românești va trăi veșnic"*[1], *„figură reprezentativă a Ortodoxiei românești care a dominat întreaga viață a Bisericii noastre în vremea sa (...) și a deschis o epocă nouă în viața Bisericii ardelene, prin fapte și realizări care amintesc de marele său înaintaș Andrei Șaguna"*[2].

După unirea din 1918, odată cu unificarea administrativă, legislativă, instituțională, se punea imperios *problema unificării sufletești*, care nu putea fi rezolvată decât prin Biserică. În această operă se încadrează întreaga activitate a mitropolitului Nicolae Bălan, ierarh care s-a afirmat ca un autentic continuator al spiritului șagunian. Prin personalitatea proeminentă și energia clocotitoare ce l-a caracterizat, a trasat definitiv linia spiritualității creștine românești. Prin geniul și prin eroismul Său, a reușit să facă din Biserica ardeleană cetate de pisc a spiritualității ortodoxe[3].

Pentru românii **din ținutul Harghitei și Covasnei**, Marea Unire de la **1 decembrie 1918** a constituit o adevărată renaștere națională pe plan social, economic, politic, spiritual și cultural. Între anii **1918-1940** a avut loc o amplă acțiune de renaștere a vieții naționale românești și readucerea la normalitate a condiției de român pe aceste meleaguri, unde timp de secole statutul acestuia a fost privit fie cu aroganță, fie cu ignoranță, sau prejudecăți. Cu toate greutățile inerente perioadei de *„unificare administrativă"*, și localitățile din fostele scaune secuiești s-au integrat, fără

---

[1] Antonie Plămădeală, *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, 1988, p. 85-89.

[2] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București 1997, p. 434.

[3] Ioan Rafiroiu, *Supraviețuirea în istorie (Mitropolitul Nicolae și protopopiatul Oituz)*, în *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 185-188.

incidente majore, în realitățile social-politice și economice ale României Mari. Pe măsura normalizării conviețuirii interetnice și întăririi instituțiilor statului român în zonă, liderii populației românești și-au propus să vindece rănile provocate de stăpânirea trecută asupra românilor din zonă.

Referindu-se la aceste răni, într-o circulară din 1870, mitropolitul **Andrei Șaguna**, spunea: *„Știm cu toții iubiților, între ce împrejurări critice au trăit confrații noștri din ținutul Secuimii și trăiesc încă și până în ziua de astăzi. Cu toții simțim dăunătoarele urme ce le-au lăsat influența timpului de mai înainte asupra creștinilor noștri din Secuime.* ***Nicăieri nu este atât de amenințată naționalitatea și confesiunea noastră ca acolo.*** *Să prevenim deci iubiților, pericolul acesta ce ne amenință cu pierderea unui membru însemnat din trupul bisericii și națiunii noastre, dând bucuroși filerul nostru fraților care doresc înaintarea bisericii și școlii lor, dar le lipsesc mijloacele*"[4].

Sporul obținut în „via Domnului", de către multîncercații credincioși ortodocși din ținutul Harghitei și Covasnei, în perioada interbelică, s-a datorat „înțelepciunii, prevederii și dragostei nutrite de Mitropolitul Nicolae Bălan, față de problema românească din ținutul secuizat" (...), ierarhul care încă din clipa urcării sale pe jilțul arhieresc a sesizat cu preciziune miezul problemei românilor din „secuime", pătrunzându-i tainele, identificându-se cu ea, îndrăgind-o și urmărind-o cu o rară pasiune și perseverență"[5]. Semnificativ este faptul că întâia vizitație canonică a mitropolitului Nicolae Bălan, în stil mare (a durat două săptămâni), a fost efectuată în primăvara anului 1922, în județul Trei Scaune. *„Cu gândul de a cunoaște la fața locului stările din cea mai expusă latură a arhidiecezei* – se spune într-un document al vremii – *și pentru ca să ducă acolo însuflețire pentru credința strămoșească și încredere în românismul ce reînviază acum*"[6].

A fost o vizită triumfală, cum n-a mai văzut județul Treiscaune – mărturisește protopopul Aurel Nistor – și ale cărei urmări au rămas până azi (1940 – *n. n.*) adânc întipărite în inimile credincioșilor noștri. Necunoscând oboseala, cu puteri înnoite și cu o însuflețire rară care i se răsfrângea pe fața luminată de-o intensă bucurie lăuntrică, Î.P.S. Mitropolit Nicolae asculta cu multă răbdare și înțelegere cuvântările de întâmpinare a reprezentanților Bisericii ortodoxe și celorlalte confesiuni, ale autorităților de stat, județene și comunale, ale diferitelor societăți și instituții; le răspundea tuturora printr-o bogată revărsare de învățături, pilde și

[4] Ioan Lăcătușu, *Identitate și cultură la românii din Secuime*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1995, p. 76.

[5] Aurel Nistor, *Mitropolitul Nicolae și problema românească din ținutul secuizat*, în *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 149.

[6] *Vizita canonică a Mitropolitului Nicolae în Secuime. Cronică bisericească-culturală*, în „Revista Teologică", an XII, nr.4-6, aprilie-iunie 1922, p. 122-133.

sfaturi, care ieşind din inimă pătrundeau la inimă. Urmau servicii divine, săvârşite cu multă evlavie şi măreţie şi încheiate fără excepţie cu întăritorul cuvânt arhieresc. Domol şi adânc, acest cuvânt se revărsa ca o ploaie binefăcătoare pe un pământ însetat. A fost semnătura binecuvântată de Dumnezeu; roadele ei le-am secerat noi, an de an, şi le vom mai secera încă multă vreme[7].

Ierarhul s-a convins la faţa locului de dimensiunile procesului de asimilare a credincioşilor ortodocşi (în multe localităţi conversaţiile au avut loc în limba maghiară), dar şi de statornicia în credinţă a acestor români deznaţionalizaţi. *„Nici în Israel n-am aflat atâta credinţă"*, avea să exclame cu admiraţie Vlădicul Nicolae Bălan, în mijlocul comunităţilor româneşti din zona vizitată. Răspândind cu generozitate cuvinte de mângâiere şi de speranţă, credincioşii au fost îndemnaţi: *„Alergaţi după lumină, trimiţându-vă copiii la şcoală, căci lupta între popoare nu se mai dă cu ascuţiş de suliţi şi de sabie, ci de armele luminii"*[8].

Concetăţenilor maghiari din Boroşneul Mare le-a spus: *„Vin în numele Evangheliei, al iubirii şi al bunei înţelegeri. Doresc să înainteze fiecare în limba şi cultura lui naţională. Ţara noastră este destul de largă ca să încapă toţi. Românii şi Ungurii, după experienţa de veacuri, au constatat că numai prin egalitate pot trăi împreună, prin dragoste frăţească pe pământul care l-au locuit şi muncit veacuri de-a rândul. Vă doresc tot binele şi Vă împărtăşesc arhiereasca binecuvântare"*[9].

La recepţia oferită de autorităţile locale, la Tg. Secuiesc, răspunzând preoţilor romano-catolic şi reformat, mitropolitul Nicolae Bălan a spus *„cuvinte apăsate"*: *„Este un fapt incontestabil că poporul românesc în decursul veacurilor trecute până la schimbarea regimului, mai ales în aceste părţi, a avut să îndure mari asupriri. În decursul vizitaţiunii ce am făcut în aproape toate comunele în care avem credincioşi ai bisericii noastre, am putut constata pe toată linia efectul acestei asupriri şi, deci, trebuie să aveţi obiectivitatea de a recunoaşte această crudă realitate: totuşi noi, în credinţa şi în sufletul nostru nobil, găsim puterea morală pentru a ierta totul. În schimb, Vă rog pe Domniile Voastre şi pe conducătorii poporului secuiesc să găsiţi forţa necesară pentru a uita privilegiile, ca astfel, luminaţi cu toţii de spiritul democraţiei care domină veacul nostru, să putem sta om lângă om, ca frate lângă frate, emulând prin vrednicia personală de care dispune fiecare, întru a produce fapte de progres, cultură şi iubire de patrie"*[10].

---

[7] Aurel Nistor, *Op.cit.*, p. 150.

[8] *Aurel Nistor, o pagină din istoria Bisericii şi a Neamului*, volum alcătuit şi îngrijit de Ioan Lăcătuşu, Ed. Carpaţii Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 1999, p. 130.

[9] Aurel Nistor, *Op.cit.*, p. 130.

[10] *Ibidem*, p. 131.

La sfârşitul acestui adevărat eveniment, a fost convocată o conferinţă preoţească cu scopul de a se comunica unele concluzii, desprinse în urma „vizitaţiunii canonice”, şi pentru a se stabili „împreună asupra celor ce ar mai bine de făcut în viitor”. Cu acest prilej mitropolitul Nicolae Bălan a spus: *„În decursul vizitaţiei ce am făcut-o până acum, prin cele mai multe parohii, am rămas mulţumit că am putut păstra măcar atât cât am găsit, în urma furtunilor şi vijeliilor vremii. Am găsit şi dărâmături, ruine, dar în faţa lor m-am gândit la necazurile şi suferinţele care vorbeau din ele şi a căror mărturie erau. Datoria noastră astăzi este că ce e bun să facem şi mai bun, să adunăm resturile ce ne-au mai rămas, ca cu toată căldura sufletului să clădim biserica ortodoxă română măreaţă din acest ţinut*”[11].

Pentru a se crea cadrul instituţional adecvat desfăşurării unei cât mai intense şi rodnice activităţi religioase, culturale şi naţionale, Consistoriul arhidiecezan din Sibiu, în şedinţa din **9 august 1921 a hotărât înfiinţarea a două protopopiate**, din fostul protopopiat al Treiscaunelor, şi anume: **protopopiatul Sf. Gheorghe cu sediul în acest oraş, şi protopopiatul Oituz, cu sediul la Tg. Secuiesc** (hotărârea a fost validată de Ministerul Cultelor la 3 septembrie 1921). Până în 1924, ambele protopopiate au fost administrate de pr. Gheorghe Negoescu. După retragerea acestuia, din motive de sănătate, au fost numiţi ca protopopi, doi tineri şi vrednici preoţi, originari din Araci: la Sf. Gheorghe – pr. Aurel Nistor (unul din liderii de necontestat a românilor din regiune, în perioada interbelică), iar la Oituz – pr. Ioan Rafiroiu (care era preot paroh la Poiana Sărată). De menţionat că din protopopiatul Oituz făceau parte şi parohiile ortodoxe din actualul judeţ Harghita (cu excepţia celor din zona Topliţei, care aparţineau de Reghin). În 1937, Consistorul din Sibiu, hotărăşte **„reînvierea protopopiatului ortodox Odorhei”**, care va fi administrat până în 1940 de protopopul Sebastian Rusan, viitorul mitropolit al Moldovei şi Sucevei[12].

Despre importanţa şi semnificaţia Protopopiatului Oituz, a vorbit convingător protopopul Ioan Rafiroiu, în volumul omagial dedicat mitropolitului Nicolae. „Protopopiatul Oituz e o creaţie, o ctitorie şi un aşezământ al Său. Din dorul şi din dragostea faţă de cei furaţi din staul şi seduşi de mincinoşi, Î.P.S. Sa a înfiinţat acest protopopiat cu obiective bine definite. Întâi de toate, că să întărească elementul românesc, pentru a fi în stare să reziste tuturor încercărilor; apoi, să readucă, să recâştige, să redobândească pe fiii cei pierduţi. Aceasta este acţiunea de cucerire a poziţiei pierdute prin împilările istoriei. Cât de grăitor este acest comandament moral! Aducerea la vatra Ortodoxiei a elementului amăgit şi speculat, la matca neamului, a celor de un sânge şi o lege cu noi cei cari am rezistat. (...) Simbolica

[11] *Ibidem*, p. 133.

[12] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 151.

prin nume, sugestivă prin obiective şi plină de misiune pentru viitor, Valea Oituzului, altar al jertfei supreme, a găsit în concepţia marelui Arhipăstor cea mai largă şi reală înţelegere. Să reînvie pe aceste meleaguri duhul mucenicesc şi flacăra credinţei adevărate, care ne-a crescut eroi ce ne-au dat prin jertfa vieţii lor întregirea de neam. Semnifcaţia acestui protopopiat, reînvierea celui al Odorheiului şi ca mâine al Giurgeului de Ciuc, este o reală prelungire a jertfei şi o profundă permanentizare a capacităţii eroice. Pe aceste valori s-a sprijinit Î.P.S. Sa în ascensiune şi opera Sa. Prin acest fluid sufletesc ne atrage la muncă şi sfinţenie pe toţi lucrătorii din via Domnului"[13].

Dacă s-a putut înfătui ceva în cei 20 de ani de la Unire pe teren naţional românesc în ţinutul secuizat – ţine să evidenţieze părintele protopop Aurel Nstor – această realizare pozitivă se datoreşte în prima linie grijei înţelepte şi părinteşti a I.P.S. Mitropolit Nicolae. Permanent de veghe, nu-i scăpa nici o ocazie ca să câştige cât mai mulţi sprijinitori ai cauzei româneşti din ţinutul secuizat, a cărei importanţă, la început, mulţi o nesocoteau. Nu era o adunare eparhială, congres mitropolitan, naţional-bisericesc şi preoţesc, la care să nu fi militat cu pasiune pentru cunoaşterea şi soluţionarea problemei româneşti din aceste părţi. Acestei permanente purtări de grije avem să-i mulţumim toate realizările naţionale înfăptuite în ultimii 20 de ani în ţinutul secuizat, care ne apropie tot mai mult de ţinta finală, fixată de Înaltul Ierarh ca normă pentru viitor, încă din anul 1920: *„Problema românească din ţinutul secuizat trebuie să fie o problemă de stat, realizată prin Biserica strămoşească"*[14].

În condiţiile istorice cunoscute, cu sprijinul Arhiepiscopiei din Sibiu, a patriarhului **Miron Cristea**, a românilor din întreaga ţară, şi a unei administraţii româneşti locale, foarte apropiată şi implicată direct în viaţa bisericească, culturală şi naţională, în cursul celor 20 de ani de rodnică păstorire a Mitropolitului Nicolae Bălan, în parohiile din ţinutul Harghitei şi Covasnei au fost obţinute rezultate deosebite. Un bilanţ a fost prezentat, în volumul omagial dedicat mitropolitului Nicolae, de unul din cei mai buni cunoscători ai problemelor româneşti din zonă, şi participant activ la obţinerea izbânzilor respective – protopopul Aurel Nistor.

Parohii şi preoţi: În anul 1920 se aflau în: Judeţul Treiscaune 22 parohii cu 20 preoţi; Judeţul Odorheiu 6 parohii cu 5 preoţi; Judeţul Ciuc 0 parohii cu 0 preoţi; TOTAL 28 parohii cu 25 preoţi. **Azi** (în 1940 – *n. n.*), avem în: Judeţul Treiscaune 37 parohii cu 20 preoţi, parohii vacante 1; Judeţul Odorheiu 23 parohii cu 15 preoţi, parohii vacante 8; Judeţul Ciuc 9 parohii cu 8 preoţi, parohii vacante 1; **TOTAL 69 parohii cu 62 preoţi, parohii vacante 10; În 20 de ani, numărul parohiilor a sporit cu 41, iar al preoţilor cu 37.**

[13] Ioan Rafiroiu, *Op .cit.*, p. 186.
[14] Aurel Nistor, *Op. cit.*, p. 150.

Biserici: În anul 1920 se aflau în: Județul Treiscaune 29 biserici; Județul Odorheiu 7 biserici; Județul Ciuc 0 biserici; TOTAL 36 biserici.

Azi (în 1940 – *n. n.*), avem în: Județul Treiscaune 48 biserici, din acestea nesfințite 12; Județul Odorheiu 15 biserici, din acestea nesfințite 1; Județul Ciuc 3 biserici, din acestea nesfințite 0 ; TOTAL 66 biserici, din acestea nesfințite 13; **Edificarea celor 30 de biserici noi a costat suma de 52.500.000 Lei.**

Se mai află (în 1940 – *n. n.*) în: Județul Treiscaune 10 capele, 29 troițe și 29 clopotnițe; Județul Odorheiu 7 capele; Județul Ciuc 8 capele; **TOTAL 25 capele, 29 troițe și 29 clopotnițe.**

Case parohiale. În anul 1920 se aflau în total 25 case parohiale în cele trei județe. **În curs de 20 de ani s-au edificat 32 case parohiale noi, în valoare de 13.450.000 Lei**[15].

La aceste realizări de excepție se referă și protopopul Ioan Rafiroiu."În locul în care au sângerat ostașii și au mușcat glia străbună *eroii*, s-au ridicat, simbol al jertfei creatoare, monumente istorice, iar în Ciucul înstrăinat, unde în 1918 aveam un singur ortodox maghiarizat, fără să știe că este ortodox, prin îndemnul, ajutorarea și stăruințele încurajatoare ale înaltului Ierarh, s-a sfințit catedrala din Miercurea-Ciuc și schitul „Făgețel" din Frumoasa (1936), iar în 1938 catedrala din Gheorgheni. **În 13 capele, 8 preoți misionari se străduiesc pentru întărirea Ortodoxiei și readucere celor pierduți în făgașul neamului și al Bisericii. Toată Secuimea este împânzită cu biserici noui, troițe, capele și peste 70 de preoți, în cele trei protopopiate din Secuime, grăiesc posterității de epoca Mitropolitului Nicolae Bălan. Astăzi Ciucul are circa 4000 ortodocși**"[16].

Numeroasele sale vizite canonice în zonă au fost prilejuite, în principal, de oficierea sfintelor slujbe de sfințiri de biserici. Așa după cum s-a mai arătat, o asemene primă vizită a fost prilejuită de resfințire a bisericii din Sf. Gheorghe, după terminarea lucrărilor de reparare a daunelor pricinuite în timpul primului război mondial. „*Acest binecuvântat act al Sfințirii Bisericii din Sfântu Gheorghe s-a făcut* – spunea cu acest prilej marele ierarh în aprilie 1923 – *în cea dintâi vizitațiune canonică după instalarea noastră. Eu, Mitropolit, am făcut-o pentru a cunoaște situația și pentru a duce un cuvânt de încurajare celor în care conștiința românească începe să se reaprindă de sub jugul înstreinării*"[17].

În ziua de 6 noiembrie 1932, mitropolitul Nicolae Bălan, a sfințit biserica în Arini, iar în la 8 noiembrie, pe cea din satul vecin Iarăși[18]. După terminarea sfintei

[15] *Ibidem*, p. 151.

[16] Ioan Rafiroiu, *Op. cit.*, p. 187.

[17] *Aurel Nistor, o pagină din istoria Bisericii și a Neamului*, volum alcătuit și îngrijit de Ioan Lăcătușu, Editura Carpații Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 1999, p. 132.

[18] Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 302.

slujbe, de sfinţirea a Catedralei Ortodoxe din Miercurea-Ciuc (actuala catedrală episcopală), Mitropolitul Nicolae a rostit „o magistrală şi substanţială predică cu multe învăţături pentru sufletele însetate de cuvintele mântuitoare, în noiembrie 1936, purcezând de la cuvintele Evanghelistului Luca 12, 32 *„Nu te teme turmă mică, că bine a voit Tatăl vostru, să vă dea vouă împărăţia"*. Timp de o oră a vorbit despre viaţa cea trăită prin credinţă, despre valoare sufletului, despre răspunderea creştinului pentru sufletul său. A arătat cum ţinta vieţii omeneşti nu se opreşte la traiul pe pământ, ci este în legătură cu veşnicia, cu Dumnezeu (...) În continuare a dezvoltat ideea răspunderii naţiunii pentru sufletul ei şi datoria ce o are fiecare pentru a păstra sufletul naţiunii sale întreg, împreună cu toate comorile lui. Până când poporul nostru va avea conştiinţa clară a destinului său, până atunci vom fi siguri de ziua de mâine (...)[19].

Ce frumuseţe sufletească are poporul nostru, care zideşte biserici, ce nobil e acest popor, care se duce cu crucea în mână să zidească un altar nou, care este o părticică din marele altar al strămoşilor întărit în vremurile de restrişte din trecut. Cei ce vor intra şi vor ieşi din această biserică vor fi cuprinşi în marea comunitate ortodoxă din cuprinsul ţării, care pentru ei şi ai lor va implora graţie de la Dumnezeu. Nu sunteţi izolaţi în acest centru, ci prin acestă biserică sunteţi legaţi cu sufletul neamului şi cu Dumnezeu care ne ocroteşte. Această biserică să fie reazem tuturor sufletelor creştine în bucurie ca şi în necazuri (...) Ea va fi lăcaş de întărirea credinţei religioase şi iubirea dintre fraţi pentru toţi care îşi pleacă sufletul la picioarele crucei. Fie ca cei care intră şi ies din această biserică să fie binecuvântaţi de Tatăl cel ceresc"[20].

În 7 noiembrie 1937, la sfinţirea bisericii din Biborţeni, a luat parte tot satul, prezenţi fiind mitropolitul Nicolae Bălan, *Nicolae Iorga* şi autorităţile judeţene şi locale. În acelaşi an filia Biborţeni a devenit parohie, având ca preot paroh pe părintele *Hariton Eşianu*[21]. Cu ocazia sfinţirii, bisericii noi din Vârghiş, cu hramul „Sfântul Nicolae", mitropolitul Nicolae Bălan consemna în protocolul botezaţilor: *„Văzut şi aflat în ordine, cu ocaziunea vizitaţiunii canonice şi a sfinţirii bisericii celei noi din Vârghiş – 7 noiembrie 1937. Binecuvântaţi să fie toţi cei ce vin în numele Domnului"*. La sfinţire a participat şi prefectul judeţului Odorhei, M. Constantinescu. Cu ocazia sfinţirii, corul „Doina" din Odorhei, condus de Ştefan Stanciu a prezentat un program artistic[22].

---

[19] Nicolae Bălan, *Cuvântare la sfinţirea Catedralei Ortodoxe din Miercurea-Ciuc*, în „Telegraful Român", anul LXXXIV, nr.47 din 15 noiembrie 1936, p. 1.

[20] *Ibidem*, p. 2.

[21] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 208.

[22] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 437.

Până în anul 1935, credincioşii români din Herculian aveau o capelă improvizată şi aparţineau parohiei ortodoxe din Băţanii Mari. În 1937, ajutaţi de Mitropolia Ortodoxă din Sibiu, ei şi-au construit o frumoasă biserică din piatră şi cărămidă, pictată de Iosif Cichi Orheianu şi înzestrată cu toate cele necesare cultului. Sfinţirea a avut loc în noiembrie 1937, în prezenţa mitropolitului Nicolae Bălan şi a oficialităţilor locale, momentul constituindu-se într-un mare eveniment în viaţa comunităţii. În aceiaşi zi de 7 noiembrie 1937, a fost sfinţită şi biserica din Racoşul de Sus[23]. La 17 iulie 1938, biserica nouă, cu hramul *Sf. Gheorghe*, din Aita Mare, a fost sfinţită de mitropolitul Nicolae Bălan împreună cu un sobor de 15 preoţi, în frunte cu protopopul Aurel Nistor[24]. Sfinţirea bisericii noi din Bixad, s-a făcut în 2 iunie 1940 de către mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, de episcopul Gherontie de la Constanţa şi de mulţi preoţi[25].

Problematica întăririi Bisericii Ortodoxe Române în Secuime a fost pe larg dezbătută şi la Adunarea Generală a Secţiei Sibiu a Asociaţiunii Clerului „Andrei Şaguna", ce a avut loc la Sf. Gheorghe, în 14 iulie 1927. În primăvara anului 1936, primăria municipiului Tg. Mureş, a propus înfiinţarea unui vicariat ortodox pentru ortodocşii din *„secuime"*, cu sediul în acest oraş. (în Tg. Mureş funcţionase, între anii 1915-1918, vicariatul greco-catolic maghiar pentru secuime, subordonat Episcopiei de Hajdudorog, care avea menirea deznaţionalizării românilor din aceste ţinuturi). Consiliul Arhidiecezean al Mitropoliei Ardealului din Sibiu, după analiza acestei propuneri, în mai 1937, hotărăşte să amâne organizarea acestui vicariat *„pentru alte vremuri, mai prielnice"*[26].

Suflul nou de viaţă românească a fost susţinut prin întărirea bisericii româneşti, promovarea învăţământului în limba română, afirmarea culturii naţionale, stimularea presei româneşti. Acest complex de acţiuni făcea parte dintr-o strategie economică, socială şi culturală de perspectivă, ce se bucura de susţinerea şi sprijinul întregii ţări. Un efect benefic asupra vieţii economice, sociale şi culturale a comunităţilor româneşti l-a avut şi împroprietărirea cu suprafeţe agricole şi silvice a locuitorilor şi principalelor instituţii: biserici, şcoli, cămine culturale, înfiinţarea băncilor populare, asociaţiilor profesionale, măsurile de sprijinire a capitalului românesc şi cele de acordare a unor sporuri sociale salariale învăţătorilor şi profesorilor români din zonă[27].

Urmărind îndeaproape modul în care parohiile ortodoxe au primit suprafeţele agricole şi silvice, pe baza prevederilor Legii agrare din 1923, mitropolitul Nicolae

[23] *Ibidem*, p. 221.

[24] *Ibidem*, p. 200.

[25] *Ibidem*, p. 331.

[26] Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi, o viaţă de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului (1936-1957)*, Cluj-Napoca, 1989, p. 286.

[27] Ioan Lăcătuşu, *Structuri etnice şi confesionale în judeţele Covasna şi Harghita*, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2002, p. 174.

Bălan atrăgea atenţia protopopiatelor şi parohiilor din zonă, în februarie 1924, supra faptului că „prin deciziunea Ministerului Agriculturii nr. 8736 comunicată Consilieratelor agricole cu Ordinul nr. 16789/1923 al Direcţiunii Generale pentru Reforma Agrară din Cluj s-a dispus ca bisericile noastre din regiunile de deal şi de munte, unde nu este pământ cultivabil, să fie înzestrate cu loturi până la 10 jugăre de păşune şi fânaţ de pădure[28].

La revigorarea vieţii româneşti au contribuit din plin, alături de biserică, şcoală şi asociaţii culturale (în mod deosebit ASTRA) şi administraţia de stat (prefecturi), primarii, instituţiile din justiţie şi din sistemul de asigurare a ordinii publice şi de apărare. Implicarea directă şi eficientă a statului în asigurarea cadrului legislativ şi logistic necesar afirmării identităţii naţionale a românilor, atât de vitregiţi până în 1918, a fost în chip fericit completată de o frumoasă solidaritate, concretizată printre altele, în *„patronarea"* şcolilor şi bisericilor comunităţilor româneşti de către şcolile normale, protopopiate şi parohii, instituţii şi personalităţi din întreaga ţară, de la Cluj, Năsăud, Oradea, la Craiova, Târgu Jiu, Turnu Severin, localităţi din Moldova etc[29].

Activitatea mitropolitului Nicolae Bălan, pentru sprijinirea credincioşilor români din ţinutul Harghitei şi Covasnei, a fost susţinută de principalii săi colaboratori, în rândul cărora se aflau la loc de cinste, cei născuţi pe aceste binecuvântate meleaguri: episcopii Nicolae Colan, Justinian Teculescu şi Veniamin Nistor (consilierul arhiepiscopesc Virgil Nistor), consilierul arhiepiscopesc Dumitru Coltofeanu, dar şi mitropolitul greco-catolic Alexandru Nicolescu, o serie de intelectuali precum O.C. Tăslăuanu, Romulus Cioflec ş.a. şi nu în ultimul rând patriarul Miron Cristea[30].

„În şedinţa Sfântului Sinod cu data de 9 Martie a.c. (1937, *n.n.*) – spune patriarhul Miron, într-o scrisoarea adresată episcopului Nicolae Colan – am făcut propunere, ca fiecare Chiriarhie să ia sub patronajul său o comună sau mai multe – după posibilităţi – din ţinutul secuilor, în scopul de a înlesni românilor secuizaţi din acele comune, ce se bat într-o sărăcie cumplită, revenirea la sânul naţiunii şi bisericii, de cari au fost înstreinaţi în mod forţat de fosta stăpânire maghiară. Această propunere a fost primită cu unanimitate de P.P.S.S. Voastre şi de aceea reamintindu-v-o prin prezenta, vă rugăm a o pune în aplicare, ea fiind de actualitate şi de mare interes naţional şi bisericesc. Pentru indicarea localităţilor asupra cărora urmează a întinde aripa ocrotitoare a acelei Chiriarhii, Vă rugăm a vă adresa Î.P.S. Arhiepiscop şi Mitropolit al Ardealului"[31].

---

[28] Arhiva Centrului de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan" (Arhiva CDMNC), *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosarul 1/1924, p. 24.

[29] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 104.

[30] Ioan Lăcătuşu, *Personalităţi din Covasna ţi Harghita*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1998, p. 69-145.

[31] Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi, o viaţă de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului (1936-1957)*, Cluj-Napoca, 1989, p. 284.

Unul dintre cele mai importante proiecte interbelice privind depresiunile intercarpatice a fost *„aducerea la matcă a românilor înstrăinaţi"* sau *„reromânizarea românilor maghiarizaţi"*. Era vorba, fireşte, nu de românii deja pierduţi pentru neamul lor, maghiarizaţi de-a lungul istoriei, ci de cei care încă se considerau români dar nu mai cunoşteau limba română[32]. Din perspectiva românească, *„reromânizarea"* a constituit un demers firesc, o reacţie normală care urmărea eliminarea consecinţelor intensului proces de maghiarizare la care au fost supuşi românii din fostele scaune secuieşti. Practic, demersurile întreprinse sub această denumire au cuprins acţiunile de reromânizare propriu-zise, cât şi cele care aveau ca obiectiv păstrarea şi afirmarea identităţii etnice a românilor din localităţile etnic-mixte (maghiaro-române) şi integrarea populaţiei secuieşti şi maghiare în realităţile politice, economice, sociale şi culturale ale României Mari. În desfăşurarea proiectului se distinge o primă etapă, a *„sforţărilor individuale"* şi alta a *„acţiunilor coordonate"* cuprinse în programe cu obiective clare, concrete, cu răspunderi delimitate precis şi cu o susţinere financiară corespunzătoare.

Formularea proiectului aparţine intelectualilor locali, îndeosebi preoţilor şi învăţătorilor, şi a fost făcută publică prin vocea protopopilor Ioan Petric, Dumitru Coltofeanu şi Constantin Dimian, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX şi reafirmată imediat după unire. Astfel, la adunarea de reactivare a despărţământului ASTRA Treiscaune, desfăşurată la Sf. Gheorghe, în 15/28 septembrie 1919, preotul ortodox Aurel Nistor din Araci – viitorul protopop de Sfântu Gheorghe – referindu-se la românii maghiarizaţi, spunea: *„Aceşti fraţi ai noştri trebuie salvaţi din ghearele maghiarismului, să înveţe din nou limba românească, să îmbrace iar portul românesc, să simtă şi să trăiască ca români"*. Aceasta şi-a propus-o ca ţintă **conducătorii români din judeţ,** având a stabili însă un plan de muncă întocmit şi executat cu multă tragere de inimă[33].

Atât din studiile teoretice, cât şi din programele practice, rezultă că acţiunea de *„reromânizare"* nu era îndreptată împotriva maghiarilor. „Nimeni nu intenţionează deznaţionalizarea ungurilor sau a secuilor, dar nu se mai putea tolera ca zeci de mii de suflete cari se mărturisesc români, îşi au tradiţia şi obiceiurile familiale păstrate şi strâns legate de masele neamului românesc, să rătăcească şi astăzi", „nu vrem să românizăm nici un ungur, cerem însă reromânizarea secuizaţilor"[34].

---

[32] Ioan Lăcătuşu, *Reromânizarea populaţiei româneşti maghiarizate din fostele Scaune secuieşti. Încercări de evaluare a unui proiect interbelic*, în ANGVSTIA 5/2000, Editura Carpaţii Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, p. 127.

[33] *Aurel Nistor, o pagină din istoria Bisericii şi a Neamului*, volum alcătuit şi îngrijit de Ioan Lăcătuşu, Ed. Carpaţii Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 1999, p. 45-47.

[34] Ioan Lăcătuşu, *Op. cit.*, p. 128.

Implicarea consecventă, pragmatică şi eficientă a Mitropolitului Nicolae Bălan, în acţiunea de readucere la matcă a românilor maghiarizaţi, este pusă în evidenţă de o multitudine de documente., din care redăm doar câteva. „Vă este binecunoscută situaţia Românilor din Săcuime, cari au fost maghiarizaţi în decursul vremii – spunea vlădica Nicolae Bălan, într-o scrisoare trimisă la Cluj, episcopului Nicolae Colan. Este de datoria noastră să activăm cu toată stăruinţa, ca aceşti fraţi să fie cât mai curând în sânul Naţiunii, de unde au fost înstrăinaţi. Pentru aceasta Ministerul Educaţiei Naţionale a făcut şi face din nou apel către toţi bunii Români să ajute, ca acest proces de românizare să se facă cât mai temeinic şi cât mai neîntârziat.

Socotim, că factorul ce se poate apropia mai mult de sufletul poporului este preotul, ne-am găsit să apelăm la luminatul patriotism al Î.[nalt] P.[rea] S.[finţiei] Voastre cu rugămintea, să binevoiţi a trimite în cele 4 judeţe de Români secuizaţi, deocamdată cel puţin în localităţile mai importante (Treiscaune, Ciuc, Mureş şi Odorhei) un număr suficient de preoţi, dintre elementele cele mai destoinice, cari vor fi numiţi de noi ca învăţători cateheţi şi vor fi plătiţi de Ministerul nostru până la bugetul viitor"[35]. Peste un an, în 1937, revine cu veşti noi, care solicită să fie aduse la cunoştinţa celor interesaţi. „Având în vedere, că în regiunea secuizată ni s-au aprobat de Onor.[atul] Minister al Cultelor opt posturi de preoţi şi 47 posturi de învăţători cateheţi pentru preoţi şi candidaţi de preoţi absolvenţi de Academii teologice, suntem aplicaţi a reflecta şi la candidaţi de preoţi din Eparhia P.[rea] S.[finţiei] Voastre, în care scop Vă rugăm să binevoiţi a publica comunicatul de mai sus şi a îndemna pe candidaţii, cari doresc să reflecteze la unul din acele posturi să-şi înainteze cerere cu actele asupra pregătirii teologice. Din cererile primite vom face selecţia elementelor celor mai destoinice"[36]. Şi deoarece problemele mari, se soluţionează rezolvând situaţiile concrete, Vlădicul Nicolae îşi găsea timpul necesar să se intereseze de cazurile fiecărui preot aflat în parte. „În legătură cu raportul P.C. Tale Nr. 265/937, Te poftim a ne raporta, dacă preotul Simion Radu, profesor de religie la Şcoala normală din Cristur, pe lângă salarul de paroh mai primeşte şi salar de profesor, în ce mărime şi sub ce număr i s-a aprobat de On. Minister al Educaţiunii Naţionale[37]. Peste doi ani, sprijină aceiaşi parohie cu obiecte de cult. „Văzând raportul Nr. 724 din 25 August a.c. despre lipsa de ornate bisericeşti corespunzătoare la biserica din Cristur şi de obiecte sacre cunoaşte, că am aprobat să se dea bisericii din Cristur un rând de ornate bisericeşti, din cele rezervate parohiilor neorganizate Lupeni ori Zetea. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti dela 10 X 1939"[38].

---

[35] Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi, o viaţă de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului (1936-1957)*, Cluj-Napoca, 1989, p. 281-282

[36] Alexandru Moraru, *Op. cit.*, p. 282-283

[37] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei*, dosar 1/1938, p. 71.

[38] *Ibidem*, dosar 1/1939, p. 72.

Ştiind că fondurile primite de la Statul român, pentru sprijinirea parohiilor din această „zonă periclitată", sunt limitate solicita informaţii despre cazurile care au cea mai mare nevoie de acest sprijin. „On. Minister al Cultelor şi Artelor, dorind a **acorda bisericilor din regiunile secuizate şi Munţii Apuseni, mici ajutoare pentru întreţinerea sau repararea lor**, ne cere să înaintăm de urgenţă un tablou în dublu exemplar, cu numele bisericilor avizate la ajutor. Ne pune în vedere însă că disponibilul fondului respectiv, este foarte redus, de aceea propunerile ce se vor face să fie limitate al acele biserici, cari au strictă şi neapărată nevoie de ajutor. P.O. Oficiu, ţinând seama de cele arătate va înainta aici în decurs de cinci zile, tabloul în dublu exemplar al bisericilor din protopopiat pentru a fi propuse pentru a fi ajutorate[39].

Cunoscând din experienţa proprie de profesor, cât este de importantă colaborare dintre Biserică şi Şcoală, solicită întărirea colaborării între preoţii şi învăţătorii în realizarea misiunii ce o aveau de înfăptuit în comun. „Am examinat rapoartele asupra catehizaţiei în materele şi filiile din cuprinsul protopopiatului, trimise cu comitiva Nr. 83 din 20 II a.c. şi aşteptăm să-i se dea acestei probleme cea mai mare atenţiune din partea Clerului. Totodată se va stărui ca între preoţi şi învăţători să se stabilească cele mai strânse legături în scopul ajutorării reciproce în acţiunea de reromânizare şi cea bisericească"[40].

Bun cunoscător al realităţilor din zonă, intervine pe un ton imperativ pentru stabilirea priorităţilor din parohia nou înfiinţată de la Vlăhiţa. „La raportul Nr. 654/ 938 primeşti încunoştinţarea că sub nici un motiv nu putem aproba, ca banii dăruiţi de Uzinele din Vlăhiţa şi de funcţionarii săi în scopul zidirii bisericii din Vlăhiţa, să se întrebuinţeze la clădirea casei parohiale. Mai întâi trebuie să se zidească biserica, şi apoi casa parohială, căci interesul obştesc de a avea cât mai de vreme biserică în Vlăhiţa nu poate fi subordonat interesului personal al preotului de a se zidi casa parohială, şi apoi biserica. Această dispoziţie irevocabilă a Noastră îţi va servi atât P.C. Tale, cât şi preotului din Vlăhiţa ca directivă în acţiunea de organizare a parohiei Vlăhiţa. Sibiu, din şedinţa secţiei economice dela 23 VI 1938"[41].

Susţinător al lucrurilor bine pregătite şi temeinic înfăptuite, nu acceptă improvizaţiile şi lucrurile neclare. „Văzând cererea parohului nostru din Uilac pentru votarea unui ajutor la zidirea casei parohiale, invităm On. Oficiu să prezinte raport dela parohie în ce stadiu se găsesc lucrările pregătitoare ca strângere de materiale, fond disponibil, teren de clădire, plan de construcţii etc. după ce vom avea aceste date, ne vom pronunţa asupra cererii primite în acest scop"[42]. Aceleaşi

[39] *Ibidem*, dosar 1/1940, p. 93.
[40] *Ibidem*, dosar 1/1939, p. 77.
[41] *Ibidem*, dosar 3/1938, p. 44.
[42] *Ibidem*, dosar 1/1939, p. 75.

exigenţe manifestă şi faţă de înfăţişarea, înzestrarea şi calitate picturii noilor biserici construite în zonă. „Primind adresa P.C. Tale Nr. 789/1939, te poftim a pune în vedere oficiului parohial din Uilac, ca cu posibilă grabă, să ne raporteze dacă pictura iconostasului bisericii e terminată; să specifice detaliat din ce sume s-a făcut această lucrare; cât a costat întreaga lucrare; studentul-pictor Nicolae Schiopu are autorizaţie de pictor bisericesc şi a primit aprobarea Prea Ven. Consiliu arhiepiscopesc pentru pictare"[43]. Aceste exigenţe sunt necesare, cu atât mai mult, cu cât, noile biserici trebuiau să atragă credincioşii reveniţi la credinţa ortodoxă. „Referitor la raportul Nr. 652 din 3 VIII a.c. în chestia pictării bisericii şi a iconostasului din Petecu cunoaşte, că în nici un caz nu se admite să facă pictura zugravul Csiki, ci să se angajeze la timpul său un zugrav autorizat. Se îndrumă preotul precum şi On. Oficiu a face intervenţii la comuna politică, la judeţ şi la Ţinut ca să acorde ajutoare necesare pentru terminarea bisericii din Petecu şi pictarea ei. În localităţile cu români secuizaţi, lăcaşurile de închinare trebuie să aibă înzestrări corespunzătoare ca şi prin acestea să atragă credincioşi la slujbele divine"[44].

În cei 35 de ani de rodnică păstorire, mitropolitul Nicolae Bălan a hirotonit foarte mulţi preoţi care şi-au îndeplinit misiunea în parohiile din Arcul Intracarpatic. Dinte aceştia, menţionăm doar câţiva: Un moment deosebit în viaţa parohiei Băţanii Mari a fost pastoraţia preotului *Ioan Garcea* (**1925-1940** şi **1945-1953**), născut la 18 ianuarie 1897 în Augustin. A terminat Academia militară din Constanţa şi a luptat în armata română la Mărăşeşti în 1917, fiind hirotonit la **30 aprilie 1925** de **mitropolitul Nicolae Bălan,** având o activitate remarcabilă de întoarcere a românilor înstrăinaţi; la 18 mai 1935 a primit din partea lui *Nicolae Iorga* o *„Diplomă de onoare"* pentru activitatea din Secuime; în **1940** primeşte *brâul roşu* de la mitropolitul **Nicolae Bălan**[45].

Ştefan Ciutac (1880- ?), preot şi învăţător în Cernat. S-a născut în Zagon la **8 aprilie 1880**. A fost învăţător 19 ani şi preot reformat 13 ani. A revenit la ortodoxie şi la 10 aprilie 1927 este hirotonit preot ortodox de către mitropolitul Nicolae Bălan. La instalare Micfalău la **29 mai 1927** au fost prezente oficialităţi, în frunte cu generalul *Todirescu*, muzica militară şi sute de oameni. A slujit un sobor din 7 preoţi, în frunte cu protopopul *Aurel Nistor*. Timp de trei ani a administrat parohia Micfalău, iar în 1930 este numit preot în Cernat. În noiembrie 1930 înfiinţează o societate a tineretului compusă din 41 de membrii, care ţinea în fiecare duminică o şezătoare cu caracter cultural-religios, punând bazele unui cor pe trei voci care să dea răspunsurile liturgice. Formaţia avea în repertoriul ei şi cântece patriotice

[43] *Ibidem*, dosar 1/1939, p. 376.

[44] *Ibidem*, dosar 1/1939, p. 74.

[45] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 221.

româneşti. Din iniţiativa vrednicului preot s-a înfiinţat şi o reuniune de femei cu scop de a împodobi biserica şi a îngriji cimitirul. În perioada 1930-1932 a renovat biserica, a construit o nouă casă parohială şi una cantorală[46].

Pr. *Dumitru Trifan* a fost învăţător şi director în comuna Mărtănuş. S-a născut la 14 aprilie 1898 în Lancrăm (jud. Alba) din părinţi agricultori. A urmat liceul săsesc din Sebeş şi Şcoala normală „Şaguna" din Sibiu (1915-1919). A fost învăţător la Barcani, apoi peste un an se mută la Mărtănuş; hirotonit la 29 iunie 1922 de mitropolitul Nicolae Bălan; Bicsadul avea atunci 42 de familii (matricolele, jurnalul de casă, arhiva erau complet neglijate). Casa parohială, supranumită *„urlătoarea lupilor"*, era în ruină. A readus la ortodoxie 140 de familii în 2 ani (a fost ajutat mult de primarul *Lazăr Cheresteş*, a cărui şură a fost incendiată de unguri la 26 decembrie 1924). Părintele *Trifan* a recâştigat pentru ortodoxie aproape 600 de credincioşi şi a înzestrat parohia cu sesii foarte bogate[47].

Ioan Rafiroiu (**1931-1944**), fiul primului protopop al Oituzului, născut la 25 ianuarie 1907 la Cernatul de Jos, a făcut Academia Teologică de la Sibiu, fiind hirotonit la **3 august 1931** de **mitropolitul Nicolae Bălan**. A întrerupt păstorirea la Târgu Secuiesc între **1940-1944**, revenind ca protopop al Oituzului până în **1952**, când postul s-a desfiinţat, alipindu-se la cel de Sfântu Gheorghe; a salvat de la dispariţie arhiva fostului Protopopiat Treiscaune de la Breţcu, creînd fondul arhivistic bisericesc al zonei aflat astăzi în administrarea Centrului Eclesiastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan", din Sf. Gheorghe[48].

Cursul firesc al acestei evoluţii a fost brutal şi întrerupt de **Dictatul de la Viena**. În cei patru ani, „cât patru veacuri", viaţa bisericească a românilor a fost aproape în întregime distrusă. Credincioşii români, în mare parte, au fost expulzaţi sau nevoiţi să se refugieze în România. Cei mai mulţi din cei rămaşi în satele lor au fost trecuţi cu forţa la confesiunile de expresie maghiară. Atunci au căzut pradă intoleranţei un număr de **21 biserici şi capele ortodoxe şi greco-catolice**, construite după înfăptuirea României Mari, de regulă în centrul localităţilor (***Biborţeni, Boroşneul Mare, Comandău, Căpeni, Catalina, Comolău, Doboşeni, Filia, Herculian, Racoşul de Sus, Vârghiş*** – din judeţul **Covasna**, ***Aldea, Borsec, Crăciunel, Ditrău, Lueta, Mărtiniş, Mihăileni, Mereşti, Mugeni, Poiana Veche (Tulgheş), Vlăhiţa, Zetea*** – din judeţul **Harghita**). În legătură cu bisericile dărâmate, nici unul din motivele invocate de reprezentanţii de ieri şi de astăzi ai comunităţilor maghiare din localităţile respective (răzbunarea „umilinţelor" suportate în anii „stăpânirii româneşti", participarea „forţată" a cetăţenilor maghiari la ridicarea bisericilor respective ş.a.) nu pot scuza aceste acte de maximă

[46] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 261.
[47] *Ibidem*, p. 334.
[48] *Ibidem*, p. 397.

intoleranţă. După cum se ştie acţiunea a fost dispusă de către contele Teleki, prim ministru al Ungariei şi urmărea „curăţirea satelor secuieşti" de bisericile „valahilor" construite în stil bizantin. De menţionat că toate bisericile dărâmate samavolnic în anii 1940-1944, erau construite în centrul satelor (fapt ce nu a putut fi acceptat de cei obişnuiţi ca modestele biserici ale românilor să se afle amplasate la marginea aşezărilor „secuieşti")[49].

Anul **1940** a adus pentru comunităţile şi instituţiile româneşti din zonă grele încercări, suferinţe şi tragedii de neimaginat. Printre primele măsuri luate de administraţia ungară au fost: interzicerea limbii române, înlocuirea denumirilor româneşti cu cele maghiare, izgonirea preoţilor români, a profesorilor, a militarilor, dărâmarea sau profanarea bisericilor, devastarea instituţiilor româneşti, confiscarea averilor, a arhivelor şi bibliotecilor parohiale, în acelaşi motiv al plănuitelor revanşe sau retorsiuni[50]. În această perioadă grea din viaţa bisericilor ortodoxe din estul Transilvaniei singurul sprijin ziditor a venit din partea episcopului Clujului, Nicolae Colan născut în Araci. După alungarea preoţilor din majoritatea parohiilor şi trecerea credincioşilor la confesiunile maghiare, Vlădica Nicolae Colan a trimis primii preoţi în zonă (hirotoniţi din rândul învăţătorilor), a urmărit permanent evoluţia din ţinuturile natale, intervenind – atât cât se putea – pentru a uşura coexistenţa celor rămaşi şi supuşi la numeroase presiuni. Preoţii trimişi de episcopul Nicolae Colan al Clujului, la cererea puţinilor credincioşi, au avut o situaţie foarte grea, fiind suspectaţi şi urmăriţi tot timpul[51].

Pentru parohiile din protopopiatul Sf. Gheorghe, care nu au făcut parte din teritoriul cedat, între anii 1942-1945, prin grija mitropolitului Nicolae Bălan, a funcţionat un protopopiat cu sediul la Prejmer. Înfiinţarea protopopiatului ortodox de la Prejmer, după declararea dictatului de la Viena a fost o măsură benefică pentru parohiile româneşti aflate dincolo de graniţa pusă în 1940. În timpul ocupaţiei maghiare s-a căutat prin toate mijloacele contactul cu credincioşii ortodocşi români din Ardealul de nord şi menţinerea trează a speranţei în revenirea la normalitate[52]. „Văzând raportul cu No. 932 din 24 Iulie a.c. cunoaşte, că am citi cu atenţiune informaţiunile asupra situaţiei credincioşilor noştri din teritoriul ocupat. Preoţii noştri care se găsesc de-a lungul frontierei vremelnice să fie îndrumaţi a strecura ajutoare pe seama celor năpăstuiţi şi a căuta prin toate mijloacele a încredinţa pe

---

[49] *Ibidem*, p. 151.

[50] Virgiliu Z. Teodorescu, *Problema minorităţilor în deceniul patru al secolului XX*, în ANGVSTIA 6 / 2001, p. 193.

[51] Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi, o viaţă de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului (1936-1957)*, Cluj-Napoca, 1989, p. 261.

[52] Violeta Pătrunjel, *Biserica şi viaţa românească din Covasna, (1944-1945)*, teză de licenţă la Facultatea de teologie Ortodoxă Andrei Şaguna, Sibiu 1999, p. 32 ms, arhiva CDMNC.

cei ce îndură asprul calvar să aibă răbdare şi tăria sufletească de a-şi apăra limba şi credinţa cu orice jertfă asigurându-i că Biserica şi neamul le va fi recunoscător. Despre acţiune de ajutorare a preoţimii noastre, dorim să fim informaţi atât pentru trecut cât şi de aici înainte. Sibiu la 28 Iulie 1943"[53]. Lucrarea pornită în 1942 în acest protopopiat, a avut în vedere obţinerea de ajutoare materiale pentru credincioşii de dincolo de graniţă, adăpostirea celor care se refugiau, preoţi şi credincioşi, consemnarea situaţiei bisericilor etc. Preoţii care au avut curajul să rămână acolo – scrie preotul Ioan Ludu – s-au văzut fie fără credincioşi, fie expulzaţi cu forţa din parohiile lor, încât la un moment dat nu mai aveam în întreaga Secuime nici un preot ortodox în funcţiune, şi eram bucuroşi să putem trimite credincioşilor cel puţin cărţi de rugăciune, apa sfinţită, anafora, şi câte un cuvânt de mângâiere[54].

Motive subliniate şi într-o analiză de sinteză a celor trei ani de activitate, întocmită la începutul anului 1945 de preotul Ioan Ludu, în care se arăta că, înfiinţarea protopopiatului cu sediul la Prejmer, a fost o necesitate care şi-a adus roadele sale, strângând într-un mănunchi cele 20 de parohii, izolate şi lipsite de conducerea lor legală, reducându-şi viaţa bisericească normală în aceste parohii. Deşi creat provizoriu, prin faptul că Ardealul de nord a fost ocupat, după eliberare **„acesta a fost măcar nominal eliberat"** (*s. n.*) şi protopopiatul nostru a trebuit în mod firesc să ia sub ocrotire şi să îngrijească de bunul mers şi de organizarea parohiilor din Secuime, unde au putut pătrunde preoţii noştri[55].

Faptul că Protopopiatul Prejmer, în viziunea mitropolitului Nicolae Bălan, a fost gândit ca o structură provizorie rezultă şi dintr-un document emis în luna iulie 1944, când balanţa războiului încă nu era înclinată definitiv în favoarea României. „La raportul Nr. 647/944 îţi aducem la cunoştinţă, că titlul oficial pe care îl porţi P.C. Ta este de administrator protopopesc şi nu de protopop. Titlul de protopop presupune actul alegerii legale şi canonice, ceea-ce nu a fost cazul la Prejmer. Şi astfel Protopopiatul Prejmer l-am înfiinţat temporal şi pentru împrejurările actuale. Nu vom definitiva pe conducătorului său, căci nu voim să recunoaştem prin aceasta o situaţie artificială, care s-a creat printr-un fapt arbitrar. 14 VII 1944"[56].

Eliberarea oraşului Sfântu Gheorghe, la **8 septembrie 1944**, de ziua Naşterii Maicii Domnului (Sfântu Gheorghe fiind primul oraş românesc eliberat din Ardealul ocupat), de către Armata Română, a fost un simbol al libertăţii redobândite pentru toţi românii, şi pentru cei puţini rămaşi pe loc, dar şi pentru cei care se întorceau în zonă, după patru ani de refugiu. O stare de bucurie evidenta a suferinţelor celor patru ani, care au distrus nu numai biserici cât şi suflete, revelatoare şi plină de semnificaţie

[53] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Prejmer*, dosar 1/1943, p. 110.
[54] Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 39.
[55] *Ibidem*, p. 45
[56] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Prejmer*, dosar 1/1944, p. 3.

este circulara, trimisă în ziua de 25 septembrie 1944 de I.P.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului. Intitulată sugestiv **„Dezrobirea regiunii secuizate"**, se spune: *Acum patru ani, o hotărâre nedreaptă a duşmanilor poporului romanesc v-a pus din nou sub jugul maghiar, pe care strămoşii noştri l-au indurat înainte vreme îndelungată. Grele au fost chinurile şi prigonirile de care aţi avut parte în răstimpul celor patru ani. Aţi fost batjocoriţi, loviţi, ucişi, avutul vostru jefuit, bisericile în multe locuri v-au fost dărâmate, arse sau închise, preoţii voştri au fost alungaţi şi sufletul vostru a fost oprit de a-şi mai arăta credinţa strămoşească şi dragostea de neam. Cu mare durere primeam veştile despre suferinţele voastre şi în tot acest timp nu am încetat a înălţa rugăciuni către Dumnezeu să scurteze vremea aceasta de încercare şi să vă aducă iarăşi la sânul Patriei româneşti, ca să puteţi trăi în libertate, după voia sufletului vostru. (...) Ştim iubiţii mei, că pe mulţi dintre voi asupritorii maghiari v-au silit cu ameninţări de moarte să treceţi la bisericile lor, ca să va facă mai uşor unguri. Dar sufletele voastre nu s-au lepădat în adâncul lor de credinţa strămoşească. Ştim cei mai mulţi dintre voi aţi îndurat toate batjocurile şi suferinţele, dar nu v-aţi lepădat de legea părinţilor voştri. Laud această alipire a voastră către Biserica noastră. (...) Să ştiţi că de data aceasta eliberarea voastră de sub jugul maghiar este pentru totdeauna. În curând vă voi trimite preoţi de ai noştri să vă întărească în credinţă. (...) Vremuri mai bune se deschid de aici înainte pentru oricine e român. Bisericile vor fi rezidite şi redeschise. Starea voastră se va îmbunătăţi, ca să nu mai fie umiliţi de unguri. Dacă bunul Dumnezeu îmi va ajuta, nu peste mult timp voi veni să vă văd la faţă şi eu, să vă aduc cuvânt de mângâiere, să vă cunosc rănile si lipsurile, ca să ştiu ce măsuri trebuie luate pentru îndreptarea lor (...)*[57]. Circulara Mitropolitului Nicolae Bălan este o aducere aminte şi totodată, un îndemn de credinţă înspre schimbarea lucrurilor. O circulară care în esenţa sa, este un mesaj al suferinţei şi biruinţei pentru cei patru ani cât patru veacuri, cum atât de bine a spus Nicolae Colan, Episcopul Clujului.

De la Sibiu, mitropolitul Nicolae urmăreşte cu atenţie mersul luptelor de eliberare a Ardealului de Nord şi ţine un contact strâns cu parohiile din zonă. „Am luat act cu plăcere de ajutorarea răniţilor români în Araci de către populaţie şi de preocuparea de cruci pe seama soldaţilor morţi în luptele de desrobire. Sibiu, la 30 Octomvrie 1944"[58]. **La terminarea războiului şi eliberarea Ardealului ocupat,** preoţii s-au întors la parohiile lor, dar şi-au găsit bisericile aproape goale, deoarece mulţi dintre credincioşii refugiaţi nu s-au mai întors, iar din cei trecuţi cu forţa la romano-catolici şi reformaţi, puţini au mai revenit la ortodocşi. Începând cu luna septembrie, a anului 1944, Arhiepiscopia ortodoxă a Sibiului a manifestat un interes

[57] *Ibidem*, p. 19.
[58] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Prejmer*, dosar 1/1944, p. 140.

deosebit pentru numirea cât mai rapidă a unor preoţi noi, în zonă, făcând în acelaşi timp şi apeluri insistente de revenire a preoţilor plecaţi în 1940.

Din septembrie 1944, se instalează din nou autorităţile române în Sfântu Gheorghe. Din păcate, acestea nu au funcţionat decât trei luni, iar speranţele de reluare firească a cursului vieţii româneşti, întreruptă la 1940, au fost spulberate. La 15 noiembrie, sub presiunea *„aliatului"* sovietic instalat în judeţ, autorităţile administrative româneşti au fost nevoite să se retragă din Sfântu Gheorghe în localitatea Prejmer, judeţul Braşov. Până în martie 1945, la instalarea guvernului Petru Groza, în mod paradoxal, pentru judeţul Trei Scaune au funcţionat o aşa-zisă *„prefectură populară"* (de fapt maghiară) şi o prefectura legală, aflată în *„exil"* în judeţul învecinat. La fel au stat lucrurile şi cu Jandarmeria, Poliţia, Primăria Sfântu Gheorghe şi cu instituţiile similare din judeţele Ciuc şi Odorhei[59]. Contextul instaurării administraţiei sovietice s-a făcut pe fondul discreditării autorităţilor româneşti în zona Ardealului de nord şi într-un palier general, ca rezultat al Convenţiei de armistiţiu de la Moscova din 12 septembrie 1944. Piedicile puse în tot acest răstimp de către elementele maghiare şi trupele ruseşti au fost în măsură să stopeze multe din măsurile luate de romani. În acest cadru, reluarea normală a vieţii religioase a românilor şi-a avut limitele impuse de autorităţile existente.

Cele trei luni de administraţie românească au constituit un timp extrem de scurt şi bulversant pentru reluarea şi consolidarea vieţii româneşti. În momentul sistării administraţiei româneşti însă, şi instituirii celei ruseşti asistată de maghiari, aproape toţi preoţii au fost nevoiţi să se reîntoarcă în locurile din timpul refugiului, aşa încât începutul promiţător al activităţii lor a încetat[60]. Perioada 8 septembrie – 15 noiembrie 1944, comportă câteva caracteristici specifice nu numai sud-estului Transilvaniei cât întregii regiuni a Ardealului. Amprenta acestei scurte tranziţii are repercusiuni asupra întregii vieţi romaneşti a judeţului, repercusiuni răsfrânte şi asupra bisericii româneşti. Caracteristici care reprezintă o stare de fapt, o stare de tranziţie nu numai a Bisericii cât a întregii zone a Ardealului, de insecuritate, de aşteptare şi sentiment de spaima. Cu precădere, Biserica rămasa în mod paradoxal singura redută a vieţii romaneşti din judeţ, resimte cel mai acut „loviturile" unei noi stăpâniri care sub masca democraţiei, creează situaţii de grele de supravieţuire românească.

Situaţia credincioşilor din parohiile săteşti, în aceste trei luni, a fost mai gravă deoarece nestabilirea preoţilor în parohii le-a întreţinut o permanentă stare de provizorat şi de nesiguranţă. Din acest punct de vedere perioada administraţiei ruseşti s-a transformat într-o veritabilă vreme de teroare asupra populaţiei româneşti, culminând cu arestările din rândul preoţilor români pe baza unor diverse motive, a populaţiei civile, interzicerea unor drepturi ale românilor. „Regimul aşa zis «demo-

---

[59] Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 47.
[60] *Ibidem*, p. 51.

cratic» din regiunea secuizată a târât în temniţă pe preoţii noştri: Babici din Covasna, Sămărteanu din Breţcu, Lincu din Chichiş, Rauca din Comolău şi mai recent pe I. Rafiroiu jun. din Tg. Secuiesc, care a fost condamnat la un an şi 3 luni temniţă şi după apel, eliberat. E un procedeu de ură şi de vrăjmăşie, nejustificate în contra slujitorilor sfintelor altare. Încercarea de a desfiinţa legea agrară a Statului român, prin luarea sesiilor parohiale şi împărţirea sesiilor între locuitori e neadmisibilă şi constituie un grav abuz. Preoţimea şi consiliile parohiale sunt îndrumate să apere drepturile bisericii, pe care le-a avut sub stăpânire românească. – 24 II 1945"[61]. „Ne-a venit la cunoştinţă, că părintele Gh. Lincu s-a dus de sfintele sărbători la credincioşii din Chichiş şi a fost arestat de autorităţi – fără nici o vină. Întrucât şi alţi preoţi trecuţi la credincioşii lor au avut neajunsuri de această natură, ne vei raporta, spre a interveni în favoarea lor la autorităţile de Stat. Cu părintele din Sf. Gheorghe caută a ţine contact. 13 I 1945"[62].

Din cele prezentate rezultă că, perioada până la instalarea guvernului pro-sovietic din 6 martie 1945, prin conjugarea intereselor sovieticilor cu cele maghiare s-a ajuns la un nou val de teroare, la care au căzut victime prin – arestări, ameninţări, expulzări şi bătăi – românii. La învinuirea de român şi ortodox se adăuga acum, aceea de „duşman al democraţiei" care în fond putea să însemne orice. Astfel, cei reveniţi în septembrie au făcut cale întoarsă, termenul de reveniri religioase pentru români a încetat, preoţii ortodocşi au fost siliţi să plece, iar o parte din cei rămaşi sunt arestaţi, metodele de intimidare s-au intensificat, generând atmosferă antiromânească. În ce priveşte starea de spirit a populaţiei româneşti rămasă pe loc, în convingerea că răul cel mare a trecut, a trăit o profundă dezamăgire după retragerea administraţiei româneşti. „Decepţionaţi şi îngrijoraţi de ziua de mâine – scrie pr. T. Sămărtean din Breţcu la 14 ianuarie 1945 – zilnic sunt întrebat de cei cu care mă întâlnesc, oare ce va fi cu noi, şi când revin autorităţile române. În chestiunile pe care le au cu autorităţile (existente) mă duc cu fiecare în parte sa nu fie insultat"[63].

Instalarea guvernului condus de dr. Petru Groza, a condus la evoluţiile istorice cunoscute. Speranţele despre revenirea la normalitate reveneau iarăşi. „Din informaţiunile primite rezultă că în regiunea secuizată autorităţile naţionale se reîntorc la posturile lor. Am dispus preoţilor misionari din acea regiune să se întoarcă la posturile lor, iar până la întregirea parohiilor vacante să se îngrijească şi de credincioşii fără preot propriu. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti de la 18 VI 1945"[64]. Cu toată starea de incertitudine şi situţia confuză, majoritatea preoţilor

[61] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1945, p. 19.
[62] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 642.
[63] Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 53
[64] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1945, p. 348.

revin la parohiile avute înainte de septembrie 1940. „Un număr de 23 preoţi misionari s-au declarat că se întorc la posturile lor din regiunea săcuizată eliberată de sub ocupaţiunea străină. Cei mai mulţi sunt în mijlocul credincioşilor şi se vor stabili definitiv împreună cu familiile lor. Ei vor avea să pornească opera mare de refacere împreună cu autorităţile locale, a vieţii spirituale, culturale şi sociale. În multe locuri ocupaţia străină şi războiul din toamna trecută au distrus biserici şi au avariat, au nimicit tot ce s-a realizat cu trudă în două decenii de stăpânire naţională. Opera de reconstrucţie necesită timp şi jertfe. Trebui deci continuată lucrarea de rezolvire a acelei probleme de înalt interes spiritual, naţional şi cultural. Preoţii misionari au o sarcină grea de îndeplinit, dar nu vor fi singuri şi vor avea întreg concursul Bisericii şi al Statului. Deocamdată ei vor trebui să se îngrijească şi de credincioşii din parohiile şi filiile fără titulari, ca nici un singur suflet al Sfintei noastre Biserici să nu rămână neocrotit şi pierdut (...) Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti, a Consiliului arhiepiscopesc, ţinută la 17 IV 1945"[65].

Ţinându-se cont de situaţiile deosebit de grele în care se aflau toate parohiile din zonă, acestea au fost scutite de taxe. „Având în vedere că parohiile din regiunea secuizată au suferit multe neajunsuri şi pagube în timpul ocupaţiei străine, cunoaşte, că le-am scutit de taxele pentru fondurile arhiepiscopeşti, afară de taxele perechilor cununate în anul 1944. Pentru anul 1945 toate parohiile din regiunea eliberată de sub ocupaţie străină, vor întocmi buget şi-l vor înainta fie prin Oficiul protopopesc Sf. Gheorghe, fie prin Oficiul protopopesc Prejmer, spre aprobare Consiliului arhiepiscopesc. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti de la 23 I 1945"[66].

Ştirile contradictorii sosite din parohiile din Arcul Intracarpatic şi situaţia tensionată din majoritatea localităţilor de aici, îl determită pe mitropolitul Nicolae, să facă apel la stabilirea unor raporturi corecte cu populaţia minoritară şi cu conducătorii ei, îndrumând preoţii şi credincioşii ortodocşi să se ferească de orice dezbinări şi agitaţii interne de ordin politic ori social. „Suntem informaţi, că zi de zi progresează acţiunea pentru refacerea vieţii obşteşti şi autorităţile româneşti reintră în drepturile lor. Biserica noastră prin organele locale – preoţi, consilii parohiale şi epitropi, îşi vor potenţa zelul, ca să ajungem la viaţa normală. E necesar ca organele bisericeşti să lucreze mână în mână cu autorităţile locale şi cu toţi factorii vieţii publice: administraţie, şcoală, justiţie, armată, poliţie în cea mai desăvârşită armonie şi sprijin reciproc.

Printre agendele de căpetenie ale clerului nostru misionar înşirăm: slujbele religioase reglementare în matere şi filii; pregătirea credincioşilor pentru mărturisire şi împărtăşanie; catehizaţia elevilor de şcoală; readucerea la credinţa strămoşească a celor trecuţi la cultele minoritare în anii ocupaţiei. Raportarea aici a tuturor

[65] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 241.
[66] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 586.

piedicilor întâmpinate în această acţiune; deschiderea de secţii româneşti în toate şcoalele cu învăţători şi cu limbă de predare maghiară; repararea bisericilor şi a caselor parohiale şi culturale; bunurile înstrăinate în anii de ocupaţie de la bisericile, parohiile şi filiile noastre să fie readuse în proprietatea noastră. Eventuale piedici să fie raportate aici; persoanele şi autorităţile locale, care în anii ocupaţiei maghiare şi după alungarea armatelor maghiaro-germane, au cauzat daune bisericii şi credincioşilor noştri, întrucât şi acum ocupă servicii publice şi continuă să aibă aceeaşi atitudine faţă de Biserica noastră şi de aşezămintele ei – să fie raportaţi aici; îndrumăm organele noastre bisericeşti să fie corecte în raporturile cu populaţia minoritară şi cu conducătorii ei, gata a colabora cu aceştia în toate acţiunile de interes obştesc, de ordine, legalitate şi pace, iar aceştia să fie loiali Statului nostru; îndrumăm pe preoţii şi credincioşii noştri să se ferească de orice dezbinări şi agitaţii interne de ordin politic ori social, ca toate forţele de care dispunem în această regiune să le întrebuinţăm pentru vindecarea relelor, pe care ni le-au pricinuit anii de ocupaţie străină şi războiul, prin care am trecut. Acestea să Vă fie îndreptarul vieţii şi al activităţii până la alte dispoziţiuni; fiecare oficiu protopopesc şi parohial să raporteze în scris în fiecare lună asupra executării acestui program. Rapoartele vor fi trimise regulat pe adresa Noastră cu începere din 1 I 1945. Sibiu, la 23 Noemvrie 1945"[67].

De fiecare dată, mitropolitul Nicolae îndemnă la convieţuire paşnică şi bună înţelegere, cu toate suferinţele îndurate de români în anii ocupaţiei. „Am luat act de raportul cu Nr. 755 din 16 Iulie 1945 şi al oficiului parohial din Ozun asupra răufăcătorilor din 1940 ai bisericii. Nu e momentul potrivit al răfuirii cu indivizii care s-au dedat la acte de vandalism în 1940. Preoţii noştri au misiunea de a calma spiritele şi a lăsa sancţionarea fărădelegilor în grija organelor competente. Preotul V. Folea să se mute la Ozun, pentru a fi îndrumătorul la ordine şi pace al credincioşilor noştri şi împreună cu conducătorii minoritari să restabilească pacea şi liniştea în localitate". Sibiu, la 26 Iulie 1945[68]. Faţă de cazurile concrete ale păstoririi credincioşilor maghiarizaţi, mitropolitul Nicolae manifestă aceiaşi poziţie echilibrată şi înţelegătoare faţă de aceşti credincioşi şi preoţii lor. „Epitropul Groza Mihai din Aita Seacă, aparţinătoare materei Aita Medie s-a plâns că preotul lor nu ştie limba maghiară şi credincioşii ar dori să fie trecuţi la Aita Mare, al cărui preot ştie ungureşte. Cererea nu se poate aproba. Preotul din Aita Mare să-şi dea silinţa să câştige încrederea credincioşilor, iar aceştia să înveţe româneşte"[69].

La împlinirea unui an de la eliberarea zonei de sub ocupaţia hortistă, mitropolitul Nicolae face un scurt bilanţ şi solicită informaţii despre starea reală din teren. „A trecut un an de la eliberarea regiunei săcuizate de sub ocupaţie străină şi de când am

[67] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 61.
[68] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 486.
[69] *Ibidem*, dosar 1/1946, p. 357.

trimis prima serie de preoţi misionari în parohiile vacante, pentru refacerea vieţii bisericeşti, culturale şi sociale din acea regiune. Acţiunea începută în toamna trecută, a fost întreruptă la 14 Noiemvrie 1944, când guvernul a retras funcţionarii săi şi din acest prilej mulţi preoţi misionari au părăsit din nou posturile lor. De atunci încoace a urmat un regim local puţin favorabil bisericii noastre şi credincioşilor ei. În timpul din urmă, condiţiunile s-au îmbunătăţit şi avem speranţa că în scurtă vreme vom relua acţiunea începută de refacere a vieţii bisericeşti în acea regiune. În vederea unei acţiuni sistematice, eşti poftit a ne raporta urgent: în care parohii s-a normalizat viaţa bisericească; în ce stadiu sunt reparaţiile bisericilor, caselor parohiale şi culturale; în parohiile vacante – sunt credincioşi trecuţi cu sila şi care n-au revenit la biserică; s-au deschis şcolile naţionale cu învăţători români în localitatea cu parohii ortodoxe şi cu administraţie română; s-au restituit bisericii sesiunile parohiale; care sunt preoţii stabiliţi definitiv în parohii şi cum sunt administrate parohiile vacante şi filiile lor. Aşteptăm date precise asupra întrebărilor de mai sus, eventual şi alte informaţiuni asupra stărilor de acolo" Sibiu, la 20 Septemvrie 1945[70].

Pentru a se asigura cadrul organiztoric necesar revenirii la normalitate, Protopopiatului Prejmer este desfiinţat, revenindu-se la forma de organizare de dinainte de 1940. „Deciziunea cu Nr. 9993 din şedinţa secţiilor unite de la 9 Octomvrie 1945, are următorul cuprins: având în vedere că a trecut un an de la alungarea tupelor maghioaro-germane din Ardealul ocupat şi că regiunea din judeţele Treiscaune, Ciuc şi Odorhei a revenit Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia şi Sibiu, Consiliul Arhiepiscopesc a decis: protopopiatul Prejmerului, înfiinţat în 1942 cu o durată limitată, pentru cele 24 parohii şi 14 filii, rămase dincoace de frontierea din 1940, încetează activitatea pe data de 15 Oct. 1945; se reactivează oficiile protopopeşti din Sf.Gheorghe, Tg. Secuiesc şi Odorhei, iar protopopiatele susnumite îşi păstează"[71]. De fapt, încă din luna iulie 1945, preotul Ioan Popa din Vârghiş a fost numit protopop la Odorhei. „On. Minister al Cultelor ne-a comunicat la 25 August a.c. cu adresa Nr. 34504/945, că a luat notă de numirea preotului Ioan Popa, în postul de protopop al tractului Odorheiu, pe data de 1 Julie 1945, iar acordarea indemnizaţiei cuvenite se va face atunci când va aproba Ministerul de Finanţe[72].

Pornind de la cazul concret al parohiei Bixad, de la Sibiu se primesc îndrumări pentru reactivarea parohiilor dezorganizate, în timpul ocupaţiei. „Preotul nostru din Bicsad ne-a raportat, că în lucrarea de refacere a vieţii bisericeşti, culturale şi sociale din parohie nu are cu cine să se consulte şi să se ajute, neexistând organe parohiale, consiliu şi epitropie. Se îndrumă susnumitul să procedeze de urgenţă la reconstruirea acelor organe, apelând la foştii membrii din aceste corporaţiuni. Ori

[70] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 291.
[71] Ibidem, dosar 1/1946, p. 479.
[72] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei*, dosar 1/1945, p. 36.

întrucât unii ar fi decedat sau au trecut cu forța la alte culte, să-i invite a reveni la ortodoxie. În locul celor decedaţi să invite pe cei supleanți. Aceasta să se facă în toate parohiile, iar consiliile parohiale şi epitropiile să-şi reia activitatea legală, pretutindenea. Unde ar fi cu neputinţă să se reactiveze vechile consilii, să ni se facă propuneri pentru instituirea de comisii interimare, până la reconstituirea corporaţiunilor bisericeşti în întreagă Arhiepiscopia. 19 X 1945"[73].

Circulara trimisă în 16 mai 1945 de Mitropolitul Nicolae Bălan protopopiatului din Sfântu Gheorghe, învederează aceiaşi idee misionară de lucrare duhovnicească a preoţilor, deosebit de importantă ţinând seama de specificul zonei, şi fără de care nu se poate restabili viaţa bisericească normală. Misionarismul a fost cuvântul cheie pe care Mitropolitul Nicolae Bălan l-a avut în vedere când s-a adresat preoţilor veniţi să slujească în aceste parohii, conştient fiind de jertfa mare la care erau chemaţi. „Pentru viitor – scria el protopopului – vei pune în vedere preoţimii să activeze cât mai intens pentu consolidarea vieţii parohiale. Cei patru ani de ocupaţie străină, cu oprimările cunoscute, au dezorganizat în bună parte viaţa parohiilor noastre din Secuime. Întorcându-se acum din nou păstorii în mijlocul turmei, lucrul de reclădire a parohiilor trebuie început cu râvnă şi îndeplinit cu temei (...). Între împrejurările de astăzi, misiunea preoţimii noastre din Secuime este una din cele mai însemnate pentru fii neamului nostru (...). În cei patru ani s-a nimicit tot ce s-a realizat cu trudă în două decenii de stăpânire naţională, şi doar prin jertfă mai poate fi continuată lucrarea de înalt interes spiritual, naţional şi cultural"[74].

Până la ocuparea tuturor parohiilor, se solicită să se acorde atenţia necesară îngrijirii duhovniceşti a credincioşilor din de parohiile şi filiile vacante. „Apropiindu-se praznicul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, al Anului Nou şi al Bobotezii, oficiile protopopeşti din cuprinsul Arhiepiscopiei noastre vor purta de grijă ca credincioşii bisericii noastre din parohiile şi filiile vacante să nu rămână fără îngrijirea duhovnicească cuvenită. Se va apela şi de astă dată la preoţii refugiaţi cari au mai rămas printre noi, pentru că fiecare parohie vacantă sau filie mai mare să-şi aibă preotul său de sărbători. Se va apela apoi la preoţii cateheţi, cari în timpul vacanţei sunt disponibili şi bucuroşi de a sluji la sfântul altar"[75].

În probleme sensibilă a revenirii la credinţa ortodoxă, mitropolitul Nicolae îndeamnă la tact şi înţelepciune. „În chestiunea trecerii la ortodoxie a parohienilor catolici, cunoaşte că-i primim în sânul sfintei noastre biserici dacă vin din convingere şi de bună voia lor. Ei vor avea să facă formele legale de trecere şi vor fi catehizaţi, pentru a cunoaşte învăţătura sfintei noastre biserici şi se vor lepăda de inovaţiile catolice – Catehizaţia o va face parohul nostru cu toată conştiinciositatea şi cu tactul

[73] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1945, p. 286.
[74] Violeta Pătrunjel, *Op. cit.*, p. 54.
[75] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1945, p. 33.

cuvenit. Actele de trecere se vor trimite aici spre revizuire. Cei ce doresc să treacă la ortodoxie, să se însuşească elementele credinţei ortodoxe şi rugăciunile cele mai obişnuite. Preoţii noştri misionari din acea regiune au ocazie de a întări ortodoxia de acolo cu reducerea la biserica strămoşească a multor minoritari, ai căror moşi lui şi strămoşi au fost ortodocşi. Sibiu, la 13 Noemvrie 1944"[76].

În acele vremuri tulburi, în contextul istoric cunoscut, mitropolitul Nicolae Bălan, se manifestă ca cel mai consecvent apărător al drepturilor credincioşilor săi din curbura interioară a Carpaţilor, făcând numeroase intervenţii la autorităţile publice locale şi centrale. „Avem onoarea a Vă aduce la cunoştinţă – se spune într-o intervenţie făcută la Prefectura judeţului Treiscaune – că parohiile ortodoxe şi filiile lor din cuprinsul acelui judeţ au avut mult de îndurat, decât de cele din alte judeţe pe timpul ocupaţiei maghiare şi de la eliberare încoace. Sfintele lăcaşuri au fost dărâmate, jefuite şi profanate, patrimoniul bisericesc răpit, iar credincioşii au trecut prin multe şi grele suferinţe. Suntem hotărâţi să refacem viaţa bisericească cu orice jertfe şi neîntârziat. Organele noastre ni se plâng că întâmpină greutăţi şi ilegalităţi. Printre acestea amintim cazul de la Tg. Secuiesc, unde reşedinţa protopopească n-a fost eliberată (...) Sesiunile parohiale nici până azi nu au fost restituite pretutindenea, iar în privinţa reparaţilor bisericilor şi caselor parohiale din parohiile noastre acestea nu primesc ajutoare, deşi legal este ca Primăriile să se fi îngrijit în timpul ocupaţiei maghiare de păstrarea în bună stare a acelor bunuri parohiale. Vă rugăm să binevoiţi a cerceta aceste cazuri şi a lua măsuri în consecinţă, făcând să înceteze ilegalităţile, înştiinţându-ne şi pe noi de măsurile luate"[77].

Numeroase sunt demersurile întreprinse pentru obţinerea terenurilor răpite, în vremea ocupaţiei. „Având în vedere că multe pământuri bisericeşti ne-au fost răpite în timpul ocupaţiei maghiare în regiunea săcuizată, am intervenit la Prefectura judeţului Odorheiu pentru restituirea acestor bunuri. Prefectura judeţului Odorheiu ne-a raportat la 30 Aprilie că a luat măsuri, în tot judeţul, ca toate bunurile bisericilor care eventual au fost expropriate ori răpite în anii ocupaţiei – să fie imediat restituite şi parohiile şi filiile noastre să fie repuse în drepturile lor.

Organele noastre bisericeşti sunt îndrumate ca să controleze şi să raporteze dacă măsurile luate în judeţul Odorhei s-au executat, iar cele din Protopopiatul Sf. Gheorghe şi Oituz să ceară prefecturilor de judeţ să dea ordine în sensul ordinului dat de Prefectura Odorheiu, evitând astfel eventuale procese şi agitaţiuni între locuitorii români şi săcui. 13 Mai 1946"[78]. Preotul nostru I. Garcea din Bătanii mari ne-a informat că pământurile bisericeşti din Herculian, Bătanii mici şi Biborţeni nu au fost eliberate nici până în ziua de azi de cei ce le-au răpit în anii de

[76] *Ibidem*, dosar 1/1944, p. 94.
[77] *Ibidem*, dosar 1/1946, p. 290.
[78] *Ibidem*, dosar 1/1946, p. 195.

ocupaţie maghiară. De cumva mai sunt astfel de cazuri în protopopiat, vei face intervenţie energică la Prefectură şi vei consulta un jurist consult pentru o eventuală intervenţie judecătorească. De rezultat vei raporta aici în 30 de zile[79]. La raportul oficiului parohia Vârghiş Nr. 2/949 trimis nouă direct – cu ocolirea căii ierarhice – facem cunoscut că nu am primit nici un răspuns sau hotărâre a Ministerului în cauza întabulării pe biserici a sesiunilor parohiale şi bisericeşti primite prin cele două reforme agrare. Dar, dacă parohia Vârghiş a primit astfel de pământ prin reforma agrară din 1923 atunci trebuie să se găsească hotărârea comisiunei care a executat pe teren atribuirea terenului şi să facă uz de această hotărâre faţă de cei cari vrea să-i ia pământul. Sibiu, 2 Februarie 1949[80].

Din păcate, ştirile venite din parohii, vorbesc tot mai mult despre condiţiile tot mai grele, în care trăiesc românii din actualele judeţe Harghita şi Covasna. „Părintele I. Garcea de la Băţanii Mari a raportat aici, că în parohia sa şi în filiile aparţinătoare ei, condiţiunile de traiu sunt nefavorabile elementului românesc, iar cu ocazia recensământului, populaţia românească în mai multe părţi a fost considerată maghiară. Întrucât astfel de cazuri s-ar fi ivit şi în alte parohii ori filii, oficiile parohiale din protopopiat să ia informaţii precise şi să ni-le transmită aici, pentru a lua măsuri”[81].

Aceleaşi greutăţi sunt şi privind învăţământul în limba română. „Am primit raportul Oficiului parohial din Porumbenii mari, cu informaţii îngrijorătoare asupra şcolii româneşti în acea localitate. Se afirmă, ca elevii ort. ţin şcoală în casa parohială şi că din 25 elevi obligaţi să meargă la şcoală numai 10 s-au înscris la secţia românească şi restul la secţia maghiară. Se mai aminteşte de o comisiune mixtă cu şefi de la partid în faţa cărora părinţii elevilor aveau să declare, la care secţie doresc să fie primiţi copiii lor. On. Oficiu a trimis acel raport fără nici o explicaţie şi informaţie asupra unor stări de lucruri adânc vătămătoare şi jignitoare elementului românesc. On. Oficiu protopopesc se îndrumă a da informaţii urgente, precise şi complecte asupra secţiilor româneşti ale şcolilor primare din localităţiile parohiilor noastre şi totodată a lua măsuri, ca drepturile româneşti în acea regiune să fie respectate, iar ilegalităţile să fie raportate forurilor şcolare şi aici[82].

Devenind din nou „paratrăsnetul” suferinţelor românilor din zonă, preoţii ortodocşi, în calitatea lor de lideri ai populaţie româneşti, sunt primii arestaţi. Administratorul parohial din Micfalău a raportat că în ziua de 20 Aprilie a.c. a fost ancheta Inspectorului şcolar din Sf. Gheorghe în Micfalău în chestia incidentelor din 16 Martie a.c. ivite la o serbare culturală. Preotul se plânge că ancheta s-a făcut cu vădită părtinire pentru învăţătorul Szöke Emeric şi oneroasă pentru preotul

[79] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei* dosar 1/1948, p. 216.
[80] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 77.
[81] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1948, p. 559.
[82] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei* dosar 1/1946, p. 492.

nostru. Eşti poftit a procura informatii dela On. Inspectorat asupra acestei anchete, care trebuia făcută cu participarea unui delegat al bisericii şi să raportezi urgent. Sibiu, 11 Mai 1948"[83]. „Prea Cuc. noştri protopopi, sunt îndrumaţi prin aceasta, ca să ne raporteze, cât mai în grabă, orice deţinere de preoţi, pentru ca să luăm dispoziţii în consecinţă. Misiunea preoţească angajează toate puterile de lucrare şi tot zelul preoţimii noastre, ca să rămână în domeniul ei şi să se reţină de la alte ocupaţiuni laterale. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti, a Consiliului arhiepiscopesc, ţiută la 13 Mai 1947"[84]. „Te poftim, ca în termin de cel mult 10 zile dela primirea acestui ordin, să ne raportezi cari preoţi din protopopiatul ce-l conduci, sunt în prezent deţinuţi, de când sunt în arest, au fost sau nu judecaţi, motivul deţinerii, au fost sau nu pedepsiţi şi cu ce pedeapsă au fost pedepsiţi? Ne vei trimite raport chiar şi în cazul că nu ai avea asemena preoţi în protopopiat. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti, a Consiliului arhiepiscopesc, ţinută la 13 Aprilie 1950"[85].

Rănile trecutului se vindecă greu. Sunt necesare numeroase demersuri la autorităţile locale controlate de „democraţii maghiari". „Văzând raportul Nr. 996 din 23 X a.c. privitor la situaţia din parohia centrală, aflã că am intervenit la On. Prefectură să ia măsuri pentru evacuarea celor 2 ateliere din casa prot. şi din curte. Am luat act cu aprobare de reparaţiile necesare şi de întocmirea unei liste de reparaţie asupra parohiilor din protopopiatul pentru reparaţia casei protopopeşti. Această listă o vei întocmi urgent şi trimite aici spre aprobare, cu un deviz al cheltuielilor de reparaţie. Sibiu, din şedinţa secţiei bisericeşti de la 2 XI 1948"[86]. „La raportul of. Protopopesc Nr. 977/948 comunicăm cele ce urmează: Organele parohiale din Bicsad să intervină energic pe lângă conducătorii politici ai statului şi să nu lase să între nimeni în casele parohiale, căci odată întraţi cu greu vor mai fi evacuaţi. În caz că totuşi intervenţia la organele politice locale nu ar avea rezultat să se intervină şi la Prefectura judeţului provocându-se la ordinul Preşedintelui, consiliului de Miniştri, publicat în Telegraful Român care scuteşte de rechiziţie casele parohiale. Sibiu, la 29 Octomvrie 1948"[87]. „Văzând raportul cu Nr. 552 din 7 Iunie a.c. privitor la evacuarea casei protopopeşti de către proprietarii atelierelor de mecanică şi frângherie, cunoaşte că am luat act de cele raportate. În ce priveşte plasarea unui nou chiriaş, prin oficiul de închiriere, cunoaşte că prin bună învoire să aranjezi ca noul chiriaş să plătească chiria legală, cu impozitele aferente şi să ţină locuinţa în bună stare, fiind proprietatea unei instituţii. Sibiu, la 17 Iulie 1949"[88].

---

[83] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1948, p. 233.
[84] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei* dosar 1/1947, p. 270.
[85] *Ibidem*, dosar 1/1950, p. 245.
[86] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1948, p. 162.
[87] *Ibidem*, dosar 1/1948, p.164.
[88] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 244.

Una din cele mai grave probleme a credincioşilor ortodocşi români din Sf. Gheorghe, o constituia starea în care se afla Catedrala ortodoxă, la terminarea războiului şi a perioadei de ocupaţie străină, locaş de cult cu o deosebită semnificaţie simbolică, a cărei construcţie a început în anul 1939[89]. Din bogata corespondenţă purtată pe această temă, între Arhiepiscopia din Sibiu şi Protopopiatul din Sfântu Gheorghe, redăm doar câteva documente. „Din oraşul cu sediul Protopopiatului Sf. Gheorghe respectuos înaintez – după ce am luat contact cu realitatea – următoarea Dare de seamă: (...) Catedrala în construcţie, ca o rană în mijlocul oraşului şi în sufletul românesc, a fost furată în ultimul an şi de materialul lemnos al schelăriei şi scândura care o acoperea parţial luată, cred, cu intenţia ca ploaia şi zăpada să roadă tăria cărămizilor şi vreme să pună pecetea ruinei pe clădirea care dacă ar fi cel puţin pusă sub acoperiş ar constitui o podoabă arhitecturală a oraşului. În subsolul ei, grămezi de mobile stricate, depozitate de regimul Hortist, măresc jalea ce străjuiesc uşile de la intrare scoase din tencuială"[90].

La raportul protopopului de Sf. Gheorghe, Vlădicul Nicolae prezintă demersurile întreprinse, recomandând credincioşilor săi să se adreseze inclusiv Prim Ministrului Dr. Petru Groza, care le-a promis sprijinul pentru terminarea Bisericii în construcţie. „La raportul P.C. Tale Nr. 896/950, privitor la subsolul catedralei în construcţie din Sf. Gheorghe, subsol ocupat samavolnic de Societatea „Aprozar" şi prefăcut în magazie de zarzavat, ba această Societate a început demolarea unui zid dela subsol, cunoaşte, că am sesizat despre aceasta On. Minister al Cultelor. Până la răspunsul On. Minister nu vei sesiza parchetul Tribunalului. – 24 VIII 1950"[91]. „Văzând raportul Nr. 584 din 29 IV a.c. privitor la catedrala din acea localitate, cunoaşte, că pentru terminarea construcţiei e necesar să se întocmească un nou deviz de materiale şi de cheltuieli. Să se cerceteze ce fel de materiale se găseau pe şantier, în momentul întreruperii lucrărilor, în 1940, şi cine a dispus de acele materiale. Antreprenorii construcţiei să dea declaraţii amănunţite. Dacă acele materiale au fost ridicate de către organele Primăriei, aceasta poate fi obligată să dea despăgubiri. O colectă în judeţ se va putea face – cu formele azi în vigoare – după ce vei pregăti un deviz nou, fie prin serviciul technic al judeţului sau al firmei, care a favorabile. – 11 Mai 1950"[92]. „La raportul of. protopopesc Nr. 802/950 facem cunoscut, că întrucât Dl. Prim Ministru Dr. Petru Groza V-a promis sprijinul pentru terminarea Bisericii

[89] Ioan Lăcătuşu, *Cu privire la începuturile Catedralei din Sf. Gheorghe sau despre odiseea unui monument*. În Revista Teologică, Seria nouă, anul II, (74), nr.4, octombrie-decembrie, 1992, Sibiu, p. 78-87

[90] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1948, p. 229

[91] *Ibidem*, dosar 1/1950, p. 445.

[92] *Ibidem*, dosar 1/1950, p. 206.

în construcţie, credem că nu ar fi rău ai reaminti şi în scris cererea credincioşilor din Sf. Gheorghe. Sibiu, 19 Iulie 1950"[93].

Situaţii cu totul deosebite se înregistrau în parohiile în care bisericile au fost dărmate samavolnic, existând încă speranţa refacerii lor, cu sprijinul statului. „Văzând raportul Nr. 120 din 28 I a.c. asupra refacerii parohiei ort. din Comolău, cunoaşte, că am luat act de revenirea la biserica strămoşească a celor 25 familii cu 62 suflete. Administratorul parohial va raporta amănunţit despre răufăcătorii care au distrus biserica ort. şi cum s-a ajuns că din materialul ei şi-a construit preotul maghiar casă, grajd şi closet. Aceste date le vom utiliza pentru obţinerea de despăgubiri – 9 II 1946"[94]. „Văzând raportul Nr. 621 din 31 Mai a.c. în chestia procesului de despăgubire pentru distrugerea bisericii din Comolău, cunoaşte, că în privinţa pagubelor cauzate parohiilor ortodoxe în timpul ocupaţiei maghiare urmează să se întreprindă din partea statului acţiune de despăgubire. În tot cazul cererea memoriu înaintat de către părintele Rădoiu ne interesează de aproape şi ne vei raporta de rezultatul ei"[95].

Din corespondenţa purtată pe seama dărmării bisericii din Căpeni, rezultă că Arhiepiscopia începuse o serie de procese, pentru a se câştiga prin justiţie, ceea ce se pierdu-se prin acte samavolnice, în timpul ocupaţiei hortiste. „Văzând raportul cu Nr. 496 din 17 Aprilie a.c. privitor la procesul pentru dărâmarea bisericii din Căpeni, cunoaşte că nu s-a arătat în raport nici termenul fixat pentru desbaterea procesului la Tribunalul Poporului din Cluj şi nici alte informaţiuni şi date cu care avem să ne prezentăm în proces. Sunt meţionate în raport deciziuni ale Consiliului de Miniştri şi ale Ministerului de justiţie, de care nu avem nici o cunoştinţă. Prin diferite ordine am dispus ca toate datele referitoare la dărâmarea bisericlor din acea regiune şi a celei din Căpeni în special să ni se trimită aici, că nu cumva din lipsă de dovezi valabile să perdem procesele începute.

Înainte de a lua măsuri pentru reprezentarea în proces a parohiei Căpeni, să ne procuri toate dovezile despre vinovăţia fostului primar şi soţii săi din Căpeni şi copii din dosarul Tribunalului din Sf. Gheorghe asupra cercetărilor în legătură cu dărâmarea bisericii din Căpeni, pentru ca jurisconsultul, care va studia procesul să se poată prezenta cu dovezile necesare la desbatere. E necesr ca P.On. Oficiu să nu se mulţumească a transmite aici rapoarte incomplecte ci să complectezi informaţile cu date juridice valide în acest proces complicat. În termen de 15 zile să execuţi ordinul, fiind responsabil personal de orice întrelăsare şi daune morale şi materiale. Sibiu, 27 Aprilie 1948"[96].

Pentru îndepărtarea urmărilor ocupaţiei speranţe mari se puneau în sprijinul autorităţilor centrale de la Bucureşti. „Într-un memoriu adresat On. Guvern, am

---

[93] *Ibidem*, dosar 1/1950, p. 127.
[94] *Ibidem*, dosar 1/1946, p. 478.
[95] *Ibidem*, dosar 1/1946, p. 75.
[96] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 153.

arătat pierderile suferite în anii de ocupaţie maghiară şi anume: suflete, după parohii şi filii; biserici dărâmate şi avariate cu obiectele sacre distruse, mobilier interior nimicit; sesii parohiale şi bisericeşti înstrăinate. (...) Parohiile care n-au mijloace să-şi repareze biserica şi casa parohială, să înainteze urgent cereri de ajutor la On. Minister al cultelor raportând aici prin oficiul protopopesc. Sibiu, 20 Februarie 1948"[97].

În speranţa obţinerii reparaţiilor materiale a principalelor distrugeri suferite de bisericile ortodoxe, în timpul ocupaţiei străine, mitropolitul Nicolae îndemna preoţii să strângă *„fără întârziere"* mărturiile despre calvarul suferit în fiecare parohie, şi să se îngrijească de toate documentele referitoare la viaţa românească din zonă. „Văzând raportul Nr. 466 din 7 Mai a.c. asupra vestigiilor ocupaţiei străine la bisericile ort. din protopopiat, cunoaşte, că cele două icoane profanate din biserica dela Bicfalău să fie aduse spre păstrare la Oficiul protopopesc. Culegerea datelor din fiecare parohie, trecută prin calvarul ocupaţiei străine să fie adunate, complectate şi intocmite într-un Memoriu documentat. Fotografii luate la faţa locului ar ridica valoarea Memoriului. Să se dea îndemn On. preoţimi să strângă aceste date şi mărturisiri făcute de către credincioşi despre suferinţele îndurate în acei ani de urgie. Datele să se strângă din fiecare parohie şi filie în cursul anului, ca la sfârşitul lui să putem avea Memoriul cu date complete şi reale. – 13 Mai 1949"[98]. „Văzând raportul Nr. 947 din 14 XI a.c. privitor la datele asupra trecutului bisericesc, naţional şi social al elementului românesc din acea regiune, cunoaşte, că vei primi o circulară asupra materialului vechiuristic dela protopopiat, parohii şi filii. Date se găsesc şi la arhiva noastră, dar acestea nu sunt accesibile persoanelor externe.

Vei da însemn stăruitor preoţimii din protopopiat să strângă şi să inventarieze tot materialul privitor la trecutul bisericesc, şcolar şi social al Românilor din parohiile şi filiile protopopiatului vechi ortodox şi revenit. În primul rând matricolele parohiale de botez, cununii şi decese, acte de proprietate, de clădiri de biserici, şcoli şi case parohiale, donaţii, procese verbale ale comitetelor şi adunărilor parohiale, liste de reparaţie pentru susţinerea şcolii confesionale, protocoale şi cronici parohiale şi inventare a obiectelor de cult, icoane, cruci, ornate bisericeşti, cărţi rituale etc.

Un capitol însemnat din trecutul românesc al acelei regiuni îl constituie suferinţele credincioşilor în anii de ocupaţie 1940-1945. Aceste date trebuie culese fără întârziere, precum şi trecerile forţate la alte confesiuni. Datele matriculare de botez şi cununii vor fi însemnate cu multă grijă – 19 XI 1949"[99]. „Din raportul Nr. 758 din 7 VIII a.c. şi din anexele lui am văzut, că noi greutăţi neprevăzute se

[97] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 396.
[98] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 303.
[99] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 76.

ivesc pentru instituţiile noastre din acea regiune şi pentru cei-ce sunt în slujba elementului românesc de acolo. Spre a avea elementele necesare unei intervenţii la autorităţile centrale, ne vei procura datele asupra parohiilor şi a personalului eclesiastic, lovite de măsurile arbitrare ale autorităţilor locale. Cei năpăstuiţi să intervie înscris pe lângă autorităţi, iar răspunsurile eventuale să ni se trimită în copie aici. În ceea-ce priveşte ajutorarea materială a celor năpăstuiţi – nu dispunem de mijloace. 12 VIII 1952"[100].

Cu toate greutăţile şi frământările anilor de după război, premergători instalării regimului comunist, Vlădicul Nicolae îndemna necontenit la întărirea vieţii bisericeşti, apreciind modul cum s-au desfăşurat conferinţele bisericeşti. „La raportul P:C. Tale Nr. 631/948 cunoaşte, că am luat act de lucrările conferinţei preoţeşti a tractului Sf. Gheorghe, dela 17 Mai a.c. Am remarcat cu mulţumire seriozitatea şi ţinuta demnă a acestei conferinţe. Ne bucurăm că preoţimea noastră din acele părţi îşi dă toată silinţa pentru a corespunde pe deplin marilor ei îndatoriri. Desbaterea atât de amplă asupra predicei în limba română şi limba maghiară am găsit-o binevenită, actuală şi necesară. Am aprobat îndrumare P.C. Tale dată preoţilor în conferinţă, ca în ce priveşte limba în care urmează a se rosti predica, să se ţină seamă de tradiţia locală. Pentru conferinţa preoţească de toamnă, am aprobat programul prezentat, cu tema generală, despre sfintele taine. – 3 VI 1948"[101]. „La raportul P.C. Tale Nr. 1187/948 cunoaşte, că am luat act de lucrările conferinţei preoţeşti din acel protopopiat, ţinută la 25 Noemvrie 1948. Ne-am bucurat văzând însufleţirea preoţimei noastre în faţa problemei misionare, atât de actuală în zilele noastre. Aşteptăm de la toţi preoţii desfăşuarea unei activităţi cât mai intensive – 4 I 1949"[102].

Preoţii parohi sunt îndrumaţi cum să ţină cercurile pastorale şi misionare, iar în condiţiile lipsei de fonduri pentru abonamente, să „intensifice propaganda prin viu grai". „La raportul P.C. Tale Nr. 187/949 cunoaşte, că am luat act cu mulţumire de reuşita cercului pastoral ţinut în parohia Chichiş. Dispunem, ca astfel de cercuri cu program duhovnicesc să ţineţi în toate parohiile acelui protopopiat, mai ales în postul mare care se apropie. Predicele şi conferinţele pentru cercurile pastorale vor fi pregătite cât mai temeinic, pentruca lucrul duhovnicesc să aducă roadele aşteptate. Despre fiecare cerc vei prezenta raport în scris. 16 II 1949"[103]. „La raportul P.C. Tale Nr. 702/949 cunoaşte, că deocamdată Arhiepiscopia nu poate pune la dispoziţia cercurilor misionare din acel protopopiat material de propagandă gratuit. Veţi intensifica propaganda prin grai viu. După posibilitate, îndemnaţi pe

[100] *Ibidem*, dosar 1/1952, p. 161
[101] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 358
[102] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 445.
[103] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 219.

credincioşi să se aboneze la „Lumina Satelor" – 17 VIII 1949"[104]. „În rapoartele PC. Tale Nr. 366 şi 408 / 949 cunoaşte, că am luat act de cele raportate. Ne-am bucurat văzând râvna preoţimii noastre din acel protopopiat şi dorul ei de a reînviora viaţa religioasă a credincioşilor şi dragostea faţă de Biserica noastră strămoşească. Duceţi mai departe activitatea prin care cercurile preoţeşti care a dat rezultate aşa de bune. Am aprobat cele două echipe de misionari: Preot Boeru Petru; Vasile Glodean şi Nicolae Mirica; Preot Ioan Florea, Ioan Rauca şi V. Vlădăreanu. Raportează asupra greutăţilor pe cari le întâmpinaţi în acele părţi şi în ce măsură le puteţi face faţă – 14 VI 1949"[105].

Salutând „cu deosebită bucurie" revenirea credincioşilor greco-catolici, în sânul Bisericii ortodoxe, de unde plecase, cu 150 de ani în urmă, în condiţiile istorice cunoscute, de la Sibiu sunt transmise în teritoriu precizări asupra modului de integrare a lor în organizarea bisericească a fiecărei parohii. „În raportul P.C. Tale Nr. 981/948 cunoaşte că am luat act cu deosebită bucurie de cele raportate. Întâmpinăm cu toată dragostea pe credincioşii cari se întorc acum la sânul bisericii noastre. În anexare sub./. trimitem confirmarea primirii în biserica noastră a credincioşilor din Sf. Gheorghe, din Aita Seacă şi Ghelinţa. P.C. Ta vei lua măsuri să se întocmească liste complecte despre cei trecuţi şi să fie înaintate. Am aprobat ca foştii curatori ai bisericii unite Dr. Ioan Radu şi Moraru Florian, să fie cooptaţi în consiliiul parohial ortodox din Sfântu Gheorghe. Dacă împrejurările vor cere, pot fi cooptaţi şi alţii în Consiliul parohial. Sibiu, la 29 Octomvrie 1948"[106].

Deşi condiţiile concrete erau deosebit de grele, şi după terminarea zăzboiului, Vlădicul Nicolae acordă o mare atenţie reparării bisericilor care au avut de suferit în timpul ocupaţiei, terminării celor începute înainte intre de 1940 şi construirii de noi biserici. „La raportul Nr. 899/945 am aprobat planul pentru construirea unei capele în parohia Sărămaş, care plan se restituie anexat. Totodată am aprobat ca lucrările de construcţie să se execute în regie proprie şi să se întreprindă o colectă în parohiile din Buzae în scopul sporirii fondului de construcţie a acestei capele"[107]. Deoarece după reparaţiile din perioada interbelică a bisericii din Sita Buzăului, sfinţirea provizorie s-a săvârşit de un sobor de preoţi din zonă în anul **1935**, sfinţirea mare s-a făcut în luna **noiembrie 1945,** de către **mitropolitul Nicolae Bălan,** Mitropolitul Ardealului, şi un sobor de 14 preoţi[108].

---

[104] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 167.
[105] *Ibidem*, dosar 1/1949, p. 256.
[106] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 192.
[107] *Ibidem*, dosar 1/1945, p. 287.
[108] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 385.

Sfinţirea bisericii cu hramul *„Naşterea Maicii Domnului”* din Brădet a avut loc, în noiembrie **1945**, în prezenţa **Mitropolitului Nicolae Bălan** şi al unui sobor de preoţi în frunte cu Ioan Ludu din Prejmer. (...) „Î.P.S. Sa a fost la sfinţire la Buzae, a fost nu se poate mai apropiat sufleteşte de noi toţi. Am voit să te invit, dar din ordin numărul preoţilor a fost limitat (...) Prejmer, la 8 Decemvrie 1945, Oficiul Protopopesc Ortodox[109]. „Văzând raportul P.C. Tale cu Nr. 848/948, precum şi raportul oficiului nostru parohial din Belini cu Nr. 306/1948, privind terminarea lucrărilor de zidire a bisericii noui, din Belini, îţi facem cunoscut că am decis să facem sfinţirea acestei biserici Duminecă, 26 Sept. 1948. Vei încunoştinţa despre aceasta Oficiul parohial din Belini, îndemnându-l să invite le această solemnitate, toate autorităţile locale din parohie. P.C: Ta, vei chema să participe la actul sfinţirii un număr mai însemnat de preoţi din protopopiat. Sibiu, 13 Septemvrie 1948”[110]. „Preot Ilarie Plotogea de la parohia Dobolii de jos, cu raportul Nr. 102/1948, ne-a raportat că a renovat complet biserica parohială din Dobolii de jos şi ne-a cerut aprobarea pentru sfinţirea acestei biserici. Te autorizăm pe P.C. Ta să sfinţeşti şi predai destinaţiunii sale biserica, după tipicul prescris pentru protopopi, într-o Duminecă sau sărbătoare apropiată. Sfinţirea o vei face, într-un cadru solemn, săvârşind sfinţirea apei şi apoi Sf. Liturghie, cu un sobor de preoţi, lăudând într-o cuvântare potrivită, ostenelile bunilor noştri credincioşi din acea parohie, cari sau străduit pentru înfrumuseţarea bisericii lor. După sfinţire, ne vei raporta de cele săvârşite şi despre felul cum a fost renovată biserica. Sibiu, 16 Noemvrie 1948”[111]. „ În numele parohiei Tuşnad Băi, te invităm să faci de urgenţă o cerere bine motivată către Ministerul Cultelor, prin care să cereţi o donaţie mai substanţială pentru terminarea bisericii, iconostas, străni, pictură şi procurarea de diferite obiecte de cult necesare serviciului religios. Se va arăta şi contribuţia adusă de Arhiepiscopia noastră precum şi necesitatea de a fi mai repede terminat. Sibiu, la 8 Octovrie 1954”[112].

În multe locuri, în urma dramelor trăite în timpul ocupaţiei hortiste, după 1945, credincioşii români maghiarizaţi nu au mai revenit la credinţa strămoşească. În aceste condiţii, bisericile din parohiile Lemnia, Boroşneul Mare, Turia, Ilieni ş.a., rămase fără credincioşi au căzut pradă intemperiilor vremii[113]. Atunci când s-a cerut aprobare de demolare, mitropolitul Nicolae a fosat de acord cu această variantă, ca ultimă soluţie. „La raportul P.C. Tale Nr. 255/1954, îţi facem cunoscut că aprobăm hotărârea organelor parohiale din parohia Aita Seacă, cu privire la

[109] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1945, p. 76.

[110] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 313.

[111] *Ibidem*, dosar 1/1948, p. 117.

[112] *Ibidem*, dosar 1/1954, p. 132.

[113] Ioan Lăcătuşu, *Spiritualitate românească şi convieţuire interetnică în Covasna şi Harghita*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2002, p. 45.

demolare bisericii vechi ortodoxe care după relatările P.C. Tale este ameninţată cu prăbuşirea ceea ce ar putea costa vieţi omeneşti. Aceasta, în cazul când credincioşii refuză repararea ei. Dacă s-ar repara ar fi mult mai folositor pentru parohie deoarece s-ar putea întrebuinţa fie pentru slujbele religioase fie pentru catehizare. Deci înainte de demolare trebuie pusă din nou problema reparării bisericii şi numai în caz de refuz din partea credincioşilor, să se demoleze. Sibiu, 4 septembrie 1954"[114].

Dispariţia numeroaselor comunităţilor româneşti din Covasna şi Harghita, începută şi realizată în anii 1940-1944, a fost desăvârşită sub masca ateismului comunist, de autorităţile locale, care în condiţiile concrete din zonă, a însemnat în primul rând lupta împotriva ortodoxiei. **Protopopiatul Oituz, reînfiinţat în 1945, va fi desfiinţat în 1952.** Aceiaşi soartă o va avea şi Protopopiatul Odorhei[115]. Pentru parohiile din partea de nord a judeţului Harghita, în 1953 este înfiinţat Protopopiatul Topliţa. „Vi se aduce la cunoştinţă că, Adunarea Eprhială a Arhiepiscopiei noastre în sesiunea ei ordinară de la 15 Februarie a.c. a aprobat înfiinţarea Protopopitului raional Sărmaş şi mutarea la Topliţa a sediului fostului protopopiat de la Gheorgheni sub denumirea Protopopiatului Topliţa. Acest protopopiat cuprinde parohiile din cuprinsul raioanelor administrative Topliţa şi Gheorgheni. Protopopiatul Tg. Mureş cuprinde şi parohiile din raioanele Odorhei şi Sângeorgiul de Pădure. Sibiu, la 23 Martie 1953"[116].

Parohiile rămase cu puţini credincioşi, sunt scutite în continuare de diferite plăţi către Arhiepiscopie, iar preoţii din întreaga zonă, sunt spijiniţi pentru a putea duce un trai decent şi recompensaţi moral pentru jertfa lor cotidiană. „Vă aducem la cunoştinţă, că având în vedere motivele expuse în raportul Oficiului nostru parohial din parohia secuizată Miercurea-Ciuc, scutim această parohie de la plata sumei de Lei una sută (100), cu care datorează Institutului Teologic de Grad din Sibiu, ca restanţă ca abonamentul la revistele Sf. Patriarhii din Bucureşti, pe care I.P. Sfinţitului Patriarh Justinian a dat-o ca ajutor sus numitrului Institut Teologic 12 02 1954 "[117]. „La raportul Nr. 507 / 946 primeşti încunoştiinţarea, că am cerut Ministerului Cultelor să intervină la locul în drept, ca Prefectura judeţului Treiscaune să admită înscrierea membrilor clerului ortodox în Economatul funcţionarilor publici. Sibiu 15 mai 1946"[118]. „Vă invităm a ne trimite până la date de 10 I 1952 următoarele date de la toate parohiile din protopresbiterat (...) Ne veţi

[114] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1954, p. 170

[115] Ioan Lăcătuşu, Violeta Pătrunjel, *Aspecte din viaţa bisericească a românilor din Covasna şi Harghita*, în *Slujitor al Bisericii şi al Neamului Părintele prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 674.

[116] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Odorhei*, dosar 1/1953, p. 163.

[117] *Ibidem*, dosar 2/1954, p. 374.

[118] Arhiva CDMNC, *Fond Protopopiatul Ortodox Sf. Gheorghe*, dosar 1/1946, p. 167.

mai raporta câți preoți din parohiile acestui protopopiat și-au putut încasa întregirea de salar de parohie și în ce proporție. Sibiu, 12 XII 1951"[119]. „(...) Comitetele parohiale vor fi stimulate să-și îndeplinească în baza Art. 68 din Statutul de organizare al Bisericii ortodoxe, de a se îngriji de ținerea în curățenie și bună rânduială a bisericii, curții bisericii și a cimitirelor. P.C. Tale și preoțimei din Protopopiatul Sf. Gheorghe, care au muncit pe teren misionar, recoltând roade duhovnicești, în mijlocul poporului credincios, le împărtășim arhiereasca binecuvântare. Sibiu, la 11 II 1952"[120].

Vestea trecerii în veșnicie a arhiereului care îi păstorise cu atâta vrednicie vreme de 35 de ani, a căzut ca un trăsnet peste credincioșii din Arcul Intracarpatic *„Conform celor transmise prin Circulara arhiepiscopiei, Duminică, 14 August 1955, în toate bisericile din zonă a fost săvârșit „parastasul solemn întru amintirea fericitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae", parastas ce se va repeta la 40 de zile, la o jumătate de an și la un an, „socotite de la data morții", 6 August 1955"*[121].

După trecerea la cele veșnice a mitropolitului Nicolae Bălan, cu toate condițiile grele din timpul regimului comunist, credincioșii din ținutul Harghitei și Covasnei, cu sprijinul mitropoliților, Iustin Moisescu, Nicolae Colan, Nicolae Mladin și Antonie Plămădeală, al episcopilor-vicari de la Sibiu Visarion Aștileanu, Emilian Birdaș, Serafim Făgărășanu, Visarion Rășinăreanu și al episcopilor Emilian Birdaș și Andrei Andreicuț din Alba Iulia, a destoinicilor protopopi și preoți locali, au reușit să-și păstreze credința și limba străbună. În anii care au urmat, în parohiile din zonă, s-au finalizat lucrările de construcție a catedralei ortodoxe din Sf. Gheorghe, s-au construit biserici în Araci, Ariușd, Podu Olt, Floroaia Mare, Lădăuți, Bălan ș.a., s-au pictat un mare număr de biserici, au fost salvate de la demolare bisericile din centrul orașelor Miercurea-Ciuc și Baraolt și de la dispariție prin ruinare un număr mare de biserici vechi monumente istorice, s-a reușit evitarea închiderii mănăstirii din Toplița și s-a reactivat mănăstirea Făgețel, au fost reînființate o serie de parohii și s-a reușit încadrarea unei mare părți dintre acestea cu preoți. Toate acestea s-au realizat cu jertfă, dârzenie, consecvență și multe sacrificii, într-un mediu intolerant față de spiritualitatea românească[122].

Credem că un smerit omagiu adus ierarhului-cărturar Nicolae Bălan, care a făcut atât de mult pentru credincioșii români din ținutul Harghitei și Covasnei, în timpuri faste, dar și în vremuri vitrege, este să redăm vorbele pline de înțelepciune

[119] *Ibidem*, dosar 1/1951, p. 44.

[120] *Ibidem*, dosar 1/1952, p. 156.

[121] *Ibidem*, dosar 1/1955, p. 178.

[122] Ioan Lăcătușu, Violeta Pătrunjel, *Aspecte din viața bisericească a românilor din Covasna și Harghita*, în *Slujitor al Bisericii și al Neamului Părintele prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 676.

şi atât de actuale, rostite în faţa credincioşilor din parohia Dobârlău, în anul 1922. *„Am venit să ne smerim sufletele în faţa Aceluia care ne-a ajutat să ni se împlinească dorinţa, cu care au intrat în mormânt moşii şi strămoşii noştri. Astăzi avem nevoie mai mare de darurile bisericii ca să putem pune adevărata temelie a ţării noastre. Să ne ferim a pune o temelie slabă, căci atunci ne vom asemăna cu cel din Sf. Scriptură care şi-a zidit casa pe nisip. Am văzut cum s-a surpat sub ochii noştri împărăţia zidită pe nisip. Noi trebuie să ne zidim casa dreptăţii, a iubirii, a nădejdii, căci aşa vrea Dumnezeu. Toate necazurile ce le-am îndurat veacuri de-a rândul, au fost ca să ne cureţe sufletele prin suferinţe, ca acum să ne putem ridica spre a ne îndeplini misiunea. Cu bună înţelegere să ne dăm mână cu mână, să ne smulgem din vitregimea trecutului, pentru a ne asigura viitorul nostru frumos. Ca iarba ce nu o poate culca vântul şi ca stejarii ce nu-i poate rupe furtuna, aşa să ne stea rândurile în lupta vieţii de acum. Rana rămasă în suflete după război, numai un singur doctor o poate vindeca, doctorul sufletelor, Iisus Hristos. Dacă lumea l-ar iubi mai mult, altă înfăţişare ar avea faţa lumii, şi altele ar fi raporturile dintre oameni. S-ar împrăştia ca fumul toată răutatea şi vrajba". În final a spus: „Alergaţi după lumină, trimiţându-vă copiii la şcoală, căci luptă între popoare nu se mai dă cu ascuţiş de suliţi şi de sabie, ci de armele luminii"*[123].

Deşi în istorie nu putem aprecia evoluţiile folosind termenul „dacă", totuşi, îndrăznim să ne întrebăm cum s-ar fi desfăşurat viaţa bisericească din judeţele Harghita şi Covasna, dacă Consiliul Arhidiecezan al Mitropoliei Ardealului din Sibiu, ar fi aprobat, în anul 1937, înfiinţarea unui Vicariat pentru parohiile ortodoxe din „secuime". Ştim cu certitudine însă că *„alte vremuri, mai prielnice"* nu au venit. A venit în schimb libertatea de după decembrie 1989, şi odată cu ea propunerea de inspiraţie divină de înfiinţare a Episcopiei Ortodoxe Române a Covasnei şi Harghitei. La Sf. Liturghie săvârşită la Miercurea-Ciuc, de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, şi Prea Fericitul Partenie al Alexandriei, împreună cu un mare sobor de mitropoliţi, arhiepiscopi, episcopi, preoţi şi diaconi, în 25 septembrie 1994, cu prilejul instalării primului episcop al noii eparhii, în persoana Prea Sfinţitului Ioan Selejan, adresându-se miilor de participanţi I.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului a spus: ***„Prin tradiţionala gramată şi prin cârja pastorală, am încredinţat conducerea unei noi Eparhii din Transilvania, într-un loc care demult avea nevoie de un ierarh, care să-i păstorească de aproape"***[124].

Împlinirea a 11 ani de la înfiinţarea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei şi Harghitei şi de la întronizarea în scaunul arhieresc a P.S. Ioan Selejan, a validat

[123] *Aurel Nistor, o pagină din istoria Bisericii şi a Neamului*, volum alcătuit şi îngrijit de Ioan Lăcătuşu, Ed. Carpaţii Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 1999, p. 130.

[124] Ioan Lăcătuşu, Vasile Lechinţan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna şi Harghita. Istorie. Biserică. Şcoală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 160..

pe deplin rolul şi locul acestei instituţii divino-umane în viaţa comunităţilor româneşti din Arcul Intracarpatic, cât şi în general în viaţa publică locală, regională şi naţională.

Spre deosebire de celelalte eparhii din cadrul Patriarhiei Române şi a Mitropoliei Ardealului, Episcopia Ortodoxă a Covasnei şi Harghitei a îndeplinit şi îndeplineşte binecuvântate funcţii şi rosturi specifice, izvorâte din contextul etnic şi confesional specific existente în sud-estul Transilvaniei. Astfel pe lângă funcţiunile confesionale, care au fost şi rămân prioritare, noua episcopie se constituie într-un factor principal de asigurarea coeziunii sociale, stimulare a vieţii comunitare şi a acţiunii civice, având o pronunţată funcţie culturală, una socială, dar şi o importantă funcţiune economică, o consistentă funcţie ecumenică, şi nu în ultimul rând o funcţie simbolică şi de reprezentare.

Episcopia a devenit un punct de legătură al zonei cu românii din întreaga ţară şi de peste hotare, dar şi un factor de pace interetnică şi interconfesională, într-un mediu multietnic şi pluriconfesional bântuit încă de intoleranţă şi proiecte autonomiste. În toţi aceşti ani Episcopia a suplinit o parte din ceea ce trebuia să facă instituţiile statului, transformându-se într-o autentică redută de apărare a ortodoxiei şi românităţii în această parte de ţară. P.S. Ioan Selejan, înainte de a sfinţii tot ceea ce a ctitorit, în aceşti 11 ani, a tămăduit răni adânci, a trezit speranţe acolo unde era deznădejde şi a înveşnicit ceea ce era supus distrugerii, fiind astfel un demn urmaş şi continuator al mitropoliţilor de vrednică pomenire Andrei Şaguna şi Nicolae Bălan şi al tuturor ierarhilor care au păstorit şi păstoresc din scaunul Mitropoliei Ardealului.

Dr. Ioan LĂCĂTUŞU
Centrul ecleziastic «Miron Cristea», Sfântu Gheorghe

Metropolitan Nicolae Bălan's Concerns Regarding the Situation of the Orthodox Romanians from the Counties of Harghita and Covasna

The life of the Orthodox Church in Transylvania, and especially in the former Szeckely counties of the Southwestern part of the land, has indelibly received the mark of Nicolae Bălan's personality. For the Romanians living in this province the political and administrative unification of 1918 represented the source of a real national renewal, and the Orthodox Church lead by Nicolae Bălan took upon herself the heavy duty of spiritual unification. Starting very early after his election in 1920, the new metropolitan's activity in behalf of the most "exposed side" of his archbishopric, included numerous pastoral visits, establishing of arch-parishes and parishes, buildings of churches, parochial houses, supporting Roma-

nian culture, education and economy. After the four years tragic period of the Hortyst occupation (1940-1944) –when Romanian church life has been almost entirely destroyed -, and another year of "democratic terror", the situation seemed to regain normality gradually and with difficulty. However, normality was to wait some fifty years the more favorable days of post-communist Romania. In the meantime, metropolitan Nicolae Bălan did his best to sustain the clergy and parishes against the ceaseless assimilation pressures and communist adversities.

MITROPOLITUL NICOLAE BĂLAN ŞI MISIUNEA BISERICII ROMÂNEŞTI ÎN BASARABIA ŞI TRANSNISTRIA, ÎN ANII CELUI DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

O latură mai puţin cunoscută despre viaţa mitropolitului Nicolae Bălan priveşte activitatea misionară desfăşurată în toamna anului 1941, în Basarabia şi Transnistria. Despre această misiune condusă de Nicolae Bălan, prin care s-a dorit revitalizarea vieţii religioase din teritorii reocupate de armatele române, aminteşte şi Walter Hoffmann, un bun cunoscător al societăţii româneşti, care la începutul războiului era profesor de economie şi sociologie în Germania[1].

Revigorarea vieţii religioase în Basarabia

Imediat după recucerirea Basarabiei şi Bucovinei de nord de către armatele române (17 august 1941), mitropolitul Nicolae Bălan a hotărât alcătuirea unei delegaţii de 56 de clerici din eparhiile Sibiului, Aradului, Caransebeşului, Oradiei şi Timişoarei, care să se deplaseze în teritoriile eliberate.

În data de 2 septembrie 1941, grupul misionar a primit binecuvântarea patriarhului Nicodim, la Bucureşti[2]. Cu această ocazie, mitropolitul Nicolae Bălan a prezentat scopul misiunii, iar patriarhul, pe lângă înalta binecuvântare, le-a împărtăşit şi sfaturi pentru împlinirea acestei nobile acţiuni.

În preziua plecării din Bucureşti, la 5 septembrie, ministrul Culturii naţionale şi Cultelor, generalul Radu Rosetti, în declaraţia dată presei, a arătat că „Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit al Ardealului nu s-a mulţumit să întocmească doar grupuri de preoţi misionari, pe care să le trimită să propovăduiască pe Hristos, ci, în clipe şi împrejurări mari şi hotărâtoare pentru neam, cum sunt vremurile actuale, Î.P.S. Sa a ţinut să dea personal împreună cu Episcopii din Mitropolia sa, pilda celei mai înalte şi sfinte datorii. Împreună cu cei patru episcopi şi cu 56 de preoţi misionari,

[1] Walter Hoffmann, *Rumänien von heute; Ein Querschnitt durch Politik, Kultur und Wirtschaft, mit zahlreichen Karten und Bildern*, Bucureşti şi Leipzig, 1942, p. 28.

[2] Revista „Biserica Ortodoxă Română" (în continuare BOR), anul LIX, 1941, p. 606.

reputaţi pentru experienţa şi spiritul lor de muncă şi jertfă, au pornit cu toţii, după ce s-au pregătit sufleteşte şi duhovniceşte, să întărească pe cei slăbiţi şi să recâştige sufletele fraţilor înstrăinaţi sub înrâuriri străine"[3].

Dar ce situaţie aveau să întâmpine misionarii în Basarabia?

Se ştie că Basarabia fusese cedată Uniunii Sovietice în urma unui ultimatum[4], aflat în contradicţie cu principiile internaţionale, dar şi cu dreptul istoric, dată fiind structura demografică, istoria şi cultura acestor teritorii. Ultimatumul sovietic a luat prin surprindere guvernul român. Însă, datorită izolării internaţionale (guvernele Ungariei şi Bulgariei s-au grăbit să intervină la Berlin pentru a-şi satisface propriile pretenţii teritoriale[5]) şi în faţa pericolului declanşării unui război pe mai multe fronturi, guvernul României s-a văzut silit să cedeze presiunilor sovietice[6]. În ziua de 27 iunie 1940, trupele sovietice au trecut Nistrul, iar la 3 iulie, noua frontieră era reprezentată de Prut[7].

Această situaţie a durat un an, până la 22 iunie 1941, când armata română a pornit, alături de armata germană, ofensiva peste Prut[8]. La 25 iulie 1941 a fost eliberat ultimul punct deţinut de către sovietici pe malul drept al Nistrului – oraşul Cetatea Albă[9]. Numai că, în loc să se oprească la Nistru, Antonescu a mers mai

---

[3] *Ibidem.*

[4] Textul acestui ultimatum, datat 26 iunie 1940, a fost următorul: „1. Să înapoieze cu orice preţ Uniunii Sovietice Basarabia; 2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei, cu frontierele potrivit cu harta alăturată. Guvernul sovietic îşi exprimă speranţa că guvernul român va primi propunerile de faţă ale URSS şi că aceasta va da posibilitatea de a rezolva pe cale paşnică conflictul prelungit dintre URSS şi România. Guvernul sovietic aşteaptă răspunsul Guvernului Regal al României în decursul zilei de 27 iunie anul curent" (Ion Constantin, *Basarabia sub ocupaţie sovietică, de la Stalin la Gorbaciov,* Bucureşti, 1994, p. 87).

[5] *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994,* (ediţie coordonată de Ion Scurtu), Bucureşti, 1994, p. 290.

[6] *Ibidem*, p. 287.

[7] Guvernul Tătărăscu a proclamat trei zile de doliu naţional, iar în ziua de 3 iulie, la ora 13, s-a păstrat un moment de reculegere pentru românii căzuţi sub ocupaţie sovietică (*Ibidem*, p. 291).

[8] Iată şi ordinul adresat de Antonescu Armatei Române: „V-am făgăduit din prima zi a noii domnii şi a luptei mele naţionale să vă duc la biruinţă. Să şterg pata de dezonoare din cartea Neamului şi umbra de umilire de pe fruntea şi epoleţii voştri. Azi a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoşeşti şi a Bisericii, lupta pentru vetrele şi altarele româneşti de totdeauna. Ostaşi, Vă ordon: Treceţi Prutul! Zdrobiţi vrăjmaşul din Răsărit şi Miază-noapte. Dezrobiţi din jugul roşu al bolşevismului pe fraţii voştri cotropiţi. Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre. Ostaşi, Plecaţi azi pe drumul biruinţei lui Ştefan cel Mare, ca să cuprindeţi cu jertfa voastră ceea ce au supus strămoşii noştri cu lupta lor. Înainte! Fiţi mândri că veacurile ne-au lăsat aici strajă dreptăţii şi zid de apărare creştină. Fiţi vrednici de trecutul românesc" (George Magherescu, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* vol. II, Bucureşti, 1991, p. 20-21).

[9] *Ibidem*, p. 321. Armata III-a română a fost responsabilă de ocuparea Bucovinei de nord, între 7-12 iulie (efectuând un marş de 140 km spre est), în timp ce Armata IV-a a acţionat în sud, spre Chişinău, Dubăsari, Cimişlia şi Tighina.

departe. „El s-a lăsat dus de propriul său succes militar şi de victoriile câştigate de armata pe care o comanda. Mai credea de asemenea că Ungaria, care luase şi ea parte la operaţiile militare împotriva Rusiei, va transforma această participare într-o contralovitură politică în chestiunea Transilvaniei"[10].

Pe măsură ce înaintau, armatele române constatau starea de ruină care pusese stăpânire pe ţinutul Basarabiei în anul de ocupaţie sovietică. „Priveliştea pe care o înfăţişau cele două ţinuturi părăsite de ruşi era, într-adevăr, de natură să contureze un tablou degradant: câmpuri părăginite, vii cu bălării cât aracii, grădini fără straturi, nici o întreprindere comercială mare sau mică, aparate telefonice distruse, şosele impracticabile, fântâni otrăvite, căi ferate arate cu pluguri speciale spre a li se distruge terasamentele, şcoli pustii, biserici fumegânde, băile populare lăsate de români în 1940 distruse, sate în negură, viaţa oraşelor redusă la neant"[11].

Însă, deoarece Biserica a fost totdeauna cel mai puternic reazem al poporului român, cotropitorii sovietici au lovit îndeosebi în aceasta. „Cea mai înverşunată luptă, pornită dintr-o ură sălbatecă, s-a dus în aceste ţinuturi, timp de un an, împotriva bisericilor. Au fost peste tot închise, ruinate, pângărite, sau transformate în magazii. Bolşevicii, al căror Dumnezeu nu poate fi decât geniul răului, al distrugerii şi al barbariei, urmau să nimicească bisericile creştine şi, odată cu ele, şi credinţa poporului român de acolo, ca să poată aduce mai uşor la starea de mizerie morală în care se bat popoarele în Rusia Sovietică. Astăzi, când hoardele barbare au fost alungate de pe pământul strămoşesc, se impune să se înceapă, cu sprijinul Bisericii, opera de redresare morală şi de refacere a hotarelor naţionale"[12]. Astfel, de exemplu, la intrarea armatelor române în Basarabia, doar 898 de biserici se aflau în stare acceptabilă, 27 erau transformate în săli de spectacole sau cu altă destinaţie, 13 distruse prin foc sau dinamită; pe de altă parte, 48 de preoţi au fost omorâţi sau deportaţi[13].

Pentru refacerea vieţii bisericeşti din Basarabia, patriarhul Nicodim a donat, în nume personal, suma de 500.000 lei şi a chemat tot clerul şi pe credincioşi să sprijine această acţiune reparatorie. Numai Arhiepiscopia Bucureştilor a contribuit cu suma de 9 milioane de lei[14]. Pe lângă aceste contribuţii, Patriarhia a hotărât şi alte măsuri, printre care: contribuţia întregului personal bisericesc (arhierei, preoţi, diaconi şi cântăreţi) prin donarea salariului lor cuvenit pe cinci zile în folosul ostaşilor răniţi şi a familiilor celor mobilizaţi; colectarea de sume pentru ostaşi în

---

[10] Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Bucureşti, 1994, p. 93-94.

[11] Gh. Buzatu, *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*, vol. I, Iaşi, 1990, p. 229-230; *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*, Bucureşti, 1994, p. 323-324.

[12] BOR, anul LIX, 1941, p. 472.

[13] M. Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii şi a neamului românesc*, Iaşi, 1993, p. 121.

[14] BOR, anul LIX, 1941, p. 472.

toate bisericile în zilele de duminică şi sărbătoare; obligaţia bisericilor cu averi proprii să facă danii. Sumele colectate, precum şi salariile reţinute, aveau să fie trimise Patriarhiei, pentru a fi înaintate preşedintelui Consiliului de miniştri[15].

În Basarabia trebuia reclădită, în primul rând, catedrala unde „în altarul sfintei biserici, de unde răsuna până la cotropirea lor, glasul preoţilor slujind lui Dumnezeu, păgânii au vrut să ridice vâlvătaiele de foc ale necredinţei. Flăcările au cuprins şi au mistuit sfintele icoane, crucile, policandrele, odoarele de preţ, şi tot ce era subt bolţile bisericii, semn de credinţă, de evlavie şi de închinare, de rugăciune şi de mărire a puterii dumnezeeşti"[16]. Pentru aceasta s-a pornit la întocmirea de liste de subscripţie la sediul Comitetului în localul Comandamentului Militar al Chişinăului. Patriarhul Nicodim a subscris din partea Arhiepiscopiei Bucureştilor suma de 100.000 lei.

Cunoscând situaţia tristă de dincolo de Prut, misiunea ortodoxă ardeleană, condusă de mitropolitul Nicolae Bălan, a întocmit un plan de acţiune cât mai judicios: fiecare grupare de preoţi urma să lucreze într-o regiune determinată, sub îndrumarea directă a ierarhului. Câmpul misionar urma să fie împărţit în cinci regiuni. Fiecare preot avea să slujească şi să predice în câte un sat, în fiecare dimineaţă, după planul stabilit de mitropolitul Bălan. Predicile aveau să fie urmate de îndemnuri pentru rezidirea şi redeschiderea bisericilor, cărora misionarii ardeleni le duceau cărţi liturgice. În timpul celor douăzeci de zile aveau să se săvârşească o mie de astfel de Sfinte Liturghii. De altfel, misiunea ardeleană aducea în Basarabia şi un vagon de cărţi religioase, tipărite de Mitropolia Ardealului. În fiecare sat avea să se întemeieze câte o bibliotecă sătească, dotată cu cărţi dăruite de ASTRA[17].

Şi pentru a-i fi făcută cunoscută intenţia, mitropolitul Nicolae Bălan s-a adresat în ziua de 3 septembrie basarabenilor, spunându-le „Venim să ne rugăm împreună cu voi, pentru înfrângerea vrăşmaşului şi pentru aşezarea pe veci a graniţelor scumpei noastre Românii acolo, unde le duce vitejia străbună reînviată. Nu vă cerem nimic, ci vă aducem toată dragostea noastră creştinească şi românească. Vrem să ne lipim sufletul nostru de sufletul vostru şi să vorbim de Cel ce strânge pe toţi în iubirea Lui şi tămăduieşte toată suferinţa, de Domnul Iisus Hristos. Cei ce v-au stăpânit în anul durerii care a trecut n-au avut decât cuvinte aspre şi lovituri neomenoase pentru voi. Aţi trăit ca nişte orfani într-o lume de străini. V-au stingherit de la bucuria cea mare şi mai sfântă a omului, acea de a vorbi de Dumnezeu şi de a se ruga Lui. Aţi rămas cei mai mulţi fără părinţii voştri duhovniceşti cari să facă rugăciuni pentru voi şi să îmblânzească firea omenească, cea uşor purtată spre răutate. Toate acestea au trecut ca un vis

[15] *Ibidem*, p. 473.
[16] *Ibidem*, p. 487.
[17] *Ibidem*, p. 606.

rău. (...) Să-I dăm slavă Lui, să fim recunoscători morţilor şi răniţilor noştri, (...) care au purces cu iubire de Hristos şi de neam la această vitează faptă. (...) Adunaţi-vă în jurul nostru să înălţăm, în slobozenie, rugăciuni de mulţumită şi de mărire Tatălui ceresc, să ne mărturisim credinţa nesdruncinată în puterea Domnului Iisus Hristos în harul mântuitor al Duhului Sfânt"[18].

Duminică, 6 septembrie 1941, preoţii şi ierarhii s-au îndreptat spre judeţele care le fuseseră încredinţate, şi anume: mitropolitul Nicolae Bălan în judeţele Lăpuşna şi Orhei; episcopul Andrei în judeţele Tighina şi Cetatea Albă; episcopul Vasile în judeţele Bălţi şi Hotin; episcopul Nicolae în judeţul Soroca iar episcopul Veniamin în judeţele Cahul şi Ismail[19]. Despre desfăşurarea acestei acţiuni misionare, Nicolae Bălan le-a trimis enoriaşilor săi din Ardeal o frumoasă Pastorală. Le-a mărturisit că le-a dus basarabenilor salutul creştinesc şi frăţesc al poporului din Ardeal. „Le-am spus că am mers la ei să le ştergem lacrimile cari le-au muiat obrajii şi sufletele un an întreg şi să mulţumim împreună cu ei lui Dumnezeu că le-a hărăzit şi lor şi nouă de-a ajunge la fericita zi a libertăţii. Am înălţat rugăciuni către Dumnezeu la altarele lor unde s-au păstrat, sau în preajma fostelor lor altare dărâmate de urgia nebună a foştilor stăpânitori, ca să ajute neamului nostru să iasă în întregime fericit din învălmăşeala în care se zbate lumea şi să fie ferit de primejdii viitoare. (...) Nu voi uita sfintele Liturghii ce le-am făcut în sfânta mănăstire Curchi, la sărbătoarea Naşterii Precestii şi în vecinătatea Orheiului în ziua sfintei Cruci în biserica zidită de voevodul Vasile Lupu al Moldovei, cum şi în fruntaşele comune: Grtieşti, Răzeni, Vorniceni, Chiperceni, Oniţcani, Peresecina, înaintea unor mulţimi de popor atât de mari, încât nu încăpea în biserici şi a trebuit să-i vorbesc adeseori în curtea bisericilor ca să audă toţi. La sfintele slujbe ce le-am săvârşit vlădicii şi preoţii din misiune în toate judeţele Basarabiei, în peste şase sute de comune şi în propovăduirea noastră creştină şi românească am fost primiţi cu deosebită dragoste, cu însufleţire curată şi cu lacrimi de bucurie de tot poporul basarabean (...). Vă aduc acum din partea lor, iubiţii mei, răspunsul frăţesc de mulţumire pentru salutul ce li l-am adus din partea voastră. Ei se simt una cu noi, precum ne simţim noi cu ei. (...) Ne-au dat asigurarea că atunci când va bate ceasul ne vor întinde şi ei mâna de ajutor pentru desrobirea scumpului nostru pământ"[20].

Activitatea misionară din Transnistria

Misiunea ortodoxă din Ardeal a avut aşadar loc în luna septembrie a anului 1941, când armata română se afla deja în Transnistria. Tocmai de aceea, în Pastorala

[18] *Ibidem*, p. 608.

[19] *Ibidem*, p. 609.

[20] *Ibidem*, p. 610-611. În anul 1941, parte din teritoriul Transilvaniei se afla sub ocupaţie maghiară, după Dictatul de la Viena.

prezentată mai sus, mitropolitul Nicolae Bălan continua: „Din Basarabia am trecut şi dincolo de Nistru la fraţii români de acolo cari de 24 de ani n-au mai auzit slujbă dumnezeiască"[21].

Transnistria de-a lungul veacurilor

Întinsele ţinuturi aflate pe malul răsăritean al Nistrului nu au făcut parte din teritoriul naţional românesc. Cu toate acestea, ele au fost locuite încă din vechime de o numeroasă populaţie românească. Partea sudică a Transnistriei s-a aflat în Evul Mediu în componenţa Hanatului Hoardei de Aur, iar după 1440 în cel al Crimeei[22], ca, în cele din urmă, să fie încorporat în Imperiul otoman (formând, alături de Bugeacul din sudul Basarabiei, de Dobrogea şi de nord-estul Bulgariei de azi vilayetul Oceakov-Silistra)[23].

Partea nordică a Transnistriei a făcut parte din Marele Voievodat al Lituaniei, iar după 1569 din Regatul Poloniei (formând palatinatele Bratslav, cu capitala Bratslav pe Bug, şi Podolia, cu capitala la Cameniţa pe Nistru)[24]. După 1500, în zona de graniţă dintre triburile tătare şi Polonia s-a format societatea militară a cazacilor – oameni liberi, fugiţi de exploatarea feudală din Polonia şi Moldova, şi care aveau ca sens al existenţei lupta împotriva tătarilor din sud. În rândurile cazacilor s-au aflat şi numeroşi români, nu puţini devenind chiar conducători celebri[25]. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cazacii au format un stat autonom (hatmanat),

---

[21] *Ibidem*, p. 611.

[22] Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine*, Toronto, 1996, p. 172-175. Aşadar, teritoriul de la nord de Marea Neagră, deci din sudul Ucrainei de azi, nu a fost patria slavilor, ci a fost locuit încă din antichitate de „popoarele stepei". Teritoriul slav s-a extins înspre sud, chiar şi în timpul Rusiei kievene, doar la câţiva zeci de km sud de Kiev, graniţa dintre slavi şi popoarele de stepă fiind cea dintre păduri (sau silvo-stepă) şi stepa propriu-zisă. După secolul XIV, în teritoriul de stepă s-au aşezat tătari, aşa-numitele triburi Nogay: Kuban Nogay, la nord de Marea de Azov, Yedickul Nogay, la nord de Crimeea, Yedisan Nogay, în Transnistria de sud – tocmai de aceea, partea sudică a teritoriului dintre Nistru şi Bug a fost numit Edisan – şi Bugeac Nogay, în sudul Basarabiei).

[23] L. P. Marcu, *Populaţia autohtonă în cadrul paşalâcurilor şi raialelor turceşti*, în „Istoria Dreptului românesc", vol. I, Bucureşti, 1980, p. 322-323. Acest vilayet avea următoarele sangeakuri: Oceakov, Kilnurun, Dogan, Akkerman sau Cetatea Albă (înfiinţat în 1538), Bender sau Tighina (înfiinţat în 1593), Silistra (cuprinzând întreaga Dobrogie, cu Brăila) şi Nicopole (cu Giurgiu).

[24] Paul Robert Magocsi, *op. cit.*, p. 127-136.

[25] Iată şi câteva nume: Ioan Nicoară Potcoavă (Ivan Pidkova), Ioan Grigore Lobodă (Hryhorii Loboda), Ioan Sârcu (Ivan Sirco) şi Dănilă Apostol (Danylo Apostol) – cf. *Ibidem*, p. 348. Datorită faptului că în rândurile cazacilor s-au aflat şi numeroşi români, este importantă prezentarea schematică a acestei grupări sociale: În urma deselor incursiuni ale tătarilor Nogay pe teritoriul Lituaniei-Poloniei, numeroase sate au fost părăsite, astfel că între zona tătară şi Polonia s-a format un teritoriu pustiu, lat de câţiva zeci de km, în care nu mai îndrăznea nimeni să se aşeze (aşa-numitele Câmpii sălbatice). După 1500 însă, datorită accentuării exploatării feudale din Polonia şi Moldova, numeroşi ţărani şerbi au fugit de pe domeniile nobililor sau boierilor lor, creând o societate liberă în Câmpiile

împărţit ulterior în Hatmanatul de la est de Nipru (aflat sub suzeranitate moscovită) şi cel de la vest de Nipru (sub suzeranitate polonă). Însă între 1672-99, otomanii au cucerit hatmanatul vestic (deci şi Transnistria de nord), astfel că în 1681 l-au investit pe domnitorul moldovean Gheorghe Duca cu titlu de „hatman al Ucrainei", adică al cazacilor din fostele teritorii poloneze[26].

Din punct de vedere bisericesc, Transnistria de sud, împreună cu sangeakurile otomane din Basarabia de sud, au făcut parte din Mitropolia Proilaviei, atestată încă din 1580 şi aflată sub jurisdicţia Patriarhiei ecumenice[27]. În schimb, partea de nord a Transnistriei şi teritoriul hatmanatului cazacilor de vest s-au aflat până în 1686 sub jurisdicţia Mitropoliei ortodoxe a Kievului (din Polonia, aflată, la rândul ei, sub jurisdicţia Patriarhiei ecumenice), cu episcopii la Przemysl, Lvov, Lutsk şi Mohilev (aceasta din urmă în actuala Bielorusie)[28]. Însă în urma modificărilor de graniţă dintre Polonia şi Rusia, Kievul a intrat în 1681 sub suzeranitate moscovită. Cinci ani mai târziu, mitropolia kieveană a fost desfiinţată, devenind o simplă eparhie a Bisericii ruse[29]. Vechile episcopii ortodoxe, aflate până atunci sub jurisdicţia kieveană, dar rămase pe teritoriu polonez, au trecut între 1691-1721 la uniaţie, astfel că pe teritoriul polonez nu a mai existat nici o episcopie ortodoxă. În aceste condiţii, ortodocşii din estul Poloniei s-au aflat fie sub jurisdicţia episcopului din Pereiaslav (de pe teritoriul moscovit)[30], fie a mitropoliţilor Proilaviei. Astfel, spre exemplu, mitropolitul Daniil (1751-1773) purta titlul de „mitropolit al Proilavului, al Tomarovului (Reni), al Hotinului, al întregului ţărm al Dunării, al Nistrului şi a întregii Ucraine a hanului"[31].

---

sălbatice. Dar, datorită pericolului tătar, fugarii au fost nevoiţi să se organizeze în colonii militare. Cu timpul, după 1600, cazacii au devenit chiar o forţă militară în zonă, formând detaşamente întregi de mercenari în armata polonă (termenul cazac derivă din tătară – qazaq – şi înseamnă „războinic liber"). Ei au fost mari apărători ai Ortodoxiei rurale, fiind adversari atât ai fenomenului uniatist, cât şi ai ierarhiei ortodoxe restabilite în secolul al XVII-lea (deoarece aceşti ierarhi, inclusiv Petru Movilă, aveau origine nobiliară-boierească). Pentru mai multe amănunte *Ibidem*, p. 176-190, precum şi Serhii Plokhy, *The Cossacks and religion in early modern Ukraine*, Oxford, 2001.

[26] Magocsi, *op. cit.*, p. 227-228; Viorel Dolha, *Totul despre Transnistria,* în www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/totul%20despre%20transnistria.htm).

[27] Mircea Păcurariu, *Basarabia...*, p. 36-37.

[28] Karl Völker, *Kirchengeschichte Polens*, Berlin, 1930, p. 274-276.

[29] Mitropolia kieveană a fost însă din nou reînfiinţată în 1743, iar din 1770 a purtat titlul de „Kiev şi Galiţia", în scopul revendicării teritoriilor ucrainene aflate pe atunci în Polonia (Magocsi, *op. cit.*, p. 284). Schimbarea de jurisdicţie s-a făcut în urma unei corespondenţe dintre ţarul rus şi patriarhul ecumenic Dionisie (datorită faptului că a acceptat schimbarea de jurisdicţie, patriarhul ecumenic a fost depus de către Poartă). Mai multe amănunte la Metropolitan Ilarion, *The Ukrainian Church: outlines of history of the Ukrainian Orthodox Church*, Winnipeg, 1986.

[30] Magocsi, *op. cit.*, p. 294.

[31] M. Păcurariu, *Basarabia...*, p. 38.

Urmând testamentul lui Petru cel Mare, armatele ruseşti au încercat să se apropie tot mai mult de Dunăre şi de Strâmtori. În 1774, în urma păcii de la Kuciuk-Kainargi, au ocupat teritoriul tătăresc de la răsărit de Bug. În 1791, prin pacea de la Iaşi, au ocupat şi sudul Transnistriei (Edisanul), care a fost integrat în provincia Novorossiya[32]. În urma reorganizării administritiv-teritoriale din anul 1802, sudul Transnistriei a fost integrat în gubernia Kherson[33], alcătuind oblastia Oceakov, unde, în anul 1792, românii reprezentau 49,08% din populaţie. Pe atunci a început construcţia oraşului Tiraspol, pe locul satului moldovenesc Sucleia[34]. În urma împărţirii Poloniei, nordul Transnistriei a fost la rândul său alipit, în 1793, la Rusia (alcătuind provincia Podolia)[35].

Datorită faptului că teritoriile de la nord de Marea Neagră erau slab populate, ţarii ruşi au iniţiat, pe măsura extinderea dominaţiei ruseşti, un amplu plan de colonizare cu populaţie românească, dar şi germană, franceză, bulgară, sârbă. Coloniştilor li se acordau mai multe privilegii, precum scutirea de serviciul militar şi dări, plata cheltuielilor de călătorie, precum şi o largă autonomie civilă şi bisericească. Doar între anii 1735-39 au fost colonizaţi la est de Bug (deci la est de Transnistria) 100.000 de români[36]. Apoi, după cucerirea Edisanului, numeroşi români au luat parte la ridicarea oraşului Odessa. O suburbie a acestui oraş a purtat până anii recenţi numele de „Moldavanka"[37] (la începutul secolului XIX, cartierul avea 40.000 locuitori[38]). Numărul românilor de la est de Nistru a crescut continuu, el ridicându-se în 1900 la aproximativ 187.000 (cei mai mulţi însă nu în Transnistria,

---

[32] Această provincie cuprindea toate fostele teritorii ale Imperiului otoman, integrate în Imperiul ţarist după 1774 (cf. Patricia Harlihy, *Odessa: a history, 1774-1914*, Harvard University Press, 1986, p. 20-24).

[33] Magocsi, *op. cit.*, p.307. Fosta provincie Novorossija a fost împărţită în trei gubernii: Ecaterinoslav (cu capitala în oraşul cu acelaşi nume), Taurida (în Crimeea) şi Kherson (cu capitala la Odessa, oraş construit în 1794).

[34] M. Păcurariu, *Basarabia...*, p. 29-30. În 1847, la Tiraspol a fost înfiinţată o episcopie romano-catolică pentru coloniştii germani din teritoriile foste otomane de la nord de Marea Neagră (cea de-a doua episcopie romano-catolică din Imperiul ţarist s-a aflat la Jitomir, deservindu-i pe catolicii polonezi – cf. Magocsi, *op. cit.*, p.374).

[35] Magocsi, *op. cit.*, p. 302. Harta Tansnistriei la M. Păcurariu, *op. cit.* Graniţa dintre guberniile ruseşti Kherson şi Podolia urma vechea frontieră dintre Imperiul otoman şi Polonia.

[36] Magocsi, *op. cit.*, p. 348-349.

[37] Patricia Harlihy, *op. cit.*, p. 273-375.

[38] I. S. Nistor, *Istoria românilor din Transnistria*, Bucureşti, 1995, p. 27, apud Viorel Dolha, *Totul despre Transnistria*, în www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/totul%20despre%20transnistria.htm. Odessa a fost în întreaga perioadă până la primul război mondial cel mai mare oraş al Ucrainei. Astfel, în 1860 avea 113.000 locuitori, în timp ce Kievul avea doar 65.000. În 1914, Odessa avea 669.000 locuitori (dintre care o treime evrei), în timp ce Kievul doar 626.000. Datorită acestui fapt, oraşul s-a bucurat la început de o largă autonomie, fiind ulterior aşezat sub administraţia directă a autorităţii centrale ţariste (Mogacsi, *op. cit.*, p. 324).

ci la răsărit de Bug). Potrivit istoricului ucrainean Mogacsi, aceşti colonişti români s-au aflat multă vreme sub jurisdicţia Mitropoliei de la Iaşi, fiind supuşi abia în 1828 episcopilor din noile provincii ruseşti de la nord de Marea Neagră[39].

La Conferinţa de pace de la Paris, de la sfârşitul primului război mondial, România nu a revendicat teritoriul Transnistriei, fapt asupra căruia a atras atenţia, într-o cuvântare ţinută la Varşovia, în noiembrie 1920 chiar Tache Ionescu (potrivit acestuia, în Transnistria locuiau 600.000 de români)[40].

După primul război mondial, guvernul sovietic a creat, la 12 octombrie 1924, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, în cadrul RSS Ucrainiene, capitala fiind la Balta, iar după 1928 la Tiraspol, cu graniţa vestică pe Nistru. Această republică cuprindea în anul 1934 un teritoriu cu suprafaţa de 8.434 km^2 şi o populaţie de 615.000 de locuitori. Recensământul din anul 1926 arăta că 30,13% erau moldoveni, 48,49% ucraineni, 8,54% ruşi, 8,48% evrei, 1,87% germani, 0,85% bulgari[41]. Autorităţile sovietice au urmărit două scopuri prin întemeierea acestei republici: a) de a-i aţâţa pe nemulţumiţii din Basarabia (în special pe simpatizanţii comunişti), demonstrând, după afirmaţiile lui Vintilă Brătianu, că era posibilă apariţia unui „stat românesc între Rusia şi noi, care va permite dezvoltarea în URSS a unei vieţi naţionale româneşti"[42] şi b) crearea unui stat „moldovenesc" sovietic, cu care să poată fi mai apoi „unificată" şi Moldova, din componenţa României[43].

---

[39] *Ibidem*, p. 348-349. În anul 1775, deci la un an după pacea de la Kuciuk-Kainargi, ruşii au înfiinţat eparhia Ekaterinoslavului. În 1795, după ultima împărţire a Poloniei, a fost înfiinţată eparhia Cameniţa din Podolia. În 1837 a fost înfiinţată şi eparhia Odessa-Kherson (Dmyrtro Blazejowskzj, *Hierarchy of the Kyivan Church. 861-1990*, Roma, 1990, p. 496-499). Unele din aceste eparhii erau împărţite în mai multe vicariate, astfel că „eparhiile" trebuie înţelese ca un fel de mitropolii de-ale noastre, iar „vicariatele" ca eparhii sufragane. Astfel de vicariate sau episcopii sufragane au fost: Balta şi Vinnycja (în eparhia-mitropolia Cameniţei) şi Jelisavethorod, în nord-estul guberniei Kherson, Mykolaiv, în estul guberniei Kherson, şi Novomyhorod (toate trei în eparhia-mitropolia Odessei) – cf. *Ibidem*, p. 394-395.

[40] „România nu are alt scop în politica sa internaţională. Ea nu cere decât să se consacre acţiunilor fecunde pentru pace în graniţele pe care le-a dobândit prin vitejia sa care i-au fost recunoscute de tratatele de la Paris, completate prin convenţia de joia trecută, care ne-a stabilit graniţa de est şi pe care de acum înainte înţelegem nu numai să nu o disputăm, dar nici s-o depăşim vreodată, deşi 600.000 de români trăiesc dincolo de ea" (Citatul e reprodus din lucrarea *Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. 1918*, Bucureşti, 1986, vol. VI, p. 466). Însă potrivit statisticilor oficiale sovietice, în RSS Ucraineană locuiau în 1926 doar 259.000 de români (cf. Mogacsi, *op. cit.*, p. 573).

[41] Nina Negru, *Misiunea ortodoxă română de peste Nistru în timpul celui de-al doilea război mondial*, în volumul omagial: *Păr. Prof. univ. Dr. Mircea Păcurariu, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Cluj-Napoca, 2002, p. 705.

[42] I. S. Nistor, *op. cit.*, p. 68.

[43] Hans Hartl, *Nationalitätenprobleme im heutigen Südosteuropa*, München, 1973, p. 150, apud. Ion Constantin, *Basarabia sub ocupaţie sovietică de la Stalin la Gorbaciov*, Bucureşti, 1994, p. 62.

În conformitate cu principiul aplicat de sovietici tuturor teritoriilor neruseşti (anume de permitere a utilizării, pentru început, a idiomurilor naţionale în scopul penetrării mai eficiente a propagandei comuniste), limba română a fost decretată ca a doua limbă oficială în noua RASSM. Chiar săptămânalul „Plugarul roşu" din 21 august 1924 proclama că „s-a hotărât ca în şcoale, case şi în aşezăminte de cultură românească să se întrebuinţeze limba românească". Au funcţionat astfel 145 şcoli româneşti gimnaziale, 18 şcoli româneşti de rang liceal, institut agronomic, unul pedagogic şi politehnică, cu o populaţie şcolară românească totală de 24.200, dintre care 800 studenţi. În 1933 s-a permis chiar introducea alfabetului latin[44]. Dar începând cu anul 1937 (cunoscut şi „al epurărilor staliniste"), a fost introdusă „teză rusificantă", care rupea graiul moldovenesc de limba română. Drept urmare, alfabetul latin a fost înlocuit cu cel chirilic, iar majoritatea intelectualilor români transnistrieni au fost arestaţi[45].

Scopul politic diversionist al înfiinţării acestei republici autonome moldoveneşti s-a văzut la 2 august 1940. În acea zi, Basarabia a fost „unificată" cu numita republică autonomă, formându-se Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, o republică unională, egală în „drepturi" cu celelalte republici din URSS. Nu a fost însă o simplă unificare, ci au fost trasate noi graniţe între RSS Moldovenească şi RSS Ucraineană. Cea mai mare parte a raioanelor fostei RASS Moldoveneşti (inclusiv oraşul Balta) au fost alipite Ucrainei. Aceeaşi soartă au avut-o şi regiunile din sudul şi nordul Basarabiei, precum şi întreaga Bucovină de nord. RSS Moldovenească a păstrat în Transnistria doar raioanele de pe malul Nistrului (aproximativ 3000 km^2), iar din Basarabia istorică doar aprox. 30.000 km^2 din cei 44.000 (prin urmare, 14.000 km^2 din teritoriul istoric al Basarabiei au fost alipiţi Ucrainei, la fel precum şi aprox. 4000 km^2 reprezentaţi de Bucovina de Nord).

Administraţia românească din Transnistria celui de-al doilea război mondial

Aceste frontiere interne din URSS au dispărut însă între septembrie 1941 şi martie 1944. Armata română a luptat pe teritoriul dintre Nistru şi Nipru între 21 iulie-15 septembrie 1941. Armata IV, cea care eliberase sudul Basarabiei, a fost îndreptată spre Odessa, oraş pe care a reuşit să-l cucerească abia la 16 octombrie 1941, după un asediu de 70 de zile şi cu imense pierderi de vieţi omeneşti (70.000 de morţi)[46].

---

[44] Viorel Dolha, *op. cit.* În anul 1928 a fost constituit Comitetul Ştiinţific Moldovenesc, sub conducerea basarabeanului, la origine, Pavel Kior Ianuki, comitet care s-a ocupat de publicare mai multor broşuri care proslăveau regimul sovietic şi denigra administraţia românească din Basarabia de după anul 1918 (I. Constantin, *op. cit.*, p. 85).

[45] I. Constantin, *op. cit.*, p. 63.

[46] G. Ionescu, *Comunismul în România*, Bucureşti, 1994, p. 94.

Transnistria, deşi ocupată de armatele române, nu a fost anexată României (aşa cum a propus Germania), ci s-a aflat sub administraţie românească vremelnică[47]. Teritoriul Transnistriei cuprindea 44.000 km^2 (aproape ca Basarabia), era locuit de 1,2 milioane locuitori şi a fost împărţit în 13 judeţe şi 64 de cercuri (de fapt fostele raioane sovietice). Spre deosebire de Basarabia şi Bucovina, care au fost unite cu România şi care erau conduse de guvernatori militari, Transnistria a fost condusă de un guvernator civil, cu rang de ministru, numit de generalul Antonescu. Chiar modelul de administrare introdus în Transnistria diferea de administraţia din România şi teritoriile reunificate, fiind similar celui folosit de nemţi pentru administrarea teritoriilor ocupate în răsărit[48].

Pe plan educaţional, în Transnistria existau peste 2000 de şcoli din care 80% erau în limba ucraineană, 11% română, 5% rusă şi 4% germană[49]. Administraţia românească a înfiinţat noi şcoli elementare româneşti, a organizat cursuri pentru 800 de cadre didactice şi a editat publicaţii în limba română. În Tiraspol a fost înfiinţat un liceu românesc, cu numele „Duca Vodă"[50].

---

[47] G. Magherescu, *Adevărul despre mareşalul Antonescu,* Bucureşti, 1991, vol. II, p. 37. În urma unei înţelegeri dintre Antonescu şi Hitler, din 30 august 1941, România dobândea dreptul de a anexa Transnistria. Cu toate acestea, Antonescu nu a considerat Transnistria ca făcând parte din teritoriul naţional românesc (Magocsi, *op. cit.*, p. 624).

[48] În Transnistria ocupată de armatele române se aflau două municipii (Odessa şi Tiraspol), 15 oraşe, 18 suburbii, 1261 comune, 2468 sate. Teritoriul Transnistriei era condus de un guvernator civil, numit direct de Antonescu, cu rang de ministru. Era ajutat (secondat) de un secretar general (locţiitor). Puterea executivă se exercita prin mai multe direcţii pe domenii. Cele 13 judeţe (având fiecare 3-6 cercuri, respectiv raioane) erau conduse de către un prefect. Acesta nu avea atribuţii executive, ci numai de control şi informare către guvernator. Cele 64 de cercuri (raioane), cuprindeau fiecare aproximativ 50 de comune şi erau conduse de pretori. Aceştia erau numiţi direct de către guvernator. În exercitarea îndatoririlor, erau ajutaţi de câte un consilier local, care funcţionase şi în vechea administraţie. Pretorii erau răspunzători de întreaga administraţie a cercului şi răspundeau de toate ramurile de activitate din cerc. Pentru acest scop existau mai multe departamente: agricultură, industrie, economie, finanţe, comerţ, învăţământ, sănătate, administraţie locală, mijloace de transport, zootehnie. Comuna, cea mai mică unitate administrativă, era condusă de un primar şi trei împuterniciţi locali, aleşi de către membrii comunităţii. Funcţiile administrative în comună erau efectuate de către funcţionari, numărul acestora variind în funcţie de mărimea comunei. Sistemul de apărare din comune era asigurat de batalioane de jandarmi, recrutaţi din rândul membrilor comunităţii şi se aflau sub conducerea prefectului judeţului din care comuna şi cercul făceau parte. Sistemul de comunicare între organele administraţiei funcţiona în felul următor: În comune, în fiecare duminică, avea loc la primărie întâlnirea dintre primar şi locuitori. Acolo erau luate principalele hotărâri privind viaţa comunităţii. În cercuri erau organizate întâlniri lunare ale pretorilor cu primarii de comune. La judeţ avea loc întâlnirea lunară a pretorilor şi primarilor de oraşe. Guvernatorul convoca odată pe lună prefecţii şi directorii diferitelor direcţii. Directorii direcţiilor aveau întâlniri bilunare. În acest fel, în pofida slabelor mijloace de comunicaţii, administraţia funcţiona foarte bine, evitându-se şi birocratizarea excesivă (W. Hoffmann, *op. cit.*, p. 24-26).

[49] W. Hoffmann, *op. cit.*, p. 27.

[50] I. S. Nistor, *op. cit.*, p. 97.

Dar o grijă deosebită a fost acordată Bisericii. În cei 24 de ani de dominaţie sovietică, fuseseră desfiinţate peste 1000 de biserici, singura rămasă în picioare fiind cea din Odessa[51]. Ierarhia bisericească fusese aproape dizolvată, credincioşii de rând rămânând în cea mai mare parte fără cârmuire duhovnicească[52]. Însă, prin grija autorităţilor române, numărul bisericilor care nu fuseseră repuse în funcţiune până în anul 1943 a scăzut la doar 76. Alături de cei 219 preoţi localnici, au fost aduşi şi 250 de preoţi din ţară, parte preoţi militari, parte mobilizaţi (cca. 200) pe timpul campaniei de est, fără ca aceştia să fie incluşi în structura militară permanentă[53].

Trebuie amintit că şi în privinţa instituţiei bisericeşti, autorităţile româneşti nu au intenţionat să supună canonic teritoriile ocupate dincolo de Nistru. Astfel, au considerat că, aceste teritorii continuau să rămână *de jure* sub jurisdicţia Patriarhiei ruse[54]. De altfel, guvernatorul Transnistriei, Gheorghe Alexiu a precizat de la început

---

[51] *Ibidem.*

[52] Situaţia bisericească din Ucraina sovietică a fost deosebit de complexă. Au existat de fapt trei Biserici ortodoxe ucrainiene. Mai întâi a existat Exarhatul subordonat Patriarhiei ruse (acest exarhat a fost înfiinţat de patriarhul rus Tihon în iulie 1918). Apoi exista Biserica Autocefală Ucraineană, înfiinţată de *Rada Bisericii Ortodoxe a toată Ucraina* în mai 1920. Pentru a destabiliza Biserica Ortodoxă Rusă, autorităţile sovietice au recunoscut încă de la început această organizaţie bisericească naţionalist-ucraineană. Însă, poate tocmai datorită acestui sprijin sovietic, nici un episcop nu s-a arătat dispus să participe la hirotonia primului mitropolit al „Bisericii Autocefale Ucrainiene". Drept urmare, întâistătătorul acesteia a fost „hirotonit" în 1921, prin „punerea mâinilor", de către o adunare de laici şi preoţi (nu şi episcopi), fapt care a izolat această Biserică de restul Ortodoxiei ecumenice. Nevăzându-şi împlinit ţelul destabilizator cu Biserica Autocefală Ucraineană, autorităţile sovietice au încurajat o grupare dizindentă a Bisericii ruse, anume „Biserica Renovaţionistă" (sau „Biserica Vie"). Aceasta a format în Ucraina „Biserica Ortodoxă Sinodală Ucraineană" (autonomă faţă de Biserica Renovaţionistă Sinodală Rusă). Însă, în cele din urmă, atât Biserica Autocefală Ucraineană, cât şi cera Sinodală (Ucraineană şi Rusă) au fost scoase în afara legii în 1937. Acest fapt însă nu a constituit nicidecum un sprijin pentru Exarhatul Ucrainei (aflat sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei), care avea de înfruntat la rândul său persecuţiile autorităţilor bolşevice. (Mogacsi, *op. cit.*, p.3 545-546).

În acest context, soarta Bisericii din Transnistria interbelică a fost deosebit de grea. Astel, pe de o parte, eparhiile-mitropoliile de Odessa şi Cameniţa, aflate sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei, au continuat să existe. Însă, în cea mai mare parte, au fost conduse de administratori. La Odessa, după fuga din 1920 a eparhului-mitropolitului Platon Rozdestvens'kyj în SUA, eparhia a fost condusă de trei administratori, fiecare dintre aceştia fiind arestaţi de sovietici, astfel că după 1938, eparhia a rămas fără cârmuitor. La Cameniţa, scaunul eparhial-metropolitan a rămas vacant în 1937 (D. Blazejowskyj, *op. cit.*, p.398-399). În al doilea rând, Biserica Autocefală Ucraineană a reuşit să trimită, din când în când, câţiva episcopi la Balta (între 1923-1930), la Cameniţa (între 1922-1929) şi Odessa (între 1928-1930) – cf. *Ibidem*, p. 428-429. Prin urmare, administraţia bisericească din Ucraina epocii interbelice a fost de-a dreptul haotică.

[53] Nina Negru, *op. cit.*, p. 706-707.

[54] Ar fi interesant de aflat cum s-a realizat această jurisdicţie canonică, în contextul în care Patriarhia rusă se afla sub controlul strict al lui Stalin. În acelaşi timp, autorităţile de ocupaţie germane nu au persecutat Biserica, acordând libertate atât Bisericii Autocefale Ucrainiene, cât şi

că: „nu facem acte de suveranitate pe un teritoriu aflat sub ocupaţie militară"[55]. De aceea, preoţii şi învăţătorii români au fost detaşaţi, şi nu transferaţi în Transnistria. S-a urmărit reconstrucţia fostelor biserici distruse de sovietici şi reînvierea vieţii bisericeşti în acest teritoriu. Acest rol i-a revenit Misiunii Ortodoxe din România, instalată la Tiraspol şi condusă pe perioada 15 septembrie 1941-1 martie 1942 de către arhimandritul Iuliu Scriban, în perioada 1 martie 1942-23 noiembrie 1942 de către vicarul Antim Nica (viitor vicar patriarhal şi apoi episcop al Dunării de Jos) şi în perioada 23 noiembrie 1942-primăvara anului 1944 de către mitropolitul Visarion Puiu (instalat la Odessa)[56].

Misiunea ortodoxă română în Transnistria a debutat, prin urmare, la 15 august 1941. Sediul Misiunii s-a aşezat într-o casă modestă din centrul oraşului Tiraspol[57]. Cu mare bucurie, Iuliu Scriban a putut constata că „bolşevicii n-au putut pustii sufletele şi că poporul nostru a trecut prin încercări din cele mai întăritoare. S-a făcut dovada că nu e de jucat cu credinţa creştinească, fiindcă ea stă bine prinsă de adâncurile sufletului"[58]. Dacă oamenii mai în vârstă îşi mai aduceau aminte de biserică din vremea tinereţii lor, arhimandritul Iuliu Scriban şi-a făcut griji pentru tinerii care „au crescut nebotezaţi, n-au mai ştiut ce e preot. Ei privesc azi pe preot ca o arătare cu totul necunoscută. La începutul lui septembrie trecut, m-am dus în satul Slobozia din jos de Tiraspol la 12 km. Numaidecât bărbaţi şi femei m-au înconjurat şi-mi cereau binecuvântarea. Era vădită bucuria lor de a vedea preot în satul lor. De aceea s-au ţinut de mine de la primărie până la biserică. În cârdul acesta, se aflau şi mulţi copii. Dar se uitau la mine ca la ceva nemaivăzut. Ei nu erau deprinşi cu preoţi. Nu ştiau ce e noutatea asta: omul cu haină lungă, cu potcap pe creştet, cu toiag lung în mână, cum umblam eu. Atunci mi-au spus mamele lor ce este: Ei nu mai văzuseră preot şi de aceia se uitau ca la ceva nemaipomenit. Dar mamele nu-i lăsau; îi îmbiau să vină la mine, să primească binecuvântare, să-mi sărute mâna şi crucea de la piept. Copiii însă nu se speriau, nici nu se fereau ca de o arătare necunoscută, ci, dacă vedeau dragostea părinţilor lor, dacă auzeau vorbele bune şi vesele de la mine, prindeau inimă şi luau parte cu toată veselia în cârdul care se ţinea după mine[59].

Exarhatului Ucrainean, de sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei. Cele mai multe scaune episcopale (ale ambelor organizaţii bisericeşti) au putut fi din nou ocupate. Astfel, între anii 1942-1944 a funcţionat, la Kherson, un eparh-mitropolit, cu titlul de Odessa-Kherson, anume Serafim Kuşneruk (D. Blazejowskyj, *op. cit.*, p. 405).

[55] Nina Negru, *op. cit.*, p. 706.

[56] *Ibidem*, p. 709.

[57] BOR, anul IX, 1942, p. 138-139.

[58] I. Scriban, *Lucrarea misionară peste Nistru*, în: BOR, anul LIX, 1941, p. 623.

[59] *Ibidem*, p. 623-624.

Mitropolitul Nicolae Bălan în Transnistria

Ne putem imagina puternicele emoţii produse populaţiei transnistriene de misiunea ortodoxă română ardeleană, condusă de mitropolitul Nicolae Bălan, în septembrie 1941. În Pastorala, mai sus amintită, mitropolitul arăta că misiunea a dus de la Sibiu, „un vagon plin cu cărţi, cărţi de rugăciuni şi alte cărţi de zidire sufletească dintre cari unele ne-au fost încredinţate spre a le împărţi din partea societăţii noastre ASTRA, apoi mii de cruciuliţe şi iconiţe pe cari le-am împărţit peste tot locul. În cutrierările noastre am vizitat pretutindeni pe iubiţii noştri ostaşi răniţi prin spitale. Unde am întâlnit pe drumuri regimente întregi de ostaşi m-am oprit la ei, le-am făcut rugăciuni, le-am cuvântat, le-am împărţit cărţi de rugăciuni şi cruciuliţe în număr mare şi le-am împărtăşit binecuvântări ca să le ajute bunul Dumnezeu în lupta lor[60].

Un moment deosebit l-a reprezentat slujba de sfinţire a bisericii cu hramul *Sf. Dumitru* din Suhleia, în ziua de 21 septembrie 1941. Biserica se afla situată de partea opusă a Nistrului, faţă în faţă cu mănăstirea Noul Neamţ din Basarabia şi fusese închisă de către sovietici. În timpul înaintării trupelor germane şi române în Transnistria, o companie germană, condusă de căpitanul Lehmann, s-a oprit în cantonament în acest sat. Impresionaţi de inima bună şi primitoare a locuitorilor, soldaţii germani i-au ajutat pe locuitori să repare biserica. În numai două săptămâni, biserica din Suhleia avea turlă şi clopotniţă, catapeteasmă, era zugrăvită şi împrejmuită cu grilaj. Slujba de sfinţire a bisericii a fost oficiată de mitropolitul Nicolae Bălan. Răspunsurile au fost date de vestitul cor al catedralei din Tighina[61]. Iată şi relatarea arhimandritului Iuliu Scriban despre această ceremonie: „Se orânduise acolo pentru a fi sfinţită din nou vechea biserică pângărită de bolşevici. Î.P.S. Mitropolitul Nicolae de la Sibiu avea să săvârşească sfinţirea, însoţit fiind de Vlădicii Grigore de la Huşi, Nicolae de la Oradea şi Partenie al oştirii, care păstoreşte acum şi episcopia Hotinului. Aşteptam pe Mitropolitul Nicolae în faţa bisericii cu crucea şi Evanghelia. Până să sosească Înalt Prea Sfinţia Sa însă, aveam răgaz să privesc câte se petreceau în forfota lumii. În adevăr, lume peste lume se îngrămădea să pătrundă în biserică. Aveai dovada că sufletele creştineşti sunt prea bucuroase că biserica se deschide din nou în satul lor. Ce am mai spus mai sus despre alipirea oamenilor către biserică se adeverea acum. Locuitorii nu uitaseră nimic din datinile lor şi veneau acum să şi le împlinească. Veneau cu multe daruri de adus la altar, cu colaci şi colivi pentru pomenirea morţilor. Era viaţa datinilor creştineşti în toi"[62].

Iar în *Pastorala* amintită mai sus, mitropolitul Nicolae Bălan relata: „Am sfinţit dincolo de Nistru cea dintâi biserică reclădită după alungarea bolşevicilor. Era

[60] *Ibidem,* p. 613.
[61] Nina Negru, *op. cit.,* p. 707-708.
[62] I. Scriban, *Lucrarea misionară peste Nistru,* în: BOR, anul LIX, 1941, p. 624-625.

biserica din Sucleia, sat curat românesc de vreo mie de familii, aşezat lângă Nistru la câţiva kilometri spre miază-zi de la oraşul Tiraspol. Am auzit cu acest prilej cum s-a păstrat credinţa pe altarul sufletului poporului ca o putere mai presus de lume ce nu poate fi zdrobită de nimic. A alergat la această sărbătoare toată lumea din satele din jur câtă a putut afla despre praznicul ce avea să se întâmple. Cu lacrimi pe obraji au urmărit credincioşii tot timpul această sfântă Liturghie, cea dintâi pe care o auzeau după 24 de ani. A fost o adevărată cutremurare religioasă. Parcă ieşise biserica primelor veacuri din catacombe, din ascunzătorile ei de sub pământ. Se îngrămădeau toţi să se atingă de vestmintele arhiereşti, să sărute crucea, Evanghelia. După Sf. Liturghie le-am slujit un parastas pentru toţi morţii lor. A fost o mulţumire de nedescris. Câţi morţi scumpi n-au avut un sfert de veac, câte rudenii ucise de regimul de prigoană al bolşevismului, fără să fi avut măcar mângâierea de-a face prin preot o slujbă de pomenire pentru ei? Şi acum toată dorinţa lor se stâmpăra. Nu voi uita nici când icoana acestor suflete de credincioşi care-şi primeau în sfârşit hrana după care atâta au flămânzit"[63].

Misiunea mitropolitului Bălan în Basarabia şi Transnistria a fost de scurtă durată. Marele ierarh de la Sibiu a avut însă meritul să fi condus prima misiune în aceste teritorii urgisite de prigoana bolşevică. Misiunea ardeleană a fost urmată, în luna octombrie, de o alta, alcătuită din 16 misionari din Episcopia Huşilor, iar la 20 decembrie a sosit în Transnistria o mare echipă misionară din Eparhia Chişinăului, formată din 55 de preoţi, sub conducerea preoţilor misionari Nicolae Grosu şi T. Rudiev. Tot în decembrie a sosit din ţară o altă misiune din Mitropolia Olteniei, cu nouă ieromonahi[64]. Până la finele anului 1941 au fost sfinţite aproape 30 de biserici[65]. Tot până atunci au fost instalaţi în fruntea fiecăruia din cele 13 judeţe câte un protoiereu, precum şi unul pentru municipiul Odessa. Pe lângă preoţii aşezaţi permanent în parohiile din Transnistria (84 în anul 1941), au fost folosiţi preoţi militari români, precum şi preoţi din Basarabia care, la cererea credincioşilor din Transnistria, s-au deplasat pentru săvârşirea de servicii religioase (botezuri, nunţi, înmormântări)[66].

O altă latură a activităţii Misiunii Ortodoxe Române din Transnistria a constituit-o reînvierea vieţii monahale. Au fost redeschise şapte mănăstiri, între care primele patru locuite deja cu monahi: Sf. Pantelimon (Odessa), cu călugări; Sf. Maria Magdalena (Odessa), cu 40 de maici, Sf. Antonie (Osipovca – jud. Dubăsari), cu călugări; Sf. Treime (Balta), cu călugări; apoi la Şarogorod, jud. Moghilău; Florina, jud. Balta; Bolişoi Fontan, lângă Odessa[67].

---

[63] BOR, anul LIX, 1941, p. 611-612.
[64] BOR, an LX, 1942, p. 140.
[65] Nina Negru, *op. cit.*, p. 709.
[66] *Ibidem*.
[67] BOR, anul LX, 1942, p. 142.

Dar la sfârşitul lunii martie 1944, trupele sovietice au ocupat din nou Transnistria (iar apoi şi Basarabia), punând capăt unui început atât de promiţător, de reînviere a vieţii religioase în teritoriile de peste Prut. Sub ocupaţie sovietică, au existat eparhii (mitropolii) cu şir neîntrerupt de ierarhi la Odessa şi Cameniţa. Situaţia vicariatelor (a episcopiilor sufragane) a fost însă mai tristă. La Balta a putut exista doar un singur vlădică, doar în anii 1957-1958. Totodată, între 1945-1955, a existat şi o episcopie la Ismail, în sudul Basarabiei, sufragană a mitropoliei de Odessa[68]. Revigorarea vieţii bisericeşti pe aceste meleaguri a putut avea loc abia după 1990.

Din nou la Chişinău

Pe drumul de întoarcere spre ţară, membrii misiunii ardelene s-au oprit din nou la Chişinău, „unde făcusem cea dintâi sfântă Liturghie în ziua sosirii noastre acolo, în catedrala cea mare, căreia i-au dat foc bolşevicii la retragerea lor. Între zidurile ei afumate şi sub cupola prin care se vedea cerul, am cuvântat cu multă mişcare a inimii poporului adunat în număr mare. P.S. Episcop Efrem de acolo, atunci când eram gata de plecare spre casă, ne-a dăruit ca o amintire pentru călătoria noastră în Basarabia, o prea frumoasă icoană a Maicii Domnului. Ei o numesc *Maica tuturor celor scârbiţi*, căci ochii ei sunt plini de lacrimi pentru suferinţele şi pentru păcatele oamenilor. În cântări şi rugăciuni ea a fost adusă cu aceeaşi cinstire în catedrala noastră. Ea va sta aici ca o amintire a suferinţelor prin cari au trecut fraţii noştri basarabeni şi a drumului pe care plini de dragoste l-am făcut îndată după desrobirea lor la ei”[69].

Mitropolitul Nicolae Bălan în apărarea evreilor.

Un alt aspect mai puţin cunoscut din biografia mitropolitului Nicolae Bălan este acela că, în anii celui de-al doilea război mondial, şi-a adus o contribuţie decisivă pentru salvarea evreilor ardeleni şi oprirea deportării acestora în lagărele din Transnistria.

În 1939, România se afla pe locul al treilea în Europa în privinţa numărului de cetăţeni evrei (aproximativ 800.000 de persoane). La sfârşitului anului 1940, după ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de nord (unde vieţuiau aprox. 300.000 evrei) şi cea a nordului Transilvaniei (unde erau înregistraţi alţi 150.000 evrei), sub administraţie românească au mai rămas aproximativ 330.000 evrei[70].

[68] D. Blazejowskyj, *op. cit.*, p. 408-410.
[69] BOR, anul LIX, 1941, p. 612.
[70] Din datele statistice oficiale, la 6 septembrie 1940, la o populaţie a României, de 13.299.185, numărul evreilor era de 328.962 (fără Basarabia, Bucovina, Transilvania de nord şi Dobrogea de sud), adică 2,4% din populaţie (Moses Rosen, *Martiriul evreilor din România*, Bucureşti, 1991, p. XX).

Legislaţia antievreiască, adoptată încă din timpul regelui Carol II, a fost înăsprită după începutul celui de-al doilea război mondial. Astfel, aproape toţi evreii au fost lipsiţi de cetăţenia română. Însă un caz deosebit l-au constituit evreii din Basarabia, învinuiţi de autorităţile româneşti, după realipirea provinciei în vara anului 1941, de colaboraţionism cu foştii ocupanţi sovietici. Din această cauză, mareşalul Antonescu a decis deportarea tuturor evreilor din Basarabia şi Bucovina de nord în lagăre special înfiinţate în Transnistria.

În ziua de 17 octombrie 1941, un membru al Legaţiei germane din Bucureşti scria că a fost informat de către directorul general Lecca[71] despre evacuarea, din ordinul lui Antonescu, a 110.000 de evrei din Bucovina de nord şi Basarabia, în două păduri din preajma Bugului[72]. Potrivit surselor evreieşti, numărul celor deportaţi în Transnistria a fost de 185.000[73].

Însă în vara anului 1942, autorităţile germane au cerut guvernării Antonescu să-i deporteze pe toţi locuitorii evrei din România, inclusiv pe cei din sudul Ardealului şi din Banat. Drept urmare, acţiunea de deportare a acestora urma să se desfăşoare în jurul datei de 10 septembrie 1942. Populaţia evreiască din România s-a alarmat şi a întocmit în data de 22 august 1942 o *Notă de protest* împotriva acestei măsuri, cerând şi justificarea ei[74].

În vederea prevenirii punerii în practică a cestor noi deportări, Alexandru Şafran, în numele *Consiliului Clandestin „Sfatul evreiesc"*, a încercat mai multe demersuri pe la autorităţi şi persoane influente. După contactarea, fără succes, a Regelui, a lui Iuliu Maniu, a lui Dimitrie Lupu (preşedintele Înaltei Curţi de Justiţie), a nunţiului papal, conducătorii comunităţii evreieşti au încercat un demers disperat – adresarea unei cereri de ajutor mitropolitului Bălan (în pofida faptului că era considerat un „antisemit notoriu", datorită sprijinului acordat mişcării de dreapta). Deoarece la Sibiu se afla un cartier general al Gestapoului, Al. Şafran a trimis un curier secret la Sibiu, rugându-l pe mitropolit să vină la Bucureşti la o întâlnire confidenţială. Dar iată în continuare relatarea lui Alexandru Şafran: „Şi iată că minunea s-a produs... Acelaşi om care se arătase întotdeauna distant faţă de mine în Senat, (...) a răspuns Şef Rabinului că îl va întâlni la Bucureşti, la domiciliul uneia din rudele

---

[71] La sfârşitul anului 1941, a fost dizolvată *Comunitatea ortodoxă evreiască* şi s-a înfiinţat, la începutul anului 1942, din ordinul Guvernului român, *Centrala evreilor din România*, condusă de Nandor Ghingold, supravegheată de consilierul ministerial Lecca. În paralel funcţiona *Consiliul clandestin evreiesc*, condus de rabinul Alexandru Şafran. Pentru mai multe amănunte, a se vedea volumul memorialistic al lui A. Şafran, *Un tăciune smuls flăcărilor, Comunitatea evreiască din România 1939-1947*, Bucureşti, 1996.

[72] Moses Rosen, *op. cit.*, p. XXIII.

[73] Evreilor din teritoriile realipite li s-au adăugat şi un număr de evrei din jud. Dorohoi (*Ibidem*, p. XXV).

[74] Nota a fost publicată în *Ibidem*, p. 206-207.

sale, generalul Văitoianu, fost prim-ministru... Uşile care păreau atât de ermetic închise începeau să se deschidă, un miracol era pe cale să se înfăptuiască... La începutul discuţiei noastre, Mitropolitul mi s-a părut la fel de rece ca de obicei. I-am descris situaţia extrem de critică în care se aflau evreii din sudul Transilvaniei, a căror deportare în Polonia nu mai era decât o chestiune de ore. A păstrat o figură nepăsătoare. Atunci am ridicat tonul, aproape că i-am strigat faptul că după moartea noastră ne vom regăsi în faţa Judecătorului Suprem şi că atunci îi voi reaminti de moartea a zeci de mii de evrei, aceşti nevinovaţi de care era răspunzător fiindcă trăiau în eparhia sa. Surprins, fără îndoială, de violenţa cuvintelor mele, a părut deodată tulburat. S-a ridicat şi a început să străbată camera în lung şi-n lat. S-a aşternut o tăcere grea. Brusc, Mitropolitul s-a aşezat din nou şi m-a privit cu o intensitate crescândă. Faţa lui părea mai blândă. A ridicat receptorul telefonului care se afla lângă el şi a chemat biroul mareşalului Antonescu, spunând că vrea să fie primit de urgenţă. Însuşi mareşalul a venit la aparat şi l-a invitat, chiar în aceeaşi zi la dejun. Văzând în ce măsură întreaga sa atitudine s-a schimbat, am insistat povestindu-i mitropolitului un episod înfricoşător pe care mi l-a relatat Iuliu Maniu însuşi: în urmă cu câteva zile, trecând pe strada Sfântul Ioan Nou, a auzit strigăte sfâşietoare ce veneau dintr-un imobil. S-a oprit ca să întrebe ce se întâmplă şi i s-a răspuns că era vorba de nişte evrei închişi acolo pentru a fi deportaţi în Transnistria. Maniu, acest om atât de dur, a fost emoţionat şi a încercat să obţină anularea ordinului, dar în zadar. «Dumneavoastră, am spus eu Mitropolitului, Dumneavoastră aţi putea face ceva pentru aceşti nenorociţi». Trebuia făcut acum apel la Mihai Antonescu. A doua minune: Bălan a telefonat şi i-a cerut primului ministru să se ocupe de această problemă. Iar evreii de pe strada Sfântul Ioan Nou nu au mai fost deportaţi... Ora dejunului se apropia. Mitropolitul se pregătea să răspundă invitaţiei mareşalului. L-am condus în curte până la automobilul său. Pleca. (...) Odată instalat în automobil, mi-a întins mâna, m-a privit drept în ochi şi mi-a şoptit să nu uit această zi. (...) La orele 3, a sunat telefonul. O voce gravă şi sigură de sine s-a făcut auzită. Era Mitropolitul Bălan. Vroia să-mi spună că a obţinut de la mareşalul Antonescu anularea ordinului de deportare a evreilor din sudul Transilvaniei"[75].

Acest gest extraordinar nu a fost uitat de Şef rabinul Şafran, astfel că într-un alt loc din memoriile sale, fostul conducător al evreilor din România relata: „într-o zi, după *eliberare*, pe când mă aflam acasă, în strada Spătarului, un bărbat cu o înfăţişare gravă a venit şi a cerut să fie primit. A spus că este profesor la Institutul Teologic ortodox din Sibiu şi că vine din partea Mitropolitului Bălan. (...) Vizitatorul s-a prezentat, cu o ţinută foarte demnă, şi m-a informat că mitropolitul se află într-o situaţie foarte grea, ameninţat cu arestarea, dintr-o clipă în alta, şi mă întreabă dacă îmi amintesc de o anumită zi din vara anului 1942. Aş putea să intervin şi eu

[75] A. Şafran, *op. cit.*, p. 98-100.

la rândul meu? (...) Ca urmare a intervenţiilor mele, Mitropolitul Bălan a scăpat de arestare şi de a fi judecat ca criminal de război. De altfel, şi-a păstrat postul de Mitropolit al Transilvaniei”[76].

Însă Al. Şafran nu a uitat în întreaga sa viaţă sprijinul primit de la Nicolae Bălan. Drept urmare, a evocat aceste evenimente şi în cadrul unui interviu acordat postului naţional de televiziune (difuzat în data de 18 ianuarie 2000)[77].

În loc de concluzie

Părinte spiritual, mitropolitul Nicolae Bălan a împărtăşit sentimentele semenilor săi care doreau să se roage în libertate şi linişte Părintelui ceresc. Impresionat de cele văzute la fraţii de peste Prut şi, mai ales, de peste Nistru, şi-a împărtăşit mulţumirea păstoriţilor săi, în Pastorala, mai sus amintită: „Şi mi-am zis văzându-i: Când te vei întoarce acasă spune credincioşilor din Ardeal că prin nimic nu poate fi mulţumit sufletul omului şi al poporului ca prin credinţă. Spune tuturor fiilor Bisericii din Ardeal să-şi întărească credinţa, să-şi încălzească mai mult rugăciunea de mulţumită către Dumnezeu că i-a ferit de asemenea încercări, să-şi învioreze iubirea faţă de Dumnezeu şi de aproapele, căci acestea formează chiagul care leagă pe om de om într-o frăţie ce nu poate fi biruită de nici-o durere”[78]. Faptul că acelaşi sentiment de frăţie omenească şi de dorinţă de libertate l-a animat în tot cursul vieţii sale, demonstrează şi crezul, exprimat în ziua de 26 septembrie 1943, în cadrul Adunării generale a Asociaţiunii ASTRA de la Sibiu: „Dreptul la libertate nu poate fi un privilegiu al naţiunilor mari, ci el este acordat de Dumnezeu tuturor oamenilor. De aceea, urmând pilda marilor naţiuni care şi-au cucerit prin grele şi îndelungate străduinţe libertatea şi unitatea lor, dăm şi noi expresiune nestrămutatei noastre voinţe de-a reîntregi hotarele ţării, pentru a cuprinde între ele pe toţi fiii neamului. Mărturisim în faţa lumii întregi, fără temere, această cea mai arzătoare aspiraţiune a sufletelor noastre. Şi sunt convins că, odată ce toţi românii sunt hotărâţi să urmărească cu toată fiinţa lor acest ideal şi să aducă jertfă pentru înfăptuirea lui, el va fi necondiţionat realizat”[79].

Lector dr. Paul BRUSANOWSKI
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

[76] *Ibidem*, p. 218-219.
[77] Cf. M. Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 349.
[78] BOR, anul LIX, 1941, p. 612.
[79] M. Păcurariu, *Cărturari sibieni...*, p. 348.

The Metropolitan Nicolae Bălan and the Mission of the Romanian Orthodox Church in Basarabia and Transnistria during the Second World War

After the reconquest, in August 1941, of Basarabia and Northern Bukovina by the Romanian troops, the metropolitan Nicoale Bălan sent to the liberated territories a mission of 56 priests from the bishoprics of Sibiu, Arad, Caransebeş, Oradea and Timişoara. Each priest should worship and preach in a village daily according to a pre-established order. The missionaries carried with them a large amount of liturgical and religious books and urged the population to re-open and rebuild the churches. During the twenty days of this mission a thousand liturgical services were thus performed. A country library endowed with books edited by the Metropolitanate of Transylvania or offered by the ASTRA Society was opened within each village. In 21st of September, the same year, metropolitan Bălan consecrated in Transnistria the first church re-opened after 24 years of Bolshevik regime. It is worth noting the fact that Nicolae Bălan interceded the marshal Ion Antonescu for the Jews within the territory of his archbishopric in order to save them of deportation to Transnistria. A testimony of his efficient action to stop the imminent deportation is offered by the chief-rabbi Alexander Shafran.

MITROPOLITUL NICOLAE BĂLAN – SPRIJINITOR AL ÎNVĂŢĂMÂNTULUI BRAŞOVEAN

Monumentalele volume dedicate de posteritate marelui ierarh al Ardealului,Mitropolitul Nicolae Bălan, editate la 20 de ani şi respectiv, la 50 de ani de arhipăstori[1] au pus în lumină marea contribuţie, pe care acest demn urmaş al marelui mitropolit Andrei Şaguna a adus-o pe altarul valorilor spirituale româneşti.

Fireşte că Braşovul şi în speţă biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului şi gimnaziul şagunian, care deveniseră încă din vremea mitropolitului Şaguna lăcaşurile de cult şi cultură care au alimentat din plin valorile culturii naţionale prin slujitorii altarului şi ai şcolii, nu puteau rămâne în afara sferei de preocupare din partea marelui ierarh Nicolae Bălan.

Îl aflăm pe înaltul ierarh participând cu însufleţire la evenimentul din duminica zilei de 10 noiembrie 1946, când se sfinţea pictura Bisericii voievodale din Şchei, în urma contribuţiilor deosebite ale marelui artist al penelului, pictorul Costin Petrescu, (vestit şi pentru fresca Ateneului din capitală), prilej cu care s-a sfinţit şi frumoasa catapeteasmă a bisericii realizată de ieromonahul Balintoiu din Banat. Avea să fie însoţit înaltul ierarh de Prea Sfinţia Sa Nicolae Colan al Clujului şi dr. Nicolae Popovici al Orăzii, dar şi de un impresionant sobor de preoţi, conduşi în alai spre biserică de Junii din Şcheii Braşovului, călări şi îmbrăcaţi în pitoreştile lor costume naţionale. Nu a lipsit de la această sărbătoare creştină nici şeful guvernului român, dr. Petru Grozea „fiul Ardealului, fecior de preot ortodox şi cel mai vechi deputat eparhial", după cum se apreciază în sumara prezentare a evenimentelor în Anuarul liceului „Andrei Şaguna"[2]. In aceste condiţii, parohul bisericii dr. Nicolae Stinghe, pentru activitatea sa deosebită, este ridicat la rangul

---

[1] *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale dr. Nicolae Bălan – Mitropolitul Ardealului – la douăzeci de ani de arhipăstorie*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1940 : *Omagiu Înalt Prea Sfinţiei Sale dr. Nicolae Bălan – Mitropolitul Ardealului, 1905-1955 – la cincizeci ani de activitate bisericească*, editat de „Telegraful Român", Sibiu 1956.

[2] St. Gh. Mărculescu, director şi Ion Nicoară, subdirector, *Anuarul Liceului «Andrei Şaguna»*, 1945-1946 şi 1946-1947, Braşov, 1947, p. XXIX-XL.

de protopop stavrofor (purtător de cruce), iar prin cuvântul de învăţătură a Î.P.S. Sale Nicolae Bălan „a arătat rolul acestei biserici în istoria naţională, culturală şi în ortodoxia noastră”[3].

Nu fără semnificaţie este remarcată prezenţa în rândurile autorităţilor confesionale de conducere ale Liceului „Andrei Şaguna” şi a Î.P.S. Sale dr. Nicolae Bălan, în calitate de preşedinte, din partea Consiliului Arhiepiscopesc, alături de vicarul arhiepiscopesc, Prea Sfinţitul Teodor Scorobeţ, şi de protopopul stavrofor dr. Nicole Stinghe, parohul Bisericii Sf. Nicolae. Fireşte că în această calitate Înaltul Ierarh îşi asuma o deplină responsabilitate faţă de cest institut confesional, aflat sub puterea de deconfesionalizare din partea atitudinilor comuniste din epoca de exces stalinistă. Erau anii în care din sala festivă a liceului se aruncau în gârlele Braşovului tablourile marilor ctitori pictate de Mişu Popp , iar vechile cărţi de cult şi cultură erau duse în „elan patriotic” de „eroii poporului” pentru a fi arse în pieţe publice. Cu sprijinul Înaltului Ierarh, tablourile au fost „dosite” în arhiva istorică a Bisericii Sf. Nicolae, care le dăruise liceului cu mulţi ani în urmă, iar cărţile vechi au revenit în patrimonial bisericii Sf. Nicolae, care a ctitorit vechiul gimnaziu.

Cea mai mare manifestare braşoveană, care s-a bucurat de sprijinul şi participarea marelui ierarh, a fost prilejuită de aniversarea a 75 de ani de la înfiinţarea primului gimnaziu braşovean, programată pentru 27, 28 şi 29 iunie 1925, condiţii în care, în calitatea sa de preşedinte al manifestărilor, mitropolitul Nicolae Bălan a transformat jubileul într-o sărbătoare naţională. Evenimentele se petreceau la puţin timp după Unirea cea mare a Românilor şi în efervescenţa încă păstrată de la marile evenimente de la 1918.

Graţie unui monumental *Anuar* editat cu acest prilej, avem posibilitatea să cunoaştem îndeaproape cele petrecute atunci şi mai ales implicaţia directă a marelui ierarh[4]. Aflăm din documente că s-a realizat cu cest prilej un impresionant tablou cu fotografiile tuturor profesorilor, care au slujit acest institut de învăţământ braşovean timp în cei 75 de ani de activitate. In acelaşi context, cu intenţia de a fi expuse în sala festivă a liceului, s-a realizat portretul fostului director Virgil Oniţiu de către cunoscutul pictor Costin Petrescu (care a realizat şi fresca din Biserica Sf. Nicolae), precum şi portretul protopopului erou de la 1918, dr. Vasile Saftu de către pictorul bucureştean Al. Steriade. Din iniţiativa marelui ierarh s-au strâns fonduri pentru deschiderea unui „cămin şcolar”, care să hrănească şi să adăpostească elevii săraci, spaţiu care s-a amenajat în subsolul impozantului edificiu liceal.

---

[3] Idem, p. XL.

[4] Dr. Iosif Blaga, *Anuarul Liceului Ortodox Român „Andrei Şaguna" din Braşov (LX şi LXI) Anul jubiliar 1924-1925, al 75-lea an şcolar*, Tipografia A. Mureşianu: Branisce & Co. Braşov, 1925, 164 p.

În prezenţa înaltului ierarh şi a celor patru miniştri foşti şagunişti (dr. Constantin Angelescu, Al. Constantinescu, Generalul Traian Moşoiu şi Alexandru Lapedatu), ca să nu mai amintim aici pe reprezentanţii din partea Academiei Române, Universităţii Cluj ş.a., se deschid festivităţile în după amiaza zilei de sâmbătă 27 iunie.

Festivităţile au fost precedate de solemna primire a înaltului ierarh. Sosind cu trenul de Oradea – se preciza în ziarul local[5], *„Mitropolitul este întâmpinat de dl. dr. Iosif Blaga, protopopul Braşovului, de d-nii Nicolae Iorga, Mihai Popovici* (preşedintele „Astrei", *n.n.*), *general Olteanu... în câteva secunde sala de recepţie devine prea neîncăpătoare... Directorul Blaga, adresându-se Î.P.S. Sale, tălmăceşte sincera bucurie a Braşovenilor, cărora le este dat să vadă în scurt timp, pentru a doua oară în mijlocul lor pe iubitul Arhiepiscop, care a lăsat impresii neuitate în acest centru românesc... să prezideze serbările jubiliare ale liceului Andrei Şaguna...".*

Festivităţile au început în sala mare a liceului cu o serenadă susţinută de orchestra şcolii, urmată de un imn festiv executat de corul liceului şi al Batalionului II vânători, dirijaţi de vestitul compozitor şi profesor şagunist, Gheorghe Dima. Până seara târziu s-au cântat multe alte cântece, între care şi imnul studenţesc „Gaudeamus igitur".

Un episod deosebit de sentimental s-a petrecut prin gestul Înaltului Ierarh de a decora pe preotul Ion Maximilian din Stupini, tatăl valorosului pictor şagunist, care donează toată averea sa pentru buna desfăşurare a cursurilor liceului.

În dimineaţa celei de-a doua zi, duminică, 28 iunie, are loc liturghia arhierească la Biserica Sf. Nicolae, predica fiind susţinută de protopopul Iosif Blaga, urmată de parastasul de pomenire a înaintaşilor la toate bisericile din Braşov. În cimitirul istoric din Groaveri, al Bisericii Sfânta Paraschiva, se dezveleşte monumentul fostului director Virgil Oniţiu[6], condiţii în care corul dirijat de Gheorghe Dima interpretează „Deşteaptă-te Române", iar Axente Banciu, cunoscutul filolog şcheian susţine, în prezenţa Ierarhului, un emoţionant discurs. Manifestările continuă la liceu printr-un discurs al Mitropolitului Nicolae Bălan, urmat de cel al directorului Iosif Blaga, însoţit de mai multe interpretări muzicale corale. S-a vizitat apoi expoziţia care cuprindea lucrările literare ştiinţifice şi artistice ale profesorilor şi foştilor elevi, precum şi expoziţia de pictură a valorosului profesor şagunist Valeriu Maximilian. Seara a avut loc un Festival artistic în Sala Apolo (azi Palatul Reduta) cu piese din Nicole Popovici, Gheorghe Dima, Pucini, Verdi ş.a.

„Faptul că a venit şi cu această ocaziune în mijlocul nostru Î.P.S. Sa, iubitul şi veneratul Cap al Bisericii noastre – ţinea să sublinieze direcţiunea liceului în raportul prezentat Consistoriului arhidiecezan şi Eforiei şcolare[7] – *şi a condus Însuşi*

[5] „Gazeta Transilvaniei", nr. din 28 iunie 1925.

[6] Realizat în marmoră albă la şcoala de arte şi meserii din Zlatna.

[7] Dr. Iosif Blaga, *Anuarul...*, p. 10.

festivităţile, a dat acestora o măreţie de nedescris, cu toate urmările ei puternice şi binefăcătoare, care vor spori puterea de viaţă a şcoalelor noastre pentru viitor...".

Ne îngăduim să reproducem câteva fragmente din discursul Î.P.S. Sale dr. Nicolae Bălan, susţinut cu acest prilej în sala festivă a liceului „Andrei Şaguna" şi reprodus în Anuarul jubiliar al Liceului după note stenografice:

„Am venit la această înălţătoare sărbătoare a culturii noastre – ţinea să precizeze de la început înaltul ierarh – *pentru ca să aduc prinosul de recunoştinţă şi admiraţie, al meu şi al Bisericei, pentru marea operă naţională săvârşită de către luminatele noastre şcoli din Braşov, în decursul celor 75 ani de la înfiinţarea lor; am venit să mă închin înaintea jertfei şi iniţiatorilor, înaintea muncii devotate şi pline de idealism a tuturora acelora, cari şi-au jertfit puterile sufleteşti, ca să ducă la îndeplinire această operă, din care s-au revărsat atâtea binefaceri asupra sufletului întregului nostru popor... Aşezată aici, în apropierea Carpaţilor, în drumul care ducea către fraţii noştri* – ţinea să precizeze în continuare marele ierarh –, *această şcoală, încă de la întemeierea ei, a mijlocit schimbul sufletesc dincoace şi dincolo de Carpaţi şi ea însăşi a fost susţinută – pe lângă jertfele parohiei din Cetate şi a celei de la Sfântul Nicolae conştientă de tradiţia rămasă în sânul ei de la marele Voievod Neagoe şi pe lângă jertfele atâtor oameni de bine din Braşov şi din împrejurime... Credincioasă întotdeauna idealului, reprezentând credinţa strămoşească armonizată într-o sinteză superioară cu idealul culturii naţionale, această şcoală, pusă la adăpostul bisericii, priveşte cu mândrie la opera pe care a îndeplinit-o în trecut şi cu nădejde îşi îndreaptă privirile către opera constructivă, pe care are să o îndeplinească de aici înainte...*

Să rămâneţi şi pe mai departe credincioşi acestor principii – îndemna în încheiere marele ierarh pe tinerii studioşi –, *precum şcoala, mama voastră cea bună, statornic va rămânea întru mărturisirea şi neclintita afirmare a lor... vivant, crescent, floreant"*[8].

Ecourile evenimentelor de la Braşov le regăsim în toate publicaţiile timpului:

– „Gazeta Transilvaniei" prezintă evenimentele sub titlurile „Jubileul de 75 de ani al liceului Andrei Şaguna – o grandioasă sărbătoare a educaţiei, culturei şi conştiinţei naţionale", redând chronologic toate evenimentele şi conferinţele susţinute de mitropolitul Nicolae Colan, istoricul Nicolae Iorga, filologul Costantin Lacea, protopopul Iosif Blaga ş.a.

– „Universul" din 28 iunie 1925, sub titlul „ Mari sărbători culturale la Braşov", redând succint desfăşurarea evenimentelor ţine să aducă amănunte cu privire la personalităţile care au ieşit de pe băncile acestui important institut de învăţământ.

[8] *Anuarul Jubiliar...*, op. cit. p. 13-14.

– „Dimineaţa", în numerele din 28 şi din 29 iunie 1925, sub titlurile: „Sărbătoarea muncii" şi „Serbările liceului Andrei Şaguna", insistă asupra festivităţilor „Astrei" dedicate acestui eveniment şi asupra manifestărilor de la Teatrul Naţional din Braşov, organizate de foştii elevi şi profesori ai liceului, prezentând între altele conferinţa filologului Bogdan Duică, discursul lui Cicio Pop ş.a.

– „Telegraful Român", nr. 48-49 din 4 iulie 1825, tot sub titlul „Aniversarea de la Braşov" prezintă o sinteză a evenimentelor şi implicaţia acestora în mersul înainte al acestui aşezământ de spiritualitate.

– „Cuvântul" nr. 191, din 29 iunie 1925 sub titlul „Aniversarea de la Braşov" evidenţiază importanţa acestor evenimente în context naţional.

Contribuţii similare aduc multe alte periodice, dintre care menţionăm: „Viitorul", „România", „Patria", „Neamul Românesc", „Cuvântul Poporului", „Revista Tinerimea Română", „Transilvania" ş.a.

Înaltul Ierarh Nicolae Bălan, prezent la Braşov pe tot timpul desfăşurării evenimentelor, avea să revină aici în 19 octombrie 1941 pentru a sfinţi capela internatului liceului „Andrei Şaguna", cu hramul „Sf. Gheorghe", amenajată sub îndrumarea Î.P.S. Sale în clădirea istorică a internatului (dăruită în acest scop de negustorul Bentoriu în 1910), cu concursul preotului Vasile Coman (viitorul episcop de Oradea) şi a profesorului Valeriu Maximilian, care a pictat integral capela. *„Am venit* – ţinea să precizeze Înaltul Ierarh în predica slujbei de sfinţire – *cu mare bucurie să sfinţesc capela liceului nostru, la izvoarele căruia de apă vie s-au adăpat atâţia oameni însemnaţi ai neamului nostru. De aici înainte, pe aripile rugăciunii vă veţi mărturisi cugetele şi inima Mântuitorului* – se adresa Mitropolitul tinerilor studioşi – *aşa ca lumina şi darurile Lui să se reverse şi mai curate în sufletele voastre"*[9].

După serviciul religios Î.P.S. Sa a împărţit elevilor cărţi religioase şi de rugăciuni.

„Vizita Î.P.S. Sale, Mitropolitul Nicolae şi îndemnurile părinteşti au lăsat în sufletele elevilor amintiri ce vor constitui în viitor un drum de urmat şi o ţintă de realizat" – ţinea să precizeze directorul Ioan Moşoiu în cronica Anuarului din 1941.

Aceste mărturii adunate din documentele timpului, pun în lumină grija părintească pe care Înaltul Ierarh al Transilvaniei a manifestat-o faţă de aşezământul şcolar braşovean, aflat într-o perioadă destul de grea, generată de evenimentele care s-au degajat de cel de-al doilea război mondial.

Pr. dr. Vasile OLTEAN
Muzeul Bisericii «Sf. Nicolae», Şcheii Braşovului

[9] Ioan Moşoiu, *Anuarul LXXVII al Liceului Ortodox Român „Andrei Şaguna" – Braşov*, Braşov, 1941, p. 18.

Metropolitan Nicolae Bălan as Supporter of Education in Braşov

Braşov, the most important city of Southestern Transylvania, is also the most important Romanian Orthodox regional center. The article presents the manifestations of 27th-29th of June, 1925, dedicated to the 75th anniversary of the first Romanian gymnasium and college in Braşov. Metropolitan Nicolae Bălan occupied the central stage of the jubilee's events. Passages from his discourse and press excerpts are included.

PARTENERIAT ECUMENIC GRAZ – SIBIU

Luni, 6 iunie 2005, la Sibiu a avut loc festivitatea de reînnoire a parteneriatului ecumenic dintre Facultatea de Teologie Romano-Catolică din Graz (Austria) şi Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Şaguna" din Sibiu. Festivitatea a fost prezidată de către pr. prof. univ. dr. Dorin Oancea, decanul facultăţii din Sibiu, având alături delegaţia oficială a facultăţii din Graz, formată din decanul pr. prof. univ. dr. Bernhard Körner şi vicedecanul prof. univ. dr. Erich Renhart. Au mai participat P.S. prof. univ. dr. Laurenţiu Streza, P.S. Visarion Răşinăreanul, prof. univ. dr. ing. Constantin Oprean, rectorul Universităţii «Lucian Blaga» Sibiu, prof. Klaus Johanis primarul municipiului Sibiu, prof. univ. dr. Lucian Giura, decanul Facultăţii de Istorie şi Patrimoniu Sibiu, prof. univ. dr. Hans Klein, decanul Institutului Teologic Protestant Sibiu, profesori, studenţi, invitaţi.

În cuvântul de deschidere, decanul Dorin Oancea a schiţat istoria şi importanţa acestui parteneriat şi a evidenţiat personalităţile care au contribuit la naşterea acestei colaborări teologice. A luat cuvântul, apoi, Klaus Johannis, primarul municipiului Sibiu, care a accentuat dimensiunea ecumenică a oraşului nostru care, în mod fericit, urmează oraşului Graz atât în calitate de capitală culturală europeană în 2007, cât şi ca loc de organizare a celei de-a treia Adunări generale ecumenice a Bisericilor europene.

Rectorul Constantin Oprean a salutat, în numele comunităţii academice sibiene, încheierea acestui parteneriat şi a conferit celor doi oaspeţi din Graz insigna de argint a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu pentru contribuţia lor la dezvoltarea acestei colaborări.

Decanul Bernhard Körner a mulţumit rectorului universităţii sibiene pentru distincţiile primite, exprimându-şi emoţia pentru festivitatea prezentă şi bucuria pentru reînnoirea parteneriatului ecumenic.

In cuvântul său, pr. Irimie Marga, care în virtutea acestui parteneriat şi-a putut desăvârşi studiile teologice la Universitatea din Graz, a mulţumit tuturor celor care au contribuit la naşterea acestei colaborări.

După alte câteva discursuri a urmat semnarea actului oficial de parteneriat, în armonia imnului „Gaudeamus igitur". În încheiere a avut loc un mic concert

susţinut de corul studenţilor teologi sibieni, urmat de o agapă frăţească la cantina facultăţii.

Această festivitate a marcat un moment important în dezvoltarea relaţiilor academice dintre universităţile europene, a relaţiilor de dialog frăţesc ortodoxo-catolice şi a prestigiului oraşului Sibiu care îşi descoperă tot mai mult vocaţia sa europeană.

Pr. lect. dr. Irimie MARGA
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

SIMPOZION INTERNAȚIONAL DESPRE VIITOAREA LEGE A CULTELOR

Din anul 1990 până astăzi, România se află într-o stare de provizorat privind statutul juridic al cultelor religioase. Vechea Lege a Cultelor din anul 1948 a căzut în desuetudine, iar o nouă Lege a Cultelor nu a apărut încă. Acoperirea acestei lipse a făcut parte din programul multor guverne, dar din nefericire ea nu a fost dusă la îndeplinire.

Totuşi, în decursul celor 15 ani de după câştigarea libertății religioase, s-au realizat mai multe proiecte, cu participarea directă a reprezentanților diferitelor culte recunoscute, în final ajungându-se astăzi la un proiect mulțumitor, pe care Secretariatul de Stat pentru Culte l-a înaintat spre dezbatere, în această toamnă, în Parlamentul României.

În întâmpinarea aprobării noii Legi a Cultelor, Secretariatul de Stat pentru Culte, condus de Dl. Ministru Adrian Lemeni, şi Asociația Națională pentru Apărarea Libertății Religioase „Conştiință şi Libertate", avându-l preşedinte pe Dl. Viorel Dima, au organizat la Bucureşti, în perioada 12-13 septembrie 2005, un simpozion internațional cu tema: ***Libertatea religioasă în context românesc şi european***.

La simpozion au fost invitați, pe lângă reprezentanții oficiali ai cultelor religioase, specialişti în relațiile stat-Biserică din Franța (prof. Jean Paul Durand, prof. Grigorios Papathomas), Italia (prof. Silvio Ferrari, prof. Dora Bognandi), Suedia (prof. Hans Heinrich Vogel), Belgia (prof. Rik Torfs), SUA (prof. W. Cole Durham, prof. John Graz) şi România (consilier prezidențial Bogdan Tătaru Cazaban, conf. Radu Carp, lect. Patriciu Vlaicu, lect. Radu Preda, lect. Irimie Marga).

Deschiderea oficială a fost făcută de Dl. Ministru al Culturii şi Cultelor, Adrian Iorgulescu, care a salutat pe toți participanții la simpozion, şi de P.F.Sa Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care şi-a exprimat bucuria de a se aproba o nouă Lege a Cultelor la noi în țară, în sensul apărării darului libertății pe care îl are persoana umană, de la creație.

Discuțiile de o înaltă ținută academică, s-au grupat pe mai multe secțiuni, cu temele: *Statutul juridic al cultelor/organizațiilor religioase, Legislația privind viața*

religioasă în Europa, Legislaţia privind viaţa religioasă în România şi *Tendinţe în relaţia stat-Biserică.*

Primul referat a fost al Î.P.S. Sale Dr. Daniel Ciobotea, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, care a prezentat o perspectivă excelentă asupra relaţiilor Biserică-stat la români, între tradiţie şi actualitate.

Referenţii din străinătate au prezentat situaţia cultelor religioase din ţările lor şi s-au raportat la proiectul românesc al Legii Cultelor. Referenţii din ţară au prezentat diferite aspecte ale relaţiilor stat-Biserică, ale proiectului Legii Cultelor şi implicaţiile juridico-canonice ale acesteia.

In acest context, s-au făcut unele observaţii şi propuneri, dar de reţinut este faptul că atitudinea generală a participanţilor a fost pozitivă la adresa noului proiect. La un moment dat, s-a şi creat impresia că se discută asupra unei legi deja aprobate, care aduna ecouri pozitive pe plan internaţional.

Nu s-a trecut cu vederea şi faptul că, faţă de noul proiect, s-au exprimat şi unele proteste, dar care vor putea fi rezolvate numai prin reglementări speciale, care vor urma aprobării Legii Cultelor.

In final, Dl. Ministru Adrian Lemeni a sintetizat ideile tuturor referenţilor la simpozion şi a mulţumit tuturor celor care au contribuit la reuşita lui. Aceleaşi mulţumiri şi-au exprimat toţi participanţii la simpozion, care au plecat încântaţi de organizarea acestuia (inclusiv pentru invitaţia-surpriză de a asista la un spectacol de excepţie, la Sala Palatului, în cadrul festivalului „George Enescu"), dar mai ales de ideea că, în sfârşit, şi românii pot avea o nouă Lege a Cultelor, fără de care integrarea României în Uniunea Europeană nu poate fi posibilă.

Pr. lect. dr. Irimie MARGA
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

BISERICA LUI IISUS HRISTOS. CONTRIBUȚIA REFORMEI LA DIALOGUL ECUMENIC DESPRE UNITATEA BISERICII*

PREFAȚĂ

„Este pentru prima dată de la Reformă când bisericile protestante din Europa convin asupra unui document comun despre Biserică". Astfel a rezumat în raportul său din 9 mai 1994 Serviciul de Presă Protestant din Frankfurt, cel mai important eveniment al celei de a patra Adunare Generala a bisericilor care participă la Acordul de la Leuenberg, desfășurată la Viena între 3-10 mai 1994. Cu siguranță Adunarea Generală nu este autoritatea doctrinară a Comunității bisericești Leuenberg care cuprinde aproape 90 de biserici luterane, reformate și unite[1] din întreaga Europă (dintre acestea sunt în Africa de Sud) dar unanimitatea cu care documentul intitulat: ***„Biserica lui Iisus Hristos. Contribuția Reformei la dialogul ecumenic despre unității Bisericii"*** a fost accepat la Viena (cu o singură abținere) arată calitatea remarcabilă a acestui text de a realiza un consens. În mod necesar de atunci înainte s-a ținut și se va ține seama de acest text în reflecțiile teologice asupra Bisericii, dar și în dialogurile ecumenice ale bisericilor protestante din Europa și dincolo de Europa.

---

* Traducerea textului publicat în formă bilingvă: *Die Kirche Jesu Christi. Der reformatorishe Beitrag zum okumenischen Dialog über die kirchliche Einheit. The Church of Jesus Christ. The Contribution of the Reformation towards Ecumenical Dialogue on Church Unity*, Im Auftrag des Exekutivausschusses für die Leuenberger Kirchengemeinschaft herausgegeben von Wilhelm Hüffmeier. By order of the Executive Committee for the Leuenberg Church Fellowship, Leuenberger Texte, Heft 1Verlag Otto Lembeck, Frankfurt am Main, 1995 (3. Auflage 2001). În septembrie 2007 la Sibiu va avea loc a treia Adunare ecumenică europeană, sub genericul „Lumina lui Hristos luminează tuturor. Speranță pentru reînnoire și unitate în Europa", organizat de Conferința Bisericilor Europene și Conciliul Conferințelor Episcopilor Europeni. În anticiparea acestui eveniment considerăm oportună publicarea acestui document care prezintă viziunea eclesiologică actuală a bisericilor provenite din Reformă. (n. trad.).

[1] United Church – uniune bisericească între metodiști și reformați; **a nu se confunda** cu Biserica Unită cu Roma (n. trad.).

Pentru a arăta scopul acestui studiu putem face o paralelă cu Conciliul II Vatican. Documentul Leuenberg despre Biserică se ocupă cu temele asupra cărora s-a reflectat în patru texte ale Conciliului Romano-Catolic: Constitutio dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium", Decretum de Oecumenismo „Unitatis redintegratio", Declaratio de Ecclesiae habitudine ad Religiones non-christianas „Nostra aetate", Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis „ Gaudium et spes". Este regretabil faptul că bisericile protestante acordă mult mai puţin timp în comparaţie cu Biserica romano-catolică, reflectării asupra elementelor lor de bază, dar odată cu Documentul despre Biserică de la Viena avem acum un text de convergenţă al bisericilor europene de tradiţie luterană, reformată şi unită[2] în care sunt înfăţişate nu doar esenţa Bisericii ci şi misiunea sa în lumea contemporană, modul de a înţelege ecumenismul şi directivele ce rezultă din perspectiva sa asupra iudaismului, a religiilor ne-creştine şi a concepţiilor despre lume. Aceasta fiind situaţia, răspunsurile de „da" şi „nu" ale bisericilor protestante cu privire la multe probleme primesc mai mult contur. Semnificaţia teologică a Documentului Leuenberg despre Biserică trebuie dovedită printr-o comparaţie cu textele Conciliului romano-catolic.

Punctul central al studiului este însuşi Acordul de la Leuenberg (LA). Acesta cuprinde toate principiile de la care se poate pleca pentru a se dezvolta înţelegerea Reformei, aşa încât să fie păstrată identitatea Bisericii şi să se facă faţă provocărilor lumii moderne. Divizarea Bisericii care încă mai există, cât şi înmulţirea implicaţiilor sale sociale sunt prezentate în acest text ca provocări decisive pentru bisericile de azi. Bisericile ar trebui să indice clar ce le face să fie recunoscute ca Biserica lui Iisus Hristos. Pentru Protestantism aceasta înseamnă apelul la înţelegerea comună a Evangheliei şi a celor două Taine. Punerea acestei baze pentru realizarea comunităţii bisericeşti înseamnă fie consens minimal, fie solicitare maximă. Totuşi, nici una nici cealaltă nu este recomandabilă. Acordul de la Leuenberg permite cu siguranţă o comuniune eclesială cu acele biserici a căror însuşire esenţială este recunoscută ca afiliată la „structura apostolică sacramentală" a Bisericii în accepţiunea învăţăturilor dogmatice ale Bisericii Romano-Catolice sau ale celei Ortodoxe (pentru bisericile ortodoxe, cf. textul rezultat din dialogul cu vechii-catolici „ Kirchengemeinschaft: Voraussetzungen und Folgen", Kavala 1987, în: H. Mezer et al. (eds.), Dokumente wachsender Ubereinstimmung, Vol.2: 1982-1990, Frankfurt a. M. 1992, pp.46-48; de asemenea pentru dialogul ortodox/ romano-catolic cf. „Glaube, Sakrament und Einheit der Kirche", Bari 1987, loc. cit., pp. 542-553). Referatul Leuenberg despre Biserică arată că toate elementele necesare pentru înţelegerea protestantă a Bisericii sunt cuprinse în această înţelegere comună a mesajului îndreptării necredincioşilor. Aceste elemente trebuie doar

[2] V. nota 1 (n. trad.).

să fie dezvoltate plecându-se de aici; pot fi dezvoltate într-adevăr din acela. Expresia „toate elementele" necesare înţelegerii Bisericii include în mod egal elementele de ecclesiologie care nu au fost clar tematizate în Acord, ca de pildă problema unităţii, conducerea Bisericii, slujirile Bisericii, în special slujirea episcopală. Toate aceste elemente se găsesc în necesitatea vestirii mesajului îndreptării în lume, dar valabilitatea lor depinde de utilitatea lor pentru acest mesaj. Caracterul lor indispensabil depinde de utilitatea pentru „Mesajul harului gratuit al lui Dumnezeu" (LA 6 sq.).

Paragrafele din documentul despre Biserică cu privire la slujire şi slujiri (v. I.2.5.1 *infra*) împreună cu textele din Discuţiile dogmatice Leuenberg, care tratează despre slujire şi hirotonie (v. Leuenberg Texts, Book 3) şi asupra cărora s-a ajuns la un consens, ca şi Tainele Botezului şi Cina Domnului (v. Leuenberg Texts, Book 2), demonstrează că este posibilă şi aici convergenţa pentru bisericile care înţeleg slujirile Bisericii în spiritul succesiunii apostolice istorice. Prin contrast, criteriul revenirii continue la mărturia apostolică (Sfânta Scriptură) devine din ce în ce mai importantă pentru practicile conducerii Bisericii cu privire la succesiunea apostolică. Deoarece Sfânta Scriptură „nu mai poate fi exclusiv comparată cu tradiţia", şi astfel „ Scriptura ca mărturisire a tradiţiei fundamentale începe să aibă o funcţie normativă pentru întreaga tradiţie următoare a Bisericii" (Raportul Comisiei de cercetare evanghelică luterană / romano catolică „ Gospel and Church", 1972, art.17; cf. şi Vaticanum II, Constituţia dogmatică despre Revelaţia dumnezeiască 10,24). O comparaţie între referatul de faţă şi ultimul document al Dialogului luterano-catolic la nivel mondial „Biserica şi îndreptarea. Înţelegerea Bisericii în lumina doctrinei despre îndreptare" (1994) poate fi de folos în a răspunde la întrebarea cât de mult a continuat apropierea în aceste chestiuni şi în eclesiologie ca întreg.

Adunarea generală şi-a asumat documentul despre Biserică şi a cerut bisericilor să ţină seama de el în activitatea lor viitoare şi în discuţiile ecumenice.

Ce însemnă acest lucru?

1. Adunarea generală se identifică cu acest textul.

2. Textul formulează acordul la care s-a ajuns în această problemă. Cu toate că acest consens nu are puterea de a obliga asemenea Acordului acceptat de fiecare Biserică în parte, constituie totuşi un nivel mare de angajament pentru activitatea teologică a Bisericilor afiliate prin Comuniunea Leuenberg.

3. Li se cere Bisericilor să includă acest text în clarificarea înţelegerii de sine, şi să încerce aplicarea lui în discuţiile şi relaţiile cu alte Biserici.

4. Li se cere bisericilor să pună textul la dispoziţia celui mai larg spectru: sinoade, comisii teologice, parohii etc. şi să-l folosească în scopuri instructive (universităţi, seminarii teologice, cursuri de educaţie teologică permanentă).

5. Li se cere Bisericilor să transmită Comitetului Executiv care sunt punctele care, în discuţiile asupra acestui studiu bisericesc, i-au dus şi la alte reflecţii şi perspective.

Se înţelege de la sine că fiecare biserică trebuie să verifice dacă acest document corespunde, ori nu, bazelor sale doctrinare. Confruntarea practicii Bisericii cu afirmaţiile acestui document este un lucru şi mai important. Procedând astfel, distincţia importantă dintre atributele principale şi cele secundare ale Bisericii (a se vedea I.2.4) se vor dovedi la fel de utile ca şi evoluţia misiunii creştinilor (a se vedea I.3) şi slujirile Bisericii în cadrul societăţilor pluraliste. Textul conduce la concentrarea lucrării Bisericii. Furnizează instrucţiuni pentru dialogul cu alte biserici, cu Iudaismul şi cu alte religii şi concepţii despre lume. Zonele în care eficacitatea textului poate fi testată sunt variate şi foarte extinse.

Wilhelm Hüffmeier, martie 1995

Biserica lui Iisus Hristos
Contribuţia Reformei la dialogul ecumenic despre unitatea Bisericii

Rezultatele consultaţiei din cadrul celei de a patra Adunare generală a Comunităţii bisericeşti Leuenberg, Viena-Lainz, 9 mai 1994

Hotărârea Adunării generale din 9 mai 1994:

Adunarea generală acceptă rezultatul consultaţiilor având ca temă discuţiile doctrinare Leuenberg *„**Biserica lui Iisus Hristos. Contribuţia Reformei la dialogul ecumenic despre unitatea Bisericii**”* în versiunea din 9 mai 1994. Adunarea generală cere bisericilor din Comunitatea Leuenberg să ia în considerare acest document în discuţiile lor ecumenice şi în activitatea lor viitoare.

Cuvânt înainte

La cea de a III-a Adunare generală a bisericilor care participă la Acordul de la Leuenberg (Strasbourg, 18-24 martie 1987) a fost inclusă pe agenda discuţiilor doctrinare o temă de eclesiologie: „Aributele Bisericii în calitate de comunitate chemată şi trimisă de Iisus Hristos – contribuţia bisericilor Reformei la dialogul ecumenic despre unitatea Bisericii”.

Adunarea a recomandat următoarele aspecte şi puncte centrale pentru acest proiect:

– „Nu o simplă elaborare istorică, ci una determinată de probleme curente (provocarea etică-misionară pentru creştini, contextualitatea, creşterea numărului minorităţilor, dar şi tradiţia Volkskirche – cf. Tezele de la Tampere ale grupului

regional din Copenhaga. Slujirea Bisericii astăzi, teza 6, şi „Deschiderea ecumenică", partea I, rezultate ale grupului din Berlin, Drubeck 1986);

– relaţia dintre slujirea (preoţia) tuturor credincioşilor şi slujirea prin hirotonie

– unitatea în interiorul congregaţiilor şi între biserici, şi diversitatea darurilor în cadrul congregaţiilor şi al bisericilor;

– Biserica în calitate de instituţie călăuzită de Duhul Sfânt

– Biserica privită ca taină şi ca „cea mai mare păcătoasă" (Martin Luther), (compatibilitatea conceptului Romano-Catolic despre Biserică şi a concepţiei teologiei Reformei)

– relaţia comunităţii creştine cu poporul evreu în cadrul eclesiologiei Reformei şi din perspectiva identităţii noastre ca Biserică.

În continuare ar trebui examinat în ce măsură tema „Sfânta Scriptură şi Tradiţie" (de exemplu ca o reflectare a teologiei fundamentale) poate fi legată de aceste probleme eclesiologice" (Konkordie und Okumene. Die Leuenberger Kirchengemeinschaft in der gegenwartigen okumenischen Situation. Texte der Konferenz von Strasburg, ed.Andre Birmele, Frankfurt/ Main 1988, 149f.).

Pe baza studiilor pregătitoare din cadrul Institutelor Ecumenice din Bensheim, Berna şi Strasbourg, Comitetul Executiv a dezvoltat o schiţă de proiect care a fost apoi trimisă pentru comentarii bisericilor membre ale Acordului Leuenberg. Dintre acestea au răspuns un număr de şaptesprezece. Pe baza acestor răspunsuri, Comitetul executiv a elaborat în luna ianuarie 1989, trei linii directoare pentru grupul ce alcătuieşte proiectul. Printre altele şi tema „Sfânta Scriptură şi Tradiţie" cerute de Adunare a fost temporar amânată.

Liniile directoare au fost următoarele:

„1. Este necesar ca modul de a înţelege Biserica să transpară ca o consecinţă şi aplicare a învăţăturii despre îndreptare în conformitate cu înţelegerea pe care o dă Reforma (prioritatea Cuvântului lui Dumnezeu, preoţia tuturor credincioşilor, failibilitatea Bisericii etc.).

2.Trebuie să se acorde atenţie în primul rând dialogului dintre bisericile reformate, luterane, unite[3] şi waldesiene, şi diferitelor concepte despre Biserică, inclusiv celor controversate, pe care le au acestea. În al doilea rând, trebuie dezvoltate deschiderea ecumenică spre alte biserici creştine şi modelul Acordului de la Leuenberg.

3. Declaraţia trebuie direcţionată spre activitatea practică a congregaţiilor locale în existenţa lor comună confesională şi ecumenică şi în atitudinea lor contrară climatului în care există (ateist, secularizat sau religios)."

Pentru a lucra asupra studiului de faţă, grupul pentru alcătuirea proiectului s-a adunat pentru o întâlnire pregătitoare în 1989 (Bergkirchen, Germania) şi a

[3] Idem.

ţinut patru consultaţii (1989: Villingst, Germania, 1990: Driebergen, Olanda, 1991: Breklum, Germania, 1992: Sandjberg, Danemarca. Adaosul la această expunere conţine titlurile lucrărilor susţinute la consultaţii în ordinea cronologică.

În data de 28 octombrie 1992, Comitetul executiv a analizat rezultatele provizorii ale grupului. S-a hotărât ca după schimbările necesare ce se vor opera prin îndreptări, completări şi îmbunătăţiri editoriale documentul să fie trimis bisericilor membre ale Acordului de la Leuenberg, cerându-li-se să facă observaţii asupra documentului până pe 31 octombrie 1993. La cea de-a V-a Consultaţie (2-5 decembrie 1993, Sigtuna, Suedia) expunerea de faţă şi-a primit forma finală în urma analizării a 24 de referate alcătuite de persoane individuale, biserici şi federaţii de biserici (reprezentând aproape 40 de biserici). Grupul ce a alcătuit proiectul a prezentat acest text, prin intermediul Comitetului executiv, Adunării generale care l-a acceptat în versiunea de faţă pe 9 mai 1994.

Studiul oferă pentru prima dată o reflecţie comună a bisericilor Reformei din Europa asupra Bisericii şi a vocaţiei sale. Urmând modul de înţelegere a Reformei, acest studiu vrea să arate ce înseamnă a fi creştin şi a fi Biserică într-un context ecumenic şi având în vedere provocările actuale.

1. Introducere

1.1 Provocări pentru biserici

La finele secolului XX bisericile se văd confruntate cu provocări fundamentale. Pentru înţelegerea de sine, două dintre acestea sunt foarte importante: bisericile trebuie să vieţuiască în *contextul* societăţilor multi-religioase, multi-culturale şi, mai mult sau mai puţin, secularizate, iar *separarea* dintre biserici nu a fost încă depăşită în ciuda numeroaselor progrese ecumenice.

Bisericile europene trebuie să facă faţă unor provocări ce au dobândit noi dimensiuni datorită transformărilor istorice şi sociale din ultimii ani. Majoritatea fostelor ţări socialiste sunt pe cale să devină state democratice şi iau parte la pluralismul cultural, naţional şi religios care se extinde în toată Europa. În alte state, viitorul este mult mai nesigur: proaspăt deşteptatul naţionalism si, de asemenea, fundamentalismul religios devin surse de tensiuni periculoase şi de crize. În statele Uniunii Europene există speranţă datorită extinderii pieţei comune şi înfiinţării de instituţii cu responsabilitate comună. În acelaşi timp există îngrijorări şi temeri crescânde din cauza evoluţiilor sociale şi ecologice ce nu pot fi anticipate.

Aceste transformări au adus schimbări notabile situaţiei ecumenice. În contextul lor, bisericile trebuie să facă faţă unei sarcini duble: să explice *ce* este Biserica într-un context politic, social şi cultural transformat, caracterizat parţial prin indiferenţă ostentativă faţă de Biserică, şi ţinând seama de separaţiile dintre

biserici care mai există încă, *prin ce mijloace* este recunoscută şi *care* sunt contribuţiile specifice la viaţa socială ce se pot aştepta din partea bisericilor.

1.2 Speranţele societăţii

Apartenenţa la o biserică nu mai este considerată ca făcând parte de la sine din viaţa în societate. Totuşi, în pofida indiferenţei mari faţă de viaţa bisericească, bisericile trebuie să facă faţă unui număr mare de aşteptări. Unii se aşteaptă ca bisericile să fie instituţii care să *garanteze identităţile* tradiţionale şi să înfrunte tendinţele pluraliste ale societăţilor moderne. De asemenea se aşteaptă ca bisericile să contrabalanseze curentele multi-culturale şi multi-religioase ale societăţilor de astăzi. Alţii văd bisericile ca *mecanisme de schimbare socială* sau ca *apărătoare* şi *ajutătoare* pentru oamenii aflaţi în nevoi, în oprimare sau în situaţii critice: Experienţele transformărilor politice şi sociale din ţările Europei centrale şi de est au demonstrat că bisericile pot oferi un spaţiu liber pentru manifestarea dorinţei de libertate şi pentru rânduieli mai bune ale vieţii umane comune. Mulţi aşteaptă ca bisericile să ofere o *orientare etică* în privinţa problemelor esenţiale ale vieţii.

1.3 Soluţii comune la aceste sarcini

Bisericile creştine sunt din ce în ce mai conştiente că spre sfârşitul secolului al XX-lea, vor putea aborda sarcinile lor doar împreună. Cu siguranţă fiecare biserică este responsabilă să-şi înţeleagă sarcinile speciale, în lumina tradiţiilor proprii obligatoriu de respectat (mărturisiri de credinţă etc.). Totuşi, în societatea multi-culturală de astăzi, responsibilitatea nu poate fi asumată în mod izolat. Aceasta generează pentru biserici necesitatea cooperării *pe temeiul aceleiaşi origini, aceleiaşi misiuni în aceeaşi lume*. Bisericile semnatare ale Acordului de la Leuenberg s-au angajat să mărturisească şi să slujească împreună ca o expresie a dorinţei lor de a fi în comuniune bisericească (LA 35 şi 36)[4]. Bisericile (nordice) care până în prezent doar au participat la Acordul de la Leuenberg sunt parte a acestui angajament în diferite feluri.

1.4 Punctul de plecare: Acordul de la Leuenberg

Acordul de la Leuenberg statuează comunitatea bisericească a bisericilor luterane, reformate şi unite, cat şi a bisericilor aparţinând Pre-reformei care sunt în legătură cu acestea din urmă, waldesiene şi a fraţilor boemi din Europa. Înfăptuirea acestei comuniuni prin mărturie şi slujire comună implică cooperarea bisericilor de diferite tradiţii în doctrină, istorie şi evlavie. În unele ţări, bisericile Reformei sunt încă biserici de stat, în altele sunt independente faţă de stat ca

[4] LA se referă la Acordul Leuenberg, iar numerotarea la articolele Acordului.

Volkskirchen sau în forme de organizare asemănătoare, iar în alte state sunt biserici minoritare alături de alte biserici dominante din punct de vedere numeric, ori de alte religii sau concepţii despre lume. Toate aparţin diferitelor denominaţiuni, dar pe baza „consensului la care au ajuns în înţelegerea Evangheliei", au „comuniune în cuvânt şi în taine" şi fac eforturi pentru cea mai mare „cooperare posibilă în ceea ce priveşte mărturia şi servirea lumii" (LA 29).

„Comuniunea bisericească Leuenberg" a devenit posibilă deoarece teologia Reformei face o distincţie fundamentală între *întemeierea*, *forma* şi *misiunea* Bisericii. Întemeierea Bisericii se datorează lucrării lui Dumnezeu de a mântui omenirea, mai întâi prin poporul lui Israel, apoi prin Iisus Hristos. În această lucrare fundamentală Dumnezeu însuşi este subiectul şi, prin urmare, Biserica este obiectul credinţei. Deoarece Biserica este o comunitate de credincioşi, *forma* Bisericii a dobândit diferite aspecte istorice. Unica Biserică a credinţei (la singular) este prezentă într-un mod ascuns în bisericile (la plural) formate în moduri diferite[5]. *Misiunea* Bisericii o constituie sarcina sa de a mărturisi întregii omeniri, prin cuvânt şi faptă, Evanghelia venirii Împărăţiei lui Dumnezeu. Pentru a realiza unitatea Bisericii în diversitatea acestor forme este suficient „ca Evanghelia să fie predicată în conformitate cu o înţelegere corectă a ei, iar Tainele să fie administrate conform Cuvântului dumnezeiesc" (Mărturisirea de la Augsburg, VI).

Această înţelegere comună a Evangheliei este descrisă în Acordul de la Leuenberg. Evanghelia este interpretată ca „mesajul lui Iisus Hristos, mântuirea lumii, în îndeplinirea promisiunii făcute poporului Vechiului Legământ" (LA 7). Acordul identifică „adevărata înţelegere" a acestei veşti bune în doctrina îndreptării conform înţelegerii oferite de Reformă (LA 8). Această doctrină înţelege mesajul lui Hristos (LA 9) ca pe cuvântul prin care Dumnezeu „prin Duhul Său Cel Sfânt cheamă pe toţi oamenii să se pocăiască şi să creadă (LA 10), care promite îndreptare în Hristos tuturor credincioşilor şi astfel îi eliberează şi le dă posibilitatea „unei serviri responsabile a lumii" (LA 11). Prin aceasta se exprimă nu doar baza credinţei creştinilor, ci se afirmă, în acelaşi timp, *prin ce trăieşte biserica*, adică Evanghelia ca „putere a lui Dumnezeu" (Rom. 1, 16). Astfel se decide *cum* şi *pentru ce* există creştini şi biserici în lume.

1.5 Structura documentului

Acest document abordează descrierea modului de înţelegere a Bisericii din perspectiva doctrinei îndreptării aparţinând Reformei şi îl dezvoltă în trei etape:

---

[5] În acest document pluralul „biserici" se referă întotdeauna la diferite forme istorice ale Bisericii celei una, sfântă,.sobornicească şi apostolică; singularul de referă în mod obişnuit la Biserica credinţei, cu excepţia cazurilor când există adjective adiţionale cum ar fi „vizibilă", „concretă" etc.

– *Natura* Bisericii întemeiată prin Cuvântul lui Dumnezeu şi trimisă în lume în calitate de comuniune a sfinţilor (cap. I);

– *Provocările* pentru mărturisire şi slujire la adresa acestei comunităţi în *societatea de astăzi* (cap. II);

– conceptul de *unitate bisericească* conţinut în înţelegerea Bisericii de către Reformă şi implicaţiile sale pentru *unificarea bisericilor* (cap. III).

CAPITOLUL I: Natura Bisericii în calitate de comunitate a sfinţilor

„Slavă Domnului că şi un copil de şapte ani ştie ce este Biserica, anume credincioşi sfinţi şi oi care aud vocea Păstorului" (cf. In. 10, 3) (Martin Luther, Articolele Smalcaldice III, 12).

„Ce crezi despre Sfânta Biserică Catolică"[6]? Cred că de la începutul şi până la sfârşitul lumii, şi din tot neamul omenesc, Fiul lui Dumnezeu, prin Duhul Său strânge, protejează şi păstrează pentru El, în unitatea adevăratei credinţe, o congregaţie aleasă pentru viaţa veşnică. Mai cred că sunt şi voi rămâne veşnic un membru viu al ei" (Catehismul de la Heidelberg, întrebarea 54 sq.).

Aceste fraze din textele de mărturisire programatice ale Reformei preiau afirmaţia fundamentală a Crezului Apostolic. Biserica este comunitatea sfinţilor. De aceea toate discuţiile despre Biserică trebuie să pornească de la această înţelegere: Biserica este alcătuită din noi, creştinii, care, ca fiinţe păcătoase şi muritoare, am fost aduşi împreună la credinţă de Dumnezeu, pentru a fi o comunitate de sfinţi. Biserica este, în existenţa sa concretă de congregaţii şi biserici locale, comunitatea păcătoşilor iertaţi şi sfinţiţi de Dumnezeu. Bisericile Reformei împărtăşesc cu alte confesiuni creştine convingerea că această comunitate nu-şi are *întemeierea* şi *misiunea* în ea însăşi, şi că, prin urmare, *forma* sa nu este întâmplătoare, şi că nu poate să-şi rezolve sarcinile *istorice* în mod autonom. Această lucrare a lui Dumnezeu oferă normele pentru formarea Bisericii şi defineşte misiunea ei din care rezultă apoi mandatul creştinilor.

1. Originea şi temelia Bisericii – care este sursa fiinţării Bisericii

1.1 Lucrarea de îndreptare săvârşită de Dumnezeu Unul în Treime

Lucrarea de îndreptare săvârşită de Dumnezeu Unul în Treime reprezintă conţinutul Evangheliei. Este proclamată în mod normativ în Sfânta Scriptură prin recunoaşterea lui Iisus Hristos

– „ca Unul în care Dumnezeu a devenit om şi S-a unit cu omul;

[6] *Katholike*, în sensul originar din Simbolul niceo-constantinopolitan, conform întregului, *kata holon* (n. trad.)

– ca Cel răstignit şi înviat care a luat judecata lui Dumnezeu asupra Sa, arătând astfel dragostea lui Dumnezeu faţă de păcătoşi; şi

– ca Cel Ce va veni care, în calitate de Judecător şi Mântuitor, conduce lumea la desăvârşire" (LA 9).

Biserica *îşi are temelia* în Cuvântul lui Dumnezeu Unul în Treime. Este *creaţia Cuvântului care cheamă la credinţă* prin care Dumnezeu reconciliază şi raportează la Sine neamul omenesc înstrăinat şi nesupus, îndreptându-l şi sfinţindu-l în Hristos, reînnoindu-l în Duhul Sfânt şi chemându-l să-I fie popor.

În felul acesta Biserica este poporul lui Dumnezeu ales în Hristos, adunat şi hrănit de Duhul Sfânt, în drumul său prin timp spre desăvârşire în Împărăţia lui Dumnezeu. Biserica îşi are originea şi temelia perenă în iconomia atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu.

1.2 Mărturisirea vie a Evangheliei ca instrument al Duhului Sfânt

Deoarece Iisus Hristos a murit pentru toţi, vestea cea bună este adresată tuturor oamenilor. Fiecare fiinţă umană este o creatură a lui Dumnezeu fiind hărăzită comuniunii cu El. Ne împărtăşim de lucrarea de îndreptare săvârşită de Dumnezeu prin cuvântul propovăduit şi prin Tainele „administrate conform Evangheliei" (Mărturisirea de la Augsburg VII). Prin Sfântul Duh care *creează* mărturisirea vie a îndreptării realizate de Dumnezeu şi o foloseşte ca pe instrumentul *Său*, cuvântul propovăduirii este înscris în inimile noastre. „Oricine îşi pune încrederea în Evanghelie este îndreptat înaintea lui Dumnezeu datorită lui Iisus Hristos şi este eliberat de acuzarea Legii" (LA 10). Ca încredinţare a harului lui Dumnezeu, Evanghelia revendică întreaga noastră viaţă şi ne eliberează pentru a trăi în conformitate cu voia lui Dumnezeu Cel Unul în Treime pentru creaţia Sa. „În pocăinţă şi în reînnoire zilnică, credinciosul trăieşte împreună cu comunitatea lăudând pe Dumnezeu şi slujind pe ceilalţi, având certitudinea că Dumnezeu va aduce împărăţia Sa în toată deplinătatea ei" (LA 10). O asemenea lucrare creatoare a lui Dumnezeu constituie temelia Bisericii în calitatea sa de „comunitate a sfinţilor."

1.3 Comuniunea care izvorăşte din mărturisirea vie a Evangheliei

Prin primirea harului mântuitor al lui Dumnezeu, în Iisus Hristos prin Duhul Sfânt, oamenii sunt aduşi în comuniune unii cu alţii. *Duhul lui Dumnezeu* nu izolează, ci *uneşte*. Duhul este puterea comunităţii ce-şi are originea în unicitatea Tatălui şi a Fiului (cf. II Cor. 13, 13; Rom. 15, 13; I Tim. 1, 7), în Care oamenii îşi găsesc orientarea în cuvântul lui Dumnezeu, din cuvântul biblic, *mărturisesc Evanghelia* şi *celebrează Tainele*. Prin urmare Sfântul Duh adună şi zideşte Biserica în calitate de comunitate a credincioşilor: „În propovăduire, Botez şi în Cina Domnului, Iisus Hristos este prezent prin Duhul Sfânt. Îndreptarea în Hristos este

împărtăşită oamenilor şi astfel Domnul îşi adună poporul (LA 13). În Botez „Iisus primeşte în mod irevocabil omul căzut pradă păcatului şi morţii în comuniunea Sa mântuitoare" şi „în puterea Duhului Său Sfânt îl cheamă în comunitatea Sa" (LA 14). În Cina Domnului „El ne dă posibilitatea să facem din nou experienţa calităţii de membru al trupului Său" (LA 15). Comuniunea în darurile harului (*communio sanctorum*) este comunitatea sfinţilor (*communio sanctorum*; cf. Catehismul de la Heidelberg 55 şi Martin Luther, Marele Catehism, art. 3).

Această lucrare a lui Iisus Hristos pentru noi ne oferă , în acelaşi timp, perspectiva a ceea ce *El* poate şi va face pentru noi, şi a ceea ce noi putem şi trebuie să facem. Astfel experienţa lui Iisus Hristos este întotdeauna şi experienţa libertăţii şi responsabilităţii credinţei.

1.4 Temelia Bisericii ca origine a libertăţii creştine

Lucrarea de îndreptare săvârşită de Dumnezeu nu exclude *lucrarea independentă* şi *liberă* a omului, ci, dimpotrivă, îi conferă o bază pentru aceasta şi o autorizează, o pretinde şi-i creează spaţiu ca expresie a libertăţii credinţei. Oamenii recunosc ce face Dumnezeu singur şi de aceea devin liberi să facă ceea ce le este încredinţat lor. Aceasta le oferă baza pentru a forma comunitatea de credincioşi, rânduiala şi slujirile în libertatea credinţei, să tolereze diferenţele şi să răspundă transformărilor istorice din Biserică şi societate, arătând, în acelaşi timp, şi limitele unei asemenea activităţi.

Având libertatea credinţei, creştinii şi bisericile pot şi trebuie să meargă mai departe şi să mărturisească Evanghelia lui Iisus Hristos în contextele lor. Schimbările din societate sau din formele de viaţă şi din rânduiala bisericilor nu trebuie să genereze pierderea identităţii; din contră: ele oferă oportunităţi pentru experienţe spirituale noi atunci când bisericile respectă cu hotărâre ceea ce stă la temelia lor. *Curajul de a schimba*, de a se căi şi de a modela din nou Biserica şi societatea, precum şi dispoziţia de a accepta schimbări sunt semne ale vieţii pe care bisericile o primesc din Evanghelie. Dăinuirea Bisericii este promisă acesteia în Evanghelie (Mt. 16, 18; 28, 20). Având încredere în această promisiune crizele sunt răbdate şi stăpânite. Prin urmare este necesar ca în toate provocările, bisericile să caute îndrumare pentru acţiunile lor în vestirea Evangheliei prin cuvânt şi Taine.

2. Forma Bisericii – cum vieţuieşte Biserica

2.1 Biserica în calitate de trup al lui Hristos

În viaţa sa istorică Biserica se exprimă ca trup al lui Hristos: „Iar voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulare fiecare în parte (I Cor. 12, 27). Imaginea biblică a trupului exprimă *felul în care trăieşte biserica şi pe ce îşi bazează existenţa*

continuă. Biserica este comunitatea persoanelor a căror unitate între ele se întemeiază pe unitatea lor cu Iisus Hristos (1 Cor. 12, 12). Comunitatea membrilor are viaţă datorită contribuţiei egale a membrilor la zidirea Bisericii în conformitate cu diversitatea talanţilor dăruiţi de Dumnezeu (1 Cor. 12, 12-31; Rom. 12, 4-8).

Versetele conform cărora Hristos este *Cap* al trupului (Col.1, 18; Efes. 4, 15) accentuează faptul că Biserica nu-şi are temeiul unităţii sale în ea însăşi, ci în Hristos, Domnul său viu şi lucrător în Duhul Sfânt. Imaginea trupului conţine ea însăşi *relaţia* dintre diferitele daruri şi sarcini în unitatea Bisericii. De aceea toate chestiunile legate de viaţa Bisericii sunt, începând cu epoca Noului Testament, evaluate şi hotărâte pe baza acestui criteriu al unităţii în diversitate (1 Cor. 12-14).

2.2 Biserica credinţei şi realitatea vizibilă a bisericilor

În calitate de creatură a cuvântului dumnezeiesc Biserica nu poate fi echivalată doar cu una dintre bisericile istorice, ori cu ansamblul tuturor bisericilor. Biserica este un obiect al credinţei. Din acest motiv tradiţia Reformei distinge *două moduri de a vorbi* despre biserică şi le aşează în legătură unul cu celălalt. Biserica este atât un *obiect al credinţei*, cât şi o *comunitate vizibilă*, o realitate socială ce poate fi experiată în diversitatea formelor şi modelelor istorice. *Distincţia* dintre aceste două moduri de a vorbi nu trebuie înţeleasă greşit, ca şi când realitatea văzută a Bisericii ar fi biserica falsă. Biserica vizibilă, în formele şi modelele sale, are datoria de a mărturisi despre natura sa originară.

Conform înţelegerii reformatorilor este de o importanţă fundamentală să se facă o distincţie clară şi să se relaţioneze lucrarea lui Dumnezeu şi lucrarea omului în viaţa Bisericii. Activitatea Bisericii îşi primeşte orientarea din *distincţia* dintre ceea ce putem să aşteptăm şi să acceptăm de la Dumnezeu cu credinţă, şi ceea ce ni s-a cerut să facem ca mărturisire a harului lui Dumnezeu în Iisus Hristos.

Siguranţa credinţei nu poate fi creată de lucrarea omenească. Faptul că oamenii sunt conduşi la această siguranţă, reprezintă în mod exclusiv lucrarea lui Dumnezeu pentru care El foloseşte ca instrument al Său, lucrarea Bisericii. Iconomia lui Dumnezeu în legătură cu creaţia, reconcilierea şi desăvârşirea nu poate fi, conform înţelegerii reformatorilor, asumată şi continuată de Biserică prin delegaţie în numele Lui. Instituţiile ori tradiţiile Bisericii nu pot fi investite cu autoritatea lui Dumnezeu. De aceea mărturisirea de credinţă privind lucrarea lui Dumnezeu ca temelie şi scop al Bisericii, îi aminteşte acesteia *limitele întregii activităţi umane-* existente şi în Biserică.

Activitatea Bisericii trebuie să ţintească dincolo de ea însăşi. Este *mărturisirea* lucrării de îndreptare săvârşită de Dumnezeu Unul în Treime. Activitatea Bisericii se desfăşoară sub responsabilitatea de a mărturisi în mod credibil, competent şi

convingător despre harul lui Dumnezeu ca mântuire a lumii. Practica Bisericii câştigă credibilitate când viaţa Bisericii în toate formele sale trimite spre Dumnezeu.

Activitatea Bisericii, care se recunoaşte pe sine ca fiind întemeiată şi limitată de lucrarea lui Dumnezeu, are loc în încredinţarea că Dumnezeu, fidel promisiunii Sale, foloseşte mărturisirea umană a adevărului Evangheliei pentru a conduce lumea la comuniunea de credinţă. Aceasta se întâmplă unde şi când binevoieşte Dumnezeu (Mărturisirea de credinţă de la Augsburg, V). În felul acesta lucrarea Bisericii este inclusă în lucrarea lui Dumnezeu Unul în Treime.

2.3 Atributele Bisericii credinţei

Biserica este comunitatea credincioşilor întemeiată de Duhul Sfânt prin cuvânt şi Taine. Datorită originii sale aceasta este caracterizată prin atribute „originale" sau esenţiale care sunt reflectate în crezurile Bisericii vechi. Biserica este *una*, *sfântă*, *catolică* (*universală*) şi *apostolică.*

Unitatea Bisericii în calitatea sa de comunitate a sfinţilor se întemeiază pe unitatea originii sale, adică pe unitatea lui Dumnezeu Unul în Treime, Care în virtutea reconcilierii realizate în Iisus Hristos desăvârşeşte creaţia prin Sfântul Duh. Conform înţelegerii Reformei această unitate nu este un ideal ce trebuie să fie atins de propria lucrare a bisericilor, ci a fost dată creştinilor şi bisericilor ca lucrare a lui Dumnezeu. De aceea bisericile au sarcina de a mărturisi în mod evident acest dar al lui Dumnezeu, ca fiind temelia pentru comuniunea vie dintre biserici în diversitatea modelelor şi formelor lor istorice de organizare.

Biserica este *sfântă* datorită sfinţeniei originii sale. Este sfântă în măsura în care Dumnezeu a învins puterea păcatului în Iisus Hristos, sfinţeşte oamenii în Duhul Sfânt prin asigurarea iertării şi astfel îi adună împreună pentru a fi comunitatea sfinţilor. Din acest motiv sfinţenia nu este în primul rând ţelul modului de viaţă omenesc în Biserică, ci un dar al lui Dumnezeu făcut Bisericii în calitatea sa de comunitate de păcătoşi îndreptaţi, care acceptă harul lui Dumnezeu ca temelia modelării vieţii lor comune. Fiind comunitatea oamenilor sfinţiţi de Dumnezeu, creştinii şi bisericile împreună au sarcina de a-şi modela viaţa ascultând de poruncile lui Dumnezeu. Din acest motiv, această comunitate, Biserica însăşi, trebuie să îşi mărturisească iar şi iar vina sa, recunoscându-se pe sine ca fiind „cea mai mare păcătoasă" (Martin Luther). Tocmai pentru că este sfântă poate cere iertare (Cf. WA [Weimar edition] 34/I, p. 276, 8-13).

Datorită originii sale, Biserica este *catolică* (*universală*). Deoarece Biserica îşi are originea în cuvântul lui Dumnezeu, ca mântuire a întregii lumi, nu este limitată de comunităţi umane, ci este atotcuprinzătoare (catolică) ca o comunitate creată de Dumnezeu. Viaţa Bisericii este comuniunea cu Dumnezeu Cel Unul în Treime. De aceea creştinii şi bisericile au sarcina de a face posibil ca acest dar al

lui Dumnezeu să fie experiat prin modelarea vieţii lor, depăşind diferenţele etnice, rasiale, sociale, culturale şi de gen. Datorită catolicităţii sale, Biserica poartă cu sine promisiunea unei comunităţi ce va cuprinde toată omenirea.

Datorită originii sale, Biserica este *apostolică*. Cuvântul lui Dumnezeu, care constituie Biserica, este cuvântul autentic al Evangheliei, aşa cum ne este oferit în Sfintele Scripturi ale Noului şi Vechiului Testament. În măsura în care Biserica este construită pe această temelie, este apostolică. Conform înţelegerii Reformei modul practicării succesiunii apostolice reprezintă *reîntoarcerea continuă la mărturisirea apostolică.* Aceasta obligă Biserica la o mărturisire autentică şi misionară a Evangheliei lui Iisus Hristos cu fidelitate faţă de mesajul apostolic (cf. I Cor. 15, 1-3), căruia îi datorează existenţa. Unde Duhul lui Dumnezeu adevereşte acest mesaj, ca adevăr pentru oameni, (cf. In. 16, 13) apostolicitatea Bisericii ca *successio fidelium* de-a lungul generaţiilor, devine realitate. *Successio fidelium* nu exclude *successio ordinis* (succesiunea în slujirea prin hirotonie), ci este condiţia pentru aceasta. Conform înţelegerii Reformei, apostolicitatea Bisericii nu este garantată de continuitatea istorică în slujirea episcopală a Bisericii. Revelaţia lui Dumnezeu în Hristos, care reprezintă temelia Bisericii, nu este un depozit conferit ierarhiei bisericeşti, sau ceva la dispoziţia sa.

2.4 Atributele adevăratei Biserici

Distincţia dintre Biserica credinţei şi Biserica văzută nu este aceeaşi cu cea dintre Biserica *adevărată* şi biserica *falsă*. Totuşi, această diferenţă este importantă şi a fost mereu subliniată de teologia reformatorilor.

Această distincţie se referă la Biserica văzută. Nu orice formă a Bisericii este o exprimare a Bisericii adevărate una, sfântă, catolică şi apostolică. Biserica poate în forma ei concretă să devină o biserică falsă dacă mărturisirea care îi este încredinţată este falsificată prin cuvânt şi prin fapte. Comunitatea bisericească are sarcina de a-şi examina constant forma sa şi de a o reforma (ecclesia semper reformanda) aşa încât să fie în acord cu atributele sale esenţiale şi cu natura sa, conferite de originea sa.

2.4.1 Atributele clasice ale Bisericii

Nici o biserică nu poate îndeplini această sarcină total şi exclusiv. Îndeplinirea acesteia nu este până la urmă o problemă de judecată umană. Prin urmare, este discutabil dacă *una sancta catholica et apostolica Ecclesia* există în mod concret. Prin urmare, reformatorii au accentuat atribute speciale, *notae* (semne), ori, cum spune Luther *Wahrzeichen* (semne de recunoaştere) care trebuie să uşureze recunoaşterea unei biserici văzute, concrete, ca membră a Bisericii una, sfântă, catolică şi apostolică. Potrivit reformatorilor acestea sunt adevărata vestire a

Evangheliei şi adevărata săvârşire a tainelor conform instituirii lor. Cu aceasta au pretins reformatorii că identifică acele caracteristici fundamentale ale vieţii văzute a Bisericii, prin care se prezintă originea Bisericii şi prin care o biserică rămâne credincioasă originii sale. Prin această origine este o biserică adevărată.

2.4.2 *Alte atribute*

Pe lângă aceste atribute clasice, reformatorii au menţionat şi altele. Şi prin ele se face prezent harul lui Dumnezeu. Pentru Luther ele includ (cf. *Despre Sinoade şi Biserică*), pe lângă Cuvântul lui Dumnezeu, Botezul şi Cina Domnului, darul legării şi dezlegării (mărturisirea păcatelor şi iertarea), rânduiala slujirii cuvântului (episcopi, slujitori etc.), rugăciunea, suferinţa pentru Evangheliei şi respectarea celor Zece Porunci. Într-un mod asemănător Confessio Bohemica din anul 1575 evidenţiază cinci „atribute sigure şi infailibile" ale adevăratei Biserici. La cele două atribute clasice sunt adăugate: disciplina Bisericii, crucea, îndurarea opresiunii de dragul adevărului, ascultarea faţă de Evanghelie şi de Legea lui Hristos, în special dragostea frăţească. În tradiţia reformată atributele disciplinei Bisericii (disciplina) şi respectarea credinţei au fost adăugate (cf. *Leiden Synopsis* XL,45).

Printre atributele ce pot fi experiate se numără şi viaţa creştină, slujirea lui Dumnezeu de către creştini prin viaţa cotidiană în lume.

Atributele care tocmai au fost menţionate diferă de primele care sunt legate de cuvânt şi Taine sub două aspecte importante:

– nu sunt la fel de clare ca primele. Nu se poate recunoaşte, din faptele bune ale creştinilor, din viaţa lor cotidiană în lume, dacă, şi în ce fel sunt făcute prin credinţă. Mai mult, creştinii în mod individual pot răspunde la aceleaşi provocări prin decizii şi acţiuni diferite.Acest fapt indică deja a doua caracteristică a acestor atribute:

– acestea aparţin responsabilităţii tuturor creştinilor în parte şi prin urmare nu sunt vizibile în primul rând în forma Bisericii, ci în viaţa membrilor săi.

Din motive de precizie trebuie să se facă diferenţa între *atributele vieţii creştine* şi *atributele adevăratei Biserici*, adică cuvânt şi Taină.

2.4.3 *Identitate şi relevanţă*

Viaţa creştină şi viaţa bisericii văzute nu sunt identice, deşi constitutiv se găsesc împreună: viaţa creştină cuprinde mărturisirea întregii vieţi a tuturor credincioşilor. Se extinde dincolo de tărâmul Bisericii văzute în viaţa cotidiană a creştinilor şi deci în viaţa societăţii. Include, de asemenea, respectarea Poruncilor: mărturisirea Evangheliei prin cuvânt şi Taină. În felul acesta Biserica văzută ia formă în viaţa creştină. Prin urmare viaţa creştină este ea însăşi fundamentală pentru forma concretă a Bisericii.

Dimpotrivă, viaţa creştină însăşi rămâne dependentă de cuvânt şi Taină, de administrarea şi folosirea lor. Doar adunată în jurul cuvântului şi Tainei, viaţa creştină rămâne loială originii sale, prin care îşi câştigă identitatea şi concreteţea ca viaţă în *communio sanctorum*.

Prin urmare, devine uşor de identificat pentru societate. Prin insistenţa teologiei Reformei asupra importanţei vestirii corespunzătoare a Evangheliei şi administrarea Tainelor conform Evangheliei, ca fiind *atribute fundamentale* ale Bisericii, înţelegerea greşită, larg răspândită şi înşelătoare, că adevăratul creştinism devine identificabil prin ceea ce lumea priveşte ca fapte bune, este contrazisă o dată pentru totdeauna.

Prin urmare trebuie să spunem: aşa cum cuvântul şi Tainele sunt atributele prime, adică originale şi fundamentale ale adevăratei biserici, aşa şi participarea la Biserica văzută, ca loc de adunare în jurul cuvântului şi tainelor, este atributul prim şi lipsit de ambiguităţi al vieţii creştine.

Pierderea identităţii vieţii creştine şi *pierderea relevanţei* propovăduirii realizate de Biserică, indică totdeauna faptul că este denaturată atât legătura dintre propovăduire şi săvârşirea Tainelor, cât şi trăirea creştină în viaţa de fiecare zi a societăţii.

2.5. „Mărturisirea şi servirea"[7] ca atribute ale Bisericii şi ale vieţii creştine

Acordul de la Leuenberg se referă la „mărturisire şi servire" ca roade ale credinţei pentru care Evanghelia eliberează, fiind putere a lui Dumnezeu. În această privinţă distinge între „mărturisire şi servire" ca atribute ale vieţii creştine şi ale Bisericii (cf. LA 29 şi 36). În acest fel ne învaţă să înţelegem cuvintele „mărturisire şi servire" în mod concret şi diferenţiat:

– ambele sunt conectate în mod esenţial, dar nu sunt identice: „mărturisirea şi servirea" vieţii creştine nu pot şi nu trebuie să fie înlocuite de „mărturisirea şi servirea" organizaţiilor bisericeşti, şi nici viceversa. Aceasta trebuie respectată în mod deosebit întrucât sunt dependente una de cealaltă.

– în ambele cazuri „mărturisirea şi slujirea" se referă la două aspecte ale îndeplinirii credinţei în întreaga viaţă şi nu la două tărâmuri diferite. „Mărturisirea" n-ar trebui înţeleasă ca respectând prima tablă a celor Zece Porunci, iar „servirea" ca ţinând cea de-a doua tablă a poruncilor, ci ca împlinirea activă a întregii voinţe a lui Dumnezeu din ambele table. În ambele table „mărturisirea *şi* servirea" sunt *întotdeauna împreună*, atât în viaţa creştină, cât şi în activitatea Bisericii văzute.

[7] *Dienst* în lb. germană şi *service* în lb. engleză s-au traduc în lb. română cu *servire* pentru a se distinge de *Amt* şi respectiv *ministry* traduse cu *slujire* în sensul slujirii preoţeşti prin hirotonie (n. trad.).

În consecinţă, ar fi greşit ca mai întâi să se înţeleagă „mărturisirea şi servirea" doar ca atribute ale Bisericii văzute; şi apoi, în al doilea rând, ar fi greşit să se împartă „mărturisirea şi servirea" între două sfere instituţionale în aşa fel încât instituţiile cultului şi cele ale tradiţiei Evangheliei (*traditio evangelii*) să fie privite ca instituţii ale mărturisirii, iar instituţiile activităţii diaconale ale bisericii ca instituţii ale servirii. Ambele instituţii şi sfere există doar împreună. Toate instituţiile Bisericii sunt în acelaşi timp instituţii ale mărturisirii şi ale servirii. Aceste greşeli ar trebui evitate când se vorbeşte despre mărturisire şi servire ca atribute ale Bisericii văzute.

2.5.1 „Mărturisire şi servire" – slujire şi slujiri

Mărturisirea şi servirea realizate de Biserică au nevoie de instituţiile cultului şi ale tradiţiei Evangheliei. Prin urmare, este necesară o rânduială a slujirilor (o „slujire rânduită") pe baza preoţiei universale a credincioşilor.

2.5.1.1 Pe calea spre consens

Adunarea generală de la Strasbourg din anul 1987 a primit, ca „un impuls folositor pentru activitatea viitoare privind contribuţia comună... la dialogul ecumenic", un număr de *Teze cu privire la dezbaterea despre slujire astăzi* (aşa numitele „*Teze de la Tampere*"). Cele mai importante afirmaţii vor fi redate aici:

Teza 1: *Cuvânt – Biserică – Slujire*

Conform înţelegerii comune a Reformei, Biserica este constituită atunci când „Iisus Hristos devine prezent în ea ca Domn în cuvânt şi taină prin Sfântul Duh" (Barmen III) şi creează credinţă. În conformitate cu instituirea realizată de Hristos există o slujire care participă la cuvânt şi taină, ministerium verbi *(CA V), „de a învăţa Evanghelia şi de a administra tainele". Tradiţia luterană înţelege acest oficiu mai mult din cuvânt, care este temelia Bisericii; tradiţia reformată, din contră, vede acest oficiu mai mult ca având legătură cu rânduiala corectă a Bisericii. Bisericile din ambele tradiţii care au semnat sau fac parte din Acordul de la Leuenberg sunt de acord că „slujirea prin hirotonie" aparţine fiinţei Bisericii.*

Bisericile care provin din Reformă accentuează totuşi, că întreaga congregaţie, şi nu doar slujirea prin hirotonie, are responsibilitatea vestirii cuvântului şi folosirii corecte a tainelor. Doar slujirea prin hirotonie în sine nu garantează adevărata fiinţă a Bisericii, ci rămâne subordonată Cuvântului lui Dumnezeu.

Teza 2: *Preoţia generală – slujirea prin hirotonie*

Vestirea Evangheliei şi oferirea unei comuniuni în care se dobândeşte mântuirea, sunt încredinţate congregaţiei, ca într.eg şi membrilor săi, care prin

botez, sunt chemați să-l mărturisească pe Hristos și să slujească unul altuia și lumii, și care, prin credință, participă la slujirea preoțească de mijlocire care aparține lui Hristos. Pentru menținerea unei vestiri constante și publice a Evangheliei, și pentru păstrarea unei doctrine corecte, membrii instruiți din congregație sunt special aleși și hirotoniți. În calitate de slujitori ai Cuvântului ar trebui să așeze congregația față în față cu Cuvântul lui Dumnezeu, dar și să o mângâie cu acesta, să le administreze tainele, servind astfel unitatea congregației si, de asemenea, – împreună cu mărturisirea diversă și feluritele slujiri ale congregației – ei trebuie să reprezinte congregația în fața lumii

Slujirea Cuvântului în practicarea vestirii ca și în instrucție și grijă pastorală depinde totdeauna de preoția generală a congregație, și ar trebui să o slujească pe aceasta; de asemenea preoția generală a congregației și a tuturor celor ce au fost botezați, depinde de slujirea specială a vestirii cuvântului și administrării tainelor. Astfel, conform Reformei, slujirea prin hirotonie se bazează pe o însărcinare specială dată de Hristos și rămâne, în același timp, cu întreaga congregație în serviciul Său sub cuvântul lui Dumnezeu.

Teza 3: *Serviciul conducerii (episkope) – perspective ecumenice*

Sarcina conducerii comunității aparține, de asemenea, servirii cuvântului. Bisericile luterane, reformate și unite[8] *recunosc grija pastorală și* episkope *ca aparținând slujiri prin hirotonie, atât într-o anumită congregație, cât și la un nivel (regional și național) trecând dincolo de congregație. Totuși, bisericile care au apărut din Reformă accentuează că responsabilitatea vestirii Evangheliei este obligația întregii congregații, iar conducerea congregației este exercitată și prin alte slujiri și nu aparține doar slujirii prin hirotonie.*

Bisericile luterane, mai ales cele din Scandinavia, accentuează mai mult continuitatea cu funcția istorică a episcopului, în timp ce bisericile reformate țin, în principiu, la rânduiala presbiterial-sinodală. Cu toate acestea, bisericile participante la Acordul de la Leuenberg, consimt în privința serviciului de episkope, *ca o slujire a Cuvântului pentru unitatea Bisericii și, de asemenea, ca în toate bisericile, membrii ne-hirotoniți ai congregației să participe și ei la conducerea Bisericii. Se intenționează ca în acest fel să se includă dimensiunile personale, colegiale și colective în înțelegerea și abordarea slujirii prin hirotonie.*

Deși bisericile care fac parte din Acordul de la Leuenberg provin din tradiții condiționate din punct de vedere istoric, cu structuri diferite de conducere bisericească, sunt totuși de acord că asemenea diferențe în structurile bisericești nu împiedică o „comunitate bisericească" în sensul unei comuniuni în ceea ce

---

[8] V. *Nota 1* (n. tr.).

priveşte predica (amvonul) şi Cina Domnului. Recunoaşterea reciprocă a slujirii şi hirotoniei nu este împiedicată atâta timp cât problema conducerii bisericeşti rămâne subordonată suveranităţii Cuvântului. Bisericile recunosc, de asemenea, că în discuţia ecumenică mai largă, pot, şi ar trebui să înveţe de la alte biserici, care nu apartin Reformei, dar care susţin că nici o formă de conducere bisericească şi de structură slujitoare apărute în istorie, nu poate şi nu trebuie afirmată ca o condiţie premergătoare pentru comuniune şi recunoaştere reciprocă.

(Publicate în: Konkordie und Ökumene, pp. 64-66).

2.5.1.2 Implicaţiile Tezelor de la Tampere

Aceste teze importante oferă baza atât pentru consensul fundamental şi pentru diferitele interpretări privind slujirea, cât şi pentru diversitatea formelor în modelarea slujirii. Este, totuşi, decisiv ca aceste diferenţe să nu pună sub semnul îndoielii comuniunea bisericească în cuvânt şi taină, de vreme ce aceste *diferenţe* nu se referă la *temelia*, ci la *forma bisericii*. Există un consens fundamental în privinţa convingerii că:

– toţi creştinii iau parte prin credinţă şi botez la slujirile lui Hristos ca profet, arhiereu şi împărat, şi toţi sunt chemaţi să mărturisească, să transmită Evanghelia, şi să mijlocească înaintea lui Dumnezeu unul pentru celălalt (preoţia tuturor credincioşilor);

– slujirea propovăduirii publice a Evangheliei şi a administrării Tainelor este fundamentală şi necesară pentru Biserică. Acolo unde există Biserică, aceasta are trebuinţă de o „slujire rânduită", a vestirii publice a Evangheliei şi a administrării tainelor. Există o diversitate în felurile în care această slujire este înţeleasă şi în care ia formă. Această diversitate este modelată de experienţe istorice şi determinată de diferitele interpretări ale sarcinii slujirii. Putem accepta diferitele forme ale slujirii în bisericile noastre ca bogăţie spirituală şi ca un dar al lui Dumnezeu. În acest sens episcopatul istoric şi slujirea structurată într-o formă sinodală şi presbiterială a rânduielii bisericeşti pot fi ambele apreciate ca servind unitatea Bisericii. Criteriul pentru înţelegerea slujirilor şi serviciilor este însărcinarea de bază a Bisericii.

– slujirea vestirii publice este conferită prin hirotonie („slujirea hirotonită" în terminologia documentelor de la Lima). Îşi are rădăcina într-un mandat special al lui Hristos, dar este întotdeauna dependentă de preoţia tuturor credincioşilor (Neuendettelsau-Theses 3A – cf. Konkordie und Ökumene, pp. 72-77). Cuvântul lui Dumnezeu constituie această slujire care serveşte îndreptarea (justificarea) păcătosului. Aceasta are o funcţie care slujeşte Cuvântul şi credinţa.

– expresia „slujire rânduită" se referă la totalitatea slujirilor şi serviciilor în biserică în sensul tezei 3 aparţinând Tezelor de la Tampere. Slujirea conferită prin hirotonie este parte a acestei slujiri.

2.5.2 „Mărturisire şi servire" – în instituţiile diakoniei

Biserica văzută trebuie nu doar să contribuie la respectarea poruncilor primei table a Legii, ci, de asemenea, la respectarea poruncilor celei de-a doua table. Prin urmare, sunt necesare instituţii ale activităţii diaconice a Bisericii, în sensul cel mai larg. Este necesar, pentru aceste insituţii, personal cu normă întreagă. Aceste instituţii fac parte din slujirea rânduită a Bisericii. Activitatea instituţiilor serviciului diaconic al Bisericii şi personalul acestora angajat cu normă întreagă, nu înlocuiesc angajamentul diaconic al tuturor credincioşilor în viaţa lor cotidiană, ci ar trebui să-l inspire, să-l ajute şi să-l sprijine.

2.5.3 „Mărturisire şi servire"– unitatea tradiţiei Evangheliei şi diakoniei

Pentru structura Bisericii văzute, care este în conformitate cu însărcinarea sa, atât practicile cultului şi ale tradiţiei Evangheliei, cât şi cele ale activităţii diaconice a Bisericii trebuie să fie rânduite în asemenea mod, încât *ambele* să fie recunoscute ca *practici ale mărturisirii şi slujirii.* Dacă oriunde în aceste două sfere de activitate, ar fi accentuată doar servirea, activismul ar constitui o ameninţare, iar dacă s-ar accentua doar mărturisirea prin cult, spiritualismul şi chietismul ar fi o ameninţare.

2.5.4 „Mărturisire şi servire" – corespondenţa necesară dintre practica şi originea Bisericii

Originea Bisericii în lucrarea de îndreptare săvârşită de Dumnezeu este mărturisită şi devine recognoscibilă prin criteriul practicii bisericeşti adecvate .

Întrucât Biserica, în calitate de comunitate a sfinţilor constituită prin Cuvântul lui Dumnezeu este *una*, practica bisericească a vestirii şi celebrării tainelor trebuie cercetată pentru a se vedea în ce măsură exprimă această unitate. Acelaşi lucru este valabil şi pentru activitatea diaconică a Bisericii. – De exemplu, acceptarea creştinilor aparţinând altor confesiuni la Cina Domnului poate exprima unitatea bisericilor creştine chiar şi în contextul diviziunii între creştini.

Întrucât Biserica, în calitate de comunitate a oamenilor sfinţiţi de Dumnezeu este *sfântă*, practica bisericească a mărturisirii trebuie evaluată pentru a se vedea cât de mult corespunde acesteia în ceea ce priveşte practicarea de către ea a cuvântului şi a tainelor. - Prin grija faţă de săraci, de străini şi necunoscuţi, de cei lipsiţi de locuinţă, de cei discriminaţi şi defavorizaţi, de cei ameninţaţi în dreptul lor de a trăi şi în demnitatea lor umană, Biserica mărturiseşte despre faptul că fiecare fiinţă umană se situează înaintea lui Dumnezeu în calitate de creatură a lui Dumnezeu.

Întrucât Biserica este întemeiată pe Cuvântul lui Dumnezeu ca mântuire a lumii, este *catolică*, adică universală. De aceea mărturisirea şi servirea oferită de o biserică pot fi judecate după modul în care prin acestea se proclamă public şi se

exprimă vasta revendicare şi promisiunea Cuvântului lui Dumnezeu. - Astfel, de exemplu, excluderea de la Cina Domnului cauzată de apartenenţa la o anumită rasă este o rană adusă trupului lui Hristos şi prin urmare nu doar o erezie etică, ci şi una hristologică (care justifică status confessionis).

Întrucât Cuvântul lui Dumnezeu, care este temelia Bisericii, este mesajul original al lui Hristos *încredinţat apostolilor* şi *mărturisit* de ei, practica Bisericii de a mărturisi trebuie să satisfacă criteriul autenticităţii mărturisirii sale. Examinarea proprie continuă a formei Bisericii în lumina originii sale aparţine fiinţei apostolice a Bisericii.

3. Misiunea Bisericii şi mandatul creştinilor – pentru ce vieţuieşte Biserica

3.1 Alegerea ca bază a misiunii Bisericii – Biserica privită ca popor al lui Dumnezeu

„Într-acest chip ne-a şi ales întru El mai înainte de întemeierea lumii, pentru ca întru iubire să fim în faţa Lui sfinţi şi fără de prihană" (Efes. 1, 3-6, 9-11; 3, 11 şi I Cor. 2, 7; Col. 1, 12-18; Evr. 1, 1sq. şi Ioan 1, 1 sq). Această alegere este baza pentru *misiunea* Bisericii: să fie lumina lumii (Mt. 5, 14) „să vestiţi în lume bunătăţile Celui care va chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată"(I Pt. 2, 9) şi să facă cunoscută „(...) ca Începătoriilor şi Stăpâniilor celor din ceruri să li se facă acum cunoscută prin Biserică înţelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri" (Efes. 3, 10).

Această alegere a Bisericii este legată inseparabil cu alegerea lui Israel ca popor al lui Dumnezeu (Exod 19, 5 sq.; I Regi 8, 53; Ps. 77, 16, 21, Isaia 62, 12). Fiind poporul Său Dumnezeu l-a chemat pe Israel la credinţă (Isaia 7, 9) şi i-a arătat, prin îndrumarea Sa, calea spre viaţă (Exod 20, 1-17; Deut. 30, 15-20) şi în acest fel l-a făcut lumina neamurilor(Isaia 42, 6). Această promisiune făcută lui Israel nu a devenit invalidă prin evenimentul Hristos deoarece o menţine fidelitatea lui Dumnezeu (Rom. 11, 2, 29).

Biserica privită ca popor al lui Dumnezeu (I Pt. 2, 9 sq.) este comunitatea credincioşilor chemaţi de Hristos dintre iudei şi păgâni deopotrivă (Rom 9, 24). Credinţa provine din Cuvântul lui Dumnezeu care supune totul, neamuri şi evrei, sub judecata lui Dumnezeu (Rom 3, 9), îi cheamă la pocăinţă şi le promite harul (Rom 3, 28). Creştinii cred că misiunea Bisericii, aşa cum este dezvăluită în Iisus Hristos, va fi îndeplinită într-un asemenea mod încât, atunci când neamurile vor fi fost primite în toată puterea, „întregul Israel" va fi mântuit (Rom. 11, 25 sq.; Rom. 15, 8 sq.)[9].

---

[9] Relaţia dintre iudei şi creştini, dintre Israel şi biserică cere consultaţii doctrinare viitoare între bisericile participante la comunitatea bisericiească Leuenberg. În anul 1994 Adunarea generală a selectat-o ca una dintre cele trei teme noi ale discuţiilor doctrinare.

3.2 Scopul și puritatea misiunii Bisericii

Biserica a fost chemată să fie un instrument al lui Dumnezeu pentru actualizarea voinței Sale universale de mântuire. Va îndeplini această sarcină dacă va rămâne în Hristos, singurul instrument infailibil al mântuirii. Siguranța că această promisiune a lui Dumnezeu este autentică, eliberează și dă posibilitatea creștinilor și bisericilor să mărturisească lumii și pentru lume.

Deoarece această promisiune a Evangheliei cuprinde toată viața umană, misiunea sa de a fi un instrument al voinței lui Dumnezeu pentru mântuire trimite Biserica să fie prezentă în toate *sferele vieții*. Nu există nici o dimensiune a vieții căreia să nu i se adreseze promisiunea Evangheliei, și nu există sferă a vieții căreia poruncile lui Dumnezeu să nu-i ofere orientare. Natura cuprinzătoare a mesajului care îi este încredințat, determină scopul misiunii Bisericii. Orice limitare regională ori națională a practicării mărturisirii și servirii ar fi contrară universalității voinței lui Dumnezeu pentru mântuire, și contrară misiunii Bisericii înrădăcinată în aceasta.

Bisericile Reformei au încercat în diferite feluri să ia în considerare atât *scopul* misiunii lor, cât și puritatea mărturisirii și servirii lor.

– Acolo unde bisericile Reformei există ca *biserici majoritare,* au putut să dea expresie scopului misiunii în multe domenii ale vieții societății: în lucrarea diaconică a Bisericii, în domeniul educației, în domeniul consilierii și în activitatea sa în relațiile publice. Impulsul de a extinde activitatea Bisericii la aceste domenii ale vieții societății corespunde caracterului radical al înțelegerii potrivit căreia Evanghelia revendică întreaga viață. Astăzi multe biserici aparținând tradiției *Volkskirche* sunt confruntate cu întrebarea dacă implicarea lor în domeniile vaste ale vieții societății mai subliniază destul de clar trăsăturile specifice și unicitatea mărturisirii lor creștine.

– Acolo unde bisericile Reformei există ca *biserici minoritare*, înțelegerea oferită de Reformă cu privire la revendicarea întregii vieți de către Evanghelie a rezultat într-o diferențiere de majoritatea societății. O asemenea delimitare poate fi benefică pentru mărturisire și poate fi experimentată ca eliberare. Rezultă apoi într-o formă de viață „non-conformistă" ce pretinde a avea caracterul de mărturisire. Este totuși adevărat că în asemenea cazuri devine adesea necesar să se distingă această practică „non-conformistă" a mărturisirii de acțiunea sectară care poate duce la retragerea din angajamentul constructiv pentru întreg.

Bisericile Reformei împreună sunt confruntate cu sarcina *de a lua în considerare scopului misiunii lor fără a sacrifica puritatea mărturisirii lor*. Pe de altă parte, trebuie să-și prezinte mesajul într-un asemenea mod, încât scopul misiunii lor, care este întemeiat pe vasta promisiune a Evangheliei, să nu fie limitat în nici un fel.

Din misiunea Bisericii rezultă *însărcinarea* pentru activitatea *creștinilor* ca *leiturgia* (cult comun), *martyria* (mărturisire publică a adevărului Evangheliei),

diakonia (căutarea a tot ce este mai bun pentru lume), şi *koinonia* (lucrare în vederea unei comuniuni a tuturor oamenilor şi creaturilor corespunzând comuniunii cu Dumnezeu).

3.3 Mandatul primit de creştini

3.3.1 Mandatul creştinilor de a se închina (leiturgia)

Întreaga viaţă a creştinilor trebuie fie o închinare adusă lui Dumnezeu. În sens restrâns aceasta reprezintă celebrarea liturgică (*leiturgia*), iar într-o accepţiune mai largă este „închinarea duhovnicească" (*logike latreia*, Rom. 12, 2)), în viaţa de zi cu zi în lume, care este indicată de cele trei noţiuni : *martyria*, *diakonia* şi *koinonia*.

Adunarea congregaţiei pentru cult are o semnificaţie *fundamentală* şi *permanentă* pentru întreaga închinare duhovnicească, adică mărturisirea vieţii creştine. Prin celebrarea cultului creştinii experiază şi mărturisesc originea şi caracterul întregii lor vieţi de credinţă. În vestirea şi auzirea Evangheliei precum şi în distribuirea şi primirea tainelor, creştinii se întorc la temelia Bisericii care constă în acţiunea mântuitoare a lui Dumnezeu, şi sunt confirmaţi în mandatul lor de a mărturisi şi de a servi; în acelaşi timp ei năzuiesc spre desăvârşirea viitoare a comuniunii lor în împlinirea universală a lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu.

Relaţia cu Dumnezeu promisă prin cuvânt şi Taină şi acceptată prin credinţă, îşi găseşte expresie prin celebrarea cultului în diferite feluri:

- invocarea lui Dumnezeu prin laude, mulţumire, cerere şi lamentaţie
- vestirea şi primirea Evangheliei în cuvânt şi Taine
- mărturisirea păcatelor şi a vinei
- mărturisirea credinţei în Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt
- promisiunea libertăţii şi revendicarea voinţei lui Dumnezeu
- mijlocirea pentru Biserică, pentru stat şi nevoile lumii
- promisiunea şi acceptarea binecuvântării lui Dumnezeu

Întrucât viaţa creştinilor ca închinare duhovnicească îşi are rădăcinile în lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu, vestirea şi auzirea Evangheliei ca promisiune a harului lui Dumnezeu pentru congregaţie, aşa cum este mărturisit în Biblie, sunt în *centrul* cultului.

3.3.2 Mandatul creştinilor de a mărturisi (martyria)

Întreaga viaţă a creştinilor se desfăşoară sub semnul sarcinii de a mărturisi Evanghelia harului lui Dumnezeu în Iisus Hristos. Creştinii îndeplinesc această însărcinare *mărturisind public* Evanghelia (*homologia*). În acest sens următorul citat din Psalmul 119, 46 este folosit pe prima pagină a Mărturisirii de credinţă de

la Augsburg, în scrierile confesionale ale Bisericii luterane: „În fața regilor am vorbit despre mărturiile tale și nu m-am rușinat."

Adițional cultului public trebuie să existe și alte instituții și forme ale tradiției Evangheliei. Parte a acestora este, de exemplu, efortul reînnoit constant în teologia de școală pentru a înțelege mesajul biblic al lui Hristos în mod clar, ca o condiție preliminară pentru o practică competentă a slujirilor bisericii și ca un ajutor pentru vestirea autentică a Evangheliei. Tradiția Evangheliei apare în cercetarea teologiei și în învățământul teologic, în activitatea academiilor bisericești și a centrelor de educație, în discuțiile cu alte concepții despre lume și ideologii, în declarații făcute de Biserică asupra problemelor publice importante.

Un accent deosebit trebuie pus pe obligația părinților și adulților să transmită Evanghelia din generație în generație pentru copii și tineri. Dacă părinții nu-și exercită în familie „slujirea" lor, adică obligația de a mărturisi, cultul public al congregației nu poate, din punct de vedere omenesc, să-și dezvăluie capacitățile sale maxime. Biserica trebuie să sprijine părinții în vederea împlinirii acestei sarcini prin instituții potrivite (grădinițe, educație religioasă, școli, educația adulților și familiei etc.). Nu trebuie negat că cineva poate ajunge să creadă fără a crește într-un cămin creștin; nici nu se pretinde că un cămin creștin conduce în mod necesar la credință.

Sarcina de a transmite Evanghelia, dată tuturor creștinilor, include loialitate față de convingerea lor fundamentală în activitățile lor publice. Sunt chemați să facă din *adevărul* Evangheliei lui Hristos, așa cum îl cunosc ei, linia directoare și criteriul *pentru interpretarea și formarea realității vieții lor*. Totuși, făcând astfel, Evanghelia nu poate fi transformată într-un mod greșit în lege. Aceasta se întâmplă când anumite indicații pentru anumite situații sunt postulate ca porunci divine universale și respectarea lor este prezentată ca modalitate ce duce la mântuire (ori condiția mântuirii)

Respectarea credinței poate întâlni și contradicție, și poate duce la opresiune și suferință. Credința cere și dă posibilitatea creștinilor să le rabde. Biserica își amintește cu recunoștință de femeile și bărbații care au trebuit să-și dea viața pentru credința creștină.

3.3.3 Misiunea creștinilor de a servi (diakonia)

Ca și în Faptele Apostolilor și pentru Pavel, *slujirea vestirii* și *servirea „la mese"*, adică *diakonia*, deși sunt diferite, pentru creștini sunt într-o strânsă legătură (cf. F. Ap. 6, 1 sq.; Rom. 12, 1-21; Gal. 6, 2-10). Asistența acordată în *diakonia* Bisericii este variată. De la hrănirea săracilor, la „transferul financiar" (2 Cor. 8 și 9), de la ospitalitate în Biserică la lucrarea pentru binele tuturor (Gal. 6, 10). Fiind îndreptat nu doar spre membrii Bisericii, ci spre toți oamenii în nevoi, diaconia creștinilor corespunde universalității mântuirii.

Împotriva distincției dintre cler și laicat, și în același timp, a respectului mai mare acordat slujirii exercitate de cler, reformatorii au accentuat în mod explicit mărturisirea creștină în familie și în profesiile seculare, ca fiind „închinare duhovnicească". În același timp au susținut că exercitarea responsabilității politice de către creștini în stat și societate, dar și în școli și universități, este egală cu cea a clerului.

Servirea creștinilor în viața cotidiană, accentuată atât de mult de reformatori, include respect pentru caracterul profesional al unei asemenea serviri. Acesta conține, totuși, o problemă tipic protestantă și anume, *dezvoltarea într-un mod separat a mărturisirii și servirii* creștinilor, care erau încă inseparabil legate în „profesiuni" cum ar fi cea a diaconului și a diaconiței. Astăzi creștinii care trăiesc în viața de zi cu zi a lumii și trebuie să se comporte mereu în calitate de creștini, au sarcina urgentă de a practica și a confirma din nou legătura dintre mărturisire și servire – nu doar în lucrarea socială și diaconică a Bisericii, ci și în profesiuni seculare (cum ar fi cea de avocat, jurnalist, politician, medic etc.). Multe biserici fac față provocărilor crescânde la adresa activității diaconice propunând o *diaconie politică* ce nu privește doar indivizii în dificultate, dar și sarcini sociale ale societății (prin declarații asupra eticii sociale sau prin instituții ale diaconiei: spitale, servicii de consiliere, linie telefonică gratuită etc.). **Astăzi angajamentul social ajută în mod deosebit bisericile să mai primească un răspuns larg și acceptare în societate** (subl. trad.). Prin urmare, Biserica nu înlocuiește servirea oferită de creștini în parte, ci o completează și o sprijină.

3.3.4 Mandatul creștinilor de a viețui în comunitate

Comunitatea credincioșilor *cuprinde, face relative și depășește formele naturale, sociale și naționale ale comunității* în viața umană, și se diferențiază de comunitățile a căror coeziune este determinată de interesele comune ale membrilor lor.

Comunitatea credincioșilor este o *comunitate reconciliată*. Este *trăită* în căință zilnică și în reînnoire. Astfel este conștientă de pericolele și de fragilitatea tuturor formelor de comunități umane și prin urmare este făcută responsabilă să mărturisească și să trăiască în acord cu Evanghelia, ca mesaj al reconcilierii, în viața sa comună și în relațiile cu alte comunități. Păcatul și vina duc la izolarea omului fără Dumnezeu, la însingurare în relațiile umane și la separare față de creație.

Parte a mandatului creștinilor este identificarea suferinței produse de *distrugerea comuniunii* dintre Dumnezeu și oamenii creați de Dumnezeu, cauzată de păcat și de efectele sale asupra întregii creații, și rezistența față de toate încercările de a-i nega gravitatea. Aceasta include mărturisirea în vederea refacerii acestei comuniuni.

Comunitatea creştinilor se îndreaptă spre desăvârşirea comuniunii lui Dumnezeu cu creaţia Sa. De aceea este o comunitate deschisă având ca deziderat participarea tuturor. Prin urmare, creştinii sunt obligaţi să fie deschişi, depăşind barierele naţionale, etice şi sociale, şi să facă Evanghelia accesibilă ca promisiune a lui Dumnezeu pentru toţi care o acceptă în credinţă. În acest fel Biserica poate mărturisi *noua umanitate* care îşi are începutul în Hristos. Creştinii au responsabilitatea să arate prin viaţa lor în comun că acea comunitate a lui Dumnezeu cu umanitatea în creaţie, reconciliere şi desăvârşire, este temelia şi scopul comunităţii umane şi al comunităţii cu întreaga creaţie.

4. Desăvârşirea viitoare: Biserica înaintea Judecătorului şi a Mântuitorului său

Biserica îşi are temelia în Cuvântul lui Dumnezeu care o hrăneşte şi o menţine. Biserica este, de asemenea, *purificată şi judecată de acest cuvânt*, care „ este viu şi lucrător şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri, şi pătrunde până la despărţitura sufletului şi duhului, a încheieturilor şi a măduvei şi este judecător al simţirilor şi al cugetelor inimii." (Evr. 4, 12) Conform învăţăturii Reformei trebuie să se distingă între păcatele fiecărui creştin şi păcatele Bisericii, dar nu trebuie separate deoarece Biserica este comunitatea credincioşilor şi, prin urmare, comunitatea păcătoşilor îndreptaţi. Conform lui Luther Biserica dovedeşte că este sfântă în special prin mărturisirea păcatelor şi prin invocarea iertării lor.

Credinţa aşteaptă descoperirea universală a Împărăţiei lui Dumnezeu şi *nu Biserica drept împlinire a tuturor căilor şi lucrărilor lui Dumnezeu*. În consecinţă, viziunea Noului Ierusalim conţine afirmaţia: „Dar templu nu am văzut în cetate, pentru că Domnul Dumnezeu Atotţiitorul este templul său, precum şi Mielul (Apocalipsa 21, 22). În Împărăţia lui Dumnezeu nu va mai exista deosebire între Biserică şi lume, şi deci nici între cele două „împărăţii" a Bisericii şi a statului. Dimpotrivă, Dumnezeu Însuşi va fi descoperit peste tot ca Unul Care este „totul întru toate" (1 Cor 15, 28). În acelaşi timp, creştinii aşteaptă împreună cu Împărăţia lui Dumnezeu, şi judecata finală şi viaţa veşnică. Conform mărturisirii Noului Testament judecata începe cu „casa lui Dumnezeu" (I Pt. 4, 17). Biserica nu aşteaptă de la Judecătorul Său decât aprecierea faptelor bune şi ju decarea celor rele. Înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, Biserica trebuie să fie arătată atât în ocara, cât şi în slava sa. Doar Hristos, şi nimeni altcineva, este Judecătorul său ultim. Faptul că şi casa lui Dumnezeu este *considerată demnă* de judecată, îi arată limitele dar, în acelaşi timp, o şi preamăreşte în calitate de comunitate de păcătoşi iertaţi.

Aceasta indică faptul că Judecătorul creştinătăţii este şi Mântuitorul şi Răscumpărătorul său. În această calitate El conferă creştinătăţii împlinirea fericirilor

sale (Mt. 5, 3-12; Lc. 6, 20-23). Viaţa veşnică va mângâia pururea pe cei îndureraţi, va stinge toată setea şi va sătura toată foamea, va înfrânge întreaga lipsă a păcii, toată robia şi toată nedreptatea printr-o comuniune cu Dumnezeu ce nu mai poate fi pusă la îndoială.

CAPITOLUL II: Comunitatea sfinţilor în societatea de azi

1. Societatea pluralistă şi comunitatea credincioşilor

Trăim în societăţi deschise şi pluraliste. O societate deschisă şi pluralistă este caracterizată de coexistenţa egală a diverselor concepţii şi forme de viaţă. O trăsătură decisivă a unei asemenea societăţi o reprezintă *neutralitatea religioasă ori ideologică a statului şi a sistemului legislativ*. Aceasta presupune respingerea unei orientări religioase sau ideologice unificate, care este în mod legal obligatorie pentru toţi membrii societăţii. Îşi are originea în imboldurile Renaşterii, Reformei şi Iluminismului. Formarea societăţilor pluraliste a luat diferite căi în diferite ţări şi regiuni ale Europei, prezentând şi întreruperi. Dezvoltarea spre o societate pluralistă conţine *riscuri* şi *oportunităţi*. Situaţia este valabilă pentru indivizi, pentru societate în ansamblu şi pentru Biserică. Pentru individ creşterea gradului de libertate poate însemna pierderea identităţii, pentru societate pierderea consensului de bază. Pentru Biserică, dezvoltarea spre o societate pluralistă şi deschisă a adus numeroase schimbări. Acestea au determinat un context mai sincer, dar au şi creat, în diferite moduri, un vid periculos:

– declinul obiceiurilor şi moralităţii configurate de Biserică şi de legăturile tradiţionale cu Biserica, împreună cu declinul general al tradiţiilor „obligatorii" din punct de vedere moral şi spiritual;

– perceperea concepţiilor despre lume, a religiilor în general, şi a credinţei creştine, ca o „chestiune personală" conform căreia importanţa lor pentru calitatea şi dezvoltarea societăţii ca întreg (pentru politică, educaţie şi cultură) nu poate fi considerată de la sine înţeleasă, ci necesită justificare;

– marginalizarea comunităţilor religioase şi, prin urmare, şi a bisericilor ca foste instituţii dominante în societate.

Pe de altă parte, experienţa re-orientării sociale şi în ţările din Europa de Est arată că *bisericile* pot deveni eficace, ca un *factor decisiv* în dezvoltarea spre o societate deschisă şi pluralistă:

– fiind o convingere de viaţă personală, creată de experienţa adevărului Evangheliei, credinţa creştină mărturiseşte libertatea orientării în viaţă ca opusă pretenţiilor de valabilitatea universală ale unei ideologii ce încearcă să dirijeze toate sferele vieţii;

– chiar în locurile unde de abia mai există obiceiurile şi moralitatea modelate de formele tradiţionale ale vieţii bisericeşti, bisericile pot furniza spaţii libere pentru formarea şi modelarea vieţii în comun.

– prin întărirea mărturisirii publice a adevărului Evangheliei de către creştini şi grupuri creştine, dar în special prin mărturisirea creştină din viaţa profesională, bisericile pot câştiga influenţă în viaţa societăţii.

– chiar acolo unde bisericile au fost împinse la marginile societăţii, ele pot activa pentru schimbări în centru societăţii.

Condiţia principală pentru ca astfel de activităţi ale bisericilor să devină influente, este ca bisericile să rămână vizibile într-o societate deschisă şi pluralistă. Ele pot face aceasta rămânând loiale originii şi misiunii lor, distingându-se de ordinea societăţii, dar într-o legătură constructivă cu ea.

Bisericile Reformei şi membrii lor sunt provocaţi să-şi accepte existenţa într-o societate deschisă şi pluralistă, având ca sarcină modelarea vieţii creştine şi a existenţei bisericii. Ei pot face aceasta cu certitudinea că umanitatea are nevoie de Evanghelie, că persoane şi naţiuni *au nevoie* de vestea cea bună care le dezvăluie şi le garantează noua umanitate.

2. Comunitatea credincioşilor într-o societate pluralistă

2.1 Mărturisirea credinţei într-o societate pluralistă

Bisericile din societăţile deschise şi pluraliste trebuie să fie biserici *mărturisitoare*. Mărturisirea credinţei de către creştini şi biserici nu este doar un răspuns adresat unei societăţi caracterizată prin diverse concepţii de viaţă, aflate în competiţie unele cu altele. Mărturisirea credinţei face parte din natura credinţei (cf. 3.3.2 *martyria*). Biserica va fi recunoscută după mărturisirea sa de credinţă şi după mărturia vieţii sale. Mărturisirea lui Dumnezeu Cel Unul în Treime, Creatorul, Reconciliatorul şi Desăvârşitorul lumii, este fundamentul atât pentru poziţia critică a bisericilor faţă de toate tendinţele ce neagă Evanghelia lui Iisus Hristos ca temelie a credinţei şi vieţii, cât şi pentru cooperarea lor constructivă cu toţi factorii care fac eforturi pentru a servi bunăstarea neamului omenesc în conformitate cu perspectivele oferite de Evanghelie. Mărturisirea credinţei poate fi şi un act special de mărturisire în cazul unor ameninţări din interior sau din exterior faţă de adevărul Evangheliei în viaţa Bisericii şi în societate. Prin urmare, bisericile dintr-o societate deschisă trebuie să fie văzute ca biserici mărturisitoare.

2.2 Îngrijirea pastorală într-o societate pluralistă

Bisericile din societăţile deschise şi pluraliste trebuie să fie *biserici pastorale*. Îngrijirea pastorală nu este numai un domeniu al practicii bisericeşti alături de

altele, ci o formă esenţială a mărturisirii şi slujirii Evangheliei. Însăşi Evanghelia le promite oamenilor, prin garanţia harului, înţelegerea adevărată a situaţiilor lor de viaţă, şi implicit îndrumare mântuitoare. Într-o societate deschisă şi pluralistă, îngrijirea pastorală are o importanţă deosebită. Din cauza absenţei unei ierarhii cuprinzătoare a valorilor care să revendice valabilitate necondiţionată şi să garanteze identitatea colectivă, se aşteaptă, ca într-o societate deschisă, persoanele însele să ia decizii cu privire la concepţiile lor de viaţă personale şi colective. Mulţi experiază această realitate ca o ameninţare faţă de identitatea lor personală şi colectivă, şi ca o lipsă de orientare ce ameninţă viaţa. În această situaţie, creştinii şi bisericile sunt provocate să mărturisească tuturor oamenilor adevărul Evangheliei ca temelia concepţiei personale şi colective despre viaţă în biserică, şi ca un ajutor pentru a găsi orientare în căutarea de către ei a unei direcţii.

Această provocare nu se referă doar la domenii specifice îngrijirii pastorale, cum ar fi spovedania şi consilierea, ci şi la stilul de viaţă şi rânduiala Bisericii ca întreg. Trebuie să fie posibil să se experieze Biserica văzută într-o societate pluralistă ca o structură de rânduieli demne de încredere, în care „fiinţa interioară" se poate dezvolta. Îngrijirea pastorală este prin urmare nu doar o problemă de activităţi speciale, ci mai întâi de toate o problemă de rânduială bisericească şi de datină creştină.

2.3 Consiliere într-o societate pluralistă

Bisericile dintr-o societate deschisă şi pluralistă trebuie să fie biserici *care ajută*. Mandatul de a ajuta aproapele este considerat în bisericile Reformei o consecinţă directă a Evangheliei harului eliberator al lui Dumnezeu ca mântuire a lumii. Prin promisiunea evanghelică a vieţii veşnice, creştinul în mod individual şi comunitatea creştinilor au fost eliberaţi de constrângerile de a face din conservarea de sine şi afirmarea de sine singurul criteriu al oricărei acţiuni individuale şi eclesiale. Bisericile care îşi au rădăcina în promisiunea Evangheliei, în calitate lor de biserici deschise, mărturisitoare şi pastorale, pot fi fără rezerve biserici pentru ceilalţi. Acolo unde sunt „ biserici pentru alţii", acolo unde se ridică pentru cei slabi, pentru cei oprimaţi şi defavorizaţi, bisericile sunt cu adevărat Biserica. Acest mandat se referă la toate sferele vieţii şi trebuie să găsească o expresie convingătoare în viaţa colectivă a Bisericii însăşi. Bisericile din societăţile deschise şi pluraliste trebuie să fie văzute ca biserici ce ajută eficient.

2.4 Critica profetică într-o societate pluralistă

Bisericile dintr-o societate deschisă şi pluralistă trebuie să acorde spaţiu criticii *profetice*. Înrădăcinarea în Evanghelia harului lui Dumnezeu şi relaţia lor cu Iisus Hristos ca Domn al lor le obligă să critice toate încercările din societate de

a înlocui puterea lui Dumnezeu Creatorul cu puterea ființelor umane, și de a urma alte mesaje de mântuire decât Evanghelia lui Hristos. Creștinii au fost însărcinați să ia poziție, avertizând și atrăgând atenția peste tot unde demnitatea umană, viața umană și integritatea creației este încălcată și violentată. Această însărcinare motivează creștinii să ia poziție și în chestiuni de politică și de organizare economică și socială. Indicându-l pe Dumnezeu ca temelie, scop și normă a întregii vieți, creștinii își aduc contribuția la dialogul despre scopurile și mijloacele de acțiune potrivite în toate sferele vieții societății. În slujirea sa de păzitor, biserica mărturisește Evanghelia lui Iisus Hristos ca promisiune și linie directoare pentru dezvoltarea umană.

Cuvântul lor profetic în societate va fi credibil doar dacă nu este asumat într-un mod autocratic și vestit într-o manieră auto-măgulitoare, și dacă creștinii și bisericile se deschid criticii Evangheliei și caută îndrumare și reînnoire pentru ei și pentru societate ascultând Cuvântul lui Dumnezeu. Prin aceasta și prin dispoziția de a se pocăi, creștinii arată spre promisiunea Împărăției lui Dumnezeu, în care Dumnezeu va aduce la desăvârșire comuniunea cu creația Sa. Deoarece se alimentează din această speranță, critica profetică poate îndruma, poate fi constructivă și dătătoare de speranță.

2.5 Misiune într-o societate pluralistă

Viața creștinilor și a bisericii într-o societate deschisă și pluralistă trebuie să fie modelată de *misiunea* sa de a mărturisi adevărul Evangheliei harului lui Dumnezeu în Iisus Hristos întregii omeniri. Această sarcină a bisericilor, întemeiată pe chemarea de către Iisus Hristos ca Domn al lor, determină existența lor ca biserici deschise, mărturisitoare, pastorală și care oferă ajutor. Ca biserici deschise, ele încearcă să vestească adevărul Evangheliei, adresat tuturor oamenilor, în mod public ca o invitație pentru fiecare. Ca biserici mărturisitoare, ele sunt chemate să mărturisească în mod veridic pe Iisus Hristos, originea și conținutul misiunii lor, ca promisiune a harului lui Dumnezeu pentru întreaga lume. În calitate de biserici pastorale sunt preocupate să aplice în viața lor colectivă Evanghelia ca temelie pentru o concepție de viață cuprinzătoare. Ca biserici ce ajută, ele depun mărturie, lucrând pentru învingerea nevoilor lumii, întrucât mântuirea în Hristos, așa cum o vestesc, urmărește bunăstarea întregii umanități. Chiar și acolo unde sarcina misionară este preluată de societăți misionare, în străinătate și în țara respectivă, misiunea este întotdeauna responsabilitatea întregii biserici. Bisericile sunt recognoscibile ca misionare atunci când mărturisesc, prin toate aspectele vieții lor, adevărul Evangheliei oferită întregii umanități.

2.6 O Evanghelie recognoscibilă într-o societate pluralistă

Bisericile din societăţile pluraliste, deschise, pot fi percepute ca biserici doar prin mărturisirea lor, prin consiliere, prin îngrijirea pastorală, prin critica profetică şi prin misiunea lor, când se adună cu regularitate în jurul Evangheliei în cuvânt şi taină. Doar în acest mod poate deveni evident că deschiderea lor faţă de lume nu-şi are rădăcinile în contextul lor social, ci în Evanghelia însăşi. Deschiderea faţă de lume şi adunare în jurul Cuvântului lui Dumnezeu în vestire şi taină, nu pot fi separate în biserică. Acolo unde această legătură poate fi experiată în viaţa bisericilor, bisericile pot fi recunoscute ca nişte comunităţi ce mărturisesc adevărul Evangheliei. Prin concentrarea tuturor formelor preocupării lor pentru societatea contemporană în mărturisire, în îngrijirea pastorală, în consiliere, în critica profetică şi în intenţia misionară privind vestirea Evangheliei şi săvârşirea tainelor, bisericile menţin pentru ele şi pentru alţii oportunitatea de a experia harul lui Dumnezeul Cel Unul în Treime aşa cum este revelat în Iisus Hristos. Indicând această temelie, ele pot fi în acelaşi timp recunoscute ca o comunitate chemată şi trimisă de Iisus Hristos.

Discernerea Evangheliei este, prin urmare, dată:

– acolo unde creştinii şi bisericile indică vestirea şi Taina ca forme fundamentale ale mărturisirii naturii şi mandatului lor în practica lor socială, şi

– acolo unde bisericile îndeplinesc vestirea Evangheliei şi săvârşirea Tainelor în aşa mod încât orientează existenţa creştină în toate sferele vieţii şi raportează existenţa Bisericii în toate formele sale la adevărul Evangheliei.

3. Bisericile în dialog

3.1 Dialogul cu Iudaismul

A fi Biserică înseamnă pentru bisericile Reformei, ca prioritate fundamentată din punct de vedere biblic, să analizeze relaţia lor cu Iudaismul. Dialogul cu Iudaismul este o necesitate indispensabilă pentru bisericile creştine. Secole de-a rândul, evreii au fost persecutaţi şi au trebuit să facă faţă pogromurilor. Anti-iudaismul bisericilor a alimentat o bună parte din argumentele în favoarea persecutării poporului evreu în Vestul creştin. Persecutarea şi anihilarea a milioane de evrei au fost însoţite de eşecul masiv, mai ales al bisericilor germane care nu s-au opus ameninţării evreilor de timpuriu şi în mod eficient. O analiză completă a istoriei dureroase şi împovărătoare a relaţiei evreilor şi creştinilor a devenit o sarcină centrală pentru toate bisericile.

Acolo unde Evanghelia harului lui Dumnezeu în Iisus Hristos este folosită greşit pentru a justifica „dezaprobarea" Israelului, ori nepăsarea faţă de soarta poporului evreu, însăşi Evanghelia este pusă la îndoială ca temelie a existenţei

bisericii. Prin urmare *relaţia cu Israelul este pentru creştini şi pentru biserici o parte indispensabilă a temeliei credinţei lor.*

Existenţa Iudaismului este pentru biserică un semn al loialităţii lui Dumnezeu faţă de promisiunile Sale, de care depinde şi biserica însăşi, luând în consideraţie numeroasele eşecuri, mai ales în relaţia sa cu evreii. Evreii şi creştinii vor descoperi un teren comun, dar şi diferenţe în credinţa lor şi în viaţa bisericii şi a sinagogii, în întâlnirea cu mărturia vie a fiecărei părţi. Dialogul dintre evrei şi creştini există datorită faptului că atât evreii cât şi creştinii nu suprimă mărturisirea adevărului credinţei lor aşa cum au experiat-o, ci o hrănesc în dialog şi se ascultă unii pentru alţii, străduindu-se să se înţeleagă.

Vor exista multe teme ale dialogului iudeo-creştin a căror viitoare lămurire poate fi aşteptată doar prin continuarea acestor discuţii. Printre acestea esenţiale sunt următoarele chestiuni:

– relaţia dintre „Vechiul" şi „Noul" Legământ;

– înţelegerea cuvântului lui Dumnezeu ca poruncă (Tora) şi ca promisiune a harului;

– mărturisirea creştină a credinţei în iudeul Iisus în calitate de Fiu al lui Dumnezeu;

– mărturisirea evreilor a Unicului Dumnezeu şi mărturisirea credinţei creştine în Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt;

– viitorul evreilor şi viitorul creştinilor;

– importanţa statului Israel pentru speranţa iudaică şi creştină.

Pentru bisericile Reformei este necesar să dezvolte o vastă analiză a relaţiilor lor cu Iudaismul în toată varietatea expresiilor sale, pentru a asigura un viitor comun care nu va repeta ororile trecutului.. Bisericile Reformei sunt chemate să încerce o examinare critică a istoriei teologiei şi practicii Reformei cu toate laturile ei mai luminoase şi mai întunecate. Erorile teologice şi comportamentul greşit al bisericilor care au avut drept rezultat o complicaţie în istoria ororilor anti-semitismului modern, trebuie identificate şi revizuite. Pentru bisericile Reformei care înţeleg sarcina evaluării doctrinei bisericii ca o sarcină pentru toţi creştinii şi nu doar pentru specialiştii teologi şi oficialii bisericii, este necesar ca o reorientare în relaţia cu Iudaismul să fie sprijinită de întreaga congregaţie şi să prindă viaţă din toate zonele existenţei bisericeşti.

O *reorientare* a relaţiei dintre Biserică şi Israel cere tuturor bisericilor creştine o cunoaştere mai bogată a Iudaismului de azi, în formele sale diverse, prin întâlnirea cu oameni de credinţă iudaică. O bază importantă pentru aceasta este comunitatea bisericilor care fac parte din Acordul încheiat la Leuenberg, deoarece facilitează un schimb de experienţă între diferitele biserici ale Reformei în dialogul iudeo-creştin. În ţări unde, adesea din cauza persecutării evreilor în decursul secolului

(XX, n. trad.), întâlniri între evrei şi creştini în realitatea vieţii cotidiene sunt rare, bisericile trebuie să se bazeze pe ajutorul şi sprijinul bisericilor surori pentru care întâlnirea dintre evrei şi creştini ţine de viaţa cotidiană în biserică şi în societate. Acest sprijin atent şi constructiv în modelarea relaţiei dintre biserică şi Iudaism în diferite biserici poate deveni un element important al comuniunii bisericii pentru bisericile Reformei.

Eforturile de a modela relaţia dintre biserici şi Iudaism ca o relaţie dialogică este o trăsătură a unei practici credibile a mărturisirii astăzi.

3.2 Dialogul cu alte religii

Într-o societate pluralistă, deschisă, bisericile întâlnesc diferite religii şi concepţii despre lume. Dialogul cu acestea are loc la diferite nivele. Pentru biserici acesta are o semnificaţie variată şi diferă în intensitate şi calitate.

Confruntate cu religiile şi comunităţile religioase pe care le întâlnesc, bisericile nu pot renunţa la cunoaşterea pe care o au ele despre Dumnezeu în favoarea unei concepţii neutre despre lume. Ceea ce creştinii percep şi înţeleg despre alte religii şi cinstirea altor zei, este văzut şi apreciat în orizontul cunoaşterii pe care o au despre Iisus Hristos, revelat ca om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Aceasta nu înseamnă respingerea dialogului cu alte religii. Dimpotrivă, fiind în dialog trebuie să se încerce să se înţeleagă alte religii, să se elimine neînţelegerile, să se înlăture prejudecăţile, să se descopere trăsături comune în mod autentic, să se recunoască trăsăturile comune asumate în mod eronat, şi să se lărgească orizontul de înţelegere.

Deoarece prima poruncă şi reafirmarea ei hristologică ca de exemplu în Ioan 14, 6 sau 10, 7-9 este validă, credinţa creştină trebuie să critice închinarea la zei străini şi toată instituţia ideologiilor străine. *Credinţa* este şi va rămâne *deosebit de importantă pentru religie*. O asemenea critică este îndreptată şi împotriva falsei închinări lui Dumnezeu în biserică. În acelaşi timp alte religii nu fac excepţie de la această critică. Dialogul nu ţine locul mărturisirii şi misiunii. Dar credinţa în Dumnezeu care lucrează pentru întreaga umanitate în Iisus Hristos, şi pe Care creştinii Îl mărturisesc în calitate de Creator, Proniator, Reconciliator şi Mântuitor al lumii, dă posibilitatea creştinilor, în pofida criticii religiei, să *perceapă* obiectivul şi înţelesul în ritualurile şi imageria *altor religii*, chiar să discearnă *aspecte ale adevărului* în cultul şi înţelegerea lor despre Divinitate. Armonizările sincretiste ori sistematizarea aspectelor adevărului din alte religii într-o nouă super-religie sunt excluse pentru credinţa creştină. Descoperirea lui Dumnezeu în Iisus Hristos este pentru credinţă o continuă aducere aminte a limitelor dialogului între credinţe. Creştinii datorează tuturor oamenilor, inclusiv reprezentanţilor altor religii, claritatea mărturisirii vieţii şi credinţei.

3.3 Dialogul cu alte concepții despre lume

În societățile noastre, mărturisirea creștină, îngrijirea pastorală creștină, consilierea creștină, critica profetică și misiunea creștină pot avea succes numai dacă creștinii și bisericile practică un dialog explicit cu societatea, cu diferitele ei grupuri și instituții și cu convingerile lor fundamentale. Adevărul Evangheliei este dat ca o convingere personală și, prin urmare, *revendicarea universală față de adevăr* poate fi exprimată doar ca o *siguranță personală* a adevărului. Refuzul de a rândui toate realitățile vieții sociale conform unei religii ori concepții despre lume cu o solicitare justificată legal pentru valabilitate într-o societate deschisă și pluralistă, implică în mod direct faptul că toate concepțiile despre lume trebuie prezentate drept convingeri personale în *schimbul dialogic*. Prin urmare, credibilitatea mărturisirii bisericii va depinde crucial de modul în care creștinii, comunitățile eclesiale și bisericile iau parte la discursul public în legătură cu acele convingeri fundamentale care modelează și determină viața membrilor societății lor. Ei pot, de asemenea, să spere că Dumnezeu va lăsa mărturisirea Bisericii să devină certitudinea adevărului pentru alți oameni. Mărturisirea reciprocă în dialog poate duce la forme de cooperare care slujesc pacea și dreptatea între oameni și promovează păstrarea integralității creației.

CAPITOLUL III: Unitatea Bisericii și unirea bisericilor

1. Concepția despre unitate implicată în înțelegerea Bisericii în teologia Reformei

1.1 Unitatea Bisericii în calitate de comuniune în cuvânt și Taină

Unitatea Bisericii a fost înțeleasă de Reforma secolului al XVI-lea ca avându-și temeiul în originea sa și, prin urmare, în calitate de comuniune în cuvânt și Taină. Vestirea Evangheliei și săvârșirea Tainelor care stabilesc și mențin credința credinciosului, stabilesc și mențin, de asemenea, comunitatea (*communio*) credincioșilor în Iisus Hristos, unitatea lor în Biserică, comuniunea sfinților și unitatea Bisericii (cf. în spec. art./ al Mărturisirii de la Augsburg; Catehismul de la Heidelberg, întreb. 54f. și 75f.). Autorii Acordului de la Leuenberg nici nu voiau, nici nu aveau nevoie să dezvolte un nou model; ei au adoptat în schimb această *convingere fundamentală a Reformei*.

„Din perspectiva Reformei... acordul privind învățarea corectă a Evangheliei și administrarea corectă a Tainelor este condiția necesară și suficientă pentru adevărata unitate a Bisericii. Din aceste criterii ale Reformei își derivă bisericile participante viziunea lor despre comuniunea bisericească”(LA 2). Bisericile se pot recunoaște reciproc ca Biserica adevărată a lui Iisus Hristos dacă există acord

între ele în privinţa înţelegerii Evangheliei. Această recunoaşterea reciprocă stabileşte comuniunea bisericească. Aceasta este înţeleasă drept „comuniune în cuvânt şi Taină" (LA 29), care include „recunoaştere reciprocă a hirotoniei şi libertatea de a asigura intercelebrarea" (LA 33).

Această concepţie a unităţii Acordului nu cunoaşte alte criterii şi supoziţii decât acelea care sunt, de asemenea, constitutive Bisericii şi unităţii sale în cadrul anumitor diferenţe confesionale ale teologiei Reformei.

1.2 Unitatea ca dar al lui Dumnezeu

Unitatea Bisericii nu este lucrarea bisericilor, ci un dar al lui Dumnezeu pentru biserici. În Acordul de la Leuenberg o importanţă deosebită este acordată cuvântului „acord": „Bisericile îşi acordă în mod reciproc comuniune." Ele *îşi acordă reciproc* ceva ce le este *conferit dinainte*. Acest dat dinainte este acţiunea mântuitoare a lui Dumnezeu pentru noi oamenii, mesajul îndreptării doar prin har. În această acţiune mântuitoare natura bisericii, unitatea ei şi forma acelei unităţi au fost date odată pentru totdeauna. Activitatea eclesială care aparţine chiar naturii comuniunii bisericeşti constă – în analogie cu evenimentul îndreptării pentru credincioşi în mod individual – în primire.

„Unica mediere a lui Iisus Hristos în mântuire reprezintă inima Scripturii şi mesajul îndreptării, ca mesaj al harului gratuit al lui Dumnezeu, este măsura întregii predici a Bisericii. Consensul necesar şi suficient pentru declararea comuniunii bisericeşti se află în acest mesaj. Este de o importanţă crucială cum anumite biserici se raportează la realitatea ce le este dată dinainte. Prin urmare, Evanghelia le dă posibilitatea să-şi acorde reciproc comuniune bisericească".

1.3 Unirea ca împlinire şi declarare a consensului privind înţelegerea Evangheliilor

Pentru a face posibilă comuniunea în cuvânt şi taină, este necesar un *consens* în înţelegerea Evangheliei. „Adevărata înţelegere a Evangheliei a fost exprimată de părinţii Reformei în doctrina îndreptării (LA 8)".

Acest consens fundamental are în sine două straturi:

– pe de o parte, constă din *exprimarea comună* a *înţelegerii potrivite a Evangheliei* ca mesaj al acţiunii mântuitoare a lui Dumnezeu în Hristos prin Duhul Sfânt;

– pe de altă parte, constă din *convingerea comună* că *„mesajul îndreptării* ca mesaj al harului gratuit al lui Dumnezeu este *măsura întregii predici a Bisericii"* (LA 12). Deoarece harul lui Dumnezeu este oferit oamenilor prin cuvânt şi Taină, comuniunea în cuvânt şi Taină este necesară pentru unitatea adevărată şi desăvârşită a Bisericii; şi în acest sens este de asemenea suficientă.

Este posibil, pentru bisericile lutherane, reformate şi unite[10], să cadă de acord în a distinge între acele puncte care cer *consens* deplin şi acele chestiuni în care *diversitatea legitimă* este permisă. Criteriul este înţelegerea comună a Evangheliei ca mesaj al îndreptării şi recunoaşterea sa ca normă decisivă pentru vestirea şi rânduiala Bisericii. Acolo unde acest criteriu este satisfăcut, comuniunea bisericească drept comuniune în cuvânt şi taină poate fi declarată şi practicată.

Înţelegerea slujirii este un exemplu clar pentru legătura dintre acordul total şi diversitatea legitimă. Pentru Acordul de la Leuenberg recunoaşterea reciprocă a hirotoniei este o afirmaţie centrală în declararea comuniunii bisericeşti (LA 33).

Instituirea slujirii de către Hristos pentru vestirea cuvântului şi administrarea tainelor şi faptul că această slujire aparţine fiinţei Bisericii cere acord total. Dar forma specifică şi structura acestei slujiri şi a Bisericii aparţine sferei diversităţii legitime condiţionate din punct de vedere istoric şi local. Această diversitate nu pune la îndoială comuniunea bisericească. Cere, totuşi, o evaluare teologică continuă în relaţia ei cu originea şi misiunea Bisericii încât să rămână diversitate legitimă.

1.4 Unitate şi diversitate

Consensul fundamental, care a fost schiţat mai sus şi care face comuniunea bisericească posibilă, se bazează pe *distincţia* teologică a Reformei dintre *temelia* şi *forma* Bisericii.

Această distincţie necesară implică în Acordul de la Leuenberg faptul că „pe baza consensului la care au ajuns în înţelegerea Evangheliei, bisericile care au diferite poziţii confesionale îşi acordă reciproc comuniunea în cuvânt şi taină şi luptă pentru maxima cooperare posibilă pentru mărturisirea şi slujirea lumii" (LA 29).

Consensul în înţelegerea Evangheliei poate găsi şi îşi va găsi expresia într-o *varietate legitimă* a formelor doctrinare. Unitatea produsă de Sfântul Duh nu creează nici uniformitate, aşa cum este deja arătat în Noul Testament, nici nu este o varietate întâmplătoare. Diferenţele privind înţelegerea comună a Evangheliei pun la îndoială comuniunea bisericească drept comunitate în cuvânt şi taină, şi de aceea ameninţă şi împiedică unitatea Bisericii. Caracterul lor divizator trebuie înfrânt. În asemenea caz, dialogul teologic trebuie să examineze diferenţele în exprimarea doctrinală, dacă da, sau dacă nu conţin înţelegerea comună a Evangheliei care creează comuniune bisericească. Acordul de la Leuenberg este un exemplu al felului cum se poate face aceasta. O înţelegere diferită a hristologiei, a Cinei Domnului şi a predestinării a avut drept rezultat separarea dintre bisericile luterane şi reformate. O parte importantă a Acordului se ocupă cu condamnările istorice ale doctrinei şi

[10] V. *Nota 1* (n. tr.).

ajunge la concluzia că acestea „nu se mai referă la poziţia doctrinară a bisericilor care au ratificat acordul" (LA 32). Restul diferenţelor nu mai sunt un impediment pentru comuniunea bisericească. Termenul ecumenic pentru această formă de comuniune este „diversitate reconciliată". Aceasta este unitatea în care trăiesc bisericile unite prin Acordul de la Leuenberg.

Bisericile semnatare ale Acordului de la Leuenberg aplică această înţelegere a comuniunii şi la relaţiile lor cu alte familii creştine. Ele recunosc că Biserica lui Iisus Hristos există oriunde pot fi găsite trăsăturile bisericilor adevărate şi unde s-a ajuns la un consens doctrinar în înţelegerea Evangheliei - chiar dacă nu este totdeauna văzut în acelaşi mod de cealaltă parte.

Acolo unde aceste ultime două condiţii – existenţa trăsăturilor adevăratei Biserici şi realizarea consensului doctrinar – au fost îndeplinite, trebuie făcuţi paşi concreţi pentru a declara şi a pune în aplicare comuniunea ce a devenit acum posibilă. Acolo unde aceste condiţii nu au fost încă împlinite, trebuie încercată depăşirea factorilor care separă. Aceasta se referă în mod deosebit la depăşirea acelor factori care divid bisericile şi împiedică comuniunea totală cu Biserica Romano-Catolică, cu Bisericile Ortodoxe şi câteva biserici protestante libere. În această chestiune bisericile care aparţin comuniunii bisericeşti de la Leuenberg doresc continuarea dialogului angajant. Cu bisericile metodiste şi cu Comuniunea anglicană printr-un asemenea dialog s-au făcut paşi decisivi spre o comuniune maximă posibilă.

2. Forţa unificatoare şi caracterul obligatoriu al Acordului de la Leuenberg

2.1 Implementarea comuniunii ca proces

Un dialog ecumenic între biserici îşi va îndeplini scopul atunci când rezultatele sale sunt primite de bisericile participante şi astfel dobândeşte caracter *unificator* şi *obligatoriu* pentru aceste biserici. Totuşi, aceasta nu poate fi doar un proces formal de primire. Acceptarea trebuie să determine şi să modeleze toate nivelele vieţii bisericeşti.

Pentru a trece dincolo de verificarea şi simpla semnare a Acordului de către bisericile participante, Acordul de la Leuenberg face diferenţă între declararea şi implementarea comuniunii bisericeşti fără a le separa însă (Partea a IV-a din LA). Această distincţie demonstrează că această comuniune bisericească este aplicată într-un proces neîntrerupt.

2.2 Implementarea comuniunii bisericeşti la nivel congregaţional

Contactul mai apropiat dintre congregaţiile locale reformate şi luterane a contribuit la realizarea Acordului. Acordul este şi rezultatul experienţelor ecumenice

şi expresia spiritualităţii ecumenice aplicate. Acum contribuie şi la reînnoirea şi întreţinerea continuă a situaţiilor locale. Această asociere strânsă cu ecumenismul în situaţii locale conferă importanţă Acordului.

2.3 Patru dimensiuni ale implementării comunităţii bisericeşti

În partea sa finală, Acordul pomeneşte patru direcţii în care aplicarea comuniunii poate fi dezvoltată:

– efortul pentru mărturisire comună şi servire prin angajare comună, avându-se în vedere provocările de astăzi;

– studiu teologic continuu;

– posibile consecinţe organizatorice

– includerea procesului de tip Leuenberg în mişcarea ecumenică din întreaga lume;

După douăzeci de ani de existenţă a Comuniunii bisericeşti Leuenberg, rezultatele activităţii neîntrerupte în aceste patru direcţii diferă. Un progres important poate fi făcut în domeniul teologic. În discuţiile internaţionale şi regionale unele teme teologice pot fi mai mult şi mai *profund* desluşite (de ex.: relaţia dintre doctrina despre cele două Împărăţii şi doctrina despre demnitatea împărătească a lui Iisus Hristos; slujire, slujiri şi hirotonie; practicarea botezului; înţelegerea Cinei Domnului). Cu privire la posibile *consecinţe organizaţionale*, Acordul de la Leuenberg a afirmat clar că acestea „pot fi hotărâte doar în situaţia în care vieţuiesc aceste biserici" (LA 44) În unele situaţii se poate observa astăzi o apropiere organizaţională clară a bisericilor (Ţările de Jos, Franţa), în alte ţări au avut loc prea puţine schimbări.

Cea mai dificilă parte este *efortul pentru mărturisire comună şi servire prin angajare comună*, avându-se în vedere provocările de astăzi. Aceasta a devenit urgentă în mod special după 1989. Adunările generale ale bisericilor semnatare au subliniat urgenţa acestei sarcini foarte des, totuşi, nu s-a reuşit să fie pusă în practică. Unul dintre motive poate fi o anumită slăbiciune structurală a Comuniunii Leuenberg.

3. Acordul din Leuenberg şi lumea (*oikumene*)

3.1 Comuniunea din Leuenberg servind ecumenismul

De la începutul său Acordul de la Leuenberg s-a considerat a fi o contribuţie la „comuniunea ecumenică a tuturor bisericilor creştine" (LA 46). Nu este doar un efort ecumenic singular din partea bisericilor europene participante. Intenţionează să slujească întregii *oikumene* inclusiv bisericilor ce depăşesc graniţele europene.

După câteva dificultăţi iniţiale acum există semne clare că această speranţă poate fi realizată:

– Dialogul internaţional luterano-reformat poate prelua activitatea preliminară asumată deja de Comuniunea Leuenberg, pentru a recomanda comuniune bisericească tuturor bisericilor din Federaţia Mondială Luterană şi Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate.

– Comuniunea Leuenberg îşi poate prezenta experienţa în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, mai ales în secţiunea pentru Unitate şi Reînnoire (din care face parte Comisia Credinţă şi Constituţie), de exemplu, activitatea privind receptarea documentelor de la Lima, încercarea de a formula o nouă înţelegere a bisericilor ca şi *koinonia* (Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Canberra 1991; Adunarea Generală a Comisiei Credinţă şi Constituţie din Santiago de Compostela, 1993).

– S-a încercat adoptarea abordării de tip Leuenberg în dialogul bilateral cu alte tradiţii creştine, de exemplu în abordarea chestiunilor de condamnare doctrinară şi retragerea lor, ori în legătură cu un nou accent asupra poziţiei centrale a doctrinei îndreptării (Dialogul internaţional luterano-romano catolic, ori activitatea Comisiei Ecumenice Comune [Gemeinsame Okumenische Kommission] în Germania). Această contribuţie trebuie aprofundată şi extinsă în viitor.

3.2 Compatibilitatea dialogurilor ecumenice şi a acordurilor bilaterale

Relaţionarea pluriformă a dialogurilor ecumenice confruntă Comuniunea Leuenberg cu noi provocări ecumenice. Una dintre cele mai importante probleme este compatibilitatea dialogurilor (compatibilitatea rezultatelor dialogurilor). Care este semnificaţia paşilor concreţi ori chiar paşii concreţi ai anumitor biserici locale din anumite ţări pentru celălalt partener din procesul Leuenberg?

Primul domeniu priveşte progresele ecumenice care au dus, prin dialog internaţional, la un nivel global, la recomandarea comuniunii cu alte tradiţii şi care au fost şi ele acceptate astăzi de unele biserici participante la Acord, în timp ce altele n-au fost încă capabile să facă acest lucru. Cele mai evidente exemple sunt dialogurile cu metodiştii şi cu Biserica Angliei, care au avut ca rezultat, în Germania, Austria, Anglia şi Italia, comuniunea bisericească cu metodiştii, iar în ţările scandinave şi în statele baltice comuniunea bisericească cu Biserica Angliei. Sperăm că este doar o problemă de timp până când toate bisericile luterane şi reformate din Europa, care fac parte din Acordul Leuenberg, vor urma aceşti paşi.

Problema compatibilităţii devine mai dificilă când anumite biserici ale Comuniunii Leuenberg plănuiesc paşi spre comuniune bisericească pe care alte biserici din Comuniunea Leuenberg nu-i pot sprijini.

Chestiunea compatibilităţii unor asemenea dialoguri cu Comuniunea Leuenberg nu poate fi supraestimată. Poate fi arătat cu uşurinţă că majoritatea paşilor anumitor biserici au loc în cadrul Comuniunii Leuenberg şi că alte biserici

semnatare îi pot şi ele sprijini (de ex. acordul cu vechii catolici în Germania, ori invitaţia deschisă la Masa Domnului extinsă creştinilor de alte confesiuni în multe biserici protestante). Problema trebuie ridicată şi analizată cu seriozitate, aşa încât, comuniunea între semnatarii Acordului de la Leuenberg, să rămână fructuoasă.

4. Acordul de la Leuenberg ca model ecumenic de unitate

Contribuţia deosebită a Comuniunii Leuenberg pentru *oikumene* este înţelegerea unităţii pe care o asigură Acordul de la Leuenberg şi modelul de unitate care rezultă. Astfel se poate afirma:

– Oriunde o biserică sau o comunitate eclesială are caracteristicile adevăratei Biserici, trebuie recunoscută ca parte a Bisericii una, sfântă, catolică şi apostolică.

– Oriunde se găsesc aceste trăsături, se poate aştepta posibilitatea ajungerii la un consens doctrinar despre Evanghelia comună.

– Oriunde a fost atins acest consens, trebuie declarată comuniunea bisericească în sensul Acordului de la Leuenberg.

– Acolo unde în pofida existenţei unui asemenea consens, acesta nu este declarat, diviziunea nu mai poate fi justificată.

– Realizarea acestui scop nu este supusă controlului uman, este lucrarea Sfântului Duh. Până atunci se cere răbdare activă: „ştim că necazul rodeşte răbdare, iar răbdarea, încercare, iar încercarea, nădejde. Iar nădejdea nu ruşinează, pentru că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Cel Sfânt care ni S-a dăruit" (Rom 5, 3-5).

Traducere şi note:
Pr. lect. dr. Nicolae MOŞOIU
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

REVISTA TEOLOGICĂ
THE THEOLOGICAL REVIEW

- The Review of the Metropolitanate of Transylvania -
New Series, vol. XV, No. 3, July-September, 2005

CONTENTS